

**ПОЛИТИКИ ЗА НАУКА
В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

**ПОЛИТИКИ ЗА НАУКА
В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

Съставителство и обща научна редакция на
проф. д-р Георги Димитров

София • 2012
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

© 2012 Георги Димитров – съставителство и обща научна редакция
© 2012 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-954-07-3408-8

... за да бъде убедителна, тази оптимистична теория не трябва да се прави сякаш пред фактите, които дават материали за песимистични заключения. Напротив, заставайки с лице срещу тях, тя трябва в техния разбор да изкове своята несъмненост.

Иван Хаджийски, социолог, загинал като доброволец на фронта през 1944 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение (<i>Георги Димитров</i>).....	11
Първа глава. Общо описание на научната дейност в Софийския университет – анализ на интервюта с декани (<i>Георги Димитров</i>).....	23
1. Описание на извършената работа.....	23
2. Общи впечатления.....	23
3. Съдържателни акценти.....	24
3.1. Позитивни констатации.....	24
3.2. Ключови проблеми.....	25
4. Основни изводи.....	30
Втора глава. Карьерно развитие на преподавателите в Софийския университет (<i>Калоян Харалампиев</i>).....	32
1. Увод.....	32
2. Данни.....	32
3. Методи.....	33
4. Резултати.....	33
4.1. Резултати, получени от изчерпателните списъци на преподавателите към юни 2003 и юни 2008 г.	33
4.2. Резултати, получени от извадката.....	39
5. Основни изводи.....	55
Трета глава. Научноизследователската дейност в проектен формат (<i>Георги Димитров</i>).....	57
1. Увод.....	57
2. Обхват на научноизследователската дейност в проектен формат.....	59
3. Структура на субекта на научноизследователската дейност в проектен формат.....	62
4. Резултатите от изследователските проекти.....	68
5. Основни изводи.....	71
Четвърта глава. Влияние на политиките за финансиране върху проектната дейност – държавата или бизнеса, или... (<i>Калоян Харалампиев</i>).....	73
1. Увод.....	73
2. Данни.....	73
3. Методи.....	74
4. Резултати.....	74
4.1. Кой какви проекти финансира.....	74
4.2. Какви са резултатите от проектите.....	84
5. Основни изводи.....	90

Пета глава. Самооценката за научната дейност – анализ на факултетни доклади за целите на акредитацията (Здравка Георгиева, Георги Димитров)	92
1. Увод.....	92
2. Индикатори	93
3. Представяне на научните самоотчети по факултети.....	97
3.1. Факултет по математика и информатика.....	97
3.2. Богословски факултет	112
3.3. Биологически факултет.....	123
3.4. Факултет по класически и нови филологии.....	127
3.5. Факултет по педагогика	135
4. Основни изводи	141
Шеста глава. В търсене на науката – анализ на интернет сайтовете (Атанас Гроздев, Георги Димитров)	148
1. Увод.....	148
2. Представяне на изследването.....	150
3. Резултати от аналитичното наблюдение	153
4. Основни изводи	172
Седма глава. Показност срещу публичност в научната продуктивност на Софийския университет (Теодора Ангелова).....	175
1. Увод.....	175
2. Обща характеристика на използваната база данни	177
3. Основни етапи на изследването.....	186
3.1. Предварителен етап – т.нар. „чистене на масива“ с цел сравнимост на информацията	187
3.2. Основен етап и неговите резултати.....	189
3.2.1. Индивидуални профили на факултетите в Софийския университет	190
3.2.2. Класация на факултетите в Софийския университет, представени в Алманаха за научноизследователската дейност в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г.	203
3.2.2.1. Общо представяне на цялата съвкупност от резултати	204
3.2.2.2. Индивидуална класация на факултетите в Софийския университет.....	205
4. Основни изводи	214
Осма глава. Структурата на научноизследователската дейност въз основа на резултатите от атестацията в един факултет (Калоян Харалампиев, Георги Димитров).....	217
1. Увод.....	217
1.1. Данни	217
1.2. Метод	218
1.3. Резултати.....	218

2. Анализ на научната продуктивност въз основа на данните от атестацията.....	221
3. Основни изводи	229
4. Един методически експеримент.....	230
Девета глава. В университетската олимпиада не само участието е важно <i>(Калоян Харалампиев, Георги Димитров)</i>	233
1. Увод.....	233
2. Резултати	237
3. Основни изводи	244
Десета глава. Стратегия за развитие на науката в Софийския университет <i>(Георги Димитров и работна група)</i>	248
Резюме за управленски цели.....	248
Стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (2009–2013).....	254
1. Съвременен контекст на научните изследвания и произтичащите от него задачи.....	254
1.1. Изходни предпоставки.....	255
1.1.1. Предизвикателствата на прехода и отговорностите от членството в Европейския съюз.....	255
1.1.2. Характерът на съвременната наука	258
1.1.3. Състоянието на научните изследвания в България.....	260
1.1.4. Състоянието на научните изследвания в Софийския университет	263
1.2. Задачи, произтичащи от този контекст.....	267
2. Мисия, стратегическа цел, принципи.....	272
2.1. Мисията на университета и нейните импликации за характера и ро- лята на науката.....	272
2.2. Стратегическата цел на научното развитие в Софийския университет	273
2.3. Принципи	274
3. Приоритетни задачи на политиката за развитие на научните изследвания ..	275
3.1. Професионално управление и финансиране на научните изслед- вания.....	275
3.2. Инфраструктура на научноизследователския сектор.....	276
3.3. Изграждане на механизми за насърчаване и устойчивост на научни- те изследвания.....	278
4. Тематични приоритети, в които ще се реализира стратегията за развитие на научните изследвания в Софийския университет	280
4.1. Природни науки	283
4.1.1. Здраве и медицина	284
4.1.2. Високи технологии	284
4.1.3. Природни ресурси, екология и околна среда.....	284
4.2. Социални и хуманитарни науки.....	285
4.2.1. Публични политики.....	285

4.2.2. Общества, култури и история на Балканите и връзките им с Европа и света	285
4.2.3. Гражданство, мобилност, комуникации и общество на знанието	286
5. Органи на управление на научните изследвания в Софийския университет	286
6. Финансиране на научните изследвания	287
7. Документация и достъп до информация за научните изследвания.....	287
8. Публикации, авторски права и признателност към сътрудниците и дарителите.....	288
9. Необходими инструменти.....	288
10. Заключение	289
11. Приложение към статията	290
Приложения	293
Приложение 1 – Възрастова структура на академичната общност.....	295
Приложение 2 – Сравнение на средни стойности на научна продуктивност по факултети.....	299
Приложение 3 – Резултати от изследването върху проектната дейност.....	304
Приложение 3А – Натурални и претеглени процентни разпределения.....	304
Приложение 3Б – Разпределения по факултети.....	313
Приложение 4 – Кариерно развитие на преподавателите	334
Приложение 5 – Пример за употреба на статистически данни за управленски цели	348
Приложение 6 – Примерен инструмент за диференцирано заплащане.....	351
Приложение 7 – Документи, отразяващи хода на изследването	355
Приложение 7А – Работни документи/инструментарий	355
Приложение 7Б – Организационни документи.....	365

ВЪВЕДЕНИЕ

Ние, социолозите, сме „странни птици“. От една страна, безспорно сме най-отявлените привърженици на строгата наука в редиците на хуманитарните и социалните науки. От друга страна обаче, оставаме неизлечимо хуманитарни, дори когато изследваме структури или изчисляваме корелационни зависимости. Тази амбивалентност на начина, по който се разполагаме в научното пространство, има и предимства, и недостатъци. Най-големият недостатък е, че гледано от двете полярни позиции, нашите резултати винаги ще остават сякаш незавършени или непълноценни. Никога няма да постигнем формулна еднозначност в нашите обяснения за социалния живот, каквато биха взисквали от нас математици, физици, химици. Както и обратното, винаги ще оставаме уязвими за претенциите на хуманитарните учени, че ни убягва неизразимата многозначност на човешкия свят, да не говорим за професионалната ни безпомощност пред която и да е от проявите на трансцендентността.

Но и преимуществата не са за пренебрегване. Защото не е малко предимство да аргументираш тезата си с проверими и потенциално опровержими аргументи, без наличието на които научният спор е обречен да се изроди в междуличностни конфликти. А още по-важна е възможността за диалог едновременно и с представителите на точните науки, и с изтънчени душеведи, каквито и компромиси да предполага такъв диалог. Рискът да останем неразбрани си струва да бъде приет.

Тъкмо поради тези предимства смятаме, че сме професионално най-пригодни да изследваме университетската наука, защото тя е многообразна, сложна, многопластова и даже категориално разнородна. Нещо повече. Както ще се убедите от резултатите на нашето проучване, университетската наука е твърде подобна на саморасляк. Присъща ѝ е и жилавостта на лиана, но и – понякога – непроходимостта на джунгла. За сметка на това тя ни поднася резултати, напомнящи горски плодове – по свежест на аромата и вкус на истински живот, но и по неравномерност на териториалното разпространение, и по оскъдност. Там някъде може би се крие и едър дивеч, но той трябва да се ловува. Необходима е именно ловна страст, за да откриеш убягващото (в нормативната база и електронното пространство) присъствие, примерно, на иначе мощния университетски Фонд „Научни изследвания“. Но пък научната дейност на университетските преподаватели (над хиляда души) протича рутинно в институционална среда и поради това има твърди количествени параметри. Тяхното познаване позволява не само проверка на хипотези, но и установяване на трайни тенденции и зависимости. А тук бихме се съгласили с Франсис Бейкн: „Knowledge is power“¹. Знанието е точно това – особено за

---

¹ Преводът на тази прословута максима е твърде щекотлив и зависи от намеренията на пишещия – защото *power* значи едновременно и сила, и мощ, и власт. А знанието е мощ, която

онзи, който реши да придобие знание за характера на университетската наука и да се възползва от него.

Всъщност не е случайно, че настоящата монография представя резултати от социологическо проучване, което се роди в рамките на практическа управленска задача. Във връзка с предстоящото честване на 120-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по инициатива на проф. Недю Попиванов, заместник-ректор по научната дейност, бе сформирана работна група от представители на хуманитарните и природонаучните факултети, която трябваше да изработи стратегия за развитието на науката в университета. Тъй като членовете на тази група² бяха доказани в своите области учени, не им бе трудно да стигнат до общото разбиране, че стратегията за развитие на университетската наука не може да бъде просто сбор от добри намерения, а следва да предлага управленски решения на проблемите пред развитието на научните изследвания. Ето защо първата задача стана идентификацията на тези проблеми. И тъй като членовете на работната група бяха напълно наясно, че ходенето по улицата не прави пешеходеца физик само защото го лови гравитацията, то и работата на групата не можеше да се основава единствено на личните впечатления и субективен опит (на които и да са практики на академичния живот, в които и да са факултети). Основата за разработване на стратегията трябва да е научно установена диагноза за състоянието на научната дейност в университета.

За тази цел бе решено да се проведе експресно социологическо изследване върху проектната изследователска дейност, за която информацията бе най-оскъдна и трудно проверяема³. Паралелно се предвиждаше да се проучат наличните документални източници – официални публикации за научната дейност в университета, достъпни акредитационни самооценки на факултетите, които бяха преминали през тази процедура в съответния времеви период, докладите пред общите събрания на факултетите в раздела им за научни постижения, представянето на науката на сайтовете на университета, информацията за кариерното развитие на университетските преподаватели, резултатите от атестации на преподаватели и пр., т.е. по принцип всички достъпни източници на информация за научната дейност.

Първоначалното намерение бе да се проведе именно експресно социологическо проучване като предварителна фаза на работата по стратегията за научно развитие. В хода на изпълнение на този замисъл се оказа обаче, че изследването се превръща в разследване – било на причините за недостъпност-

---

дава и власт. Оттук мощната съпротива на властта срещу знанието. Включително в настоящия случай.

² Те са доц. д-р Александър Кюсев, доц. дфн Ана Пройкива, проф. дфн Анна-Мария Тотоманова, проф. дсн Георги Димитров, проф. дбн Здравко Лалчев, доц. д-р Цецо Душкин.

³ Със заповед на ректора бе формиран изследователски екип в състав: проф. дсн Георги Димитров (ръководител), гл. ас. д-р Калоян Харалампиев, хон. ас. д-р Теодора Ангелова, студентите Атанас Гроздев и Здравка Георгиева, инспектор Снежана Тилкиджиева (координатор).

та на необходимата ни информация, било на причините за недостоверността на достъпната информация. В този смисъл, разработването на стратегията можа да се опре само на някои предварителни междинни резултати от проучвателската дейност. Обсъждането във факултетните академични общности на черновите варианти на стратегията, която се позоваваше на установени емпирични факти, породиха много въпроси. Тяхното изясняване налагаше събиране на допълнителна информация, както и многобройни допълнителни проверки на емпиричната база данни и нейните обработки. Така, замисленото като експресно социологическо изследване се превърна в едногодишен проект, в който членовете на проектния екип участваха на предела на силите и възможностите си.

Колкото повече напредваше нашата работа, толкова по-ясно ставаше едно: пред развитието на науката в университета действително има сериозни проблеми и то именно от управленски характер, а без тяхното разрешаване ще е невъзможно да се осигури каквото и да е развитие на самия университет. А в началото на XXI в. институция, която не се развива, е обречена на изчезване. В този смисъл, в хода на работата си във всеки следващ момент откривахме нови измерения на общия проблем и все нови потвърждения, че той е основно от управленски характер. Дори може да се каже, в известен смисъл, че в хода на проучването всъщност се промени и предметът на нашето изследване – търговайки от интерес към параметрите на научната продуктивност, организацията на научната дейност и нейната структура (и към управлението на науката като елемент от тази структура), в процеса на изследване установявахме все по-натрапчиво, че обхватът и характерът на научните изяви, както и по-общо мястото на науката в академичния живот пряко зависят от характера на провежданите политики на управление на науката, а и от съответните дефицити.

Както е добре известно обаче, всяка информация за управленска ситуация се чете като оценка. Това ни убеди да изключим от предмета на своето наблюдение Медицинския факултет, тъй като той не е съществувал към периода, в който останалите факултети са осъществявали научите дейности. Просто случаят е несъпоставим с останалите. На същото основание решихме да изключим от обсега на основното си емпирично изследване и Юридическия факултет, защото знанието, което получихме за него въз основа на информацията от Алманаха за научните изяви в Софийския университет, както и от електронните източници, ни убеди, че случаят е качествено различен от останалите и е безпредметно да го сравняваме с тях. Още повече, че *същинският предмет на изследването ни се оказаха в крайна сметка общите принципи и тенденции в научните политики* на университета като цяло. За които може да се съди и по дефицитите в опубличностяването на научните резултати. Моделът на управление постоянства отвъд същественото предметно, методологическо и организационно различие в науките по факултети. Така отделното изключение не би променило нашите главни констатации и изводи. Оставяме на

заинтересования читател да прецени дали установеното за университетските принципи на научен живот – равнище и начин на работа със студенти, научна социализация и кариерно развитие, управление и опубличностяване на научните изяви и т.н., е валидно и за случаите, които не сме разглеждали (както и за останалите академични институции в страната).

Съдържанието на монографията представя в детайли всяко от проведените микропроучвания върху съответния емпиричен материал и като методология, и като основни резултати. Веднага ще направим важна уговорка: знанието, постигнато чрез процес на изследване, винаги е с определени граници на валидност. Защото няма универсален метод на изследване, който да позволява пълнота на познавателния резултат. Частичността на познавателния инструмент обуславя и неизбежна ограничена валидност на получените познавателни резултати. Такива резултати няма как да претендират за безусловна истинност и ние много добре съзнаваме тази ограниченост на находките ни, а съответно и на изводите ни. Затова и молим читателя да не ги разглежда през призмата на незащитимата претенция за „цялата истина“. Стремили сме се в началото на всяко едно от микропроучванията да посочим спецификата на методологическите ограничения, защото те са инструктивни за начина на употреба на получените резултати, а следователно – и за прочита на текста.

Тръгвайки от качествено описание на университетската ситуация от гледната точка на ангажираните участници в академичната ситуация, ние постепенно дистанцираме аналитичната си оптика, за да застанем в края на допълнителна обясняваща позиция, която изисква прецизен математико-статистически апарат за проверка на изследователските хипотези. Не е изненадващо, че всички тези отделни проучвания – въпреки изключителната разнообразност на емпиричните данни, които обработваме със специфични качествени и количествени методи, показват *само различните лица на една и съща проблемна ситуация и не оставят място за съмнение относно естеството на ключовия проблем*. Формиралите се в хода на десетилетията *научни практики като цялостен институционален модел за реализация на научни изследвания са вече анахронизъм и този модел е безперспективен в хоризонта на отвореното европейско и световно академично пространство*. Поради това е необходима принципно нова политика на управление на науката в университета, която да промени статуквото и да развие *Алма матер като изследователски университет*.

При представяне на резултатите от нашите микропроучвания се ръководим от друга логика – от несъмненото, или трудно оспоримото, към онези анализи и обобщения, които предизвикват най-много възражения и конфликтни интерпретации.

В първа глава „Общо описание на научната дейност в Софийския университет – анализ на интервюта с декани“, Г. Димитров представя пределно общо описание на научната дейност в СУ въз основа на анализ на интервюта с дека-

ни и ресорни зам.-декани. Представената картина показва реалната сложност и нееднозначност на проблемната ситуация с научноизследователската дейност: както между различните факултети, така и във всеки един от тях. Основна констатация в този анализ е, че *във всеки факултет са налице и силни страни, и слабости. Всеки от факултетите има обективни основания за гордост в един или друг аспект и формат на своята научна изява.* Обаче изследователските усилия и постижения са като правило твърде неравномерно разпределени между представителите на факултетните академични общности. При все това във всеки факултет е разпознаваем елит от изключително интензивно ангажирани с изследвания учени и друга голяма част от общността, която фокусира ангажмента си практически изцяло в учебния процес. Повсеместна е тревогата от негативни процеси в докторантската степен на образование, от която се очаква да произлезе следващото поколение университетски учени.

Реални очертания започва обаче да придобива и друг съществен проблем – още по-оскъдно документално свидетелство за наличието на осъзнати и преднамерено прокаравани факултетни политики за развитие на изследователската дейност и научните изяви.

Необходимостта от такава проактивна политика на насърчаване на научната дейност е изследвана от К. Харалампиев в следващата **втора глава** „Кариерно развитие“. Тази част от изследването ще е любопитна за читателя и с простите си констатации, които съществено се различават от популярните митове за университетската кариера на учения. Оказва се например, че университетът е територия на интензивна и широко достъпна кариерна динамика – за пет години около 40 на сто от преподавателите са израснали в академичната йерархия. Оказва се също, че не професурата, а хабилитацията е най-големият „препъни камък“ в кариерата на университетския преподавател, преодоляването на който отнема средно около 12 години и т.н. Още по-интересни обаче са изводите на Харалампиев за *връзката между кариерно израстване и условията за научна работа, които институцията предоставя.* Защото връзката е пределно проста – кариерното израстване зависи от научните постижения, а те пък са – във все по-голяма степен всяка следваща година – резултат главно от участия в изследователски проекти. А именно политиката в насърчаване (и финансиране) на едни или други видове проекти може да бъде основен инструмент на университетските ръководства, с които да влияят върху темповете на израстване в научната кариера.

Точно този въпрос – каква е политиката на насърчение на научните изследвания в Софийския университет – разглежда в анализа си Г. Димитров в **трета глава** „Научноизследователската дейност в проектен формат“. Въз основа на интерпретация на данните от емпиричното изследване върху съществените изследователски проекти за разглеждания период се доказва, че в университета се извършва широкоформатна и значителна, както по обем, така и по многообразие проектна изследователска дейност. Но се доказва също, че

досегашната практика на финансиране на изследванията в СУ е ориентирана към подкрепа на най-неефективните проекти – с най-слаба продуктивност и с най-нисък капацитет да привлекат студентско участие.

Този извод направи неотложен и следващия анализ на К. Харалампиев, представен в **четвърта глава** „Влияние на политиките за финансиране върху проектната дейност“. Читателят дори може да се изненада, когато установи, че именно резултатите от анализа на емпиричните данни може да доведе един професионален статистик до извода, че „различните източници на финансиране трябва да се комбинират гъвкаво за постигане на управленските цели. Пак да повторим, най-важното в случая е предварително да е ясно какви са тези цели.“

Тази констатация прави много необходим анализ върху *начина*, по който факултетите правят публично достояние своите научни постижения в публичното пространство, като *симптоматичен за типа управленска политика, по-точно – за типовете култура на управление.*

Реалистичните и доста самокритични, подчертано аналитични виждания на деканските ръководства, регистрирани с дълбочинните интервюта, направиха дължимо разглеждането на докладите за институционална самооценка, изготвени от съответните факултетни ръководства за нуждите на акредитационните процедури. Защото се предполага, че тези доклади са инструмент именно за активно управление на академичните звена с оглед поддържане на качеството на висшето образование.

В **пета глава** „Самооценката за научната дейност – анализ на факултетни доклади за целите на акредитацията“, Здр. Георгиева и Г. Димитров разглеждат в детайли информационните наличности и дефицити във факултетните самооценки за научната дейност. Този анализ потвърждава нееднозначността на научната ситуация и откроява *особено съществения проблем за твърде скромното участие на студенти в научния живот на специалностите, както и обратното – твърде периферното значение на изследванията при академичното развитие на студентите и като съдържание на учебните дисциплини, и като придобивани компетентности.* Този факт обаче е произведен от общия принцип на провеждане на научния живот в основните звена на университета повече като индивидуална самоинициатива, отколкото като институционална политика. Частичността на наблюдението въз основа на няколко доклада за самооценка направи задължително разширяването на обсега на наблюдение върху самопредставянето на научната дейност като степен на приоритетност и специфични акценти.

В **шеста глава**, озаглавена „В търсене на науката – анализ на интернет сайтовете“, А. Гроздев и Г. Димитров представят резултатите от едно аналитично наблюдение върху начина, по който университетските ръководства на различни институционални равнища онагледяват във виртуалното пространство ценностната значимост, придавана на научните изследвания като ключов елемент от образа на академичната институция и като средство за научна ко-

муникация. Основен извод от това наблюдение е, че сайтовете, на които може да се намери информация за науката в университета, повече скриват нейните реални параметри, но пък демонстрират явно negliжиране на управленската отговорност към виртуалния образ на университетската наука – и като съдържание, и като структура, и като комуникативност. Образът на тази наука в интернет пространството потвърждават наблюдението, че научните изследвания са предимно лична изява – повече спонтанна, отколкото институционално управлявана и не толкова като резултат от институционална политика, основана на стратегия, цели, механизми за насърчение и регулация, за контрол и публична отговорност.

Този извод прави задължителен следващия анализ – на информацията в Алманаха за научноизследователската дейност в СУ за периода 2004–2006. Този том е публикуван с *претенцията* да е представително издание за продуктивността от тази дейност, *позволяващо анализи на тенденциите в научното развитие именно от управленски позиции*. Още повече, че в хода на интервютата с деканите не малко от тях изразяваха искрено учудване защо изобщо е необходимо да се провежда социологическо изследване на научноизследователската дейност в университета, след като информацията вече е налична на страниците на този Алманах.

В седма глава, „Показност срещу публичност в научната продуктивност на Софийския университет“, Т. Ангелова чрез прецизен анализ на ключови информационни „дефекти“ на Алманаха изследва културата на научни изследвания и на управление на науката, чието изпълнение е този обемист, като книжно тяло, том. След огромна по обем и трудност работа по преобразуване на публикуваното в Алманаха, Ангелова поднася систематизирана информация, която позволява математико-статистическа обработка и на тази основа – сравнения в научната продуктивност между факултетите. Когато читателят се запознае с резултатите от този чудовищно пространен и професионално прецизен анализ, трудно би намерил основания да не се съгласи с извода, че: *„избран е начин на показване, който всъщност скрива обективното положение*, което изисква да има пълнота на информацията за всички преподаватели и продуктивност за година по видове научни изяви. А това се прави, защото тези показатели пряко противоречат на внушението от „големите числа“, които изглеждат внушителни само доколкото не се питаме от колко души е дадена тази продукция, каква е достоверността на информацията, а и изобщо не проверяваме качеството на научните изяви (без изобщо да ни хрумва да търсим ефективност в използването на инвестираните в науката обществени средства).

Обратно, ако към информацията има управленско отношение, тя съдържателно, структурно и стилистично би изглеждала по различен начин.“

Даваме си сметка, че такъв извод сигурно ще породи множество желания за опровержения. Много се надяваме обаче те да бъдат професионално и научно защитени с аргументи, поне съизмерими с тези на Т. Ангелова.

Оспоримостта на официално публикуваните данни направи изключително съществен анализа на неофициалните данни, особено на онези, които имат за цел да обхванат в пълнота научните изяви на университетската изследователска общност. Точно това е задачата в частност на рутинната атестационна процедура, която, въпреки че е дължима по силата на Закона за висше образование, към края на 2008 г. бе завършена напълно само във Философския факултет. Затова и анализът на структурата на научноизследователската дейност, осъществен с изследователско въображение и най-прецизен математико-статистически инструментариум основно от К. Харалампиев, е представен в следващата, **осма глава** „Структурата на научноизследователската дейност въз основа на резултатите от атестацията в един факултет“.

Изводите от този анализ потвърждават, от една страна, преобладаващото наблюдение на деканите за наличието на елит от научно продуктивни изследователи, голяма маса научно инертни преподаватели и твърде голям – около една трета от всички – дял на колеги, които практически не се занимават с наука. Разбира се, даже и не помисляме, че може да има политика за развитие на науката, която да превърне всеки в световноизвестен учен. Големият проблем обаче са дяловите пропорции между елит, маса и академична посредственост. А още повече – институционалните предпоставки, от които зависи средногодишната продуктивност на един преподавател да бъде е досегашната: между 75 и 80 на сто от колегите в даден факултет нямат нито една публикация в престижни чуждестранни списания за целия период на атестацията. Може би постижима цел е средногодишният показател за *публикационна активност у нас да се покачи на поне една статия – за всеки един факултет...* Най-малкото в университет, който се отличава от другите по това, че настойчиво иска да е изследователски.

От друга страна, един допълнителен анализ на Харалампиев показва, че стойностите за научните изяви, публикувани в Алманаха, систематично завишават реалните параметри на изследователската продуктивност. Още по-интересно е обаче, че резултатите от обработката на информацията от факултетната атестация позволяват да се разработи модел за систематична интерпретация на данните от Алманаха, така че да стане възможно аналитично сравнение между факултетите въз основа на научната им продуктивност.

Резултатите от това сравнение са представени в следващата, **девета глава** „В университетската олимпиада не само участието е важно“ от К. Харалампиев и Г. Димитров. Този анализ, който в хода на предварителното обсъждане на ръкописа по факултети се превърна едва ли не в централен фокус на интерес и критика, трябва да бъде въведен със специални уговорки.

Първо, този текст е своеобразен мисловен експеримент: *без нито за секунда да забравяме за същественото различие на предметно-методологическо равнище и на равнище дисциплинарни традиции*, смятаме за вредно абсолютизирането на някаква факултетна уникалност. В съвременните условия

начинът за превръщане на научните изследвания в център на академичния живот и основа за обучението на студентите предполага една сериозно диференцирана (и тематично, и организационно) политика за развитие на различни форми на научна дейност във всеки един факултет.

Поради това си зададохме въпроса: а може ли да се конструира инструмент, с ясното съзнание за неговата изкуственост, чрез който все пак да съизмерим общия облик на научните изяви на всички факултети като специфичен профил от постижения, макар и не в натурални стойности? Защото по този начин ще можем да проследим дали има фрапантни различия между групи факултети – такива с постоянно високи резултати във всички форми на изява и такива, които постоаянстват със скромните си постижения. Или обратното, мнозинството от факултетите са повече сходни, а само някои единични случаи се открояват (за добро или лошо). Ясно е, че политиките за насърчаване на развитието на науката в двата случая би следвало да са съществено различни. . .

Второ, ние ясно съзнаваме доказаната в седма глава проблематична достоверност на данните от Алманаха и по никакъв начин не бихме се съгласили ранжировката на факултетите, получена въз основа на обработката на този информационен масив, да се приема като еднозначна или достатъчна оценка на научната дейност, в който и да е факултет. Затова и, казано шеговито, не предлагаме да се раздават медали въз основа на получената класация. Изрично подчертаваме, че тя има само общ структурен смисъл. Признаваме освен това открито, че, колкото и вторични, аналитични преобразувания да направим, винаги ще остава съществена доза проблематичност в използването на данни от източник, който сами разглеждаме повече като паметник на (управленска) култура⁴.

При все това, най-важен извод от този анализ е твърдението, че в Софийския университет все пак действа институционален модел за правене на наука с доста общи черти и общи проблеми. Затова именно на това институционално равнище може да се въздейства с оглед превръщането на „Св. Климент Охридски“ в изследователски университет. Което изобщо не означава, че провеждането на политика на насърчение на научната работа би била ефективна, ако се абстрахира от дисциплинарното и институционалното своеобразие на всеки факултет.

Точно на нуждата *да обоснове избора на целите за научно развитие* е призвана да отговори една стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет. Затова в последната, **десета глава** помествахме вече официално приетата „Стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет за периода 2009–2013“, за да може читателят да про-

---

⁴ Симптоматично е обаче, че когато факултетите получиха възможност да отразят прецизно и в пълнота обхвата на своята научна продукция, от нея се възползваха само четири факултета. Изпратените нови данни промениха леко числовите изражения на съответните параметри, но не и порядъка на регистрираните величини.

вери в каква степен тази стратегия предлага обоснован и реалистичен път за решаване на проблемите пред развитието на науката в университета⁵.

Както се вижда от казаното дотук, книгата е остро полемична. Но с кого спорим?

Обичайната теза в медиите, а и в академичните среди е, че напоследък у нас науката е в упадък, защото няма достатъчно пари. И понеже е частично вярна, тази теза всъщност скрива всички проблеми, които в текста са наречени „управление на научноизследователската дейност“. Защото дори и оскъдният финансов ресурс не се управлява добре, а се разпилява под благовидния претекст, че се осигурява оцеляване – най-вече на институции, но и на отделните личности. На всеки публичен форум с участие на български учени ще чуете – „нека първо държавата да даде много пари за наука, пък ние после ще направим проекти, ще си оправим връзките с обществото (и сайтовете), ще привлечем студенти, че и открития ще завалят, защото сме доказано талантиливи...“

Ние твърдим обратното, първо трябва да се промени управлението на науката и нейният характер, а то самото ще създаде предпоставките за трайно увеличаване на публичното финансиране на научните изследвания. Основният проблем пред развитието на науката не е драстично ниското финансиране, а nereформираността на институциите, в които науката трябва да се създава. Реформата не просто не е започвала. Обратното – тя е активно блокирана и саботирана от управленския елит, който прекрасно се е пригодил към съществуващите условия на оскъдно (и поради това – безотчетно) финансиране; елит, който владее инструментите на личните познанства и задкулисни договарености и за когото управлението на науката трябва да остане „ръчно“, т.е. манипулативно. За да продължава развитието на науката да бъде зависимо от разпореждането с лична власт. Този факт не се нуждае от изследване, за да бъде доказан – достатъчни са документалните свидетелства, които представляме в приложенията към основния текст.

Дълго време разсъждавахме върху заглавието на тази монография. Силно бяхме изкушени от варианта „Изкуството на науката в СУ“. Не само защото художественото изображение е „изображение по вероятност и подобие“, а пък и нашият предмет в много случаи беше точно такъв. Всъщност основно искахме да засвидетелстваме уважението си към „изкуството да се поддържа мотоциклет“ (Р. Пърсиг), което е изключително съществено при конструирането на социологическата гледна точка.

В крайна сметка се отказахме, защото изкуството, особено модерното,

---

⁵ Представянето на съдържанието на отделните глави създава приблизително точна представа за авторството на всяка една от тях като, разбира се, всеки от авторите е включил в текстовете си партньорските предложения и забележки на останалите членове на колектива. Авторството над заявената тук аналитична позиция е колективно. При все това, тъй като общата научна редакция на цялата монография е моя, то пак изцяло моя е и отговорността за всички пропуски и недостатъци на текста. Авторството над Стратегията е на цитираната поименно в началото работна група.

е преобладаващо елитарно. А нашата обща позиция е, че университетската наука не бива да е само за малцина. Нещо повече, въпрос на институционална политика е да се създадат стимули и механизми за по-масово ангажиране на университетските учени с изследователски дейности, особено на младите учени и, даже приоритетно, на студенти и докторанти. Тъкмо защото става дума за провеждане на академична политика, *посвещаваме нашия труд на неговите непосредствени адресати – ректорското ръководство и Академическия съвет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*.

Спазвайки научната традиция, ще завършим, като дадем израз на искрената си благодарност към всички, които направиха нашето изследване възможно. Особено сме задължени на колегите, които с бележките и мненията си върху междинните резултати от нашата работа ни помогнаха да напреднем в разбирането на своя предмет. Най-голяма благодарност дължим именно на онези колеги, които с възраженията и несъгласията си ни дадоха възможност и дори ни заставиха да обгледаме още веднъж анализите си и да потърсим допълнителни проверки на изводите си. Ще продължим да благодарим на всички, които тепърва ще ни запознаят с реакциите си към резултатите от нашето проучване.

В тази връзка особена признателност дължим на нашите рецензенти, които не само подкрепиха усилията ни за насърчаване и прецизно фокусиране на реформите във висшето образование и управлението на науката, но и със своята критичност към ръкописа, влизаща дори в детайлите, решително ни помогнаха да отстраним редица текстови несъвършенства и някои допуснати грешки. Напълно сме съгласни с казаното от проф. П. Бояджиева:

„Търсенето на общ модел не следва да замъглява качествено своеобразие на различните науки и не отменя задълбоченото проучване на институционалната среда и на правенето на наука в отделните факултети. Още повече, че за провеждането на адекватна управленска политика (не само на факултетно, но и на общоуниверситетско ниво) е от съществено значение да се имат предвид както общите тенденции, така и спецификата на отделните звена, техните конкретни слабости и постижения (добри практики).“

Даваме си сметка, че акцентирайки върху дължимите основни приоритети на политиката за развитие на науката, вероятно сме дали възможност на читателя да допусне, че игнорираме съществеността на многообразието и спецификите на конкретните ситуации. Използваме случая най-категорично да се разграничим от подобно недоразумение.

Изключително много сме задължени на ръководството на Философския факултет, което не само ни оказваше всяческа подкрепа на всеки един от етапите на нашата работа, но и ни предостави неограничен достъп до масива данни от атестационната процедура. Без възможността да извлечем аналитични изводи от този масив общият замисъл на целия проект би рухнал. Признателни сме, наистина!

Накрая ще си позволя да кажа нещо от първо лице единствено число.

Настоящата монография, а включително и Стратегията за развитие на научните изследвания в Софийския университет, не би била възможна без всеотдайната откривателска, не рядко къртовска работа по първичната обработка на информационните масиви, която извърши нашият колега Калоян Харалампиев. Това, което обикновено върши институт за месеци, той направи сам практически само за няколко седмици. Не си представям как това чудо би било възможно без *вяра* в един *отвъден* смисъл на науката! Нямам обяснение защо това е възможно в началото на ХХІ в. в България. Но съм горд, че имаме такъв колега!

Дали този научен ентузиазъм не е резултат и от факта, че редом до нас, преподавателите, с искрено любопитство, невероятно неизкушени и поради това виждащи отвъд очевидното, откриваха каузата и възможностите на социологията наши студенти?

Г. Димитров, 15 октомври 2009, София.

* * *

След три и половина години, откак ръкописът на този сборник бе оставен да залежава в Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, може би трябва да се напише нов предговор, ако не и съвършено нова книга. Уви, наблюденията и аналитичните оценки от нашите проучвания не са загубили нищо от своята актуалност. Не е отминала необходимостта от публичен дебат за начина на управление на университетската наука. Напротив, тази необходимост се изостря с всеки изминал ден. Вероятно може да се напише нова тъжно-смешна книга за това, което се случи междувременно – за шегите и закачките, с които Академическият съвет прие, в крайна сметка, Стратегията за развитие на научните изследвания; за начина, по който бе провалена програмата за изпълнение на тази стратегия, или за цената, на която ректорът получи втория си мандат. Накратко, може да се напише цял том за всичко онова, което е основание изследването на академичния живот в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ да се превърне в разследване. Но това не е задача за социолози.

Единствената промяна, която смятам за важна, е в адресата на посвещението – нашата битка за друго бъдеще на Софийския университет посвещаваме на светлата памет на колегата и съмишленик от Химическия факултет Цецо Душкин, когото животът тук изгори така преждевременно!

Г. Димитров, 15 април 2012 г., София

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ – АНАЛИЗ НА ИНТЕРВЮТА С ДЕКАНИ

1. Описание на извършената работа

През периода 3 юни–30 юни 2008 г., в рамките на започнало като експресно социологическо изследване „Научноизследователската дейност в Софийския университет“, бяха проведени разговори с деканите и/или заместник-деканите по научната дейност на повечето факултети на СУ „Св. Кл. Охридски“. (Не бе потърсен контакт с ръководството на Медицинския факултет, поради нехарактерността на неговия принос към научната дейност на университета, а уговорената среща с декана на Юридическия факултет не се състоя по технически причини.) Проведени бяха свободни (неструктурирани) интервюта, чиято продължителност варираше от четвърт до един час. Разговорите изцяло бяха фокусирани върху спецификата на научната дейност в съответния факултет, но самото естество на дискутирания проблем препращаше към по-общи въпроси на организацията на научната дейност в университета и на институционалната (нормативна и финансова) рамка на научноизследователската дейност в страната. (Прилагаме в Приложение 7А въпросника, очертаващ рамките на дискутираните проблеми.)

2. Общи впечатления

- Като цяло деканските ръководства се отнасяха с разбиране към намерението за създаване на *Стратегия за развитие на научноизследователската дейност в Софийския университет* и с готовност откликваха на поканата за разговор по тези въпроси;

- Практически всеки втори от деканите бе по-скоро изненадан от това, че се иска неговото/нейното мнение по проблемите на организацията на научната дейност. Често пъти поканата за разговор бе директно препращана към ресорния заместник-декан. Това донякъде е разбираемо като опит факултетното становище да бъде изразено на експертно равнище. Но същевременно е

показателно, че поне в част от основните структури на университета *провеждането на специфична политика на организация и насърчаване на научните изследвания не е рутинна практика на деканските ръководства* като колективен управленски орган. По-скоро обратното: очакването е, че *научноизследователската дейност протича от само себе си; че е сякаш естествен параметър на академичния живот* (поради което интерес може да предизвикват само конкретните обеми на продукцията, които са: а) технически въпрос и б) достъпни в различни публични документи¹, т.е. това е безинтересна материя в перспективата на академичните политики);

- Противно на предварителните очаквания, *очертаните ситуации извеждат на преден план спецификата в реализацията на научноизследователски дейности по факултети*, а не типично общи черти на тази дейност. Тук не става дума за разлика между Биологическия и Богословския факултет, а за съществени разлики между Биологическия, Химическия и Физическия факултет (които обикновено се обединяват в „обща рубрика“ природни науки), както и за разлики между Историческия и Философския факултет (като типично хуманитарни факултети);

- В нито един от проведените разговори наличните *проблеми не получиха приоритетно внимание пред постиженията* на съответната факултетна общност. При все това – като правило с едно-единствено изключение – *наличието на проблеми не само се признаваше, но и се представяше като базисна дефиниция на условията за научна дейност в университета*.

3. Съдържателни акценти

3.1. Позитивни констатации

- Във всички факултети може да се намери *научна продукция, относително внушителна по обем, която като цяло е постоянна величина като количество и форми* на реализация (публикации, дисертации, научни конференции и пр.);

---

¹ Многократно в хода на разговорите изследователският екип бе препращан към Алманаха за научната дейност от 2007 г., под съставителството на проф. Бакалов. Този документ е изключително важен като паметник на научноизследователската култура в СУ от началото на XXI в. и резултатите от неговото проучване ще бъдат представени в следваща глава на настоящата монография. Без да влизам в детайли, ще отбележа, че събраната там информация е практически абсолютно неизползваема за управленски нужди. Това означава, че препращането към този източник може да се дължи на две обстоятелства – той или не е бил отварян изобщо, или не е бил четен в перспективата на управленски очаквания. Големият проблем е не толкова недостоверността на подадената информация, колкото напълно аморфния начин на нейното поднасяне. Това не позволява да се каже дали научната дейност в СУ има структура, а още по-малко – дали има динамика в структурните параметри на научноизследователската дейност. Без знание по тези два въпроса просто *не може да се говори за политика на развитие* на научноизследователската дейност.

- Във всички факултети има примери за *изследователи на световно равнище, чиито резултати от научна дейност са намерили заслужено международно признание*;

- Във всички факултети *проектната култура е широко представена* поне сред съществен дял от членовете на академичната общност (дяловете варират от 1/5 до повече от 1/2);

- Във всички факултети *се практикува целият спектър от възможни форми за организация на научна дейност* като общо правило е да съчетават вътрешноуниверситетски структури (лаборатории или ад хок колективи) с междуинституционални партньорства с други държавни и неправителствени структури, а също и участия в международни мрежи;

- *Причините за благополучията в научната дейност на съответните факултети са твърде специфични, но имат общ знаменател – гарантирана реализация на научната продукция в извънуниверситетска среда.* Основанията на гаранцията може да са твърде различни – монополна обществена позиция на предоставяна експертиза (например Факултет по журналистика и масова комуникация и донякъде Биологически факултет), инкорпорираност в международни научни мрежи (Физически факултет, Химически факултет, Исторически факултет, Биологически факултет), диверсифицирана мрежа от национални институционални потребители (Исторически факултет, Факултет по математика и информатика, Геолого-географски факултет). Казано същото наопаки: произвежданата наука само за вътрешноуниверситетски нужди (наука, заради науката) по-скоро линее...

3.2. Ключови проблеми

Редът на изброяване не въвежда ранг на приоритетност.

Превесът на количество над качество. Във всеки конкретен случай точните параметри на този проблем варират, но няма съмнение, че като цялостна научна продукция обемите са по-внушителни от качествата/стойностите. Преди всичко обаче, следва да се подчертае, че това е вследствие не на дефицит на креативен потенциал, а от ненормалните условия за научна дейност – от това, че изследванията се правят „между другото“; често пъти се провеждат с оглед на личната издръжка, а не на собствено научно развитие; извършват се при лоша материално-техническа база; по правило се работи с крайно недостатъчно финансиране; предлаганата от университета логистика е архаична; претовареност с учебна дейност. И т.н.

Мотивацията. Доколкото научноизследователската дейност не се предполага от трудовия договор на щатните преподаватели с университета, а е оставена изцяло на личната инициатива на конкретните личности, то въпросът за мотивацията се оказва изключително съществен. В тази връзка се забелязват няколко акцента:

а) Мотивацията винаги е личностно специфична, но може да бъде *институционално насърчавана* чрез позитивни (възнаградителни) и негативни (санкциониращи) стимули. (Често пъти се отбелязват и негативните последици от пожизнения договор, и отказът от употребата на инструмента атестация – под претекст, че всички получават екзистенцинимимум и това не позволява провеждането на политика на диференцирано заплащане);

б) Мотивацията в настоящия момент е повече „да си допълниш чашата“ (цитат), а не толкова изследователското предизвикателство, което влияе и върху тематичната ориентация, и върху качеството на научната продукция, и върху употребите на изследователски резултати;

в) При сегашните условия всъщност *няма мотивация за работа вътре в институционалните рамки на Софийския университет*. Поради това понякога се стига до спекулация с университетския статут при кандидатстване по съответните програми, но след това проектите се реализират като еднолична или външна за университета дейност.

Времето за работа. В някои от факултетите, но далече не във всички, като основна пречка пред рутинното занимание с научни изследвания се посочва извънредната учебна натовареност – става дума *обикновено за аудиторна заетост от над 420 часа*, както и за неравномерното разпределение на натовареността между колегите. Но също така изрично се подчертава и нерегламентираността на ангажиментите с научни изследвания (а това е нещо, което подлежи единствено на вътрешноуниверситетска регламентация). Заслужава отбелязване тезата на колегите от Физическия факултет, че мнозинството от хората, които искат да останат активни учени, са „принудени да играят на границата на засадата“ (цитат), защото поддържането на „научен тонус“ означава периодично и дългосрочно пребиваване в чужбина, което очевидно е възможно само за сметка на загърбване на тукашните академични ангажименти.

В тази връзка се отбелязва също, че *не е редно атестацията да санкционира изследователската дейност, след като тя не се предполага и гарантира по силата на нормативните предпоставки*.

Институционалната среда. Отново в пряка връзка с времето, необходимо за изследователска дейност, както и с предпоставките за нея, многократно бе споменавано, че собствено научната работа в сегашните условия е разтворена в много други усилия по, нека го наречем, мениджмънта и логистиката на проекти, което силно влошава ефективността на изследователската дейност. Тук особено внимание се обръща, както върху спецификата на подготовката на проекти, чрез които се търси финансиране, без гарантиран успех, така и – още по-настойчиво – върху управлението на вече спечелени проекти, превръщащо се „в ходене по мъките“ (цитат). Многократно в разговорите бе правено сравнението между централната администрация в Ректората и в НИС с единомушното изтъкване на предимствата на предлаганата от НИС

логистика – „докато в Ректората ми създават проблеми, в НИС ми решават проблемите“ (цитат). На няколко пъти интервюирани декани споменаваха, че са принудени да търсят външни институционални партньори за базови организации, за да избягнат трудностите по управление на спечелен проект. Естеството на проблема се вижда в това, че централната администрация нито познава спецификата на проектно-изследователската дейност, нито има мотив да се товари – от нейна гледна точка – излишно, с такива дейности, при положение, че и без друго е претрупана с работа. Тоест при сегашната уредба липсват компетентност, възможност и мотивация да се работи за успех на „страничните“ към учебния процес научни проекти². Въпросът обаче е, че и НИС, по своя сегашен дизайн, също е непригоден за работа в условията на общоевропейската проектна конкуренция.

Кадрите. При положение, че научната дейност е предоставена практически изцяло на индивидуалната инициатива на преподавателите, не е изненадващо, че кадровите проблеми на факултетите се оказват основен проблем и пред научната дейност. На първо място, става дума за задържането на перспективните учени, които като правило в момента, в който намерят потвърждение на своята международна конкуретоспособност, напускат университета. Оттук с особена острота възниква проблемът за привличането на нови кадри:

а) Новите попълнения – в тази връзка трябва да се подчертае широко представеното безпокойство сред деканите от нарастващите трудности за привличане и задържане на перспективни млади учени, но също така и за довеждане до успешен край на започнати докторантури. Независимо дали в съответния факултет определянето на тема е избор на обучаващото звено или повече личен избор на докторанта, общото правило е, че начинът на осъществяване на докторантурата е повече продължение на някогашните аспирантури (т.е. лично дело на автора в неформализирано общуване с ръководителя), а не трета степен на висше образование, която е стриктно институционално организирана и регулирана. Този проблем поражда допълнителни пречки, надграждащи се над обичайните, много сериозни причини за липса на интерес към научна кариера сред младите хора (например мизерни финансови условия в хода на докторантурата и още повече – в перспективата на академичната кариера).

б) Кариерното развитие – в същата връзка стои и проблемът за структурата, предпоставките и механизмите за кариерното развитие на младите преподаватели. То, доколкото е пряко обвързано с научната продуктивност, се

---

² Тази вторичност и, в известен смисъл, външност на изследванията към учебния процес се илюстрира и от факта, че нито един от интервюираните декани не се похвали с въвличане на студентите в изследователски процес като учебна норма или поне с рутинно обновяване на учебното съдържание въз основата на изследователски постижения. Обратното, за студентите става дума като правило само във връзка с трайното изтичане на най-способните – било към бизнеса у нас, било към научни институции в чужбина. И колкото по-висока е образователната степен, толкова по-широко мащабен е този процес.

оказва също оставено на произвола на индивидуалната мотивация³. Ако обаче кариерното развитие стане приоритет на политиката за насърчаване на научните изследвания в университета, ще се намерят именно управленски механизми, чрез които да се противодейства срещу демотивиращата обща среда.

Нормативната рамка. Не подлежи на съмнение, че възможностите за оптимизиране на кариерното развитие са на първо място зависими от общата нормативна рамка, която регламентира академичния живот. Тя от своя страна има две взаимосвързани, но съществени в различието си части:

а) Национална – националната правно-институционална рамка на научното развитие (в частност Законът за научните степени и звания, определящ принципите и процедурите за регламентиране и регулиране на научната дейност) е доказана пречка пред гъвкавото и ефективно регулиране и насърчаване на научните изследвания у нас. Но тя не е безалтернативна и вечна даденост. Напротив, нараства натискът за нейната промяна и *приоритет на Софийския университет трябва да бъде участието в тази нормативна иновация, за да се даде поне шанс, че интересите на учените от университета ще бъдат защитени от новите разпоредби.*

б) Университетска – колкото националното законодателство и да е макрорамка на регулативните механизми в научната сфера, все пак твърде много неща по организацията и стимулирането на научната дейност в университета са въпрос именно на вътрешна регламентация. Факт е обаче, че *правилникът на Софийския университет не е създаден с оглед решаване на проблема с насърчаване на научните изследвания.* С други думи, политика към развитие на университетската наука не може да се опре на апели към индивидуалната любовознателност на членовете на академичната общност. *Тази политика може да се реализира само, ако използва управленски инструменти, измежду които нормативните имат решаваща роля.* Ново качество, мащаб и ефективност университетската наука ще може да придобие само, ако нормативните промени създадат необходимите за това институционални предпоставки – стимули, правила и подкрепяща среда.

Финансирането. *Изключително важен факт, който трябва да бъде подчертан, е отказът на редица декани да винят липсата на подобаващо финансиране като единствен или основен проблем на научния живот в университета.* Никой от деканите, естествено, не смята държавно осигуряваното финансиране за адекватно на научните потребности на Софийския университет, но същинският въпрос е какво да се прави при реалистичен подход към перспективите за развитие на науката в университета. Тук трябва задължително да разграничим два противоположни аспекта на проблема:

а) Размери на финансиране – една значителна част от интервюираните де-

---

³ Силно фактологическо и аргументативно потвърждение на тази констатация предоставя анализът на структурните особености в кариерното развитие, осъществен от К. Харалампиев и представен в следващата глава.

кани смятат, че проблемът не е само в търсенето на пътища за *увеличаване на общия бюджет за научна дейност*, а и в създаване на *механизми за повишаване на ефективността на изразходваните средства*. Ясно е, че обичайните практики в това отношение са далече от оптималното и са подчинени на ценностите на оцеляването, психологическия комфорт, традиционната академична колегиалност и пр., а не на изискуема резултатност и качество на научната продукция.

Деканите настояват, че трябва да се преформатират и механизмите на държавно бюджетно финансиране. Защото и принципите за финансиране, както и нормативните рамки, не са природна, безалтернативна даденост. Следователно въпрос на политика е да се упражнява натиск, да се консолидират поддръжници на искането за промяна на тези национални механизми за регулиране и ресурсно осигуряване на научната дейност. Принципът е прост – пари срещу резултати, а неговото следване гарантирано ще увеличи размера на средствата за собствени научни дейности. Това обаче предполага и съществено по-добра *публичност* и *прозрачност* в процедурите по разпределение на оскъдните средства за научни изследвания.

б) Източници на финансиране – при все това обаче е очевидно, че в близките десетилетия структурният дял от националния бюджет, отделян за наука, няма да се промени съществено. При това положение е логично, че печелившата политика за насърчаване на научните изследвания в университета трябва да стъпи на положителния опит на колегите, занимаващи се с примерно информатика; на опита, натрупан в Геолого-географския факултет, Факултета по журналистика и масова комуникация, Историческия факултет, Стопанския факултет. Става дума за политика на насърчаване *и на приложните* изследвания като легитимен тип научни изследвания – на първо място, *чрез институционални структури към факултетите именно за такива обществено търсени експертизи*. Изобщо не е случайно, че и колеги от другите факултети, например Педагогическия факултет и Факултета по начална и предучилищна педагогика, спонтанно се ориентират към него⁴.

Няма съмнение обаче, че колкото и да е съществен този (слабо разработен досега) ресурс, в обозримо бъдеще той ще остава съпровождащ към онзи, който е най-перспективен, *за достъпа до който сега Софийският университет практически няма готов институционален апарат* – става дума за общоевропейските научноизследователски програми. Достъпът до тях задължително минава през съществена институционална иновация в механизмите за подготовка на такива проекти, а след това и за тяхното изпълнение.

---

⁴ Изрично правим уговорката, че не противопоставяме изследванията с приложна ориентация на онези, мотивирани от изследователско любопитство, а още по-малко бихме препоръчали изчезването на последните именно от университетската наука... Става дума само за преодоляване на обратната диспропорция.

4. Основни изводи

От така очертаната картина следват няколко извода относно възможността да се разширят „добрите практики“ и да се решат проблемите, спъващи развитието на университетската наука:

1. Във възможностите на университета е да промени вътрешната нормативна база с оглед *създаване на стимули* за scientific excellence – чрез механизми за остойностяване на научните постижения и санкциониране на липсата на научни усилия (било чрез елементи на диференцирано заплащане, било чрез реструктуриране на нормативната натовареност или чрез допълнителни „бонуси“ за научна инициатива, иновация и продуктивност).

2. Във възможностите на университета е да създаде *гъвкава структура за логистично обслужване на проектните дейности*, особено в перспективата за участие в европейските научноизследователски програми.

3. Във възможностите на университета е да следва политика за: а) *промяна на държавните механизми за финансиране и регулиране на научните изследвания и кариерно развитие* и б) насърчаване на изследванията, ориентирани към *недържавни източници на финансиране*.

4. Във възможностите на университета е да разработи механизъм за *устойчива институционализация на докторалното образование* с оглед повишаване на неговата ефективност и по-прякото му обвързване със стратегическите потребности за развитие на науката в Софийския университет.

5. Важен приоритет на научното развитие би трябвало да е насърчаване на *интердисциплинарните изследвания* – не само защото това е *перспективна световна тенденция в съвременната наука*, но и защото интердисциплинарността *ще позволи излизането от „феодалната затвореност“* в редица специалности и преодоляване на някои непублични механизми за финансиране на научните изследвания във факултетите и между факултетите.

Всички изложени тук наблюдения и изводи могат да се разглеждат като резултат от експертна оценка от страна на титулярите на управленски опит в университета. Важен въпрос обаче е дали наблюденията и диагнозите могат да бъдат подкрепени и от резултати на едно дистанцирано, собствено социологическо наблюдение върху начина на реализация на научния живот в Софийския университет – както по отношение на продуктивността, така и по отношение на зависещата от нея кариерна перспектива. Не на последно място трябва да се проучи и собствената роля на управлението при осъществяване на научните изследвания, защото сериозността на изразените от деканите становища не означава автоматично, че няма проблеми именно в политиката на регулиране и насърчение на науката на всяко едно от съответните управленски равнища.

Най-естествен източник на информация в тази връзка са рутинните самоотчети на факултетите за нуждите на академичната акредитация. Давайки си

сметка за специфичния жанр на документа „институционална самооценка“, който предполага по дефиниция значителна доза себеизтъкване, туширане на проблемите и преакцентиране върху постиженията, ще превърнем тези официални документи в източник на информация за характера на изпълняваната от факултетите научна дейност. Защото анализирайки факултетните самооценки в сравнителна перспектива, откриваме твърде важни акценти както в заявеното, така и в пропуснатото, а още повече – в самия начин на представяне на информацията.

Видени в тази светлина, докладите за самооценка започват да разкриват пред нас една ключова особеност – *решаващото влияние на управлението върху качеството и характера на научните изследвания, както и върху ролята им в логиката на университетския живот*. Цялата каскада от проведени в рамките на изследването ни микропроучвания все по-настойчиво ще осветлява тъкмо този, далече неочевиден проблем.

КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ

1. Увод

Основната цел на тази глава е да представим резултатите от изследването на кариерното развитие на преподавателите в Софийския университет. Под „кариерно развитие“ ще разбираме процеса на получаване на академични степени и академични звания. „Естествената“ последователност на получаване на академичните степени и звания, която ще разглеждаме, е следната – асистент, старши асистент, доктор, главен асистент, доцент, доктор на науките, професор. Кариерното развитие ще бъде разглеждано в тази последователност.

2. Данни

Първоначалното намерение на изследователския екип беше да направим изследване върху особеностите на кариерното развитие на преподавателите от Софийския университет чрез представителна извадка от преподаватели. За да се направи тя обаче, беше необходим изчерпателен списък на всички преподаватели, които попадат в генералната съвкупност¹. Изненадващо и за самите нас се оказа, че списъкът сам по себе си се явява информационен източник, в смисъл, че той въплъщава в себе си особеностите на университетската структура и институционална култура, която влияе върху всички аспекти на академичния живот. Така се оказахме с два информационни източника – изчерпателни списъци на преподавателите, работещи в университета към юни 2003 и юни 2008 г., и представителна извадка от преподаватели, включваща всеки втори от академичния състав на университета през наблюдавания петгодишен период².

---

¹ Генералната съвкупност, с която работим, е съвкупността на всички преподаватели, които са на щат в университета през последните пет години (от юни 2003 до юни 2008 г.). Петгодишният период е обусловен от по-големия от двата периода за атестация на преподавателите – пет години за хабилитираните преподаватели и три години за нехабилитираните преподаватели.

² На всеки преподавател, попаднал в извадката, беше изпратена електронна анкетна карта и електронно писмо с молба да изпрати своята актуална професионална автобиография.

От тези два различни източника може да се извлече различна съдържателна информация:

а) от първия източник получихме разпределенията на преподавателите по звания към началния и крайния момент на изследвания период, както и преходите от звание в звание;

б) от втория източник получихме данни, чрез които стана възможно да се определят средните възрасти за всяко събитие, свързано с кариерното развитие на преподавателите.

3. Методи

Обектът на изследването и разполагаемите данни предопределят и използваните методи – анализ на едномерни разпределения, средни стойности и стандартни отклонения.

Едномерните разпределения показват при кои научни степени и звания има най-големи натрупвания и при кои – най-малки. Също така ни дават възможност да проследяваме промяната в степените и званията между началото и края на наблюдавания период.

Средните стойности дават възможност да проследяваме динамиката на кариерното развитие и отстоянието във времето между различните събития.

Стандартните отклонения позволяват да се изследва хомогенността, респективно различието, в рамките на различните степени, звания, факултети и т.н.

4. Резултати

4.1. Резултати, получени от изчерпателните списъци на преподавателите към юни 2003 и юни 2008 г.

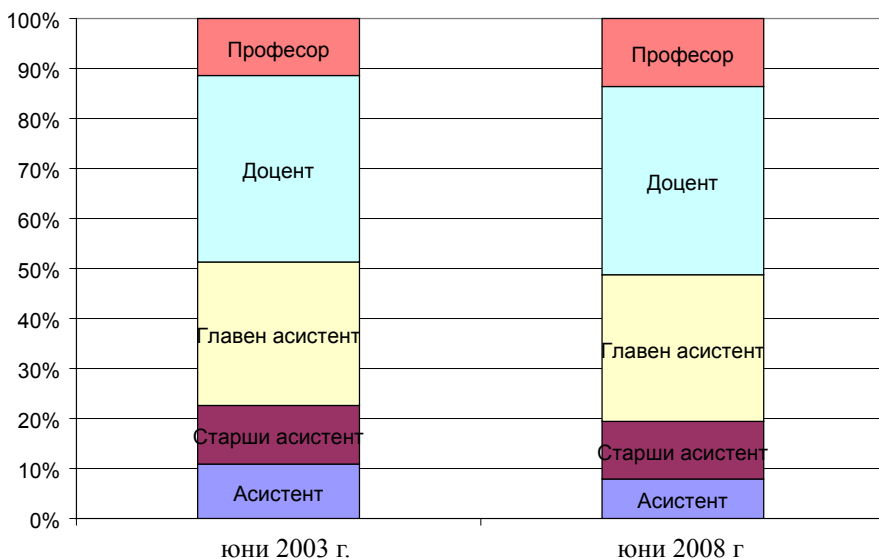
Изчерпателните списъци на преподавателите към юни 2003 и юни 2008 г. позволяват да се получат едномерни процентни разпределения на преподавателите по научни звания (табл. 1, фиг. 1).

По-подробна информация за процента на отзовалите се преподаватели е дадена в трета глава. Тук трябва да подчертаем, че за тези преподаватели, които не се отзоваха, информацията за различните възрасти на случване на важни за кариерното развитие събития беше получена от отдел „Личен състав“. По тази причина извадката, с която работим в тази глава, е планираната извадка, включваща всеки втори щатен преподавател, а извадката, с която работим в следващите две глави, е реализираната извадка.

Таблица 1. Разпределения на преподавателите по научни звания към юни 2003 и юни 2008 г., проценти

Научно звание	Юни 2003 г.	Юни 2008 г.
Асистент	10,9	7,9
Старши асистент	11,7	11,5
Главен асистент	28,7	29,3
Доцент	37,3	37,6
Професор	11,4	13,6
Общо	100,0	100,0

Фиг. 1. Разпределения на преподавателите по научни звания към юни 2003 и юни 2008 г.

Тези разпределения насочват към два извода:

1. Вижда се, че основната тежест на преподавателската (а и на цялата академична, включително и научноизследователската) работа в Софийския университет се носи от доцентите и главните асистенти. Тези две групи взети заедно представляват две трети от целия академичен състав на университета.
2. Изглежда като че ли през наблюдавания петгодишен период няма динамика. Малко са се увеличили професорите, и малко са намалели асистентите,

но като цяло двете разпределения са почти идентични. Тук обаче трябва да се държи сметка за това, че в нашето наблюдение не попадат част от преподавателите (с високи звания), които са работили в университета през юни 2003 г., но са се пенсионирали преди края на изследвания период, а също така и част от преподавателите (с ниски звания), които работят в университета през юни 2008 г., но са новоназначени след началото на изследвания период. Така че ако искаме да изследваме реалните преходи от звание в звание, трябва да изследваме само тези преподаватели, които са работили в Софийския университет през целия петгодишен период.

Разпределението на щатните преподаватели, били на работа в Софийския университет през разглеждания период, по научни звания в началото и в края на наблюдавания петгодишен период (юни 2003 и юни 2008 г.), е представено в табл. 2 и фиг. 2.

От тези разпределения се виждат няколко неща:

Първо, разпределението на преподавателите с различни научни звания се изтегля в посока на по-високите звания.

- Асистентите намаляват драстично (от 11,1 на сто до 1,4 на сто). Това означава, че голяма част от тях са получили по-високо звание през наблюдавания период;

- Старшите асистенти също намаляват, но не така много (от 12,4 на сто на 8,5 на сто). Това може да означава две неща – че преходът от старши към главен асистент е по-труден или че повишаването в звание на старшите асистенти е съпроводено от приток на нови старши асистенти, които преди това са били асистенти. Очевидно и двете причини са били налични и от тези разпределения не може да се определи чистото влияние на всяка от тях;

- Делът на главните асистенти е останал практически без промяна (от 30,8 на сто на 31,3 на сто). Това хипотетично също може да означава две неща – че хабилизацията е доста затруднена или че повишаването в звание на главните асистенти е съпроводено от приток на нови главни асистенти, които преди това са били асистенти или старши асистенти. Но след като знаем, че в редиците на главните асистенти са се ввели по-младши асистенти, то това може да означава, че колкото „влизат“, приблизително толкова и „излизат“. Това пряко оспорва допускането, че хабилизацията е особено непреодолим „препъни камък“;

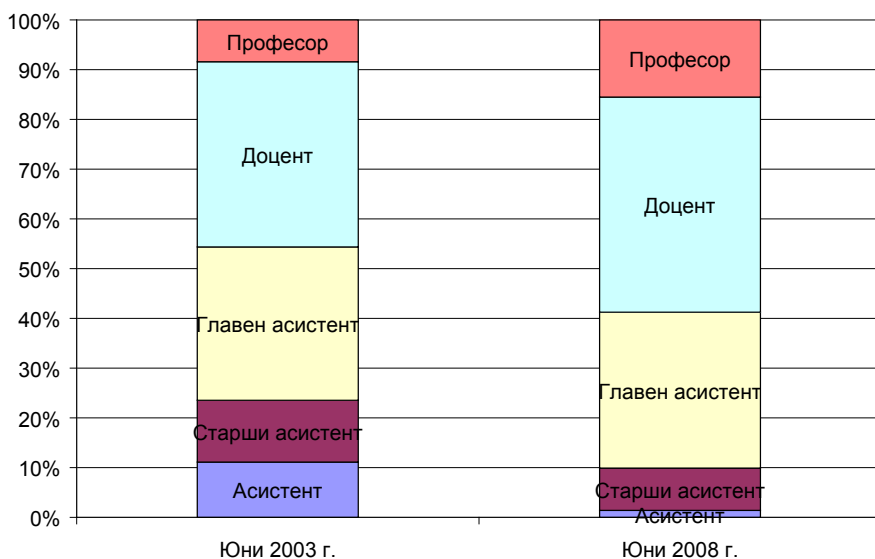
- Доцентите се увеличават с малко (от 37,2 на сто на 43,2 на сто). Тук отново са възможни две обяснения – затруднено получаване на професорско звание или наличие на противоположни тенденции – излаз на доценти, които са станали професори, но и по-голям приток на доценти, които преди това са били асистенти, старши асистенти или главни асистенти;

- При професорите увеличението е значително (от 8,4 на сто на 15,5 на сто), като тук е възможен само приток на професори, които преди това са били доценти. Самият факт обаче че дяловото нарастване всъщност е удвояване в

рамките на пет години, говори, че достъпът до професура сам по себе си не е „тясно място“ (bottle-neck).

Таблица 2. Разпределения на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по научни звания, проценти

Научно звание	Юни 2003 г.	Юни 2008 г.
Асистент	11,1	1,4
Старши асистент	12,4	8,5
Главен асистент	30,8	31,3
Доцент	37,2	43,2
Професор	8,4	15,5
Общо	100,0	100,0

Фиг. 2. Разпределения на преподавателите, които са били на щат в университета през последните пет години, по научни звания, проценти

Второ, в сравнителен план изтеглянето на разпределението е неравномерно между отделните звания, което означава, че преходите от степен в степен не са от един и същ характер.

Нека обаче да се върнем отново на динамиката в табл. 2 и да я погледнем от друг ъгъл. Стана ясно, че при някои звания има две възможни обяснения за промяната – или трудност за получаване на следващото звание, или наличие на противоположни потоци – на приток от по-ниските звания и на отлив към по-високите звания. При това, както притокът, така и отливът могат да бъдат от/към повече от едно звание. За да може да се установи влиянието само на първата причина, трябва да се изследва как промяната се е случила за всяко едно научно звание поотделно? Това е направено в табл. 3.

Таблица 3. Промяна в научните звания на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, проценти

Научно звание към юни 2003 г.	Научно звание към юни 2008 г.					
	асистент	старши асистент	главен асистент	доцент	професор	общо
Асистент	12,8	50,4	35,5	1,4		100,0
Старши асистент		23,6	71,3	5,1		100,0
Главен асистент			60,0	40,0		100,0
Доцент				80,9	19,1	100,0
Професор					100,0	100,0

Вижда се, че колкото по-високо е званието, толкова по-висок е процентът на лицата, които си остават в него:

1. От асистентите само 12,3 на сто са останали със същото звание през наблюдавания петгодишен период, 50,4 на сто са били повишени до старши асистент, 35,5 на сто – до главен асистент, а 1,4 на сто – до доцент. Всяко едно от тези повишения обаче има различно обяснение:

а) за повишаване от асистент на старши асистент е достатъчно само преподавателят да има две години стаж, което е напълно нормално да се случи в рамките на петгодишния наблюдаван период;

б) за повишаване от асистент на главен асистент са необходими или седем години стаж, или образователната и научна степен „Доктор“. Тъй като разглеждаме петгодишен период, можем с голяма увереност да твърдим, че поне част от асистентите са защитили образователната и научна степен „Доктор“ през този период (останалата част е била с натрупан предходен стаж в изходния момент на наблюдението и в рамките на петте години „естествено“ преминава в следващ ранг);

в) повишаването от асистент на доцент в рамките на наблюдавания петгодишен период е свидетелство за изключителността на тези 1,4 на сто (които като абсолютен брой са двама) преподаватели.

2. От старшите асистенти 23,6 на сто са останали със същото звание през наблюдавания петгодишен период, 71,3 на сто са били повишени до главен асистент, а 5,1 на сто – до доцент. Тук високият процент на промяна на званието от старши на главен асистент може да се дължи на две причини:

а) пет години преподавателски стаж след получаването на званието старши асистент, което е напълно възможно да се случи в рамките на наблюдавания период;

б) защита на образователната и научна степен „Доктор“.

От наличните данни не може да се определи каква част от промяната се дължи на едната причина и каква част – на другата, но има два интересни факта. Първо, формално погледнато, за пет години всички старши асистенти имат възможност да станат главни асистенти. Но на близо една четвърт от тях това не се случва, което говори за наличие и на други критерии освен „натрупан стаж“, от които са се ръководили в решението си съответните университетски звена. Въпросът обаче е защо, след като не покриват критерия за кариерно израстване, остават като университетски преподаватели... Вторият интересен факт е, че другите близо три четвърти извървяват *предполагамия път* и само една много малка част (споменатите 5 на сто) осъществява *скок* в развитието си.

3. От главните асистенти 60,0 на сто са останали със същото звание, а 40,0 на сто са били повишени до доцент през наблюдавания петгодишен период.

4. От доцентите 80,9 на сто са останали със същото звание и само 19,1 на сто са били повишени до професор през наблюдавания петгодишен период.

Общо около 40 на сто (38,7) от всички преподаватели са били повишени в звание през наблюдавания период.

Преди да преминем към продължение на анализа, задължително трябва да подчертаем изключително положителния факт на големия сумарен дял кариерно развитие в рамките на пет години – около 40 на сто от преподавателите са променили академичния си статус! Това означава, че *Софийският университет е една доста отворена за академично израстване институция*. Както ще стане ясно от приведените по-долу резултати, това е именно обща характеристика на институционалната среда в университета, спрямо която има факултетни различия – реални, но не особено големи.

Въпреки положителния факт, че голяма част от преподавателите са получили по-високи звания, неравномерността на кариерното развитие между различните звания остава като значим факт и ще се опитаме да намерим обяснение за това.

4.2. Резултати, получени от извадката

В предходната точка разгледахме петте научни звания, но пропуснахме двете научни степени, тъй като в изчерпателните списъци липсва такава информация. В автобиографиите на преподавателите, попаднали в извадката, има информация за двете научни степени, но пък липсва надеждна информация за междинните асистентски звания (старши асистент и главен асистент). Затова отново ще разгледаме пет събития – постъпване на работа в университета, получаване на образователната и научната степен „Доктор“, хабилитация, получаване на научната степен „Доктор на науките“ и получаване на професорско звание. За всяко от тези събития могат да се изчислят средните възрасти и стандартните отклонения.

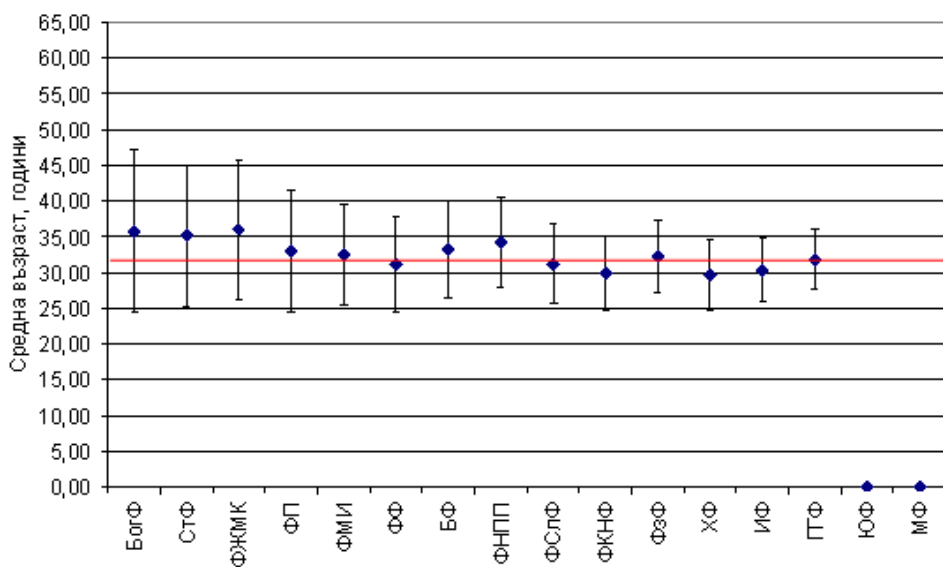
Първото събитие е постъпването на работа в университета (табл. 4, фиг. 3).

Таблица 4. Средна възраст на постъпване на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети (сортирани по стандартно отклонение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Богословски факултет	35,78	11,39	9
Стопански факултет	35,18	9,87	17
Факултет по журналистика и масова комуникация	35,94	9,86	17
Факултет по педагогика	33,00	8,57	15
Факултет по математика и информатика	32,48	6,96	58
Философски факултет	31,12	6,75	68
Биологически факултет	33,20	6,73	50
Факултет по начална и предучилищна педагогика	34,19	6,37	36
Факултет по славянски филологии	31,21	5,52	61
Факултет по класически и нови филологии	29,89	5,28	81
Физически факултет	32,22	5,14	59
Химически факултет	29,71	4,97	38
Исторически факултет	30,28	4,43	32

Таблица 4 (продължение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Геолого-географски факултет	31,79	4,23	39
Юридически факултет	п.а.	п.а.	п.а.
Медицински факултет	п.а.	п.а.	п.а.
Общо	31,86	6,44	580

Фиг. 3. Средна възраст на постъпване на преподавателите, които са на щат през последните пет години, по факултети и години (сортирани по стандартно отклонение)

От табл. 4 се виждат две неща:

Първо, че средната възраст на постъпване на работа в университета е 32 години. Ако приемем, че възрастта на прием на студенти е около 18–19 години и средно шест години са необходими за завършване на магистърска степен, то ясно е, че като правило човек има доста години друг професионален опит, преди да стане асистент. Оставяме на читателя да постави според предпочитанията си акцента в предишното изречение или върху „доста“, или върху „професионален опит“.

Второ, ясно се виждат типологични различия във вариациите по факултети (между 29 и 36 години за отделните факултети). В някои факултети и възрастта на влизане е отчетливо по-ниска (Химически факултет), и вариациите

са малки; в други има по-висока възраст и по-високи стойности на вариации, а в три факултета, където възрастта е най-висок, а и индивидуалните различия се оказват най-големи. Определено може да се каже, че където се влиза трудно и поради това – късно, трудностите постоянстват. Ето защо индивидуалните различия в мотивацията и упоритата работа се оказват съществени в хода на кариерното развитие. Във всеки случай, различие от седем години не е незначително, когато се вземе предвид, че това са: а) една шеста от целия трудов път и б) най-продуктивните години на учения. В този смисъл проблем за университета е, че в част от факултетите академичната кариера *започва* твърде късно.

Допълнително беше изчислено съотношението между средното разсейване между факултетите към средното разсейване вътре във факултетите³, което е 1:14, т.е. различията между факултетите са 14 ПЪТИ ПО-МАЛКИ от различията вътре във факултетите. С други думи, в някои факултети този важен за университета проблем е особено остър.

Не само това, но и различията вътре във факултетите не са еднакви за всички факултети. Могат да се обособят три групи факултети:

1. Факултети с голямо различие между преподавателите – това са Богословският факултет, Стопанският факултет, Факултетът по журналистика и масова комуникация и Факултетът по педагогика. При тях средното разсейване е от порядъка на ± 10 години от средната стойност.

2. Факултети със средно различие между преподавателите – това са Факултетът по математика и информатика, Философският факултет, Биологическият факултет и Факултетът по начална и предучилищна педагогика. При тях средното разсейване е от порядъка на ± 7 години, т.е. около средното за университета.

3. Факултети с малко различие между преподавателите – това са Факултетът по славянски филологии, Факултетът по класически и нови филологии, Физическият факултет, Химическият факултет, Историческият факултет и Геолого-географският факултет. При тях средното разсейване е от порядъка на ± 5 години. Тоест в тези случаи можем да говорим за наличие на стандартно начало на академична кариера, което е преобладаващо като тип.

Разликата между първата и третата група е от порядък на 2 пъти, т.е. това са типологично различни случаи. Тъй като при факултетите от първа група средните възрасти на постъпване в университета са най-високи, а при факултетите от третата група средните възрасти на постъпване в университета са най-ниски, може да се предположи, че факултетите от третата група имат съзнателна политика на привличане на млади хора, докато при факултетите от другите две групи това не е така.

Всичко това обаче не отменя факта, че разсейването между факултетите е по-малко от средното разсейване вътре във факултетите, т.е. индивидуалните различия решително доминират над общия случай.

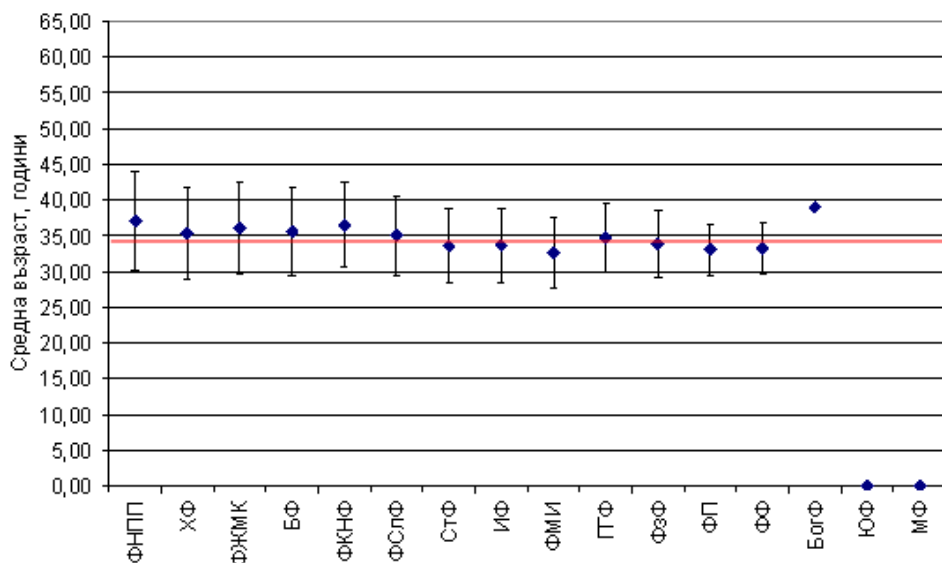
---

³ Тоест съотношението на междугруповата към вътрешногруповата девиация.

Следващото събитие е получаване на образователната и научна степен „Доктор“ (табл. 5, фиг. 4).

Таблица 5. Средна възраст на получаване на образователната и научна степен „Доктор“ от преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети (сортирани по стандартно отклонение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Факултет по начална и предучилищна педагогика	37,04	6,88	28
Химически факултет	35,32	6,55	37
Факултет по журналистика и масова комуникация	36,07	6,50	14
Биологически факултет	35,56	6,10	41
Факултет по класически и нови филологии	36,50	5,96	46
Факултет по славянски филологии	35,02	5,51	48
Стопански факултет	33,54	5,25	13
Исторически факултет	33,64	5,12	28
Факултет по математика и информатика	32,54	4,93	37
Геолого-географски факултет	34,77	4,83	31
Физически факултет	33,85	4,63	54
Факултет по педагогика	33,08	3,59	13
Философски факултет	33,22	3,48	55
Богословски факултет	39,00	0,00	1
Юридически факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Медицински факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Общо	34,64	5,46	446

Фиг. 4. Средна възраст на получаване на образователната и научна степен „Доктор“ от преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети и години (сортирани по стандартно отклонение)

Първото общо впечатление е, че картината е по-различна: кривата на факултетните резултати е по-плавна, а и разсейванията са по-скоро сходни във всички случаи. При все това важни са и конкретните резултати:

1. Средната възраст на получаване на образователната и научна степен „Доктор“ е 35 години с по-тесен диапазон на вариации по факултети (между 33 и 37 години за отделните факултети⁴). Този резултат показва, че:

а) като правило защитата на научната и образователна степен „Доктор по ...“ се придобива след като човек вече е асистент (т.е. не е входно условие за академична кариера);

б) условията за придобиването ъ не са зависими от ситуацията вътре в университета, а по-скоро са подчинени на общи обстоятелства извън него.

2. Различията между факултетите са 15 ПЪТИ ПО-МАЛКИ от различията вътре във факултетите.

3. Тук разсейванията на индивидуалните стойности вътре във факултетите са по-малки в сравнение с онези, илюстрирани на табл. 4. Освен това разсейванията вътре във факултетите са почти еднакви за всички факултети, без послед-

⁴ Не коментираме средната възраст на получаване на образователната и научна степен „Доктор“ в Богословския факултет, защото тя е изчислена на базата само на един преподавател.

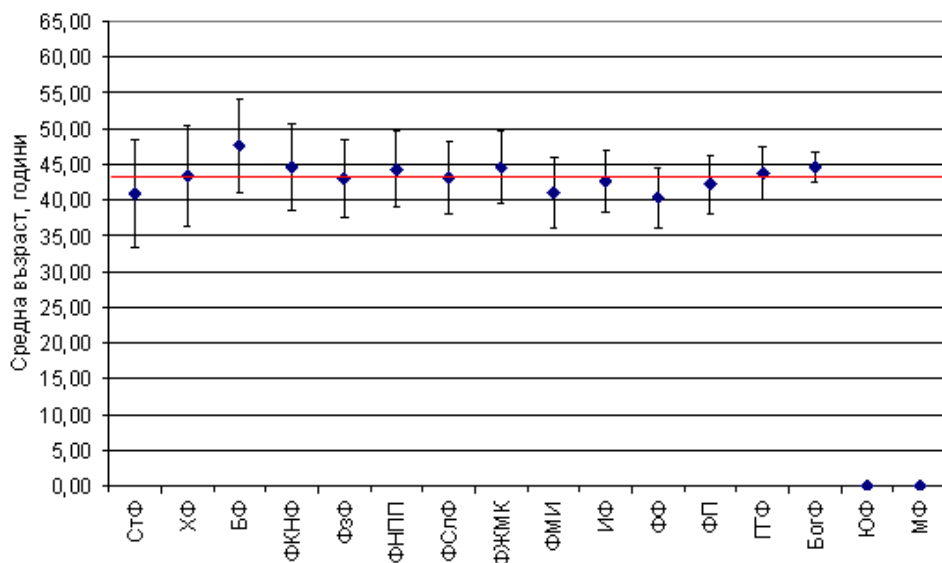
ните два (Факултет по педагогика и Философски факултет, в които по-скоро има общ модел за придобиване на тази степен, с малки индивидуални вариации).

С други думи, независимо на каква възраст един преподавател постъпва в университета, мнозинството защитават образователната и научна степен „Доктор“ на приблизително еднаква възраст в рамките на един сравнително тесен възрастов интервал.

Следващото събитие е получаване на доцентско звание (хабилитация) (табл. 6, фиг. 5).

Таблица 6. Средна възраст на хабилитация на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети (сортирани по стандартно отклонение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Стопански факултет	40,89	7,54	9
Химически факултет	43,38	6,96	24
Биологически факултет	47,58	6,48	26
Факултет по класически и нови филологии	44,58	6,01	31
Физически факултет	42,98	5,40	45
Факултет по начална и предучилищна педагогика	44,28	5,28	25
Факултет по славянски филологии	43,17	5,10	35
Факултет по журналистика и масови комуникации	44,50	5,05	14
Факултет по математика и информатика	41,00	4,96	35
Исторически факултет	42,57	4,28	21
Философски факултет	40,30	4,27	47
Факултет по педагогика	42,18	4,12	11
Геолого-географски факултет	43,77	3,70	26
Богословски факултет	44,50	2,12	2
Юридически факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Медицински факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Общо	43,07	5,52	351

Фиг. 5. Средна възраст на хабилитация на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети и години (сортирани по стандартно отклонение)

Отново има съществени различия в разпределението на случаите. Кривата на средните възрасти е доста по-разчупена от предходния случай, но пък няма пряка връзка между стойностите на средната възраст и диапазона на разсейване. В този случай различията по факултети излизат на преден план.

Същевременно:

1. Средната възраст на хабилитация е 43 години с вариации по факултети (между 40 и 48 години за отделните факултети)⁵.

2. Различията между факултетите са 8 ПЪТИ ПО-МАЛКИ от различията вътре във факултетите (осем обаче е близо два пъти по-малко от 15, т.е. междуфакултетните разлики са по-осезателни).

3. Факултетите са сравнително хомогенни (в сравнение с възрастите на постъпване в университета) и отново различията вътре във факултетите са приблизително еднакви между различните факултети .

Следващото събитие е получаване на научната степен „Доктор на науките“ (табл. 7, фиг. 6)

⁵ Трябва да се обърне внимание, че – като правило – средната възраст за придобиване на пълна професура в страните от Западна Европа е 40 години.

Не коментираме стандартното отклонение в Богословския факултет, защото то е изчислено на базата само на двама преподаватели.

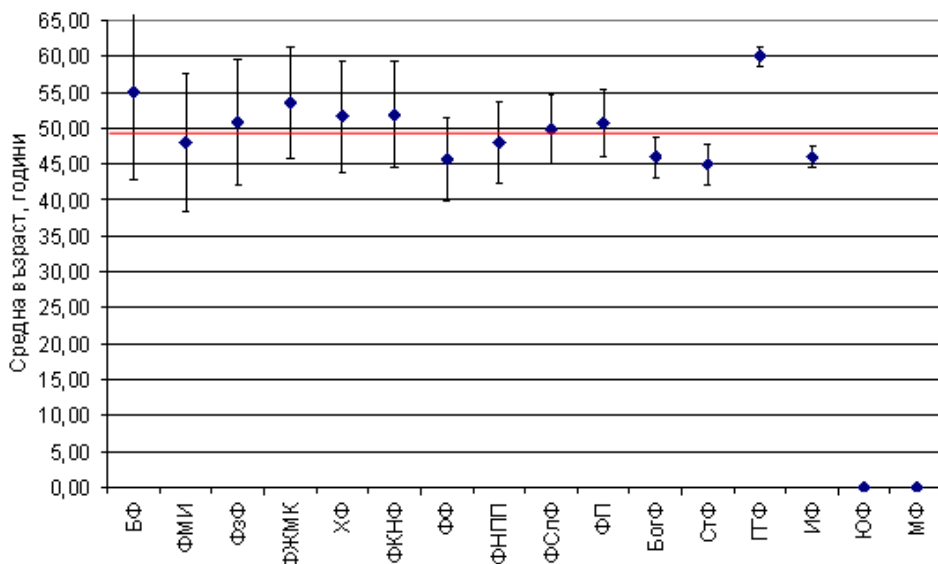
Тази обща картина е най-отчетливо различна. Тя всъщност се е разпаднала на набор от характерни случаи. Нека се вгледаме в цялото и неговите особени случаи:

1. Средната възраст на получаване на научната степен „Доктор на науките“ е 49 години с вариации по факултети от девет години (между 46 и 55 години за отделните факултети⁷).

Таблица 7. Средна възраст на получаване на научната степен „Доктор на науките“ от преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети и години (сортирани по стандартно отклонение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Биологически факултет	55,00	12,17	3
Факултет по математика и информатика	48,00	9,70	5
Физически факултет	50,77	8,78	13
Факултет по журналистика и масови комуникации	53,50	7,78	2
Химически факултет	51,62	7,72	13
Факултет по класически и нови филологии	51,88	7,40	8
Философски факултет	45,63	5,72	19
Факултет по начална и предучилищна педагогика	48,00	5,57	3
Факултет по славянски филологии	49,80	4,73	10
Факултет по педагогика	50,67	4,73	3
Богословски факултет	46,00	2,83	2
Стопански факултет	45,00	2,83	2
Геолого-географски факултет	60,00	1,41	2
Исторически факултет	46,00	1,41	5
Юридически факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Медицински факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Общо	49,46	7,17	90

⁷ Не коментираме средната възраст на получаване на научната степен „Доктор на науките“ във Факултета по журналистика и масова комуникация, Богословския факултет, Стопанския факултет и Геоолого-географския факултет, защото те са изчислени на базата само на двама преподаватели.

Фиг. 6. Средна възраст на получаване на научната степен „Доктор на науките“ от преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултетите и години (сортирани по стандартно отклонение)

2. Различията между факултетите в този случай са само **ЧЕТИРИ ПЪТИ ПО-МАЛКИ** от различията вътре във факултетите, като четири вече е два пъти по-малко от осем и четири пъти по-малко от 15 (т.е. с изкачването в академичната йерархия нараства влиянието на общите институционални условия, които правят индивидуалните различия между преподавателите все по-съществени).

3. Различията в темповете на израстване между преподавателите в рамките на факултетите се увеличават и освен това различията вътре във факултетите не са еднакви за всички факултети. Могат да се обособят три групи факултети⁸:

а) факултети с голямо различие между преподавателите – това са Биологическият факултет, Факултетът по математика и информатика, Физическият факултет, Химическият факултет и Факултетът по класически и нови филологии. При тях средното разсейване е от порядъка на ± 9 години;

б) факултети със средно различие между преподавателите – това са Философският факултет, Факултетът по начална и предучилищна педагогика, Факултетът по славянски филологии и Факултетът по педагогика. При тях

⁸ Отново не коментираме стандартните отклонения във Факултета по журналистика и масова комуникация, Богословския факултет, Стопанския факултет и Геолого-географския факултет, защото те са изчислени на базата само на двама преподаватели.

средното разсейване е от порядъка на ± 5 години;

в) факултети с малко различие между преподавателите – това е отново Историческият факултет. При него средното разсейване е от порядъка на ± 1 година (т.е. действително става дума за стандартна академична кариера).

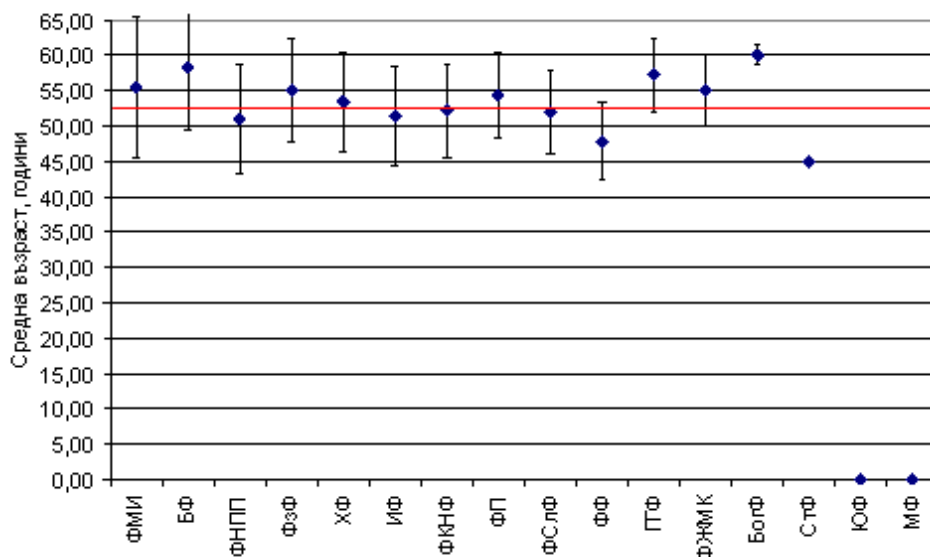
Всичко това показва *голямата нехомогенност на възрастите на получаване на научната степен „Доктор на науките“* (с единствено изключение Историческият факултет).

Следващото събитие е получаване на професорско звание (табл. 8, фиг. 7).

Таблица 8. Средна възраст на получаване на професорско звание на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети (сортирани по стандартно отклонение)

Факултет	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Факултет по математика и информатика	55,50	9,93	6
Биологически факултет	58,25	8,85	4
Факултет по начална и предучилищна педагогика	51,00	7,78	5
Физически факултет	55,11	7,25	9
Химически факултет	53,45	7,03	11
Исторически факултет	51,33	7,00	6
Факултет по класически и нови филологии	52,17	6,68	6
Факултет по педагогика	54,33	6,11	3
Факултет по славянски филологии	51,90	5,84	10
Философски факултет	47,88	5,54	16
Геолого-географски факултет	57,25	5,19	4
Факултет по журналистика и масови комуникации	55,00	4,97	4
Богословски факултет	60,00	1,41	2
Стопански факултет	45,00	0,00	1
Юридически факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Медицински факултет	n.a.	n.a.	n.a.
Общо	52,74	7,04	87

Фиг. 7. Средна възраст на получаване на професорско звание на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по факултети и години (сортирани по стандартно отклонение)

Общата картина е подчертано сходна с предишната, но отново има съществени различия:

1. Средната възраст на получаване на професорско звание е 53 години с вариации по факултети (между 48 и 58 години за отделните факултети⁹).

2. Различията между факултетите са ЧЕТИРИ ПЪТИ ПО-МАЛКИ от различията вътре във факултетите.

3. Преходът от факултети с голямо разсейване към факултети с малко разсейване е сравнително плавен, което затруднява обособяването на групи¹⁰.

От представените резултати можем да предположим, че, противно на разпространените митове, не всяка следваща степен в кариерното развитие е по-трудна за преминаване. От една страна, е вярно, че за пет години е два пъти по-малко вероятно да станеш професор, ако си доцент, отколкото да станеш доцент, ако си главен асистент. Но от друга страна, ако времето от защитата на „малък докторат“ до хабилитацията е осем години и това е стъпката на

⁹ Не коментираме средната възраст на получаване на професорско звание в Богословския факултет и Стопанския факултет, защото те са изчислени на базата съответно само на двама и на един преподавател.

¹⁰ Отново не коментираме стандартните отклонения в Богословския факултет и Стопанския факултет, защото те са изчислени на базата съответно само на двама и на един преподавател.

академично израстване, която отнема най-много време, то явно тъкмо хабилитацията е по-сериозният „препъни камък“ и трябва да се разбере защо това е така.

Представените и анализирани таблици свидетелстват за липса на общ модел, постоянен във всичките случаи. Не само картината за всеки кариерен етап е особена спрямо останалите, но и позиционирането на отделните факултети в общото разпределение на случаите се променя от степен на степен. Същевременно обаче има и нещо важно отвъд различията, които разисквахме.

Големите различия вътре във факултетите, сравнени с малките различия между факултетите, показват, че кариерното развитие на преподавателите в Софийския университет като правило е:

а) не толкова силно зависимо от локалните институционални условия в съответния факултет, които са видимо различни;

б) то е резултат главно на индивидуални усилия и лична мотивация, които не срещат устойчива институционална подкрепа.

Резултатите в табл. 4, 5, 6, 7 и 8, освен че ни насочват към възможността да бъде формулирана тази хипотеза, която се явява и главната хипотеза на нашето изследване, са и първият аргумент в нейна полза.

Изчислените средни възрасти и стандартните отклонения за всички разгледани събития на равнище университет са показани на фиг. 8. На нея ясно се вижда, че „изкатерването на кариерната стълбица“ очертава не толкова забавяне на темпа, с който се случват следващите събития, а даже напротив. Тя демонстрира *разрастване на интервалите на индивидуалната възрастова вариация* на настъпване на съответното кариерно събитие, т.е. настъпването му става все по-силно зависимо от индивидуалните личностни различия.

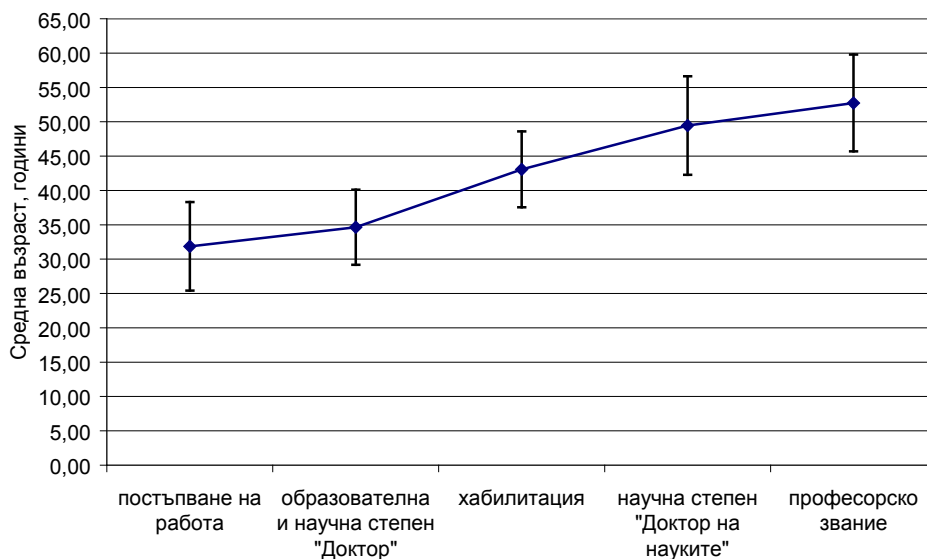
Фигура 8 дава възможност анализът да продължи с проверка на две противоположни допълнителни хипотези относно характера на факторите, които влияят върху начина на реализация на кариерното израстване. В основата и на двете допълнителни хипотези стои познатият физически закон:

$$(1) \quad \text{Път} = \text{скорост} \times \text{време}.$$

Първата допълнителна хипотеза е, че пътят от събитие до събитие е един и същ. Тогава от формула (1) следва, че скоростта е обратнопропорционална на времето. Иначе казано:

Голямо време между две събития = ниска скорост.

Това допускане е илюстрирано на фиг. 8. От графиката *изглежда*, като че ли след защита на образователната и научна степен „Доктор по ...“, преподавателите в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ дружно намаляват темпото си на работа и тяхното научно и кариерно развитие започва да тече по-бавно. След хабилитацията то отново се забързва, а след защита на научната степен „Доктор на науките“ се забързва още повече, направо се ускорява.

Фиг. 8. Средна възраст на случване на събития, важни за научното и кариерното развитие на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години (и стандартно отклонение в години)

Но има и друга допълнителна хипотеза. А тя е, че скоростта на научното и кариерното развитие е относително постоянна при хората, занимаващи се с изследователски труд. Тогава от формула (1) следва, че пътят от събитие до събитие е правопрпорционален на времето. Иначе казано:

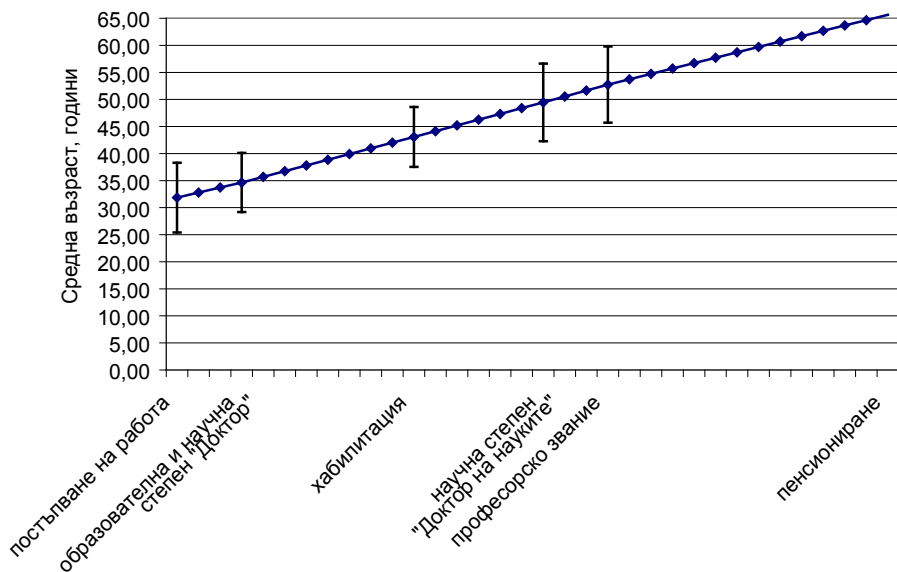
Голямо време между две събития = дълъг път.

За да се илюстрира тази втора хипотеза, трябва начупената линия от фиг. 8 да бъде изправена. Това е показано на фиг. 9.

От фиг. 9 се вижда, че най-дълъг път, при постоянна лична скорост на академичен живот, се изминава между защитата на образователната и научна степен „Доктор“ до хабилитацията, следван от пътя между хабилитацията и защитата на научната степен „Доктор на науките“. На практика пътят между другите събития е доста (относително) къс.

И така, коя от двете хипотези е вярна?

Като се съди по практиката катедрите да обявяват конкурси за доцент, когато съответния техен нехабилитиран преподавател вече е готов за това, може да се каже, че по-вероятно е да е вярна първата хипотеза. Но това не обяснява защо, след като нехабилитираните преподаватели веднъж са забавили темпото преди хабилитация, след като се хабилитират се активизират, а след като защитят научната степен „Доктор на науките“ се активизират още

Фиг. 9. Средна възраст на случване на събития, важни за научното и кариерното развитие на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години

повече. Това пък ни насочва към втората хипотеза: може би има някакви – институционални или други – пречки пред хабилитацията (и тъй като според нашата главна хипотеза, кариерното развитие е плод на индивидуални усилия и индивидуална мотивация без институционална подкрепа), които правят пътя между защитата на образователната и научна степен „Доктор“ и хабилитацията толкова дълъг. След което почва отново „дълъг път“ до следващата докторска степен. Зад дължината на пътя, при постоянна „скорост“ на работа, може да се крие кариерна „стръмнина“, или по-прозаично казано, *трудности по пътя*...¹¹ А когато човек се хабилитира, той, без да увеличава скоростта си отпреди хабилитацията, доста по-бързо изминава оставащия му път, защото относително по-лесно преодолява пречките, благодарение на, така да се каже, привилегиите на ранга и натрупаните авторитет и позиции в затворената университетска среда (което всъщност означава – значително по-малко пречки). Но отново говорим за *индивидуален* авторитет и *индивидуални* позиции. Както и говорим за път от средно шест години с големи вариации.

¹¹ Да не забравяме казаното в началото, че тъкмо главните асистенти и доцентите изнасят основната тежест на академичния живот на свой гръб. В Закона за висше образование изрично е казано, че нехабилитирани лица могат да четат лекции само по изключение, но в университета допуснатото изключение е превърнато в правило, а темпът на кариерно развитие отразява неговия резултат. Едва ли е дребна подробност, че, ако тази работа на главните асистенти бъде извършвана, съобразно закона, от професори, това би оскъпило издръжката на учебния процес почти двойно.

Тук обаче е място да повторим още веднъж, че, съдейки по относителния им дял в структурата на преподавателското тяло, главните асистенти и доцентите са най-натоварени с учебна дейност. Дали е правомерно да наречем този труд пречка пред развитието не е маловажен въпрос, но не може да се пренебрегне фактът, че тъкмо, когато трябва да направят най-важните преходи в научното си израстване, университетските преподаватели са най-заети с учебен процес, а научната им работа остава институционално нерегламентирана.

Така че приемането на втората допълнителна хипотеза за вярна е следващият аргумент в полза на главната хипотеза на изследването на кариерното развитие.

Но може да бъде даден и още един, трети аргумент. След като смятаме, че кариерното развитие основно е резултат на индивидуални усилия и индивидуална мотивация, това би означавало, че преподавателите с по-високи степени и звания са били по-мотивирани и са полагали по-големи индивидуални усилия (като не забравяме и други лични качества). Следователно те би трябвало да постигат по-бързо отделните нива на израстване и, съответно, да имат по-ниски средни възрасти за всички събития, свързани с кариерното развитие, в сравнение с преподавателите с по-ниски степени и звания. Иначе казано, логично би било, тези които са стигнали по-високо, по-рано да са преминали по-ниските степени. Това е хипотеза, достъпна за емпирична проверка.

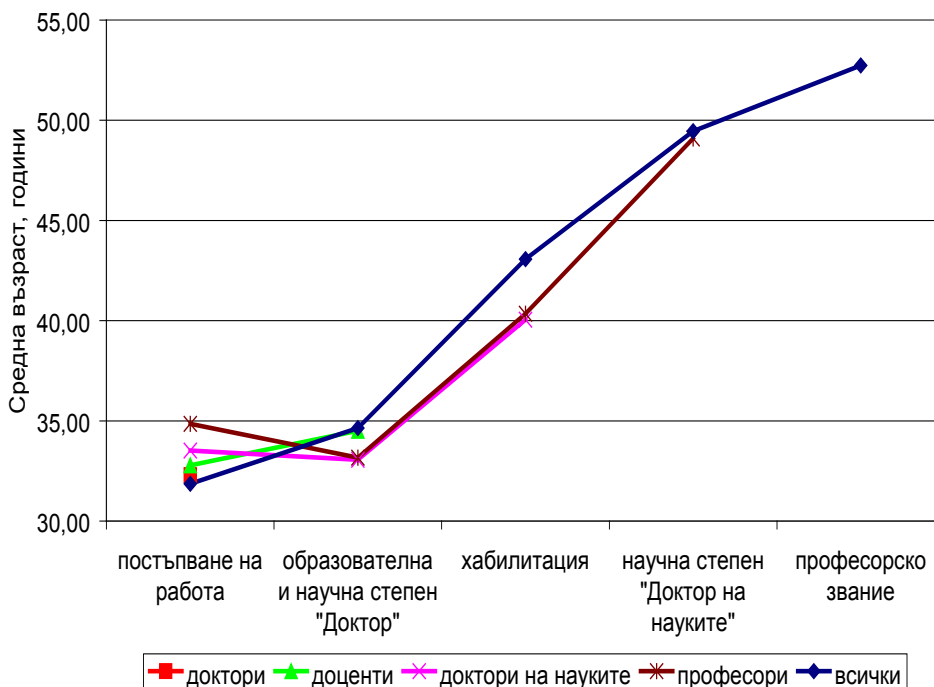
За да се провери дали това е така, отново са изчислени средните възрасти за всяко едно събитие, свързано с кариерното развитие, но вече по групи (табл. 9, фиг. 10).

Очевидна е разликата между докторите на науките и професорите, от една страна, и всички останали групи, от друга. Докторите на науките и професорите са постъпили в университета по-късно от останалите, но бързо са „наваксали изоставането си“. Те дори са изпреварили останалите, като по-рано са получили образователната и научна степен „Доктор“ и по-рано са се хабилитирали. А това е поредният аргумент в полза на основната хипотеза на изследването на кариерното развитие.

Нещо повече, на фиг. 10 не си личат разсейванията, но те са ясно видими на фиг. 8 и 9. А от там става ясно, че разсейванията около средната възраст на получаване на научната степен „Доктор на науките“ и около средната възраст на получаване на професорско звание са значително по-големи от разсейванията около останалите три средни възрасти. Това от своя страна означава, че получаването на най-високата научна степен и най-високото научно звание се случва на възраст, която варира значително между различните преподаватели. А това отново показва, че кариерното развитие е въпрос главно на индивидуална мотивация и на индивидуални усилия, т.е. това е четвърти, последен аргумент в полза на основната хипотеза.

Таблица 9. Средна възраст на случване на събития, важни за научното и кариерното развитие на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по групи, години

Събития		Групи				Всички групи
		доктори	доценти	доктори на науките	професори	
Постъпване на работа в университета	средна	32,29	32,78	33,52	34,85	31,86
	стандартно отклонение	6,54	7,11	8,25	9,00	6,44
	брой	446	351	90	87	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	средна		34,51	33,06	33,16	34,64
	стандартно отклонение		5,36	4,23	4,00	5,46
	брой		340	83	79	446
Хабилитация	средна			40,05	40,35	43,07
	стандартно отклонение			4,20	3,94	5,52
	брой			87	84	351
Получаване на научната степен „Доктор“	средна				49,09	49,46
	стандартно отклонение				7,07	7,17
	брой				74	90
Получаване на професорско звание	средна					52,74
	стандартно отклонение					7,04
	брой					87

Фиг. 10. Средна възраст на случване на събития, важни за научното и кариерното развитие на преподавателите, които са на щат в университета през последните пет години, по групи

5. Основни изводи

1. *Софийският университет е институция с отворени канали за кариерно израстване и поради това около 40 на сто от преподавателите в рамките на пет години израстват в ранг.*

2. *Най-трудната стъпка в кариерното развитие на преподавателите в Софийския университет е хабилитацията. Тя отнема средно осем години след защита на образователната и научна степен „Доктор“ или средно 11 години след постъпване на работа в университета. Хабилитацията е следвана по времеемкост от получаването на научната степен „Доктор на науките“. Придобиването на тази степен обаче сравнително бързо се преобразува в последваща професура.*

3. *Различията в кариерното развитие са главно различия между личности, а не различия между структурни звена на университета.*

4. *Кариерното развитие на преподавателите в Софийския университет е резултат най-вече на индивидуални усилия и лична мотивация. Личностите с по-голям личностен заряд имат значително по-бързо развитие.*

Следователно, ако пред управлението на Софийския университет стои задачата да ускори научното развитие на преподавателите, то може да се ориентира към две стратегии:

а) *промяна на институционалната среда*, за да облекчи прехода между най-трудно постижимите кариерни стъпки, които се случват в първите 10 години от работа в университета или;

б) допълнителна *подкрепа на мотивация* за личната научна изява.

А най-добре би било за учените, за университета и за българската наука съчетанието на двете.

След като стана ясно, че кариерното развитие е силно зависимо от институционалната среда, а Законът за научните степени и звания императивно изисква научни постижения като предпоставка за растеж в академичната кариера, то много важно става да се види има ли разпознаваема политика на университета за научни изследвания? Защото, явно е, такава политика би могла да е ключов инструмент за въздействие върху научната продуктивност, върху привличането на млади учени и, съответно, върху цялостното развитие на университета.

Отговор на този въпрос ще търсим в следващата глава.

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ В ПРОЕКТЕН ФОРМАТ

1. Увод

В хода на проучването, което започнахме въз основа на публично достъпните източници (Алманах на научната продукция, интернет сайтове на факултетите, доклади самооценка на факултетите за процедурите по акредитация), установихме, че информацията относно проектната дейност е най-оскъдна и най-малко поддаваща се на контрол за достоверност. Ето защо преценихме, че ще е добре да установим параметрите на научната дейност в този специфичен формат чрез специализирано социологическо проучване. Речено, сторено.

Първоначалното ни намерение бе да реализираме този замисъл с методика за събиране на първичната информация – пряка индивидуална анкета, изпратена на всеки втори университетски преподавател с молба да я попълни и върне по електронен път. Този начин на работа би позволил много лесна и бърза обработка на получената информация, особено необходима за целите на възложеното експресно проучване. Равнището на отзивчивост бе стандартното за пощенски анкети ...¹ Но такъв процент отзовали се, разпределени крайно неравномерно по факултети, решително би дискредитирал представителността на получената информация, а оттам и валидността на направените наблюдения и произтичащите от тях изводи.

Ето защо се преориентирахме да изпратим хартиен екземпляр от анкетата на онези колеги от изходната извадка от 574 души, които не се бяха отзовали на първоначалната покана да попълнят електронния вариант. Изрично ще подчертаем, че във всички факултети срещнахме най-добронамерено и най-добросъвестно съдействие от страна на деканските ръководства, които оценяваха значимостта на провежданото изследване.

---

¹ Обикновено пощенските анкети получават в най-добрия случай около 40 на сто възвръщаемост и поради това много рядко се използват за собствено научни цели. В нашия случай получихме 224 попълнени анкети по електронен път, което е 39 на сто от планираната извадка.

При все това, събирането на информацията отне три месеца и наложи многократни подканяния за изпълнение на този академичен ангажимент. В някои факултети срещнахме буквално бойкот на анкетното проучване. Особено силен той се оказа в Биологическия факултет, където твърде голяма част от респондентите се присъединиха към позицията на гл. ас. д-р Емил Молле, който ни върна плика с анкетата, украсен с огромен личен подпис и текст „Отказвам да попълня картата“.

В крайна сметка получихме добронамерено съдействие от 339 души, представляващи почти 60 на сто от планираната извадка и около 30 на сто от генералната съвкупност. Структурата на реализираната извадка беше сравнена типологично със структурата на генералната съвкупност по факултети и научни звания. Тъй като установихме известни разминавания между структурата на извадката и структурата на генералната съвкупност (недопредставеност или свръхпредставеност на някои категории в някои факултети от порядък на +/- 6 процентни пункта), направихме претегляне на данните от извадката². Смисълът на тази процедура е да се сравнят стойностите на разпределенията на отговорите в единия и другия случай. Ако при претеглянето се получат стойности, съществено различни от емпирично регистрираните, това би означавало, че реализираната извадка е структурно изместена по отношение на генералната съвкупност и поради това получените резултати са ненадеждни.

При претеглянето обаче се установи, че разпределенията на отговорите на анкетните въпроси практически плътно възпроизвеждат порядъка на емпирично регистрираните стойности. Отклоненията варират средно в диапазона от 0,0 процентни пункта (напр. при въпроса „Приложна употреба на резултатите от проекта“) до максимум 1,3 процентни пункта (напр. при въпроса „Били ли сте на специализация в чужбина за повече от един месец през последните пет години?“). Разлики от такъв порядък по никакъв начин не само, че не преобръщат (или заличават) регистрираните зависимости, но и *не променят порядъка на регистрираните стойности*, а тъкмо това е социологически съществената информация. Въз основа на тази предварителна проверка имаме всички основания да ползваме пряко емпирично регистрираните разпределения на случаите, защото *изследването е представително за генералната съвкупност на университетските учени*.

От тези добронамерени колеги получихме информация за 549 проекта, осъществени през последните пет години (2003–2007). Този брой на проектите, за които имаме конкретна емпирична информация, е достатъчно голям, за да позволява да влязат в сила стохастични/вероятностни зависимости³. Пред-

---

² Вж. Приложение 3А.

³ Това, че съвкупността от единици е достатъчно голяма за проверка на статистически зависимости, само по себе си не означава, че е гарантирана представителност, а оттам и точност на установената сила на връзките. Свойствата на анализираната съвкупност, имащи пряко отношение към тези въпроси, разглеждаме по-долу.

ставителността на изследваната съвкупност се осигурява от представените по-горе структурни параметри, но трябва изрично да се признае, че те не са достатъчно стриктни, за да се контролира размера на стохастичната грешка. Поради това *изобщо няма да разглеждаме/интерпретираме разлики в стойности на параметрите, които са от порядък под 5 процентни пункта, т.е. няма да разглеждаме случаите, при които вероятността разликите в регистрираните стойности се дължат на стохастична грешка, са особено големи.*

Посочените тук параметри на изходната съвкупностна информация означават обаче, че на получените числови стойности трябва да се гледа само като на ориентировъчни величини, а не като конкретни числови параметри. Това означава, че носител на социологическа информация е порядъкът на величините и съотношенията, а не отделното число с точност до десетичен знак. С други думи, по-стриктно спазване на стандартите за представителност евентуално би променило цифровия израз на стойностите, но е малко вероятно да промени порядъка на съотношенията между разглежданите признаци във всеки отделен случай.

След тази уговорка можем да пристъпим към разглеждане на получените резултати, които ни ориентират за няколко ключови измерения на проектната дейност в Софийския университет:

- а) обхвата (количествени параметри на проектната дейност);
- б) субектите (какъв е структурният състав на екипите от учени, извършващи проектна научна дейност);
- в) резултатността на провежданите изследвания.

На всяко едно от тези измерения ще се спрем по-обстойно.

2. Обхват на научноизследователската дейност в проектен формат

На първо място трябва да се посочи, че *проектната изследователска дейност има значимо място в научния живот на преподавателите от Софийския университет*. За последните пет години около 44 на сто от тях са имали поне един проект⁴, а *близо една пета от членовете на преподавателското тяло са имали повече от три проекта за същия период*, което е изключително

---

⁴ Ако разделим това число на 5 години, ще получим средногодишна въвлеченост в проектна дейност от порядък на 9 на сто. Тоест условно казано, девет от сто човека средногодишно реализират проекти. Данните от Алманаха показваха 7 на сто, което като порядък на тази условна величина е практически една и съща стойност – един от десет души. Изрично подчертаваме условността на този математически конструиран показател, защото, както става ясно, има *колеги, които реализират повече от един проект на година*, а освен това интензитетът на проектна дейност е твърде различен във всеки един от факултетите. Познавателният смисъл на този условен математически индикатор е, че той позволява сравнения – както между различните видове научни изяви, така и между техните индивидуални и институционални субекти.

висока степен на изследователска активност (табл. 1 и 2 в Приложение 3А). Същевременно тези резултати ясно показват отчетлива диспропорционалност в интензитета на участие в изследователски проекти – *някои колеги имат рутинна и много интензивна проекта дейност, мнозина други – повече от половината – като правило не участват в такава*⁵.

Таблица 1. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Участвали ли сте в изследователски проект през последните пет календарни години?“

Участвали ли сте в изследователски проект през последните пет календарни години?	Брой	Процент
Да	251	43,7
Не	88	15,3
Неотговорили	235	40,9
Общо	574	100,0

Таблица 2. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли повече от три изследователски проекта?“

Имате ли повече от три изследователски проекта?	Брой	Процент
Да	111	19,3
Не	228	39,7
Неотговорили	235	40,9
Общо	574	100,0

Важно е обаче да се направи и уговорката, че самият проектен формат не е единствено възможен за реализация на научноизследователски търсения. Включително хора, които имат проектна изследователска дейност, публикуват резултати от проучвания, които не са били в проектен формат. Около една трета от преподавателите са публикували поне статия, която не е резултат от проектна дейност, а има и около 15 на сто, които са публикували монографични трудове, които не произтичат от научните резултати на проекти. Освен това всеки трети учен от университета участва в научно-приложна, експертна или консултантска дейност (табл. 3).

⁵ Ще припомним, че това бе основна констатация на редица декани, отразена в интервюта с тях, която след това намери потвърждение, както в резултатите от агестацията на преподавателите от Философския факултут, така и в анализа на данните от Алманаха.

Таблица 3. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли публикации в специализирани академични издания през последните пет години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти?“

Публикации	Брой	Процент на преподавателите спрямо реализираната извадка	Процент спрямо планираната извадка
Една самостоятелна публикация в специализирано научно списание	30	8,8	5,2
Една публикация в съавторство в специализирано научно списание	21	6,2	3,7
Повече от една публикация в специализирани издания	160	47,2	27,9
Публикация на монографичен труд	88	26,0	15,3
Други публикации (публицистични, популярни и др.)	106	31,3	18,5
Нямам публикации	24	7,1	4,2

Ако първият важен извод е, че проектната дейност има значимо, но и крайно недостатъчно присъствие в университетския научен живот, то много важно е все пак какъв е порядъкът на реализираните проекти, безотносително към тематичната им проблематика.

Тук нещата не изглеждат никак добре. Важно е, разбира се, че все пак има и големи изследователски проекти: *близо 30 на сто от проектите са на стойност над 50 000 лв.*, а други 22 на сто са между 10 000 и 50 000 лв. Но това не отменя факта, *че близо половината от всички проекти са на стойност до 10 000 лв., а почти всеки четвърти проект е на стойност до 2000 лв.* (табл. 9 в Приложение 3А).

Последното означава, че значима част от извършваните изследователски проекти са твърде малки като финансов ресурс и не е реалистично да се очаква от тях да има голям обществен ефект. Нека бъдем реалисти: Най-висок е процентният дял на проектите, които нямат завършен резултат, именно измежду онези, получили финансиране до 6000 лв. – един от десет. С изобретение или откритие завършват като правило проектите над 50 000 лв., но само като отделно изключение – такъв до 6000 лв. Проектите с бюджет до 2000 лв.

повече от два пъти по-често от „статистическата норма“⁶ завършват само с една публикация у нас и пак два пъти по-често – само с една публикация в чужбина. За разлика от проектите над 50 000 лв., които най-често завършват с повече от една публикация в специализираните научни списания (табл. 20 и 21 в Приложение 3А)⁷.

Особено поразителен е фактът, че огромната част от тези оскъдно финансово осигурени проекти не са индивидуални, а са колективно дело, т.е. става дума за колективна неефективност/разпиляване на инвестираните изследователски усилия. Например 86 на сто от проектите до 2000 лв. са колективни, а от тези с бюджет до 6000 лв. колективни са 80 на сто (табл. 22 в Приложение 3А). Факт е, че такава стратегия на финансиране се среща практически в почти всички факултети, с осезаем превес над статистическата норма във Факултета по педагогика, Факултета по славянски филологии (близо с 20 процентни пункта), Факултета по математика и информатика, Факултета по класически и нови филологии, Факултета по журналистика и масова комуникация, Богословския факултет (отклонение с около 10 процентни пункта).

3. Структура на субекта на научноизследователската дейност в проектен формат

Важен индикатор за характера на изследователската дейност е не само нейната финансова осигуреност, но и типът субект, чиято изява е тя. Тук ще ни интересува както съотношението индивидуална/колективна дейност, така и типовете структура на научните колективи, реализиращи проекти.

На първо място трябва да се отбележи, че макар научната работа в университета да е оставена почти изцяло на личната изследователска предприемчивост и любопитство на отделните учени, то все пак индивидуалните проекти далече не преобладават. Едва един от десет проекта е индивидуален, което означава, че *науката в Софийския университет като правило е колективно дело*. Най-висок е дялът на индивидуалните проекти във Философския факултет и Факултета по журналистика и масова комуникация (два пъти над статистическата норма), което е лесно обяснимо с типа научен живот в тези факултети.

Нека видим обаче какви са изследователските колективи:

---

⁶ „Статистическа норма в изследваната съвкупност“ означава средната стойност по съответния признак за цялата изследвана съвкупност, по отношение на която – под въздействието на едни или други фактори – структурните подсъвкупности на цялото могат да варират. Анализът всъщност следи именно тези значими вариации.

⁷ По никакъв начин не бихме искали казаното дотук да прозвучи като търсене на пряка връзка между размер на финансирането и научна резултатност. Обратното, много е вероятно проектите с по-голям бюджет да са преминали през по-стриктна селекция (тематична, кадрова, методологична, логистична и пр.) и в самият им дизайн да са заложили организационни предпоставки, отвещащи към по-висока резултатност.

1. Изследователските колективи са преобладаващо български. Тук е важно както обстоятелството, че практически всеки втори от реализираните проекти е дело само на български учени, така и *отчетливата тенденция, че колкото по-голям е дялът на чуждестранните учени в изследователските колективи, толкова по-малко е дяловото присъствие на тези колективи в общата структура на научната проектна дейност в университета* (табл. 4).

Таблица 4. Разпределение на проектите по националност на участниците

Националност на участниците	Брой проекти	Процент
Само български участник/участници	256	47,1
С частично участие на чуждестранни партньори	163	30,0
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори	124	22,8
Общо	543	100,0

Във времена, когато субектът на науката става все по-интернационален, българската университетска наука си остава преобладаващо национално локална с всички произтичащи от това последици⁸.

⁸ Използваният от нас индикатор позволява да се маркира континуум между изцяло българско участие в научния колектив и *нарастващ дял* чуждестранно участие. По този начин може да се улови *тенденция на влияние* на фактора локалност/интернационалност. Резултатите от проучването свидетелстват, че има пряка и съществена връзка между националността на проектния колектив и други ключови параметри на проектната дейност. Ще изброим:

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-краткотраен е реализираният от него проект. А трябва да се знае, че няма едногодишен проект, който да е завършил с откритие или изобретение и, в по-общ план, колкото по-краткотраен е проектът, толкова по-ниска е научната му продуктивност;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-малък е този колектив, но пък толкова е по-постоянен. Именно дълготрайните колективи са тези, които реализират преобладаващо нискобюджетни проекти с по-ниска научна резултатност;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-съществено е неговото финансиране по линията на университета, което ще рече – преобладаващо нисък бюджет. Естествено, обратното важи за програмите на ЕС, които финансират главно международни проекти, но с голям бюджет. Важно е да се отбележи, че смесените по националност колективи се отличават с привличане най-вече на средства от различни източници, а най-малко такъв разнороден източник на финансиране привличат само българските колективи;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-малка е вероятността проектът да завърши с откритие или изобретение, но е по-голяма вероятността да завърши само с една публикация у нас, както и/или с публицистични изяви;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-малка е вероятността членовете на колектива да имат повече от три проекта за последните пет години;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-малко вероятно е участникът да е бил на специализация в чужбина през последните пет години, както и обратно – в международни колективи участват учени с една и повече специализации;

- Колкото по-голямо е българското участие в един колектив, толкова по-голяма е вероятността да се ползват предимно библиотечно-информационните ресурси на Софийския университет и други национални институции, както и *да не се ползват никакви информационни източници*, за разлика от чуждестранните колективи, участниците в които ползват най-вече чужди информационни масиви и интернет базирани данни.

Абсолютно същото ни казва и структурата на научноизследователската дейност в проектен формат, разгледана съобразно източниците на финансиране. На първо място, безспорно много положителен факт е, че науката, произвеждана от преподаватели на Софийския университет, *има доста разнообразни източници на финансиране*. При все това обаче, дяловото участие на тези различни източници е твърде неравностойно (табл. 5, а за повече подробности – анализа на К. Харалампиев в следващата глава). Най-голяма част от произведената в университета наука е с вътрешно финансиране, *а до финансовия ресурс на ЕС имат достъп едва по-малко от една пета от реализираните проекти*. За да разберем важността на това обстоятелство, трябва да отчетем, че около 60 на сто от проектите с финансиране до 6000 лв. са вътрешноуниверситетски. Като 85 на сто от тези с бюджет до 2000 лв. са финансирани от Софийския университет. А от проектите с финансиране над 50 000 лв. половината са именно само с чуждестранно финансиране. Като в този случай делът на проектите, финансирани по програми на ЕС, е близо три пъти по-голям от статистическата норма (табл. 5).

Таблица 5. Разпределение на проектите по източник на финансиране

Източник на финансиране	Брой проекти	Процент
Фонд научни изследвания на СУ	169	30,8
Друг източник в СУ	3	0,5
Програма на МОН	120	21,9
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	12	2,2
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	45	8,2
Програма на ЕС	100	18,2
Проектът е финансиран от няколко източника	42	7,7
Друго	58	10,6
Общо	549	100,0

Тези общи зависимости са валидни за модела на проектна дейност в университета като цяло, макар този модел да е застъпен в отделните факултети в различна степен. Например подчертано международни са проектите в Геолого-географския факултет, Факултета по класически и нови филологии, Факултета по математика и информатика, Факултета по педагогика. Водеща страна в проекти с международно участие като правило са учени от Химическия факултет, Физическия факултет, Биологическия факултет. Но отново в Биологическия факултет и само там се срещат – повече от статистическата норма – национални, български проекти.

Особено внимание трябва да се обърне на обстоятелството, че значимостта на чуждестранните неправителствени източници е близо *четири пъти по-голяма от българските неправителствени източници, чието сумарно участие във финансирането на университетската наука е пренебрежимо малко* (около 2 на сто).

Накратко, данните свидетелстват, че изследванията на университетските учени *в голямата си част – около една трета от всички – остават вътрешноуниверситетска наука*, което означава, не на последно място – оскъдно финансирани проекти на местни колективи.

При все това, изрично трябва да се подчертае, че *реализираната от университетските учени проектна дейност е успяла да привлече половината от необходимите ѝ средства от други източници, извън бюджетния ресурс*. Промяната в тези пропорции, привличането на още повече финансови средства за научни изследвания вероятно предполага промяна в характера на извършваната изследователска дейност (за това ще стане дума, когато разглеждаме резултатността на проектната дейност).

2. Преобладаващата локалност намира израз и в следващия срез, чрез който наблюдаваме проектната дейност – нейната институционална ситуираност. По-голяма част от проектите, реализирани през последните пет години са вътрешноуниверситетски (сумарно около 43 на сто от всички проекти и 41 на сто от всички респонденти) (табл. 6).

Таблица 6. Разпределение на проектите по институционална принадлежност на участниците от българска страна

Институционална принадлежност на участниците от българска страна	Брой проекти	Процент
Участниците са само от едно структурно звено на СУ	167	30,8
Участниците са членове от различни звена на СУ	67	12,3
Участниците включват и изследователи извън СУ	211	38,9
Проектът е изцяло осъществен към външни институции	98	18,0
Общо	543	100,0

Отново е регистрирана тенденция към доминиране на вътрешните над външните проекти – колкото е по-голям дялът на външни участници в един колектив, толкова е по-малък дялът на този тип колективи в сумарната проектна дейност на Софийския университет. Също и *монокатедрените проекти преобладават решително над междукатедрените и междуфакултетните в съотношение 3:1*.

Но тук следва да се каже, че все пак *проектната дейност на университетските учени не остава „зад университетските стени“*. Тя е отворена към сътрудничество, а даже е добре, че именно университетски колективи са се оказали в близо 40 на сто от случаите притегателни за изследователи с друга институционална принадлежност. При все това остава валидността и на факта, че приблизително един от всеки шест проекта (или един от всеки шестима изследователи) е получил научна реализация в друга институция, извън университета.

3. Относителното отваряне на научноизследователската дейност в университета намира и друга проява в структурните характеристики на проектните колективи. Наблюдава се ясно откроява се тенденция за *преобладаване на ад хок сформирани колективи над устойчиви изследователски структури*. Колкото по-устойчива е изследователската структура, толкова по-малък е делът на извършваната от този тип колективи проектна дейност в рамките на целия обем реализирани проекти (*постоянните изследователски колективи извършват едва около една шеста от проектите*) (табл. 7).

Таблица 7. Разпределение на проектите по устойчивост на колектива

Устойчивост на колектива	Брой проекти	Процент
Колективът е само за изпълнението на този проект	253	46,6
Колективът е постоянен екип, но включва изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	159	29,3
Колективът е постоянен изследователски екип	86	15,8
Този въпрос е неприложим към разглеждания проект	45	8,3
Общо	543	100,0

Горните данни говорят за една *значителна динамизация на научноизследователската дейност в Университета*. Същевременно тази краткотрайност и гъвкавост на проектните структури не бива да се фетишизира, защото данните от изследването ни предлагат поредица от основания за резервираност относно предимствата на такъв тип структури.

4. Най-добрата новина от проведеното изследване е, че *проектните колективи са отворени за участие на млади изследователи, които още са във фаза обучение*. В две трети от проектите на университетски преподаватели участват студенти. Колкото и малко да са тези студенти в абсолютен брой, особено в по-ниските образователни степени, важно е, че такава практика съществува, т.е. задачата пред университета като институция е да разпространи, да масовизира наличния опит, а не да създава прецедент (табл. 8).

Таблица 8. Разпределение на проектите по участие на студентите

Участие на студенти	Брой	Процент
В екипа няма включени студенти	192	35,7
В екипа има само докторанти	132	24,5
В екипа има само студенти в магистърски програми	25	4,6
В екипа има само студенти в бакалавърска програма	10	1,9
В екипа са включени студенти в различна степен на образование	179	33,3
Общо	538	100,0

Отчитайки важността на студентското участие в изследователски проекти, не можем да подминем фактът, че *на магистърско и най-вече на бакалавърско равнище всъщност студентското участие в проучвания (като дялово присъствие от всички) далече не е общо правило*. Обръщаме особено внимание на една възможна подвеждаща интерпретация на горесцитираните данни – във всеки курс има изключително будни и академично мотивирани студенти, които преподавателите с радост включват в изследванията си при всяка възможност. Но това означава, че някои студенти участват през следването си в по две и повече изследвания, поради което и делът на проектите със студентско участие изглежда относително (заблуждаващо) по-висок, защото не се посочва за колко студенти всъщност става въпрос⁹.

Данните от проучването показват освен това, че различните типове проекти не са еднакво благоприятни за включване на студенти в тях¹⁰.

⁹ Обратната тенденция би променила и начина на присъствие на студентите в акредитационните самооценки, за които ще стане дума в пета глава.

¹⁰ Отново ще изброим накратко най-важните констатации в тази връзка:

- Едно- и двугодишните проекти не са благоприятни за студентско участие, а по-продължителните са особено благоприятни за включването на студенти от всички образователни равнища (особено тези, с финансиране от ЕС). Програмата на МОН за докторантски проекти обяснява факта, че докторантите участват най-често в тригодишни проекти и най-често с финансиране от МОН (41 на сто).

- Отворените за участие на учени извън университета проекти, а още повече отворените за чуждестранни учени са особено благоприятни за студентско участие.

- В екипите с докторантско участие много рядко има приложна употреба на резултатите от изследванията, а в екипите само с бакалавърско участие регистрираме винаги приложна употреба;

- Когато членовете на екипите са интензивно работещи учени (с повече от три проекта за пет години), няма случай включените студенти да са само бакалаври и е по-скоро изключение да няма изобщо студенти. Пак точно в техните проекти най-силно е застъпено участието на студенти от всички образователни степени (в около 71 на сто от случаите, т.е. с 13 процентни пункта на статистическата норма).

4. Резултатите от изследователските проекти

Резултатността на проведените през петте години изследователски проекти е може би аспектът, който дава най-много основания за размисъл, ако не за притеснения. Картината е сложна и нееднозначна, защото наблюдаваме различни тенденции:

1. От една страна, изключително позитивен е фактът, че *преподавателите успяват да реализират научни публикации*, въз основа на близо *половината от реализираните проекти*. Нещо повече, от всеки втори от тези проекти се реализира повече от една публикация. В около една десета от случаите се реализира и монографична публикация. Без никаква научна публикация завършват едва около пет на сто от проектите.

2. От друга страна, само в *две на сто* от проектите се е стигнало до откритие или изобретение. Повече от една трета от проектите завършват без отчетен доклад към възложителя. Има и проекти, които така и не постигат завършен резултат.

3. От трета страна, което е особено важно, *близо три четвърти от реализираните проекти имат и приложно значение*, доколкото техните резултати съдържат *възможности за приложна употреба*.

Всички тези резултати от проучването ни дават основание да проявим интерес към влиянието на структурните характеристики на проектната дейност върху нейната продуктивност.

Едва ли може да има съмнение, че най-силно влияещият фактор е размерът на финансирането. Тенденцията вече бе спомената по-горе – колкото по-високо е равнището на проектното финансиране, толкова по-голяма е вероятността проектът да завърши с откритие или изобретение, или поне със поредица публикации и то в чужбина. А колкото е по-ниско равнището на финансиране, толкова е по-вероятно проектът да завърши без публичен резултат или максимум с една публикация у нас, или с публицистични изяви на участници в проекта.

Също така е разбираемо, че по-краткотрайните проекти са по-ниско продуктивни, но не на последно място и поради опосредстваната връзка между краткотрайни и нискобюджетни проекти.

Значително по-интересно е влиянието на собствено структурните характеристики като състав на колектива и като институционална обвързаност.

Данните от изследването показват изключително силна връзка между степен на участие на чуждестранни изследователи и откривателския характер на резултата (табл. 9).

Таблица 9. Разпределение на проектите по националност на участниците и по резултат изобретение или откритие, проценти

Националност на участниците	Изобретение или откритие		Общо
	непосочено	посочено	
Само български участник/участници	99,6	0,4	100,0
С частично участие на чуждестранни партньори	98,2	1,8	100,0
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори	94,4	5,6	100,0
Средно	98,0	2,0	100,0

Същото важи, макар и изразено с други числови стойности, за връзката между националност на участниците в колектива и общата публикационна активност. Чисто български състав на колектива обуславя по-голяма вероятност резултатът от проекта да се изрази в една публикация у нас, а участието на чуждестранни учени обуславя по-висока вероятност за повече от една публикация и то в чужбина. Ако тези резултати са твърде близки до здравия разум, то следващите данни са повече от любопитни – *по-високият дял чуждестранно участие в научния колектив леко повишава шанса резултатът от проектната дейност да има приложна употреба.*

Регистрираното от изследването разпределение на случаите разкрива основанието ни да разглеждаме националната и институционалната принадлежност на участниците в проектните колективи през призмата на *общия принцип на отваряне на изследователския процес към външни партньорства.* Основанието за тази интерпретация е в еднопосочността на въздействието на фактора „външно партньорство“ в проектите на университетските учени. Принципът, намерил потвърждение от данните в нашето проучване, е пределно ясен – колкото по-затворен е проектният формат зад институционалните стени на университета, толкова по-слаба е научната продуктивност на проектната дейност. Но с едно ключово изключение – в случаите, *когато проектът е институционално реализиран изцяло към друга институция, показателите по всички видове научна продуктивност са отчетливо по-ниски в съпоставителен план.* С други думи, това е най-неефективната институционална форма за проектна дейност от гледна точка на публичните резултати (табл. 10).

Таблица 10. Брой и процент на проектите с повече от една публикация по институционална принадлежност на участниците от българска страна

Институционална принадлежност на участниците в проектния колектив	Брой на респондентите с повече от една публикация	Процент на тези преподаватели (спрямо всички, осъществили проект със съответната институционална принадлежност)
Участниците са само от едно звено на СУ	71	43,3
Участниците са от различни звена на СУ	40	59,7
Екипът включва и участници извън СУ	130	62,5
Проектът е осъществен изцяло извън СУ	39	40,6
Всичко/средно	280	52,3

Този резултат е особено съществен поради обстоятелството, че разпределението на участниците в проектните колективи съобразно интензитета на изследователските им усилия далече не е равномерно според типа институционална принадлежност на колектива. Зависимостта е повече от отчетлива – колкото по-отворен е изследователският колектив, толкова по-висок в него е дялът на учените с повече от три проекта за последните пет години. Това е по-продуктивните изследователи са по-търсени, но и обратното – *повече възможности за реализация на проекти имат учените, които не остават в затворени институционални структури*. Но да не пропускаме и обратната страна на медала – *най-продуктивните изследователи са активно привличани за работа извън университета*. Най-вероятна причина за това е именно политиката за финансиране, която се е наложила по силата на традицията и присъщата ѝ инерция (табл. 11).

Таблица 11. Разпределение на проектите по институционална принадлежност на участниците от българска страна и по отговорите на въпроса „Имате ли повече от три изследователски проекта?“, проценти

Институционална принадлежност на участниците от българска страна	Имате ли повече от три изследователски проекта?		Общо
	да	не	
Участниците са членове само на едно структурно звено на СУ	49,1	50,9	100,0
Участниците са членове на различни звена от СУ	53,7	46,3	100,0
Участниците включват и изследователи извън СУ	62,1	37,9	100,0
Проектът е изцяло осъществен към институция извън СУ	68,4	31,6	100,0
Средно	58,2	41,8	100,0

5. Основни изводи

Както се вижда, картината на изследователската дейност в проектен формат, която преподавателите на Софийския университет реализират, действително е твърде многоизмерна и нееднозначна. Основните изводи от нашето проучване могат да се сведат до следните основни констатации:

1. Проектната дейност е широко представена в академичния живот на университета, но главно благодарение на една част от преподавателското тяло, чиито представители рутинно и интензивно се занимават с генериране и реализиране на проекти. Колегите, които за последните пет години нямат реализиран проект, са близо половината от всички, а онези, които имат повече от три проекта, са малко по-малко от 20 на сто¹¹.

2. Проектите, които университетските учени реализират, са твърде разнообразни по своите ключови параметри – времетраене, състав, институционална обвързаност, студентско участие, равнище на финансиране, научна продуктивност. Няма общ модел на проектна дейност, а освен това има съществени различия между факултетите. Нещо повече, в рамките на един и същ факултет могат едновременно да се наблюдават дори противоположни по формат проекти.

¹¹ Макар тези числови стойности да завишават съответните дялове на продуктивността, все пак е удивителна високата степен на съвпадение между резултатите, които получаваме от анализа на три различни информационни източника – интервютата с декани на факултети, работката на данните от Алманаха и резултатите от индивидуалната пряка анкета.

3. Позитивен факт е, че университетските учени успяват да привлекат финансиране за своята изследователска дейност от различни източници, а още по-съществено е обстоятелството, че *близо половината от привлечените за наука пари са от недържавен източник.*

4. Същевременно тревожен е фактът, че политиката на финансиране на научната дейност в университета е коренно противоположна не само на програмите на ЕС, но даже на програмите на МОН. *Софийският университет финансира преобладаващо нискобюджетни, индивидуални и краткотрайни проекти, които не биха и могли да имат съществена научна продуктивност и при най-добро старание на участниците им.* Към настоящият момент политиката на финансиране на проектната дейност в Софийския университет не приоритизира по-дълготрайни проекти, отворени за външно участие на изследователи, както и проекти, които имат съчетано финансиране от няколко източника.

5. Проектите, които към момента Софийският университет не приоритизира, са тъкмо видовете проекти, които са особено перспективни от гледна точка за развитие на науката. Именно в тях се генерират повечето и по-значимите научни резултати (включително с приложно значение).

6. В подкрепа на горното – в тези проекти има повече възможности за активно участие на студенти и то на студенти от всички образователни степени.

С други думи, съществуващото положение съдържа в себе си достатъчно полета за активна политика на насърчаване на изследователските проекти именно с оглед дългосрочното развитие на науката в университета. Колко съществена е именно целево преследваната политика ще стане, надяваме се, ясно от детайлния анализ в следващата глава.

ВЛИЯНИЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ФИНАНСИРАНЕ ВЪРХУ ПРОЕКТНАТА ДЕЙНОСТ – ДЪРЖАВАТА ИЛИ БИЗНЕСА, ИЛИ...

1. Увод

Един от големите спорове, който се води в научните среди в България, е кой и как да финансира научните изследвания. Най-общо се очертават две противоположни становища – за финансиране от държавата, и за финансиране от бизнеса. Оказва се, че огромният напредък в политиката на финансиране на българската наука – от финансиране на институции (щатове) към проекти, все още не е окончателно решение на проблемите, защото тепърва възниква питането – а какви проекти да се финансират? Тук няма да вземаме предварително страна в спора, а само ще покажем каква е била ситуацията досега в Софийския университет и до какви резултати е довело това. С други думи, ще търсим отговори на два въпроса – „Кой какви проекти финансира?“ и „Какви са резултатите от тези проекти?“. Надяваме се, че коректното описание на съществуващата ситуация ще ни помогне да изградим правилна стратегия за бъдещото развитие.

2. Данни

За да отговорим на поставените по-горе въпроси, ще използваме данни от анкетно проучване сред преподаватели, работили през последните пет години (юни 2003–юни 2008 г.) в Софийския университет, което бе представено достатъчно подробно в предишната глава. Данните са получени чрез извадка, която обхваща 339 преподаватели, предоставили конкретна информация за 549 проекта. Поради специфичността на научноизследователската задача (но и на самата изследователска дейност), в сегашния анализ единица на изследването е проект, а не преподавател¹.

---

¹ На първо място, защото се финансират проекти, а не лица. На второ място, защото (голяма) част от проектите са колективни, а не индивидуални. На трето, защото резултатите се асоциират с проекта като цяло, а не само с лицата, които са ги получили.

3. Методи

Основният метод е изследване на корелационните връзки между източника на финансиране и главните характеристики на финансираните проекти, както и на връзките между източника на финансиране и резултатите от проектите.

4. Резултати

4.1. Кой какви проекти финансира

Най-напред да потърсим отговор на въпроса „Кой?“

Таблица 1. Разпределение на проектите по източниците на финансиране

Източник на финансиране	Брой проекти	Процент
Фонд „Научни изследвания“ на СУ	169	30,8
Друг източник в СУ	3	0,5
Програма на МОН	120	21,9
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	12	2,2
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	45	8,2
Програма на ЕС	100	18,2
Проектът е финансиран от няколко източника	42	7,7
Друго	58	10,6
Общо	549	100,0

Както се вижда от табл. 1 най-много проекти се финансират от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет – около 31 на сто от проектите, на второ място от програми на МОН – около 22 на сто, и от програми на Европейския съюз – на трето място, с около 18 на сто. Общото между тези три източника е, че *те на практика разпределят публични средства*, макар и на различни равнища – университетско, държавно и наддържавно. Така че с публични средства са финансирани общо 70,9 на сто от проектите². С частни средства (български и чуждестранни бизнес възложители или спонсори) са финансирани общо 10,4 на сто от проектите, но в драстична диспропорция от близо 4:1 в полза на чуждестранните пред българските инвеститори в на-

² Отговорът „различни източници“ не изключва никой от трите горепосочени, което означава, че всъщност поне около три четвърти от всички проекти са финансирани с обществени средства.

учни изследвания, извършвани от университетските преподаватели. Още тук се вижда големият дисбаланс между публично и частно финансиране, и то в полза на публичното. Но големият процент не означава непременно много пари, както и обратното – малък процент финансирани проекти не означава непременно малко пари. Затова нека видим какъв е размерът на финансирането от различните източници?

Отговорът на този въпрос е важен и от друга гледна точка. Ако се окаже, че финансирането от различните източници е различно, това може да означава, че за резултатите не е толкова важно кой финансира проектите, а по-съществено е колко пари дава, а, ако пък финансирането от различните източници е еднакво, тогава причините за различните резултати трябва да се търсят в други фактори като например различната строгост на критериите за одобряване на проектите, различната строгост на критериите за отчитане на междинните етапи и на крайния резултат и т.н.

Таблица 2. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по размер на финансиране, проценти

Източник на финансиране	Размер на финансиране					Общо
	до 2000 лв.	до 6000 лв.	до 10 000 лв.	до 50 000 лв.	над 50 000 лв.	
Фонд „Научни изследвания“ на СУ	59,8	27,8	5,9	3,6	3,0	100,0
Друг източник в СУ	66,7	33,3				100,0
Програма на МОН	1,7	10,9	17,6	34,5	35,3	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	16,7	33,3	8,3	33,3	8,3	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)		16,3	16,3	44,2	23,3	100,0
Програма на ЕС			3,3	23,1	73,6	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	12,5	20,0	15,0	25,0	27,5	100,0
Друго	19,2	3,8	7,7	32,7	36,5	100,0
Общо	23,1	15,5	9,8	22,3	29,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 370,45 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,42.

Резултатите показват *доста силна връзка* между източниците и размера на финансирането. Тя се изразява в следното:

а) от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет са финансирани главно малки проекти (до 6000 лв.);

б) от програми на МОН са финансирани основно средни (над 6000 и под 50 000 лв.) и големи (над 50 000 лв.) проекти;

в) от програми на ЕС са финансирани главно големи проекти.

Макар че тези три източника финансират научните изследвания с публични средства, се вижда, че колкото е по-голям размерът на публичния субект, толкова повече средства отделя за научни изследвания. Нещо повече, ако се изчисли коефициента на Крамер³ само за този фрагмент от таблицата, силата на връзката драстично нараства – от 0,42 на 0,64!

От друга страна, и при частното финансиране има различия – от български частни източници са финансирани всякакви проекти, докато от чуждестранни частни източници са финансирани главно средни и големи проекти. Тук връзката е по-слаба – ако се изчисли коефициента на Крамер само за този фрагмент от таблицата, силата на връзката почти не се променя – от 0,42 се увеличава незначително на 0,43.

Таблица 2 дава и още едно техническо предимство – показва, че на практика няма разлика между размера на проектите, финансирани от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет и проектите, финансирани от друг източник в СУ. Затова във всички следващи таблици тези два източника са обединени.

И така, оказа се че има силна връзка между източниците на финансиране и размера на финансирането. Това би могло да означава, че *резултатите от проектите са определени от размера на финансирането, а не толкова от източника*. Но преди да проверим как и от какво зависят резултатите, все пак да видим какви са характеристиките на финансираните проекти.

Силна връзка се наблюдава и между източника на финансиране и продължителността на проекта (табл. 3).

И тук ситуацията е аналогична с табл. 2:

а) от Фонд „Научни изследвания“ и други източници в Софийския университет са финансирани главно краткосрочни проекти;

б) от програми на МОН са финансирани главно дългосрочни проекти;

в) от програми на ЕС са финансирани както дългосрочни, така и средносрочни проекти;

г) и българските, и чуждестранните неправителствени източници финансират главно краткосрочни и средносрочни проекти.

---

³ Коефициентът на Крамер измерва силата на връзката. Той се изменя в границите от 0 до 1. Колкото коефициентът е по-близо до 1, толкова връзката е по-силна.

Таблица 3. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по продължителност, проценти

Източник на финансиране	Продължителност				Общо
	до една година	до две години	до три години	повече от три години	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	81,4	11,6	6,4	0,6	100,0
Програма на МОН	3,3	15,8	76,7	4,2	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	45,5	27,3	18,2	9,1	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	53,3	22,2	20,0	4,4	100,0
Програма на ЕС	4,0	25,0	48,0	23,0	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	19,5	29,3	19,5	31,7	100,0
Друго	24,1	32,8	27,6	15,5	100,0
Общо	36,4	19,7	34,0	9,9	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 360,09 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,47.

Това показва, че частните източници и малките публични източници преследват бързия „оборот“ на парите за научни изследвания, докато големите публични субекти могат да си позволят да вложат пари в научни изследвания за по-дълъг период от време.

Не толкова силна, но все пак значима връзка се наблюдава между източника на финансиране и това дали проектът е индивидуален или не (табл. 4).

Най-много индивидуални проекти са финансирани с частни средства от български и чуждестранни неправителствени източници. От публичното финансиране на практика само Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет финансира индивидуални проекти.

Силна връзка се наблюдава между източника на финансиране и националността на участниците (табл. 5).

Таблица 4. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по това дали са индивидуални или не, проценти

Източник на финансиране	Индивидуален		Общо
	да	не	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	13,7	86,3	100,0
Програма на МОН	4,3	95,7	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	25,0	75,0	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	17,8	82,2	100,0
Програма на ЕС	1,0	99,0	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	4,8	95,2	100,0
Друго	17,5	82,5	100,0
Общо	9,7	90,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 27,00 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,22.

Таблица 5. Разпределение на проектите по източници на финансиране и националност на участниците, проценти

Източник на финансиране	Националност на участниците			Общо
	само български участник/ участници	с частично участие на чуждестранни партньори	с преобладаващо участие на чуждестранни партньори	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	84,3	14,5	1,2	100,0
Програма на МОН	44,2	54,2	1,7	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	83,3	8,3	8,3	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	25,6	44,2	30,2	100,0
Програма на ЕС	5,1	20,2	74,7	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	21,4	45,2	33,3	100,0
Друго	42,6	24,1	33,3	100,0
Общо	47,2	29,9	22,9	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 332,57 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,55.

Тук се наблюдава интересна, но все пак обяснима ситуация – от една страна, Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет и българските неправителствени източници финансират главно чисто български проекти. От друга страна, по програми на ЕС се финансират главно проекти с преобладаващо чуждестранно участие. Междинно положение заемат програмите на МОН и чуждестранните неправителствени източници. По програми на МОН са били финансирани почти по равно проекти с частично участие на чуждестранни партньори и изцяло български проекти. При финансиране от чуждестранни неправителствени източници преобладават проектите с чуждестранно участие (както с частично чуждестранно участие, така и с преобладаващо чуждестранно участие).

Силна връзка се наблюдава и между източника на финансиране и институционалната принадлежност на участниците от българска страна (табл. 6).

Таблица 6. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по институционална принадлежност на участниците от българска страна, проценти

Източник на финансиране	Институционална принадлежност на участниците от българска страна				Общо
	участниците само от едно структурно звено на СУ	участниците са от различни звена на СУ	участниците включват и членове извън СУ	проектът е изцяло осъществен извън СУ	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	59,6	18,1	22,2		100,0
Програма на МОН	12,7	10,2	66,9	10,2	100,0
Български бизнес възложител или спонсор	25,0	33,3	8,3	33,3	100,0
Чуждестранен бизнес възложител или спонсор	25,0	6,8	29,5	38,6	100,0
Програма на ЕС	16,0	10,0	47,0	27,0	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	11,9	2,4	54,8	31,0	100,0
Друго	27,3	10,9	18,2	43,6	100,0
Общо	30,8	12,4	38,9	17,9	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 211,98 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,36.

Проекти, в които участниците са членове само на едно структурно звено на Софийския университет, най-често са били финансирани от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет. Основната причина за това е, че кандидатстването се извършва по катедри, най-вече – в рамките на факултетни конкурси. Почти сходна картина се наблюдава при финансирането по програми на МОН и по програми на ЕС – най-често се финансират проекти, в които участват и хора извън Софийския университет. Разликата е, че по програми на ЕС се финансират повече проекти, които са осъществени изцяло извън Софийския университет. Също сходна картина се наблюдава при проектите, финансирани от български и чуждестранни неправителствени източници. Единствената разлика е, че когато проектите се финансират от чуждестранни неправителствени източници, тогава е по-голям дялът на проектите с участие на хора извън Софийския университет.

Връзката между източника на финансиране и устойчивостта на колектива е представена в табл. 7.

Тук главното различие е по оста България/чужбина. За всички български източници, независимо дали са публични или частни, е характерен сходен дял на финансираните проекти, чиито екипи са възникнали само за изпълнението на конкретния проект – около 40 на сто. При чуждестранните източници този дял е по-висок – над 50 на сто. Особено висок – близо до 60 на сто – е дялът на ад хок колективите сред финансираните от чуждестранен неправителствен източник, както и сред финансираните от няколко източника едновременно. Тоест това са финансови инвестиции не в колективи, а в конкретни изследователски проекти, в които очевидно тематичният акцент е водещ.

От другата страна са постоянните екипи, със или без включени допълнителни учени. Проектите, финансирани от български източници, се осъществяват най-често от постоянни екипи, докато проектите, финансирани от чуждестранни източници, се осъществяват доста по-рядко от постоянни екипи.

С други думи, когато се „появи“ чуждестранен донор/програма, тогава най-често инцидентно се сформира екипът, който кандидатства и съответно изпълнява конкретния проект. С известно огрубяване може да се каже, че като правило чуждестранните източници финансират тематични приоритети, към които се формират временни колективи, докато българските политики на финансиране по-често следват обратната логика – финансират се относително устойчивите структури от учени, които носят със себе си и своята проблематика. Прави впечатление, че измежду всички финансирани проекти на устойчиви колективи, най-голям е дялът – с 10 процентни пункта над статистическата средна стойност – на тези, които са получили пари от университета. Докато дялът на проектите на устойчивите колективи е приблизително една шеста от всички, то от финансираните от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет проекти такъв е всеки четвърти. Тоест това е специфична за университета политика на финансиране. *Българският бизнес не е финансирал нито един такъв проект.*

Таблица 7. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по устойчивост на колектива, проценти

Източник на финансиране	Устойчивост на колектива				Общо
	колективът е само за изпълнението на този проект	колективът е постоянен екип, но включва и изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	колективът е постоянен изследователски екип	този въпрос е неприложим към разглеждания проект	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	40,9	26,3	25,7	7,0	100,0
Програма на МОН	38,3	46,7	10,8	4,2	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	41,7	50,0		8,3	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	59,1	18,2	9,1	13,6	100,0
Програма на ЕС	53,1	25,5	12,2	9,2	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	57,1	21,4	14,3	7,1	100,0
Друго	52,7	18,2	12,7	16,4	100,0
Общо	46,5	29,3	15,9	8,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 52,54 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,18, което означава, че това е най-слабата от разгледаните дотук връзки.

Връзката между източника на финансиране и участието на студенти е представена в табл. 8.

Първото разделение на проектите е по оста има/няма включени студенти, независимо от коя степен на образование. Най-голям е дялът на проектите, в които няма включени студенти, когато финансирането е чуждестранно – в 54,5 на сто от проектите, финансирани от чуждестранен неправителствен източник, и в 40,2 на сто от проектите, финансирани по програми на ЕС. От друга страна, само в 10,1 на сто от проектите, които са финансирани по програми на МОН, няма включени студенти, защото МОН има политика на насърчаване на студентското (докторантското) участие в изследователски проекти, която се изразява във факта, че включването на докторанти в проектите, кандидатстващи пред МОН, увеличава шансовете за спечелването им. Така че никак не е случаен фактът, че дялът на проектите, в които участват докторанти, е най-висок – 45,4 на сто, когато проектът е финансиран по програми на МОН.

Също така трябва да се отбележи, че проектите, в които участват студенти единствено от бакалавърска или магистърска степени са с незначителен дял. Доста по-често срещан случай е участието на студенти, от повече от една степен на обучение – в един от три проекта. Тук единственото различие е в ниския дял на проектите, финансирани от чуждестранни неправителствени източници, както и в особено високия дял на участие на студенти от различни степени в проекти, финансирани по програми на ЕС – с над 13 процентни пункта над средната стойност.

И така, проектите, финансирани от чуждестранни неправителствени източници, се изпълняват главно от самите изследователи, без участието на студенти (най-вероятно става дума за академичния „частпром“, но тази хипотеза се нуждае от допълнителни проверки с информация от други източници и с различен апарат). В изпълнението на проектите, финансирани от „другите източници“, са включени и студенти, като най-често срещаният случай е участието на студенти от различни образователни степени.

Накрая на тази точка нека направим резюме на получените резултати:

1. От Фонд „Научни изследвания“ и от други източници в Софийския университет са били финансирани главно *малки колективни проекти* (до 6000 лв.) с продължителност *до една година*, в които участват само български изследователи и участниците са членове *само на едно структурно звено* на университета. Колективът на изследването е постоянен екип и включва студенти от различни степени на обучение.

2. По програми на МОН са били финансирани главно колективни проекти с размер на финансирането над 10 000 лв. и с продължителност до три години, чиито екипи включват и изследователи извън университета. Колективът на изследването е постоянен екип и включва студенти от различни степени на обучение, най-вече докторанти.

Таблица 8. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по участието на студенти, проценти

Източник на финансиране	Участие на студенти					Общо
	в екипа няма включени студенти	в екипа има само студенти от бакалавърска степен	в екипа има само студенти от магистърска степен	в екипа има само докторанти	в екипа са включени студенти от различни степени на образование	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	32,7	2,4	7,7	22,0	35,1	100,0
Програма на МОН	10,1	2,5	3,4	45,4	38,7	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	27,3		18,2	9,1	45,5	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	54,5	4,5	2,3	15,9	22,7	100,0
Програма на ЕС	40,2	1,0	1,0	11,3	46,4	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	59,5		4,8	21,4	14,3	100,0
Друго	60,7		3,6	23,2	12,5	100,0
Общо	35,8	1,9	4,7	24,6	33,1	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 111,08 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,23.

3. По програми на ЕС са били финансирани главно големи колективни проекти (над 50 000 лв.) с продължителност три и повече години и с преобладаващо участие на чуждестранни изследователи. Екипът на изследването включва и изследователи извън Софийския университет или проектът е осъществен изцяло от институция извън университета. Колективите като правило се събират само за изпълнение на конкретния проект, но пак като правило в тях са включени студенти от различни степени на обучение;

4. От български неправителствени източници са били финансирани както малки (до 6000 лв.), така и средни колективни проекти (до 50 000 лв.) с продължителност до две години, в чиито екипи са включени само български изследователи от едно или няколко структурни звена на университета. Колективите са както инцидентно събирани за изпълнението на конкретен проект, така и постоянни екипи с включени допълнителни изследователи. В колективите са включени и студенти от различни степени на обучение.

5. От чуждестранни неправителствени източници са били финансирани главно средни (до 50 000 лв.) и големи колективни проекти (над 50 000 лв.) с продължителност до една година, чиито колектив е формиран само за изпълнението на конкретния проект и в него няма включени студенти.

Сега остава да видим дали различните източници на финансиране на проектите водят до различни резултати.

4.2. Какви са резултатите от проектите

По-горе вече беше посочено, че има силна връзка между източниците на финансиране и размера на финансирането и че това би могло да означава, че резултатите от проектите са определени от размера на финансирането, а не толкова от източника. Затова изследвахме връзката на резултатите от изпълнението на проектите както с източниците на финансиране, така и с размера на финансиране. Сравнението на получените резултати е направено в табл. 9.

Таблица 9. Коефициенти на Крамер, измерващи силата на връзката между източниците и размера на финансиране, от една страна, и резултатите от проектите, от друга страна, сортирани в низходящ ред

Резултати	Източник на финансиране	Размер на финансиране
Други резултати	0,29	0,12
Приложна употреба на резултатите от проекта	0,21	0,14
Отчетен доклад към възложителя	0,19	0,15
Изобретение или откритие	0,18	0,10
Научни публикации с резултати от проекта ⁴	0,18	0,10
Публикации на резултати от проекта ⁵	0,17	0,22
Няма завършени резултати	0,10	0,06

Както се вижда от табл. 9, резултатите от проектите са свързани по-силно с източниците на финансиране, отколкото с размера на финансирането, колкото и странно да е това за логиката на здравия разум (ако пропуснем обаче казаното по-горе, че различните източници на финансиране подкрепят *различни по тип* проекти...)⁶. Затова по-нататъшното разглеждане на резултатите ще продължи във връзка с източниците на финансиране.

Връзката между източниците на финансиране и резултатите от проектите е представена в табл. 10.

⁴ Тук научните публикации са дадени като дихотомен признак – има публикации/няма публикации.

⁵ Тук научните публикации са описани по вид – статии, студии, монографии и т.н.

⁶ С други думи, логиката на здравия разум също има място – това, което има значение за резултатността на научноизследователския проект, не е толкова колко пари се харчат, а *как и за какво се усвояват*.

Таблица 10. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по резултати, проценти

Източник на финансиране	Резултати от проекта					Общо ⁷
	няма завършени резултати	отчетен доклад към възложителя	изобретение или откритие	научни публикации с резултати от проекта	друго	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	8,1	59,3		80,2	15,1	162,7
Програма на МОН	9,2	64,2		81,7	8,3	163,4
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)		66,7		75,0	8,3	150,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	4,4	73,3	2,2	60,0	37,8	177,7
Програма на ЕС	4,0	66,0	6,0	81,0	38,0	195,0
Проектът е финансиран от няколко източника	7,1	33,3	2,4	78,6	9,5	130,9
Друго	3,4	53,4	5,2	62,1	22,4	146,5
Общо	6,6	60,3	2,0	76,9	19,9	165,7
Хи-квадрат ⁸	5,21	19,47	17,36	18,05	46,27	
<i>p</i>	0,512	0,003	0,008	0,006	0,000	
Коефициент на Крамер	0,10	0,19	0,18	0,18	0,29	

⁷ Сумата на процентите надхвърля 100%, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

⁸ В конкретния случай Хи-квадрат показва дали има значимо различие между процентите в съответната колона.

Както личи от табл. 10, двата най-често срещани резултата от проектите са научните публикации и отчетните доклади към възложителя. Почти при всички източници на финансиране като резултат преобладават научните публикации, с едно изключение – чуждестранните неправителствени източници, където преобладават отчетните доклади към възложителя. Много важно е да се отбележи, че *средно три четвърти от изследователските проекти дават като резултат научни публикации, а при трите основни източника на финансиране подкрепените от тях проекти произвеждат научни публикации в четири от пет случая.*

След като научните публикации са най-често срещаният резултат от изпълнението на проектите, можем да видим как различните източници на финансиране влияят върху различните видове научни публикации (табл. 11).

Различията в табл. 11 са главно в първите три колони, в които е концентрирана около три четвърти от изследователската продукция, резултат от реализираните проекти. Най-често срещаният отговор е, че като резултат от проекта има повече от една публикация – всеки втори проект завършва с повече от една публикация. Но честотата на посочване на този отговор не е еднаква при различните източници на финансиране. Най-рядко, като резултат от изпълнението на конкретен проект, има повече от една публикация, когато проектът е финансиран от чуждестранен неправителствен източник. Тогава, като правило, проектното усилие е ориентирано към доклада за възложителя. Но не е естествено, а е по-скоро обезпокоително, че също така сравнително рядко има проекти, завършващи с повече публикации, когато източник на финансиране е Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет (10 процентни пункта под средната стойност). Тази ситуация обаче е обяснима, тъй като това бяха двата източника, които финансират изключително краткосрочни проекти (до една година). Големият въпрос обаче е каква е ефективността на обществените инвестиции в едногодишни проекти, които никога не водят до откритие и винаги имат преобладаващо скромна научна продуктивност. От друга страна, делът на проектите с една публикация в чуждестранно специализирано списание е най-голям именно, когато финансирането е от чуждестранен неправителствен източник.

Друга важна особеност на данните в табл. 11 е, че когато финансирането е по програми на ЕС, изцяло липсва отговорът „една публикация в български специализирани издания“, а когато финансирането е от български неправителствен източник изцяло липсва отговорът „една публикация в чуждестранни специализирани издания“. В същото време делът на отговора „една публикация в български специализирани издания“ е най-голям именно при проектите, финансирани от български неправителствени източници. Това не е изненада, ако се вземе предвид категорично преобладаващата приложна ориентация на този тип проекти.

Последният акцент е приложната употреба на резултатите (табл. 12).

Таблица 11. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по публикации на резултатите от проекта, проценти

Източник на финансиране	Публикации на резултатите от проекта							общо
	една публикация в специализирано списание в България	една публикация в специализирано научно списание в чужбина	повече от една публикация в специализирани издания	публикация на монографичен труд	други публикации (публикации в списания, популярни и пр.)	няма публикации	друго	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	17,9	11,9	42,3	9,5	6,0	3,6	8,9	100,0
Програма на МОН	7,6	5,0	67,2	5,9	2,5	4,2	7,6	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	25,0		50,0	8,3		8,3	8,3	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	11,6	16,3	39,5	7,0	7,0	7,0	11,6	100,0
Програма на ЕС		4,0	64,6	10,1	10,1	4,0	7,1	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	2,4	4,9	43,9	22,0	17,1	4,9	4,9	100,0
Друго	6,9	3,4	44,8	10,3	5,2	10,3	19,0	100,0
Общо	9,6	7,6	52,2	9,6	6,7	5,0	9,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 89,12 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,17, т.е. изключително слаба връзка.

Таблица 12. Разпределение на проектите по източници на финансиране и по приложна употреба на резултатите, проценти

Източник на финансиране	Приложна употреба на резултатите от проекта		Общо
	проектът има резултати за приложна употреба	проектът няма резултати за приложна употреба	
Фонд „Научни изследвания“ и други източници в СУ	73,8	26,2	100,0
Програма на МОН	73,7	26,3	100,0
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	91,7	8,3	100,0
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	72,1	27,9	100,0
Програма на ЕС	92,9	7,1	100,0
Проектът е финансиран от няколко източника	64,3	35,7	100,0
Друго	66,1	33,9	100,0
Общо	76,0	24,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 24,51 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,21.

Таблица 12 показва, че *най-голям дял на проектите с приложна употреба на резултатите* (с около 15 процентни пункта над средната стойност) *имат проектите, финансирани по програми на ЕС* и проектите, финансирани от български неправителствени източници. *Високата приоритетност в политиката на ЕС на приложните употреби на резултатите (от реализираните проекти) изрично трябва да се подчертае.* Ще припомним, че става дума за дългосрочни проекти с голям бюджет и отлични възможности за привличане на студенти. Разбира се, важен факт е, че *при всички източници на финансиране проектите с приложна употреба на резултатите преобладават.* Става дума за около три четвърти от реализираните от университетските учени изследователски проекти, което е твърде интересен резултат. Особено в светлината на традиционното допускане за преобладаващия „чисто научен“ характер на университетските изследователски търсения.

Като обобщение на тази точка може да се посочи, че главните резултати, но не от всички проекти, са научните публикации и, на второ място, отчетните доклади към възложителите. Различието е главно във вида и броя на публикациите, произтичащи от различните типове проекти. Също така важна характеристика на изследователските проекти, реализирани от учени на Софийския университет, е, че голяма част от проектите имат резултати за приложна употреба.

5. Основни изводи

1. Установено е значително различие между характеристиките на изследваните проекти в зависимост от източниците на финансиране. На практика няма общо правило, както в групата на публичните източници на финансиране, така и в групата на частните източници на финансиране. Различията между източниците на финансиране се проявяват по три оси: публично–частно, българско–чуждестранно и размер на финансирането. От пресичането на тези три оси се получават конкретни комбинации и характеристиките на разглежданите проекти са различни за различните комбинации.

2. Въпреки различията между изследваните проекти в зависимост от източниците на финансиране, се установи, че резултатите от проектите са до голяма степен сходни. Различията между получените резултати са по-скоро в акцентите и детайлите в комбинацията от резултати, а не в принципа.

3. Въпреки това, при изразено желание, *може да се прави целенасочена политика за управление на научните резултати*. За целта обаче трябва да има ясно дефинирани управленски цели:

а) Ако целта са повече публикации в чужбина, тогава трябва да се подпомагат проекти, кандидатстващи за финансиране от чуждестранни неправителствени източници, но тогава трябва да си даваме сметка, че намаляват възможностите за повече от една публикация;

б) Ако целта са повече публикации в България, тогава трябва да се подпомагат проекти, кандидатстващи за финансиране от български неправителствени източници, но тогава намалява възможността за публикации в чужбина;

в) Ако целта са повече публикации изобщо, тогава трябва да се подпомагат проекти, кандидатстващи за финансиране по програми на МОН или на ЕС;

г) Ако целта е получаване на резултати с приложна употреба, тогава трябва да се подпомагат проекти, кандидатстващи за финансиране от български неправителствени източници или по програми на ЕС.

Това изброяване може да продължи, но по-важното тук е да се подчертае, че управленските цели определят действията, т.е. трябва първо ясно да се каже какво е „добро“ за научноизследователската дейност на университетските преподаватели, и чак след това да се провеждат политики.

В смисъла на извод 3 става ясно, че въпросът, поставен в началото – кой да финансира науката – държавата или бизнеса, е погрешно зададен. Това е така, защото за едни управленски цели по-подходящо е публичното финансиране, а за други – частното. Но това не означава, че общественото финансиране не може да бъде използвано за стимулиране на усилията на университетските учени да привличат допълнителни източници. Иначе казано, въпросът няма правилен или грешен отговор, а различните източници на финансиране трябва да се комбинират гъвкаво за постигане на управленските цели. Пак да повторим, най-важното в случая е предварително да е ясно какви са тези цели.

Точно на нуждата да обоснове избора на целите за научно развитие е призвана да отговори една стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет.

САМООЦЕНКАТА ЗА НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ – АНАЛИЗ НА ФАКУЛТЕТНИ ДОКЛАДИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА АКРЕДИТАЦИЯТА

1. Увод

Още в началото ще помолим читателя да се въоръжи с известна доза търпение, защото изложението в настоящата глава е доста пространно. Причината за това е, че по правило в разглежданите доклади факултетите представят информация за своята научна дейност като малко или много разтворена в образователната и международната дейност, при това – по начин, който варира от случай на случай. Смятаме и дифузността на научната работа, и многообразието на нейното представяне за съществени и поради това ще се опитаме да се придържаме максимално близо до автентичния вид на докладите за самооценка, а не само до формализирания обобщен вид на информацията за научните резултати, изяви и форми на дейност.

Крайно наложително е да се направи и още една уговорка – анализът в тази глава разглежда културата на употреба на информацията за научните изследвания, а *не оценява пряко самата научна продуктивност в съответните факултети*. Разликата е съществена. Както читателят може да се увери сам от данните, представени в Приложение 6, всеки от разглежданите факултети може с основание да е доволен от научните си постижения и като абсолютни стойности, и като сравнителни стойности с резултатите на други факултети. Същественият въпрос тук обаче е *как* самите факултетни ръководства използват информацията за научната дейност като самоописание на постиженията си, т.е. дали описанието е използваемо като *инструктивен ориентир за бъдеща работа, като инструмент за управление*.

Настоящият текст се основава върху емпиричната информация от акредитационни доклади на пет факултета, които ни бяха любезно предоставени. Те не са подбрани по някакъв особен критерий – това са всички факултети, за които отчетната акредитационна документация се отнася до периода (2004–2007), позволяващ да се осигури възможност за сравняване на информацията от различни източници. Предмет на анализ е *начинът*, по който фа-

култетите представят научноизследователската дейност в своето институционално самоописание. Докладът е официален документ за самопредставяне на факултета пред оценяваща комисия, която по презумпция търси обективна информация и може да изисква свидетелства, потвърждаващи констатациите в самоотчета. Същевременно обаче трябва да се има предвид и фактът, че факултетите се опитват да се представят в най-добра си светлина, а оттук и да прикрият, при възможност, някои характеристики от академичния си живот. Затова, в кръга на шегата, бихме могли да преформулираме заглавието на тази част от изследването си така – „Не се сърди, човече“. Защото изобщо не става дума за отделните хора, пък били те и ръководители, а за правилата за работа и за структурата на менталността, чиито носители са участниците в академичния живот.

Акредитационната форма за написване на докладите е обща за всички, изисквана от Акредитационната агенция¹. Така различията в отчетните доклади по-ясно разграничават начина на самопредставяне на факултетите, на какво наблягат и какво избягват те.

Докладите на Факултета по математика и информатика (ФМИ) и на Богословския факултет са най-обемни и съдържат повече информация в сравнение с другите факултети – Факултет по класически и нови филологии (ФКНФ), Биологически факултет (БФ) и Факултет по педагогика (ФП). Обемът на докладите е само косвен индикатор за това какво би искал един факултет да разкрие и съответно да прикрие при самопредставянето си. Разлика от порядъка на доклад на ФМИ (за Образователно-квалификационна степен (ОКС) „Бакалавър“ и „Магистър“ за професионално направление „Информатика и компютърни науки“) в обем 102 стр. и доклад на Факултета по педагогика (за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ – редовно и задочно обучение – за специалност „Педагогика“) в обем 26 стр.² най-вероятно не е случайна и не произтича пряко от изискванията на Националната агенция за оценяване и акредитация.

2. Индикатори

За да разберем какво е мястото на науката в академичния живот на СУ, ще съставим набор от понятийни индикатори, описващ идеално-типичен вариант на научната дейност, спрямо който ще бъдат отнесени акредитационните доклади на факултетите, така че да се открият приликите и, съответно, разликите. Тези понятийни индикатори, всеки един от които има емпирична конкретизация, са:

---

¹ Критерии за институционална акредитация на ВУ. http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/criteria/kriteri_za_institucionalna_akreditacia.pdf

² Другият доклад на Факултета по педагогика, отнасящ се до професионално направление „Социални дейности“ и съответно специалност „Социални дейности“ за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ е съответно 24 стр.

- Характер на изследователската дейност – теоретична или приложна;
- Характер на научната ориентация на факултетната научна политика – към статукво или развитие;
- Управление (ръководство) на научната дейност като фактическо споманаване;
- Управленска култура като начин на позоваване и интерпретация на данни³;
- Отчетност и обратна връзка;
- Съотношение между преподаване и изследване;
- Структурираност на субекта на научната дейност;
- Научна комуникативност;
- Научна инфраструктура на академичната среда.

Общ характер на изследователската дейност. Тук се има предвид опозицията теоретични/приложни изследвания, но също и опозицията *curiosity driven v/s public needs driven research*. По-общо казано, става дума за взаимодействие на наука–образование–практика–бизнес–пазар на научни продукти, т.е. доколко факултетът е отговорен към провеждане на фундаментални и/или приложни изследвания на световно равнище; към създаване на нови производства/публични практики и подпомагане на българската икономика и общественото развитие; дали науката е насочена към ефективни пазарни и публични резултати или се прави заради индивидуалните интереси на изследователя. Ще представлява интерес как така описаната връзка се поддържа и, съответно, включват ли се представители на бизнеса/публичния адресат в структурите и процеса на управление на науката и образованието.

Характер на научната ориентация към статукво или развитие. Целта е да се разбере дали даден факултет се самопредставя като достигнал определено равнище на престиж, както и това дали *поддържа* (запазва) този престиж (което показва определена застиналост), или провежда политики за *развитие* на научните изяви.

Управление (ръководство) на научната дейност. Анализира се дали има управленска стратегия (разработват ли се програмни документи, определят ли се приоритети, изпълняват си се програмни решения) за науката във всеки един от факултетите или науката *се случва* без конкретна концепция/политика за наука, т.е. дали науката е оставена да се движи „по инерция“? За да разберем дали се прилага управленска политика към науката от страна

---

³ Колкото и да е деликатен този въпрос, не бива да го подминаваме. Защото става дума за много сериозен проблем. Не рядко сме свидетели на усвоена лексика и фразеология на съвременната управленска култура, която обаче се ползва имитативно и поради това не се наблюдават действията, които би трябвало да са въздействие на автентичен модерен управленски подход. В приложение към настоящата глава представяме един твърде характерен пример за подобно драстично разминаване между думи и действия (Приложение 5).

на факултетите, би следвало в акредитационните доклади да се споменава например, че се прави анализ на състоянието за разпознаване на налични проблеми, че се вземат конкретни мерки за акумулиране на ресурси и тяхното прилагане в конкретни стъпки, че се оповестяват резултатите от взетите управленски решения⁴. Още по-добре би било, ако има институционален орган, който да извършва тази дейност – независимо дали той съвпада с деканското ръководство, факултетен съвет или е помощен орган към тях. Дали пред съответната научната общност в Софийския университет стои *цел* за включване в *световната* наука или науката е виждана като формална част от академичния живот като не са предвидени конкретни дейности за достигане на определено световно равнище?

Управленска култура. Важни индикатори в тази плоскост на анализ са примерно въпросите дали науката се прививда само като *отделни прояви* или се откроява някаква *систематичност*; има ли тематична специализация по факултети, формулирани ли са приоритети или се правят еднократни изследвания без цялостна програма? Важен е въпросът има ли *съзнание за систематичните връзки* между научните изяви на факултета, като това е различен въпрос от наличието на систематичност в *самоописанието* на тези изяви? Изобщо – може ли да се говори за *анализ* на научноизследователската дейност?

Допълнителен индикатор за равнище на управленската култура е дали в докладите се отчитат само „постижения“ на факултета или са набелязани и проблеми (без наличието на проблеми всъщност няма какво да се управлява).

Друг индикатор за управленска култура е дали е налице само декларация за нещо (успехи, престиж, общи тенденции и пр.), без да са дадени конкретни потвърждаващи свидетелства или пък без да се привеждат аргументи?

Отчетност за академичните постижения и обратна връзка към преподавателите. Изследва се доколко се извършва *реално оценяване на дейността на академичните преподаватели/изследователи*, т.е. дали се провеждат атестации; дали това е само формална практика, тъй като има изискване те да се проведат, или обратното – дали има практически резултати след атестирането, например търси ли се *диференциране* на изследователите в зависимост от постиженията им с оглед *мотивирането им* за реализиране на следващи постижения (пък било то и само с морални стимули);

Допълнителен индикатор е дали на *научната отчетност* се гледа като на важна характеристика на академичния живот и дали има *действия*, довеждащи до *публичност на информацията за научните изяви*, т.е. как ръководството се грижи за популяризирането на научните постижения.

---

⁴ Например НАОА изрично е разписала като критерий за оценяване на научната дейност в един университет „2.1.3. Периодично се анализират и оценяват резултатите от научноизследователската и художественотворческата дейност и се определят приоритетите.“

Съотношение между преподаване и изследване. Показателно е дали основните структурни звена на университета са представени като преобладаващо образователни институции, а изследователските им функции са оставени на заден план. Това може да се види през:

а) дяловото съотношение на обема информация за учебната и научната дейност, както и

б) отношението към студентите като участници в тези две дейности. Особено важно е дали има включени студенти в научния процес или те са само обект на преподаването. (Важният въпросът е дали просто е посочено, че студентите участват в научноизследователски проекти, доколкото предоставената от Акредитационната комисия матрица на акредитационния доклад изисква това, или са дадени примери или други конкретни данни как те реално се включват в някакви научни изяви.)

Структурираност на субекта на научната дейност. Дали научноизследователският процес е преобладаващо индивидуално или групово начинание; има ли институционални предпоставки за такъв тип изследвания? За последното може да се съди по наличието на устойчиви институционални структури (лаборатории, центрове, институти и пр.). Това би могло да бъде разкрито и според типа проекти, които преобладават. Ако повечето от тях са индивидуални, то тогава хипотезата е, че преобладават „малките“ изследвания, а това е в противовес с необходимото за развитие на съвременната наука. Интерес тук представлява дали има различни институционални условия при реализирането на индивидуален и, съответно, на колективен проект.

Научна комуникативност. Този индикатор има два аспекта – локален и международен, като на свой ред локалният има два разновидности – вътрешноинституционален и междуинституционален. Става дума за това дали се изграждат междуфакултетни *изследователски мрежи* и връзки; доколко е застъпена научноизследователската комуникация и социализация под формата на участие в международни научни форуми. Важно е също каква е информацията за специализации и мобилност на българските изследователи в чужди академични структури; има ли институционално дефинирани бонуси при реализиране на международни партньорства освен в административен, така и в изследователски план?

Научна инфраструктура на академичната среда. Тук се има предвид, както технологичната, така и информационната осигуреност на изследователския процес. Става дума, от една страна, за апаратура, включително и за информационна и комуникационна техника, а от друга, дали има свободен достъп до богати библиотеки, актуални бази от данни и информационни потоци.

След като изяснихме съдържанието на основните индикатори, чрез които ще анализираме ситуацията във всеки един от факултетите, нека се спрем в подробности на тяхното институционално самоописание.

3. Представяне на научните самоотчети по факултети

3.1. Факултет по математика и информатика

Ще започнем от докладите на Факултета по математика и информатика (ФМИ). Те са три на брой – за образователно-научна степен „Доктор“ в специалност „Информатика“, изготвен през февруари 2007 г. от 25 стр.; Доклад за образователно направление „Математика“ за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“, изготвен през 2007 г. в 102 стр.; доклад за професионално направление „Информатика и компютърни науки“ за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“, изготвен също 2007 г. и в обем от 111 стр. Двата доклада, съсредоточаващи се върху ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“, си приличат в много свои части. Възможна причина за това е, че може би докладите са изработени от общ административен екип. Друго вероятно обяснение е, (както е описано в докладите), че разграничението във факултета е не толкова по специалности, колкото по катедри. В различните специалности преподават едни и същи преподаватели. Ето защо не е необичайно в отделните доклади да срещнем напълно еднакви изречения като са сменени само имената на професионалните или образователните направления⁵.

Всъщност във всеки един от факултетите се определя като основна цел подготовката на „високоспециализирани специалисти“, „професионалисти“. Само по себе си, това не е проблем, особено ако „високата специализираност“ включва и обучение в съвременна наука/изследвания, каквато е и самата дефиниция на висшето университетско образование, според Международната стандартна класификация на образованието на ЮНЕСКО (1997). Изниква въпросът обаче как се реализира тази цел, тъй като не се привеждат реални конкретни сведения за осъществяването ѝ.

Според ФМИ обучението на студентите е „в съответствие със съвременните тенденции на развитието на науката, технологиите и художествената дейност“, но не са приведени критериите, според които обучението съответства на тези тенденции за „наука, технология и художествена дейност“. Представлява интерес, че в доклада науката е пряко свързана с художествената дейност, но

---

⁵ „Квалификационните характеристики на специалностите „Информатика“, „Компютърни науки“, „Софтуерно инженерство“ и „Информационни системи“ (Приложения А1.1, А1.2, А1.3 и А1.4) определят целите на подготовката, методите и средствата за тяхното реализиране. Те отразяват обхвата и равнището на теоретичните, практическите и допълнителните професионални знания и умения, които трябва да придобият завършилите студенти, а също перспективите за професионалната им реализация.“ [Доклад за професионално направление „Информатика“ и „Компютърни науки“, с. 6]

„Квалификационните характеристики на специалностите „Математика“, „Приложна математика“ и „Статистика“ (Приложения А1.1, А1.2 и А1.3) определят целите на подготовката, методите и средствата за тяхното реализиране. Те отразяват обхвата и равнището на теоретичните, практическите и допълнителните професионални знания и умения, които трябва да придобият завършилите студенти, а също перспективите за професионалната им реализация.“ [Доклад за професионално направление „Математика“, с. 4]

не са представени критериите, върху които се основава това обвързване. Там е заявено, че обучението включва „сOLIDна теоретична и практична подготовка“, без това да е обяснено с конкретни примери. Така в доклада се декларира определени характеристики, но не се дават конкретни сведения, които да ни убедят в това, което е обявено. Факултетът се самоназовава като едно от водещите учебни заведения в страната по направлението „Информатика“, „Математика“, но не е приведена някаква конкретна емпирична информация, която да засвидетелства това, например ранглиста на факултетите с природо-математически профил или нещо друго, което да оправдава оценката.

Докладът представя наредбите, в съответствие с които е регистрирана конкретна специалност, както и историята ѝ. Представя се учебният план на специалността в подробности като се отбелязват настъпили промени. Акцентира се върху факта, че учебният план се променя многократно „с цел постоянното му адаптиране към променящите се тенденции в обучението“ по съответната специалност във водещите университети в чужбина⁶. Изброени са предметите, включени в учебния план. Тъй като по време на акредитационния период ФМИ въвежда нова специалност, тук е посочено нейното координиране с Европейските стандарти, Класификатора на статистическите асоциации ASA и RSS, Консултативната група на актюерите в Европа и БАД като това може да бъде интерпретирано като желание ФМИ да се показва институция, обвързана с „авторитетни асоциации“.

В изискванията на НАОА, подобно на информация за учебния план и предметите в него, са включени и сведения за преподавателския състав – възраст на преподавателите, техните научни степени и съответно динамиката в професионалното им израстване.

В отговор на това изискване е дадена следната информация:

„Средната възраст на хабилитираните преподаватели на ОТД (Основен трудов договор) от преподавателския състав, които осигуряват обучението по задължителните дисциплини в ОКС „Бакалавър“ на направление „Математика“ е 56 год.“

Възрастта 56 години, обаче не е особено информативна, като имаме предвид, че в това число от преподаватели на основен трудов договор се включват преподаватели с различна степен – както доценти, така и професори. Там, където е направена разбивка по звания, не са дадени средни възрасти, а брой души със съответната титла. Това може би означава, че оповестяването на средната възраст на асистентите отделно от тази на доцентите, отделно от професорите не би било в интерес на факултета. А така поднесените ни данни всъщност не са информативни след като няма съпоставително отношение.

---

⁶ Това, от една страна, може да бъде интерпретирано като догонване на наложилите се образователни институции в полето на математиката и информатиката, но, от друга страна, подсказва несистематичност на учебния план, което пък се отразява на учебния процес и на пизследователските практики.

„Броят на преподавателите на ОТД, получили научна степен или звание и престижни отличия през последните 5 години е 88.“⁷

Тук не е отбелязано колко е общият брой преподаватели, за да може да се направи сравнение дали числото 88 е голямо или малко. Без да може то да се съпостави с друго число, то сякаш иска да ни внуши, че по принцип 88 е добро постижение. И това по-скоро идва да ни каже, че нещо се прикрива или че екипът по написване на доклада няма добра култура за разкриване на скрития в числата смисъл. Самото обединяване в общ показател на твърде разнородни неща като придобиване на степени (какви и колко) и звания (какви и колко) с „престижни отличия“ (непроницаемо какви и колко) едва ли има какъвто и да е смисъл освен „гонене на висока бройка“. Едва ли е случайно, че в доклада се вмъкват числа, които не са ясни в своята интерпретация. Ако потърсим по-подробно в друга част от доклада ще открием, че:

„Към 01.05.2007 година във ФМИ–СУ работят **159** щатни преподаватели. Хабилитираните преподаватели са **82** (51,6%), а нехабилитираните преподаватели са **77** (48,4%).“ [с. 23]

А дали това е прираст, запазване на състояние или намаляване на състава няма как да се разбере.

В доклада по-детайлната информация е представена за 14 катедри. (На сайта⁸ на факултета са представени 15 катедри). Въпросът е колко е информативна тази конкретност (табл. 1).

Таблица 1. Обучение по математика и информатика

Числен състав – 11	
Средна възраст: – 48 год.	Доцент, д-р – 2
Брой на преподавателите, получили научни степени и звания през последните 5 години – 3	Гл.ас., д-р – 2
	Гл. асистент – 3
	Асистент – 2
	Математик – 1
	Преподавател по английски език – 1

Така дадената информация ни показва званията на преподавателите във всяка катедра и средна възраст на преподавателите по катедри. Но липсват данни за средната възраст по отделните звания като цяло във ФМИ. Това може би не е случайно, тъй като могат да се получат големи разлики между различ-

⁷ Доклад за професионално направление „Математика“, с. 33. Всъщност оказва се, че в този факултет възходящата кариерна мобилност е по-висока от средната за университета!

⁸ <http://www.fmi.uni-sofia.bg/departments>

ните степени. Освен това цитираните числови стойности всъщност позволяват на любознателния изследовател да изчисли дела на преподавателите, осъществили кариерно развитие през последните пет години – 3 от 11 = 27 на сто. Но този дял придобива смисъл, само ако знаем (от друго място), че средната мобилност в университета за този период е около 40 на сто. Едва ли в ФМИ не разбират от аритметика. Много добре разбират. Но и ние разбираме, че те разбират.

„Преподавателският състав е с необходимия профил и с висока квалификация и може да осъществи качествено обучение на студентите от трите бакалавърски специалности на професионално направление „Математика“. Най-често хонорувани преподаватели във ФМИ са научни работници от БАН.“⁹

Под тази форма се дава информация и за другото направление. Преподаватели с „необходим профил“ и „висока квалификация“, извършващи „качествено обучение“ изглеждат като добре подредени определения, но не ни се предоставят сведения, за да се убедим, че това в действителност е така. Читателят на доклада е поставен в ситуация на оценъчно убеждаване колко е добър Факултетът по математика и информатика със своите висококвалифицирани преподаватели, подготвящи още по-квалифицирани студенти. Така оповестено, че хоноруваните преподаватели най-често са от БАН, трябва да подсказва, че БАН се смята за престижна структура и свързането на ФМИ с БАН представя по-добре факултета.

Споменава се, че престижът на специалностите се дължи на „авторитета и престижа на преподавателите, които са доказали високото си равнище не само в рамките на СУ“. Но как са доказали това свое високо равнище остава неясно. Или може би просто трябва да се доверим на доклада, че щом той определя преподаватели като престижни и с висок авторитет, то вероятно те са такива. Поощрява се изнасянето на лекции в чуждестранни университети, като ресурсът, който придобиват преподавателите, изявяващи се в чужбина, се припознава като ресурс на факултета и добра реклама за ФМИ. Чрез това участие на преподавателите в чужбина не само като лектори, но и като членове на (неназовани) изследователски екипи се вижда механизъм за актуализиране на учебните планове и програми, подобряване на технологията на учебния процес и „най-важното – повишаване квалификацията на преподавателския състав“. Тук се обръща внимание на академичната комуникация и социализация на преподавателите и изследователите. Изброени са програмите Еразъм, Леонардо и рамковите научни програми на Европейската комисия, в които преподавателите са активни участници – според формулировката на доклада – по принцип. Мобилността на преподавателите се вижда като механизъм за поддържане на „академичните стандарти“ на преподаване. Като стъпка в тази посока е предприета практика по интердисциплинарни четения

---

⁹ Пак там, с. 33.

с представители на други факултети, „квалифицирани в съответната област“. Друга предприета стъпка е организираното удължаване на летния семестър в последните три учебни години, което се провежда от 10 юли до 20 август. Тогава лектори са бивши преподаватели от ФМИ, които са се реализирали в престижни университети, някои от които са изброени в доклада като примери. Тук се заявява тенденция за изграждане на междуфакултетни и интердисциплинарни взаимодействия.

Отчитаме и признаваме важноста на факта, че преподаватели от ФМИ са се реализирали в престижни университети. Но като се замислим – това е твърдение и с обратен знак, тъй като ако ФМИ беше институция, която работеше на световно равнище в своята сфера преподавателите/изследователите не биха се реализирали в други престижни университети, а биха останали във факултета.

Следващ критерий от акредитационната карта е материалната база. По времето на написването на докладите основаната сграда на факултета е била в ремонт. За да е включено това в анализа, следва да приемам, че това е важен компонент от характеристиката на факултета. За всеки един факултет материалната база, включваща както основните сгради, така и технологичния парк и лабораториите са важни определители на академичния живот. Вероятно тук ремонтът се оценява като напредък в достигането на конкурентноспособна материална база и се оценява положително включването на този факт в доклада.

Изведен е броят на студентите по специалности и общо за факултета. На един студент се пада по 1,29 кв. м (за сравнение например в Богословския факултет това пространство се равнява на 6 кв. м., но трябва да се има предвид и че студентите в ФМИ са в пъти повече от тези в Богословския факултет). Има 232 компютъра за 2118 студенти, което, ако трябва да изчислим е равно на приблизително 11 компютъра за 100 човека. Все пак това съотношение от над 10 човека на един компютър за факултет, ориентиран към компютърно обучение изглежда недостатъчен. Вероятно описанието на броя на компютрите в абсолютни стойности цели да ни покаже богатата материална база на факултета. Ако отново сравним наличното във ФМИ с Богословския факултет, за който имаме данни, там се падат според изчисленията ни по 7 компютъра на 100 човека.

Относно компютърната база подробно са описани видовете компютри, с които разполага факултетът, техните операционни системи. Прави впечатление, че такова описание или не фигурира в други факултети, или не е толкова детайлно. Ето защо тук можем да видим как факултетът и специалистите, работили върху доклада, използвайки своите професионални компетенции, дават информация за нещо, което другите факултети или нямат ресурс да опишат, или не го привиждат като необходимо. Тук виждаме един механизъм, по който ФМИ успява да се отличи от другите факултети. В тази посока продължава и описанието на материалната база: наличието на интернет

клуб, информационни центрове във факултета, както и формирания център за дистанционно обучение при желание за дистанционни форми на обучение¹⁰. Изводът, който докладът прави относно информационната база (библиотека, компютърна база, информационни центрове и др.), е,

„...че във ФМИ е изградена добра организация за поддържане и развиване на ефективните съвременни методи за преподаване на учебния материал и воденето на практическите занятия, както и за оценяване на постиженията на студентите“.¹¹

Факултетът експлицитно се хвали с постигнатото, което е естествено да се случва. Но, от друга страна, може да се направи интерпретация, че се акцентира в детайли на това, което факултетът има, за да се премълчи отсъстващото и то да остане незабелязано в огромния обем на общия разказ. Предизвиква интерес фактът, че в докладите никъде не се посочва нищо за интернет сайта на факултета, въпреки че такъв има и предвид спецификите на обучението по информатика това би могло да се използва като бонусен ресурс в представянето на факултета пред Акредитационната комисия.

Следващият елемент от доклада на ФМИ е информация за библиотеката. Тя е отворена както за вътрешни, така и за външни лица. Изведена е годината на създаването ѝ и е показано, че библиотеката повишава качеството на учебния процес и преподавателската дейност. Изброени са някои от най-новите заглавия в библиотеката, вероятно, за да се покаже характерът и актуалността на материалите в нея. Това обаче по-скоро ни казва, че наличието на актуална литература в библиотеката е нещо извънредно, вместо нормално. Общият брой библиотечни единици е посочен като 80 000, като всяка година се добавят по 600 нови книги. Даден е броят на чуждоезиковата периодика. Годишните посещения са 18 000, като от тях 12 000 на студенти (от което следва, че средно един студент посещава библиотеката под 6 пъти в годината, тъй като общия брой студенти, обявен в доклада е 2118), но като посетители на библиотеката са изброени още специалисти от страната и чужбина, ученици от математически гимназии в София.

Точно тези данни показват скритата логика при оповестяване на числата. Дванадесет хиляди посещения на студенти в библиотеката годишно сякаш ни подсказва висока читателска активност, но в съотношение спрямо броя на студентите това вече променя направения извод. Като постижение е споменато включването на библиотеката в интегралната библиотечно-информационна система ALERH на Университетската библиотека (УБ). В доклада се обръща сериозно внимание на Централната Университетска библиотека, като това може да се интерпретира като начин да се затвърди позицията на библиотеката на факултета, чрез споменаването на услугите, предоставени от ЦУБ

---

¹⁰ Дистанционна форма на обучение се среща само в този факултет според докладите.

¹¹ Доклад за професионално направление „Математика“, с. 43.

и да се увеличи броя на постиженията на факултета. Когато се говори обаче за библиотеката във факултета, не се казва нищо за това как тя се използва за научноизследователския процес и дали въобще подпомага развитието на науката във факултета? Това може да бъде отнесено към актуалността на предоставените заглавия и съответно, да се направи извод дали библиотеката има достъп до богати чуждестранни бази от данни. Това от своя страна дава косвена представа за начина на научна работа във факултета.

Методите за обучение са оценени според доклада за ефективни предвид резултатите на студентите – успешно представяне на регионални, национални и световни състезания, както и поради това, че „голяма част“ от завършилите бакалавърска степен продължават в ОКС „Магистър“. Тук се включва и успешната реализация на студентите както в България, така и в чужбина. Провеждат се и национални семинари по математика, информатика и информационни технологии, както и семинар по педагогически измервания. Това е в унисон с желанието да се изгради добро впечатление за дейността, извършвана във факултета. Доброто представяне на студентите е ключов механизъм за затвърждаване на позициите на факултета, още повече, когато оценяването на постиженията на студентите не е извършено от ФМИ, а от други институции. Докладът включва и друг механизъм за оценяване на факултета, а именно чрез споменаване на желанието на студентите да продължат обучението си във ФМИ. По този начин се прави скрита препратка, че студентите са удовлетворени от това, което получават като академично образование, но същата функция е приписана и на организирания извънкласни форуми на факултета.

За обратна връзка със студентите се използва анонимна анкетна карта, чрез която се проучва студентското мнение за „методите и качеството на преподаване и оценяване“. Обаче следва пояснение:

„Преподавателите се съобразяват с някои от препоръките на студентите.“¹²

Как става това и в какво намира израз не е изяснено. Допитването до студентите е важна предпоставка, за да могат преподавателите да сверяват часовете си, в същото време не е ясно как преподавателите се съобразяват и интегрират препоръките от студентите и липсват факти, потвърждаващи дали това се случва на практика.

Що се отнася до студентската мобилност, то е упоменато, че „студентите имат право на мобилност“. В най-общи линии е спомената и кредитната система, и конкретно – достъпът до програмата Еразъм.

В частта, в която се представя ОКС „Магистър“, има няколко различни характеристики от вече казаното за степента „Бакалавър“. Първо, че студентите се включват в учебни научни семинари и че успешната защита на дипломни работи се явява трамплин за обучение като докторанти в страната

---

¹² Пак там, с. 44.

или „във водещи световни университети“. Но не е даден процент на реализирани се в такива „водещи световни университети“ или пък кои университети се приемат за „водещи световни университети“. Второ, студентите в магистърски програми имат възможност след допълнителен вътрешен конкурс да продължат обучението си в западноевропейски университети чрез програмата Еразъм/Сократ. Но според показаните данни от академичната 2005–2006 г., само един студент е използвал програмата на факултета за мобилност по Еразъм. За бакалавърски програми това са средно по седем човека на година (да не забравяме – от 2118 обучавани). Всяка една магистратура се представя с различно предимство, за да привлече интереса към себе си. Поставена е цел магистърското обучение да положи „необходимата основа“ за самостоятелна изследователска работа в перспективата на стартиране на докторантска програма в Софийския университет, в друг български или в чуждестранен университет. Но не са приведени данни каква част от завършилите магистърската степен кандидатстват за докторантура. В доклада се показва, че за създаването на някои магистърски програми се е гледало от примерни програми и курсове на водещи западни университети. По този начин се заявява както желанието на факултета да достигне позициите на тези университети, така и да покаже, че е отворен да черпи модерни идеи от по-напреднали факултети в чужбина и че е актуален по методите на обучение в световен план.

В отговор на нуждите на практиката се отчита необходимостта от владение на по-сложни методи за решаване на задачи.

„Очаква се подготвяните специалисти да притежават необходимата гъвкавост, универсалност на подготовката и комуникативност.“¹³

Тук се заявява връзка между обучението и практиката, но как реално се осъществява тази свързаност не е обяснено.

В доклада се оповестява, че създаването, анализирането и обновяването на документацията се извършва със съдействието на представители на Института по механика и Института по математика и информатика на БАН. С това се показва, че факултета извършва анализи върху собствените си административни процедури и съответно работи и с други партньорски институции. Отново се привежда БАН като авторитетна структура за ФМИ.

Следваща част от доклада на ФМИ е посветен пряко на научноизследователската дейност. Тя директно е определена като неделима и приоритетна част от „цялостната дейност“ на факултета. За нейната приоритетност може да се съди от това, че се явява на страница 84 от доклада и че дяловата ѝ тежест от самия доклад е 11 страници от общо 102 страници (т.е. около една десета от обема на доклада е посветен на изследователската дейност).

Същевременно не е ясно как тази „приоритетна област“ за факултета се развива, какво се прави като политика, за да приемем наистина, че това

¹³ Пак там, с. 64.

е приоритет в целите на факултета? Интересно е, че конкретна цел, която факултетът си е поставил тук и която се експлицира в доклада като първа (измежду равни, вероятно), е „повишаването на квалификацията“ на преподавателския състав. Тя учудва читателя, тъй като е необичайно научно-изследователската дейност приоритетно да се грижи за квалификацията на преподаватели. Това би трябвало да фигурира в друга графа, например на обучения, специализации и др.

Вторият елемент на научноизследователската дейност на факултета е:

„пряко влияние върху обучението на студентите чрез включването им в научните изследвания“.

От тези, дефинирани от доклада, приоритетни цели виждаме желанието на факултета да подобри своя преподавателски ресурс, както и отвореност по отношение на интегрирането на студентите в изследователския процес. Но повече за участието на студентите не се споменава.

Научноизследователската дейност на преподавателския състав на факултета включва:

- ръководство и участие в одобрени проекти на Фонд „Научни изследвания“ на МОН и Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в договорни тематики на НИС, в одобрени проекти по международни програми, включително и по рамковите програми на Европейската комисия;

- публикуване на студии, статии, обзори и др.;
- издаване на учебници и учебни помагала, преводи на книги, речници и др.;
- редакторска и реферативна дейност, рецензиране и писане на предговори на книги;
- участия в национални конференции, школи и др.;
- участия в международни форуми – конференции, семинари и др.;
- рецензиране на хабилитационни и докторски трудове;
- участие в краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина.

„Изследователската дейност на преподавателите от професионалното направление¹⁴ от ФМИ през периода 2002–2007 г. се осъществява чрез участието им в национални и международни научноизследователски проекти, предимно по Пета, Шеста и Седма научноизследователски рамкови програми на Европейската комисия. Изследователската дейност включва както теоретични изследвания, така и разработване на техни приложения в природните науки, икономиката и социалната дейност.“¹⁵

Любопитен факт е декларираното участие на факултета в Седма рамкова програма на ЕК през периода 2002–2007 г., при положение, че програмата е

¹⁴ Математика.

¹⁵ Пак там, с. 64.

времево ограничена от 2007 до 2013 г. По нататък в доклада периодът се нарича петгодишен и, ако това е така, то по-специфично той включва времето от началото на 2002 г. до края на 2006 г. Това изключва възможността на участие в проекти по Седма рамкова програма, едва стартирала през 2007 г. Очевидно е желанието на ФМИ да се асоциира с повече международни програми, дори и когато на практика (все още) не се е случило партньорство по тях.

По нататък в доклада намираме следното:

„Включването на преподавателите от професионалното направление в проекти по Седма рамкова програма на Европейската комисия ще доразвие досега съществуващите добри традиции на международно сътрудничество по предходните Пета и Шеста рамкови програми и ще даде по-нататъшни възможности за:

- интегриране на българската наука в Европейското изследователско пространство;
- създаване и развитие на Региони на знанието;
- изграждане на нови образователни и научноизследователски структури;
- разрешаване на значими проблеми в национален, регионален и международен аспект с финансова подкрепа от ЕС;
- съхранение и развитие на съществуващи традиции в науката;
- подобряване на изследователската инфраструктура¹⁶.

Тук пък се оказва, че Седма рамкова програма е проект за бъдещето, което е в противоречие с включването ѝ във програмите, в които факултетът вече е участвал по времето на написване на доклада. Чрез цитираните възможности можем да разчетем опит да се изтъкнат плюсовете за българската наука при активното участие на преподаватели от ФМИ. Но отново не виждаме конкретна стратегия как това ще стане, а проста заявка (табл. 2).

Таблица 2. Участие в проекти (петгодишен период: 2002–2007 г.)

	Участия в международни научноизследователски проекти	Участия в национални научноизследователски проекти	Общо участия в научноизследователски проекти
Общ брой	97	164	261
Относителен средно годишен дял на индивидуално участие (при 159 души)	0,12	0.206	0.318
Относителен средно годишен дял на индивидуално участие според данните от Алманаха	0,093	0.06	0.099

Данните от табл. 2 всъщност ни сочат, че средногодишната включеност в международни проекти е около 12 участия на сто души¹⁷. В национален из-

¹⁶ Пак там, с. 89.

¹⁷ Средният брой участия в реализирани проекти по международни програми е, според данните от Алманаха за научната дейност в СУ, от същия порядък – малко над 9 на сто.

следователски проект, условно казано, преподаватели от този факултет са се включвали за последните пет години два пъти по-често или, иначе казано, два пъти повече преподаватели са го правили поне веднъж. Натъкваме се на противоречие, тъй като от една страна, научната дейност е определена като приоритет за ФМИ, а в същото време един от основните показатели за научна дейност – участието в проекти, се оказва с *относително ниски условни стойности*. Обратното на декларираната приоритетност, числовите показатели, цитирани в доклада, потвърждават впечатлението, създадено от относителната тежест на вниманието, отделено на научните изследвания в структурата на цялото изложение. Не особено голямо.

В доклада се специфицира, че става въпрос както за теоретични изследвания, така и за приложения в сферата на природните и социалните науки. Научно-приложната дейност е от съществено значение за „постоянното подобряване на качеството на обучението и за повишаване на престижа на ФМИ“, но не е обяснено как това се случва на практика. Така че казаното попада в графата изказани твърдения без конкретни сведения за тях.

„През периода 2002 г.–2007 г. преподавателите от професионалното направление¹⁸ са публикували повече от 325 статии в страната и повече от 386 статии в чужбина. Част от тези публикации са в съавторство на двама или повече преподаватели от ФМИ, а други са в съавторство на преподаватели от ФМИ с учени от чужбина. Това е един добър атестат за успешната екипна работа на преподавателите от ФМИ, както помежду им, така и с колеги от чужбина. През периода 2002 г.–2007 г. преподавателите от професионалното направление са издали повече от 95 учебника и учебни помагала. През периода 2002 г.–2007 г. преподавателите от професионалното направление са участвали в повече от 30 национални и в над 173 международни научни форуми, били са членове на програмните комитети на над 79 национални и международни конференции, били са членове на редакционните колегии на множество научни списания, както и на редица експертни групи, като броят на участията с доклади е по-голям от 720.“¹⁹

Ако изложените данни бяха изчислени като научна продуктивност на един щатен преподавател за една година, резултатите биха били следните: приблизително 0,4 статии в страната на човек за година и 0,48 статии в чужбина на човек на година²⁰.

Тук едновременно се привеждат конкретни числа, но и за всяко от тях е казано „повече от“. Това следва да ни каже, че факултетът иска да създаде впечатление за извършени повече научни практики, отколкото реално са по-

---

¹⁸ Математика.

¹⁹ Доклад за професионално направление „Математика“, с. 87.

²⁰ Данните от Алманаха за ФМИ показват средно 0,373 публикации у нас на година за един преподавател и 0,527 среден брой публикации на преподавател в чужбина. Информация в Алманаха за своите научни извятия са подали 50 на сто (60 човека) от преподавателите, като общия брой на щатните преподаватели е посочен, че е 120. Отново няма съмнение, че порядъкът на двете стойности за публикационната активност и в двата източника е един и същ.

сочени. Не е ясно каква част от публикационната активност е от статии в съавторство с чужди учени. Упоменато е само, че има такава част, но това може да се тълкува по много начини. Участието в „множество научни списания“ и „редица експертни групи“ също би могло да се дефинира различно. Прави впечатление, че участието в национални форуми е близо шест пъти по-малко от участието в международни научни форуми.

„Броят на отзивите, рецензиите, рефериранията, цитиранията и други, у нас и в чужбина, върху научни публикации на преподавателите от направлението през последните 5 години надхвърля 1000.“²¹

Тук числото 1000 не е информативно за нас. То просто навежда на мисълта, че става въпрос за „нещо голямо“. Но ние не можем да го съизмерим с нищо, тъй като то е дадено в контекст на голямо обобщение, в който са включени различни научни практики дори и „други“ (неясно кои). Остава впечатлението, че това е нарочен ефект на позоваване на впечатляващо само по себе си „голямо число“²², целящ повече внушение, отколкото да се даде реална информация.

Традиционно във ФМИ се оценяват резултатите от научноизследователската дейност и техния „трансфер в образователния процес“ чрез всекмесечни научни семинари към катедрите, на заседанията на катедрите²³. Тук се казва, че научноизследователските открития се интегрират в образователния процес. И това би трябвало да се случва, доколкото научноизследователските открития не се правят само с цел подобряване на учебния процес (въпреки че това е важна част), но и с оглед прилагането им за решаване на икономически и социални проблеми на обществото, както и за развиване на науката.

В акредитационната матрица има критерий за разпространение на изследователските резултати. В доклада те са споменати като заложи в бюджета на всеки проект, но се отбелязва, че са недостатъчни, с което се застъпва и често разискваната тема за недостатъчното финансови средства. ФМИ, съвместно с фирми от ИТ сектора, организира работни срещи и семинари за разпространение на изследователски резултати. Академичният състав на ФМИ членува съответно в професионални организации – международни и български.

Споменава се посредническата роля на Университетското издателство и предоставената възможност за публикации в „Годишник на СУ (математика и информатика)“²⁴.

²¹ Доклад за професионално направление „Математика“, с. 87.

²² Да не забравяме, че по същия начин са „преброени“ на 1000 корабите, с които гърците нападат Троя... и знаем добре, че това е не бройно, а чисто символно позоваване.

²³ Това действително е важно, а още по-важно е, че на сайта на ФМИ действително има актуална информация за такива академични форуми. Това всъщност е покана за участие.

²⁴ Изключително важно е да се отбележи информацията, съдържаща се в доклада за самооценка, относно Годишника: „Той се реферира в Zentralblatt, в Mathematical Reviews и от

В доклада още се посочва, че студентите на факултета печелят традиционно студентската олимпиада, без да знаем с кого се състезават. Докторантите участват постоянно в изследователски проекти, но се отчита, че студентското участие като цяло е „все още“ незадоволително. Тук виждаме ясна критична констатация, която е с перспективата да подобри ситуацията, тъй като „ръководството търси нови форми и стимули за поощряване на участието“. В текста от доклада обаче не откриваме свидетелства, че тези „нови форми“ са намирани.

В началото на академичната 2004–2005 г. във ФМИ е сформирана комисия за събиране на информация и анализирането ѝ относно реализацията на студентите, завършили конкретното направление.

„Ще отбележим също, че още като студенти повече от 50% от обучаваните в ОКС „Бакалавър“ и повече от 90% от обучаваните в ОКС „Магистър“ работят по специалността си или като софтуерни специалисти в авторитетни финансови компании и софтуерни фирми.“²⁵

Ръководството на ФМИ проследява всяка информация, свързана с очакванията на студентите за тяхната професионална реализация, а също и на бизнес организациите, в които те намират реализация след завършване на обучението си. Провеждат се срещи с бизнес представители, на които се обсъждат учебните планове и програми и въвеждането на задължителни стажове за магистърските програми. В зависимост от изискванията на пазара може да бъде въведена нова специалност (каквато е случая със специалност „Статистика“, въведена от 2007 г.), да бъдат променяни учебни планове, да се включат нови избираеми дисциплини. Това показва партньорство между бизнеса и факултета и в сферите, в които то съществува, то ясно се назовава, за да бъде разпознато. Това носи дивиденди за факултета, предвид съществуващото мнение, че университетите не комуникират с компаниите, приемащи на работа студенти, и образованието като цяло е определяно като прекомерно теоретично.

В доклада е упоменато, че в момента на писането му се разработват анкетни карти, адресирани както към студенти, попълвани след завършване на образованието, така и към бизнес организации, които да ги попълват при назначаване или търсене на студенти от или завършили ФМИ.

Прави се извод, че факултетът дава „добра математическа подготовка, отлични теоретични знания относно информатиката и практически умения по съвременни информационни технологии“.

Русский реферативный журнал. Ръководството на ФМИ предоставя условия за публикуване на изследователските резултати на страницата на ФМИ.“ *Такова нещо не може да се каже за редица други годишници на СУ.*

²⁵ Пак там, с. 100. Изрично ще отбележим изключително положителния факт, че се събира и анализира тази информация (рядко срещана практика в българските университети), отделно от положителните за ФМИ факти, които са установени. Виждаме обаче, че, когато фактите са безусловно положителни за факултета, те са надлежно посочени в тяхната конкретика.

Посочва се, че интересът към специалностите и конкретно към информатиката „постоянно нараства“ и се очаква това да продължи в дългосрочен период. За специалистите по „Компютърни науки“ се казва, че са „едни от най-високо платените в света, а търсенето на специалисти – традиционно високо.“

Ще обобщим емпиричната информация от доклада с бърз преглед към формулираните в началото индикатори, за да направим изводи за по-цялостното състояние на науката във ФМИ според самоописанието, съдържащо се в акредитационния доклад.

Взаимодействието между наука и образование е открито неколкократно, като целта е да се интегрират научните открития в образователния процес. Така ни се напомня, че академичната институция се вижда повече като образователна, отколкото като изследователска. Според дадената информация от доклада на ФМИ може да се говори за много добра пазарна реализация на резултатите от работата в приложните специалности, както като образователен продукт, така и като интелектуален (приложно-изследователски) продукт. (За обществената приложимост на резултатите в другите специалности по-скоро няма данни.) Взаимодействието с бизнеса на практика е видно, доколкото завършилите факултета студенти се реализират в бизнес организациите.

Въпросът за наличието на концепция или политика на управление на науката според доклада получава отрицателен отговор, въпреки заявките, че съвместно с БАН се прави анализ на състоянието. Това по-скоро изглежда, че е с административна насоченост, а не за да се формулира ясна стратегия и програма за провеждане на цялостна политика за развитие на науката.

Науката се вижда като неголямо парче от пъзела на академичния живот във ФМИ, в което се случват по-скоро отделни прояви, отколкото да откриваме систематичност. Сякаш няма ясна и конкретна задача науката във факултета да достигне световно равнище. А като имаме предвид сферата на насоченост на факултета, то тази наука трябва да е особено динамична, глобална, гъвкава и отворена, за да бъде конкурентоспособна на изследванията, провеждани в световен мащаб.

Посочен проблем са недостатъчните финансови средства, с които разполага факултета, което рефлектира върху популяризирането на научните резултати. Но по-скоро можем да обобщим, че в доклада не са дефинирани множество проблеми, които съответно да водят към стратегия за тяхното разрешаване, а се опитва да се изтъкват повече „постиженията“ на факултета. Това е показателно за визията, която факултетът изгражда за себе си в бъдеще и, съответно дали ще се насочи към политика за развитие или за застиналост. Няма съмнение обаче, че акцентът във визията за факултета е върху бъдещо израстване, а не за запазване на постигнатото.

Престижът на факултета е свързан с престижа на преподавателите, но в доклада той се разглежда по-скоро като нещо вече случило се, а не като нещо

върху, което би трябвало да се работи. Ако престижът на факултета се виждаше като поле, което трябва да се развива, то обръщането към науката вероятно би било много по-голямо, тъй като значимите научните открития биха популяризирали факултета и съответно повишили неговия престиж.

Въпросът с атестацията на преподавателите, който традиционно се свързва с диференциране на академичния състав, не е засегнат от факултетния доклад, защото такава към онзи момент не е била проведена.

Включването на студентите в научни изследвания е видно като недостатъчно и това е един от проблемите на факултета, който разкрива съответно съотношението между преподаване и изследователска дейност. Нека не забравяме, че на научната дейност беше обрнато внимание на 11 от 102 страници на доклада.

Случващите се научни открития са плод на изследователски екипи (в доклада се споменава за екипи, дори за международни екипи, а не за индивидуални проекти).

Комуникацията и социализацията във факултета е описана като налична. Дадени са участие в научни форуми (включително и международни), създаване на междуфакултетни взаимоотношения, мобилност на преподаватели и на студенти в чужди факултети.

Що се отнася до научната инфраструктура не се привежда информация за лаборатории и изследователски центрове. В тази графа би могло да се включи наличието на компютри и библиотеката, въпреки че в доклада не се споменава те да се използват пряко за конкретна научна дейност.

Многкратно в анализа на докладите на ФМИ показахме, че по-скоро виждаме декларации и оценки за неща, които читателят трябва да приеме по-скоро на доверие, тъй като не са приведени свидетелства, върху които ние да затвърдим нашата вяра²⁶.

Накратко, обобщената картина е амбивалентна. От една страна, има много силни страни на научната изява на ФМИ, съизмерена чрез публикационна активност, международни мрежи, международен престиж на Годишника на факултета и на негови членове, които участват в редакционни колегии на международни списания. От друга страна, има ясно видими дефицити – на участие на студентите в научната работа, на рутинно институционализирана проектна дейност, но най-вече – на управленска политика към развитие и повишаване на качеството на научните изяви.

Парадоксалното е, че тези съществени дефицити сякаш са осъзнавани, но не защото са превърнати в предмет на управленски действия, а защото по-скоро са несъзнателно маскирани зад информационни масиви. Последните повече разкрояват реалната ситуация, отколкото да отправят към създаване на предпоставки за нейното изменение (например цитираните по-горе дял на

---

²⁶ Вж. в края на текста таблица с отчитане на заявените и реално представяните параметри.

учените, осъществили кариерно развитие; възрастов състав на академичната общност; общо сумиране на разнородни показатели; липса на данни за тенденции в обемите научни изяви или нарастване/снижаване на интереса към докторантски конкурси, липса на дължимата по закон атестация и пр.). Тази парадоксалност намира израз и в заявяването на науката като основен приоритет в академичния живот на ФМИ и твърде подчиненото място, което ѝ се отделя в самия самоотчет на факултета. Може да се каже, че се очертава едно ясно проследимо напрежение между осъзнавана дължимост на статута на науката в логиката на академичните дейности (което реално е защитено с редица проверими постижения) и, същевременно, разминаване на тези постижения с останалите проверими показатели за приоритетност на научните изследвания. Така на доклада-самооценка се възлага да свърши онова, което факултетното ръководство е пропуснало да направи през предходните пет години – да провежда политика, при това систематично – за повишаване престижа на факултета като световен научно-образователен център.

3.2. Богословски факултет

Вторият доклад, който ще разгледаме, е на Богословския факултет. Причините за избора на такава подредба са две. Първо, че докладът е от 92 стр., т.е. съдържа повече информация, която може да се анализира, и второ, защото предметната насоченост на този факултет е пределно характерна и се отличава значително от специфичната за ФМИ. Така ще проследим дали два различни факултета, един, спадащ към природо-математическите факултети, и един от хуманитарните (и то в конкретното поле на теологията), се самопредставят институционално по подобен или по различен начин.

Докладът е изготвен през 2008 г. и започва с валидността на акредитацията на факултета до 2009 г. плюс разказ за специалността във времето. Акцентира се върху миналото – че теологията е най-старата специалност в направлението „Религия и теология“. Показан е пътят на факултета от 1923 г. досега, отбелязано е, че между 1951 г. и 1991 г. факултетът е отделен от Софийския университет и е трансформиран в Духовна академия „Св. Климент Охридски“. Така докладът стартира със засвидетелстване на една позиция, която сякаш ще отбранява престижа и честта на факултета. От друга страна, това може да се интерпретира като начин за утвърждаване на статут на институцията, именно заради дългото ѝ съществуване и оцеляването ѝ през десетилетията на комунизма. Встъплението продължава с представяне на факултета като партнираща организация по международен обмен с „множество академични и издателски инициативи“, но те не са изброени, за да бъде запознат читателят за кои точно инициативи става въпрос. Но пък:

„Във Факултета функционират със статут на присъдружни организации научно сдружение Collegium Biblicum Bulgaricum и Bibliotheca biblica, създадена по международен проект на Studiorum Novi Testamenti Societas съвместно с някои университети, сред които Берн (Швейцария), Йена (Германия) и Дъръм (Великобритания).“ [с. 3]

Още тук се споменава и за проект – „превод на свещеното писание от оригиналните езици на съвременен български език“. [с. 3]

Отстояването и засвиделстването на авторитета на факултета се извършва чрез асоцииране на факултета с международни институции и реализирането на международни съвместни проекти. Оттук разбираме, че това е ценност за факултета и вероятно най-подходящия начин да бъде въведен в контекста на факултета някой, който не е запознат с него. Така постиженията и то тъкмо в специфичната изследователска проблематика на факултета, са изведени още в началото и подпомагат първото впечатление, което комисията по акредитация или читател си изграждат за академичния живот в Богословския факултет.

Отвъд това представяне, което е частно за Богословския факултет, тук се прави и едно типично въвеждане, каквото е встъплението и при другите факултети, а именно, че Богословският факултет има стремеж към „високо равнище на преподаване“ и „изследователска дейност“, която да е в унисон с „водещите тенденции в европейската наука“ и „добрите традиции на българското образование“. Точно тези четири основни характеристики се откриват в описанията и на другите факултети. Това обвързва Богословския факултет с другите факултети на Софийския университет, разгледани в настоящата глава, като така се изгражда общ модел за самооценяване и самопредставяне. Начинът на изказване, че факултетът (факултетите) има стремеж за високо равнище на преподаване и изследователска дейност, напомня на това, което вече открихме в доклада на ФМИ. Това по-скоро ни говори за отместване във времето – желанието за достигане на някакво равнище на академична дейност навежда на една абстрактна продължителност, в която няма предприети конкретни стъпки. Същото откриваме и за търсенето на разрешение на проблема. То е оставено за в бъдеще, сякаш има достатъчно време за намиране на това разрешение и няма за къде да се бърза. Реализирането на заплануваното е оставено за по-късно.

В доклада се отбелязва „базовата широкопрофилна подготовка по теология“, както и „базовата специализирана подготовка за придобиване на квалификация учител по религия“. Представени са целевите професии, които факултетът вижда като възможна реализация за своите завършили студенти. Разглеждат се учебните планове, квалификационните характеристики, учебните програми; механизмът за кандидатстване в специалностите, броят на студентите, на колко аудиторна заетост се равнява един кредит. Показано е, че студентите могат да избират факултативни дисциплини от други факултети.

Заявено е, че съществува „разнообразие на подходи“ в обучението с цел да се даде практическо приложение на наученото, както и възможност за студентска мобилност по Сократ/Еразъм.

По подобие на предходния факултет и тук е упоменато, че учебните програми се актуализират всяка година като се въвеждат нови дисциплини с оглед пазара на труда и се взима опит от чужди университети. Посочено е, че последното обновление на програмите е било през 2005–2006 г. Също така се търси студентското мнение (чрез анкетни проучвания) относно възможни и налични проблеми в образователния процес, но не е споменато как се използват съветите, които студентите дават. Прави впечатление, че образователната страна на академичния процес е описана доста детайлно. Тук, както видяхме и при ФМИ, академичният живот е видян предимно през образователната си функция, а не толкова през научноизследователската.

„Лекционните курсове и семинарните занятия по отделните дисциплини периодично се контролират и оценяват чрез механизма на вътрешноуниверситетското атестиране на преподавателите с цел постигане на високо научно равнище и преподаване на съвременни знания.“ [с. 16]

Не е казано обаче по какви критерии се атестират преподавателите, какво следва от атестирането, дали се случва диференциране на преподавателите и съответно дали отгук можем да говорим за тяхното мотивиране. Тук отново ще отбележим, че академичния състав е виждан основно като преподавателско тяло, а не като изследователи. Това отново потвърждава хипотезата, че преподаването многократно преобладава – и като дял умения, и като ценност – пред изследователската дейност.

Преподавателите са представени подробно, поименно. Направен е анализ според изискванията на Акредитационната агенция за средната възраст на ОТД – хабилитирани 56,38 г., нехабилитирани – 40,35 г. Названа е тенденция за подмладяване на „утвърдените и млади мотивирани учени“. Като цяло за членовете на факултета на ОТД средната възраст е била 45,52 г., а за 2003 г. – 47,8 г. Тук се вижда, че сравнено с ФМИ, информацията дадена от Богословския факултет е по-пълна и информативна – тя обслужва *доказване на твърдението*, че е налице благоприятна възрастова *тенденция*. Преподавателите, получили нови научни звания за последните пет години са 24, а отличията са съответно пет. (Трябва да се вземе предвид, че общият списъчен състав на преподавателите в този факултет включва 26 души, т.е. кариерното развитие е общо правило тук!) Може би именно заради това е дадена по-детайлна информация за преподавателския състав.

Таблица 3. Преподавателски състав на Богословския факултет

Общо преподаватели	На ОТД в СУ		Хонорувани
	Богословски факултет	други факултети	
39	25	1	13

За разлика от ФМИ, в доклада на Богословския факултет е дадена и следната информация (табл. 4):

Таблица 4. Възрастова структура на преподавателите на ОТД в Богословския факултет

Възраст на преподавателите, години	Брой на преподавателите
25–30	1
31–35	4
36–40	8
41–45	0
46–50	3
51–55	3
56–60	2
61–65	3
Над 65	1
Общо	25

Във факултета се канят гост-преподаватели и е развита „много активна“ Еразъм международна мобилност за преподавателски специализации за един и два семестъра. Каква е реалната честота, стояща зад „много активна“ не е много ясно, пък и ефективността на тази мобилност и изграждането на мрежи между преподавателите на факултета с чужди преподаватели остава неразкрита.

Използването на материалната база е оценено като „ефективно“, представени са видовете оборудване, интернет залата, техническите съоръжения и „компютърни обезпечени преподавателски кабинети за изследователска дейност“. Падат се по 7 компютъра на 100 студенти в редовна форма на обучение и 6,3 в задочна форма на обучение, но всъщност това прави общи 10 компютъра на разположение на студентите във факултета (табл. 5). Споменати са

също така и спортните бази на факултета, както и това, че на разположението на обучаващите се е и академичен параклис.

Таблица 5. Брой компютри на 100 студенти за обучение в ОКС

Брой студенти по форми на обучение	Брой компютри	Брой компютри на 100 студенти
Редовно 145	10	7
Задочно 158	10	6,3

Библиотеката на факултета за 2007 г. е обслужила 4153 читатели, но изглежда не се знае колко от тях са студенти. *Bibliotheca biblica* – специфичен ресурс на Богословския факултет, с който факултетът започва самопредставянето си, е изградена в рамките на международен проект със *Studiorum Novi Testamenti Societas*. Библиотечният фонд е попълнен с „най-новата литература и периодика“, постъпили като дарение по проекта. Към 01.01.2008 г. библиотеката разполага (по информацията от доклада) с „около 5000 тома предимно чуждоезична литература“. И тук, както и във ФМИ, бяха споменати предлаганите услуги от Университетската библиотека. За разлика от ФМИ обаче тук се споменава сайт, но не на факултета, а на университета и това, че на този сайт има отделено пространство за информация за факултета. Както и във ФМИ, и тук е обърнато по-задълбочено внимание на софтуерното осигуряване, като е изведено, че се „търси баланс между комерсиалното и GPL софтуер, както е нормално за водещите университети“. Това е ясна заявка на факултета да бъде числен към „водещите университети“, като факултетът формулира цел да бъде сравняван с водещите световни изследователски центрове и образователни структури. Относно виртуалното пространство се споменават услугите, които факултетът предоставя на преподавателите си в интернет пространството, както и информацията за студенти чрез системата СУСИ 3, като се очаква и четвъртата версия на програмата.

Впечатлението за леко по-висока приоритетност на изследователската дейност в самооценката на Богословския факултет в сравнение с ФМИ намира и други потвърждения. Например разделът, посветен на науката, който се появява на 67 страница, заема също 11 страници от общото изложение (което е 92 стр.). Тоест разделът е малко по-напред и малко „по-тежък“ като относителен дял (с дял от около 17 на сто). В тази част от доклада се посочва, че преподавателите са признати изследователи в направлението „Религия и теология“, за тях съществува „пълна академична свобода да реализират фундаментални и приложни (разделение, което открихме и във ФМИ) изследвания в областта на теологията, юдаизма, биоетиката и медиевистиката“.

Таблица 6. Участие на преподаватели от Богословския факултет в проекти

	Участия в международни научно-изследователски проекти	Участия в национални научноизследователски проекти	Общо участия в научноизследователски проекти
Общ брой			31
Относителен средногодишен дял на индивидуално участие (при 25 души)			0,248
Относителен средногодишен дял на индивидуално участие според данните от Алманаха	0,037	0,13	0,167

За последните пет години са финансирани 31 национални и международни проекти, което всъщност представлява средно по 0,248 участия на човек годишно (табл. 6). В доклада се казва, че 17 от 26 преподаватели (т.е. 65 на сто) на факултета са участвали през посочения период в национални и международни проекти, т.е. 13 на сто средногодишно²⁷. Тук ясно се показва, че не всички са участвали в проекти, но първоначално това е завоалирано с информацията, че за целия петгодишен период се пада по повече от един проект на преподавател/изследовател. Няма как да не забележим обаче странното, но изгодно обединяване на националните и международните научни проекти. Склонността към окрупняване на информацията намира и други проявления:

„Количественото изражение на научната активност на академичния състав през последните пет години е както следва:

Преподавателите от Факултета активно участват в провеждащите се национални или международни конференции в областта на хуманитаристиката през последните пет години (Приложение № 8).

²⁷ Всъщност преизчисленото от нас като средногодишно равнище на участие се получава 13 на сто, което е съпоставимо с резултата на този факултет според данните от Алманаха. Веднага се набива на очи обединяването на данните за участие в национални и международни проекти, противно на разделянето на данните за възрастовия състав. Видяхме, че при ФМИ беше обратното – сумарни данни за възрастовия състав и отделни данни за двата вида проекти. Забелязваме също, че за „сборуването“ и „разделянето“ на числовите стойности има недвусмислени основания, които изобщо не са от аритметично естество. (Независимо дали събираме или изваждаме, резултатът от действието винаги е в „наш интерес“.)

– Научни публикации (монографии, студии, статии) на 1 преподавател на ОТД през последните 5 години – общо 320 (**средно 12,8** бр. на човек), тоест около 2,5 публикации на година на преподавател.²⁸

– Учебници и учебни помагала, включително на електронен носител, на 1 преподавател на ОТД през последните 5 години – **средно 1,44, (т.е. около 0,3 на година).**

– Относителен дял на научни публикации и учебници в чужбина през последните 5 години на преподавателите на ОТД – **средно 1,16.**

– Относителен дял на преподавателите на ОТД без научни публикации (художественотворчески изяви) през последните 5 г. – **0 %.**²⁹

– Брой участия с доклади на преподаватели на ОТД в национални и международни конгреси, конференции, симпозиуми и др. – общо **160.**³⁰ [с. 69]

Впечатляващи резултати, несъмнено. Прави впечатление обаче, че обобщени суми за научните активности като натурален брой са дадени само за по-продуктивните, с голям обем практики – научни публикации (монографии, студии и статии общо сякаш са еднопорядкови научни изяви) и брой участия в научни форуми (от всякакъв вид).

Годишникът на Богословския факултет е видян като връзка между научната и преподавателската част. Там където литература липсва, то тя се набелязва, а препоръчителната литература се актуализира. Формира се тематичен издателски план, както и шестмесечни издателски планове. Те дават предимство на ръкописи, полезни за учебния процес и такива, които са със спонсорство. В самия доклад е описан механизъм за включване в изданието. Богословският факултет има и друг печатен орган – списание „Богословска мисъл“. Отделно от това преподавателите са включени в редакционни колегии.

Спомената е възможността студентите да публикуват в сп. „Богословска мисъл“, „Духовна култура“, както и в поредицата „Философски четения“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Остава въпросът доколко и колко студенти се възползват от предоставената им възможност.

Изследователските си резултати академичният състав на факултета популяризира чрез участие в конференции, представяне на книги, както и раздаване на „дипляни, брошури, премиери, изложби, панаири“ сред студентите. За включ-

---

²⁸ Според данните от Алманаха – публикации в чужбина – 0,146, статии и студии у нас – 2,203, учебници и монографии – 0,203. Сумарно взето – 2,552. Това е положението. Да благодарим на колегите за точността на подадената информация!

²⁹ Тук забелязваме необичайната поява на художествена дейност в изброяването на научноизследователски практики.

³⁰ Прави впечатление, че само тук не е дадена средна стойност за преподавател, а тя ако беше съответно дадена щеше да е около 1,28 на човек за година. За сравнение – във ФМИ 159 души отчитат сумарно 720 изяви за същия период, т.е. почти 1 на човек за година. Но така или иначе порядъкът на величината е по-скоро сходен, отколкото различен. Не можем да имаме обаче съмнения защо докладите на международните и националните научни форуми се отчитат вкупом като сумарна бройка.

ването на студентите в научноизследователския процес се отпускат стипендии от национални и международни институции. Тоест обърнато е внимание на стимулиране на участието на студентите в изследователския процес.

„Реализирането на научни постижения в Богословския факултет е свързано с действията както на преподавателите във факултета, така и на докторантите и студентите. Основната насока на научните (художественотворчески) постижения е съобразена с подобряване на учебния процес и със създаване на произведения, които имат значима научна и художествена стойност в областта на теологията, църковната музика, християнското изкуство и др.“ [с. 75]

Прави впечатление, че става характерно включването на художественотворческите постижения като част от научните постижения. Това не би трябвало да е случайно и произтича от естеството на факултетната специфичност. По същата логика към научноизследователските проекти са включени участието на студенти и докторанти в „Хор за православна църковна музика при Богословски факултет“, теренни археологически проучвания, организиране на фотографски изложби, а също:

„изложби на детски рисунки на религиозни теми, рисувани от деца в часовете по религия в различни столични училища, в които преподаватели са възпитаници на Богословския факултет“; „Към храм „Св. Св. Кирил и Методий“ е създадено и се ръководи от наши студенти, обучени в жестомимичен език по религия, неделно училище за деца в неравностойно положение.“ [с. 76]

Основна цел, припозната от звеното, отговарящо за управлението на образователния процес, е

„непрекъснато да се съчетават добри обучителни програми за професионалното направление с изследователска дейност и привличане на студентите в интерактивни форми на образование или в съвместни изследователски проекти.“ (пак там.)

И тук, както и в предишния случай с ФМИ, няма факти, които да убеждават читателя, че декларираната цел е и реализирана.

Управленската дейност и в този факултет е фокусирана върху образователния процес, но вероятно в един по-широк смисъл, тъй като засяга и аспекта с изследователската дейност и интегрирането на студенти към нея. Добавено е, че „израстването на преподавателския състав е основна гаранция за поддържане на добро качество на образование“, а какво означава „израстване на преподавателски състав“ е оставено по академично „подразбиране“. Но пак се споменава изрично, че „конкурсът е безусловен принцип за подбор и академично израстване“. Възприема се „подход за средносрочно стратегическо планиране на дейностите, което да насочи към успешно дългосрочно позициониране в динамично променяща се среда“. Тук се казва, че „наред с усилията за подобряване на вътрешната комуникация, информационната осигуреност“

за следващите пет години се планират промени в областта на кредитната система, за да продължи нейното „хармонизиране“: промени, продиктувани от очакванията на потребителите на кадри; предвиждат се съвместни проекти със Студентски съвет и с потенциални работодатели. Все пак трябва да отбележим, че се вижда наличие на управленска визия.

Относно преподавателския състав се подема създаването на система за стимулиране на израстването чрез „активна редакционно-издателска дейност, конференции, семинари и др.“; регулярни дългосрочни и краткосрочни специализации, обмяна на опит и изнасяне на лекции в чуждестранни академични структури, партньори на Богословския факултет; насърчаване и подпомагане на курсове лекции и цели програми изцяло на чужд език (най-вече на английски).

Отбелязваме го изрично, защото е изключително благоприятно изключение. Управленската програма конкретизира инструментите, с които смята да постигне целите си. Изготвят се оценки на обучението, на ученето и преподаването, контролира се качеството на оценяването. Това е управленски план, ярко различаващ Богословския факултет от останалите наблюдавани факултети, където подобни реформи не са посочени в докладите на факултета. Той извежда Богословския факултет пред ФМИ, а и пред останалите разглеждани факултети, в намерението си да се реформира и развива като академична структура.

В доклада е посочено, че в Богословския факултет има „дългогодишна традиция на демократичност и свобода в общуването между студенти и преподаватели“. Тук всъщност се имат предвид дискусиите и семинарните форми като пример за свобода на изказване на „бъдещите професионалисти с активно отношение към обществените проблеми“.

Интернет се включва в обучението като дава възможност за качване на статии, студии в персонални сайтове на преподавателите. Това обаче напомня, че факултетът няма отделен собствен сайт, а възможността за публикуване на лични сайтове от преподавателите е отделна инициатива на всеки един от тях. Във ФМИ например единственият път, когато сайтът на факултета е споменат в доклада беше, за да се каже, че преподавателите могат да публикуват на него изследователски материали, но повече информация за съдържанието на сайта не е дадена.

Относно атестацията на преподавателите е обяснена процедурата, която е еднаква за всички факултети на Софийския университет. Описани са критериите за атестацията и е казано, че в годината на написване на доклада ще бъдат атестирани преподавателите.

В доклада се посочва, че студентското мнение се проучва чрез Университетския център за социологически изследвания и се заявява, че анализът на проблемите, видени от студентите, „показват целите и пътищата за подобряване на нашата работа“. Но няма данни за конкретни мерки, които са предприети, след като е проучено студентското мнение.

„Важен атестат за преподавателите във Факултета е и оценката, която косвено им дават различни институции и организации, като се доверяват на експертния им потенциал или ги включват в съвети, работни групи, ръководни тела.“

Тук докладът се основава на това, че щом външни на факултета институции наемат преподавателския състав, това означава, че се дава добра оценка за факултета. Но такова заключение едва ли може да бъде направено автоматично, защото членуването в подобни редколегии, съвети, комисии не е еднакво по ефективност. Вижда се тенденция факултетите да се самопредставят чрез оценки, дадени им от други външни институции, както това беше направено и от ФМИ.

Изискването на Акредитационната комисия за наблюдение на завършилите факултета се определя като „трудна“ задача, поради „динамиката“ и „честата смяна на позициите“. Изброени са възможни реализации на студентите като е изказано, че:

„тук със задоволство трябва да отбележим, че с минимални изключения висшия клир на Българската Православна църква (БПЦ) е изграден от възпитаници на Богословския факултет – гаранция за качеството на образованието“. [с. 87]

Прави се база от данни за завършили студенти. Що се отнася до обратната връзка със завършилите, то тя е определена в доклада като незадоволителна, но е поне заявено, че: „Ръководството на Факултета е амбицирано да развива и оптимизира тази връзка, като за целта се привличат добрите образци в националния и световния опит.“ [с. 88]

Финансовата страна се вижда като причина за това да не се провеждат изследвания за реализацията на завършилите факултета.

В доклада е зета позиция на самозащита предвид, както е отбелязано, „някои нагласи и разбиране в обществото“, че факултетът произвежда безработни хора. Това е характеризирано като невярно. Защото „Випускниците се самооценяват като конкурентноспособни, знаещи и можещи“. [с. 89]

Тук се разчита на мнението на самите завършващи, а именно, че могат да кажат най-добре за себе си доколко се реализират. Винаги обаче има възможност човек да се самопредстави в по-добра позиция, отколкото е всъщност. Все пак се допуска възможност да има „един или друг случай мнение“, че обучението не е достатъчно практически насочено. Тя се обосновава с това, че става въпрос за университетски модел на образование, въпреки че досега в доклада се подчертаваше нееднократно практическата насоченост на преподаването.

Друг аргумент, който се привежда в защита на тезата, че завършилите се „позиционират“ добре на пазара на труда, е това, че започват работа още по време на следването си, като е допълнено, че това не може да бъде оценено еднозначно. След завършване някои от студентите са в постоянен контакт с преподавателите, тъй като участват в съвместни проекти.

Може да се каже, че този атестационен самоотчет *в много по-голяма степен отговаря на една претенция, че изследователската дейност е органично свързана с образователния процес, както и че той на свой ред е пряко ориентиран към специфичните обществени потребности* от богословско образование.

В края на доклада, както и в началото, се набляга отново на традицията на факултета. Но и следва обръщане към бъдещето за това, което предстои да се направи:

„Даваме си сметка за трудностите и вярваме, че с Божията помощ имаме потенциал да се справим и да изграждаме Факултета като силен национален научен и изследователски център, от какъвто България има нужда.“ [с. 92].

Ако погледнем отново формулираните индикатори, по които ще следим за научноизследователската дейност на факултета, трябва да кажем, че нямаме сигурни основания да оценяваме еднозначно връзката на този факултет с пазара на труда. Дори в края на доклада се заема отбранителна позиция по повод мнения, че факултетът произвежда безработни. Не можем да говорим за включване на „бизнес представители“ в академичния живот на факултета, което донякъде определя известна дистанцираност на факултета от обществените проблеми (в традицията на източното православие). Въпреки че поради тематичната си насоченост винаги може да бъде открита косвена връзка, чрез дебати, отнасящи се до религията в обществото.

В доклада се отбелязва, че се прави анализ на студентско мнение, че се изгражда стратегическо планиране, прави се и управленски план, но тук всичко това е конкретизирано до набелязани цели, а в някои случаи – до отделни дейности. Това благоприятно отличава Богословския факултет от другите анализирани факултети. Казано е, че факултетът се съизмерва с образователни и изследователски институции от световно равнище, както и че Богословският факултет е запазена марка, престижът на която се затвърждава. Но пък не е изведено в прав текст според какви критерии се прави подобно заключение. Въпреки че се обръща внимание на изследователската дейност (в доклада тя присъства и се споменава наред с преподаването), все пак не може да се каже, че те са еднакво застъпени.

Нееднократно е споменато, че студентите се привличат за изследователска дейност под различни начини. Не е дадена информация обаче за това дали преобладават повече индивидуални или колективни проекти, за да можем да заключим за типа наука, която се прави във факултета. Освен че се отчитат постижения на факултета, виждат се и проблеми за разрешаване.

Преподавателите се атестират според изискванията на Софийския университет, но освен това факултетът вижда като допълнителна атестацията за преподавателите участието им в други институции и структури под формата на членство в комисии, съвети и др.

Особена гордост за факултета са международните проекти и в доклада са представени четири от тях.

Накратко, представени са свидетелства за обхвата и интензивността на науката във Богословския факултет, доказващи, че са налице многообразни научни практики. Същевременно науката е представена като предмет повече на *грижа*, отколкото на преднамерена и промислена *политика* за решаване на проблемите пред нейното развитие.

3.3. Биологически факултет

За Биологическия факултет (БФ) имаме предоставена информация само за научната дейност, която е в отделен доклад от 17 страници, като той е втора точка от по-общ доклад. Представени са проектите на факултета – наименование, участник или координатор, или ръководител, година, финансиране, както и разбивка на проектите по катедри. Но вътре в тази разбивка в отделните катедри представянето на проектите е по тотално различен начин. Има катедра, в която просто е написано някакво име, но не ясно дали това е участник, или ръководител или координатор на проект.

За преподавателите от БФ се казва, че са с „водещи позиции“, членове са на „редица научни съвети, експертни съвети, акредитационни комисии, комисии към ВАК, СНС към ВАК“ като са представени поименно, спазвайки йерархията – тръгва се от декан, зам.-декан, ръководител катедра и експерти. Трябва изрично да се отбележи, че това е единственият факултет, който отчита като научна изява участието на неговите преподаватели в органите за управление на науката у нас:

„Признание за цялостните постижения на преподавателите от специалността е фактът, че голяма част от тях са избирани за членове на редакционните колегии на редица специализирани научни списания, членове на специализирани научни съвети, Висша акредитационна комисия, членове на Президиума на ВАК и др.“ [с. 11]

Изречения в този смисъл са включени в доклада нееднократно.

По подобие с ФМИ и Богословския факултет, Биологическият факултет заявява, че оценява включването на преподавателите в комисии, съвети и други като механизъм за оценяване на преподавателския състав, а оттам и на факултета. Твърди се също, че има добра координация и международни контакти относно научноизследователската дейност. Тя е насочена в две направления – участие в международни и национални проекти и участие в международни конференции, проведени у нас и в чужбина. С това се потвърждава, че е налице международна комуникация между учените. Заявено е, че факултетът се „кооперира с европейски университети“, но не са дадени конкретни стойности или сведения, по които да отсъдим, че това е действителна практика.

Подчертават се увеличените средства от бюджета на Софийския университет за финансиране на научната дейност, за „растеж на кадри“, разработващи дисертационни трудове.

Въпреки това се заявява, че независимо от недостатъчните финансови средства, които се отделят за научни изследвания, през периода 2002–2007 г. в БФ е извършена „голяма по обем научна продукция“. Трудно е да се разбере как между посочените години се вмести само пет, колкото е обичайният акредитационен период. Това не помага много за разбиране на смисъла на общите числови данни, които се цитират по начин, изключващ възможност за проверка.

„Общият брой на публикуваните научни публикации е 1308, от които 355 са в чужди списания. За акредитационния период на един научен работник се падат средно по 10,14 научни труда, което може да се приеме за много добра продуктивност. За същия период са издадени 39 учебника и учебни помагала, както и голям брой научнопопулярни статии.“³¹ [с. 14]

Ако приемем посочените данни и пресметнем тези стойности на научна продуктивност в условните средногодишни величини, позволяващи сравнения, се пада по два научни труда (каквото и да стои зад този абстрактен израз) на изследовател за година, ако приемем, че годините са само пет или по 1,7 – ако годините са шест.

Не е ясно спрямо какви критерии се заявява, че продукцията на факултета е „голяма по обем“, или се оценява като „много добра“. Нито какъв е мотивът за обединяване на публикациите у нас с тези в чужбина, освен известната и устойчива всеобща нагласа да се гони „голямо число“. Тук откриваме обобщение, което е просто формално описателно, но не и съдържателно информативно. Анализ на тенденции в научната продуктивност няма.

Според доклада за научноизследователската дейност (НИД) БФ поддържа връзки с национални и регионални институции, БАН, министерства. Спомената е съвместна работа с Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, като е упоменато, че то работи точно и в срок.

Участието на студентите в НИД се оценява като „много добро“, но липсва основанието, отвеждащо към тази оценка. Проблемът не е, че става дума за само четирима студенти в бакалавърска степен и 12 в магистърска *на година* за съответния пет-шестгодишен период, а че не знаем тези единици каква част представляват от студентското тяло. Но сам по себе си фактът, че се посочват конкретни числови стойности, е много положителен.

---

³¹ Прави впечатление, че за разлика от предишните два факултета в този доклад не намираме данни за структурата на преподавателското тяло. От информационната база на личен състав знаем, че към 1.07.2003 г. щатните преподаватели в Биологическия факултет са били 130 души. Това означава, че статии и студии в български списания са около 1,47 средногодишно на човек, а в чуждестранни списания – 0,55, дори, ако годините са пет. Учебници и помагала – 0,06. Според данните от Алманаха – публикацииите в български списания са 0,983, а в чуждестранни – 0,853. Няма данни за учебници и монографии.

„Студентите от ОКС „Бакалавър“ участват по-слабо в научноизследователски разработки. Причина за това е, че те вече не завършват с дипломни работи, а с държавен изпит. Въпреки това, студенти в ОКС „Бакалавър“ се включват предимно в проекти за обучение, какъвто е проектът Еразъм/Сократес³², където са се включили над 15 души студенти бакалаври.“ [с. 16]

Тук програмата за обмен Еразъм/Сократ е включена в графата за международните проекти, като по този начин може да се получи объркване за читателите, тъй като под „международен проект“ в доклад за научноизследователската дейност не се очаква екипът по самооценка да разбира програмата за образователна мобилност Еразъм. Няма съмнение, че това е специализация в чужбина, но в случая връзката с изследователската дейност е доста косвена. Изниква въпросът дали от посочените 20 души (табл. 7), включили се в национални и международни проекти от степента „Бакалавър“, „над 15 души“ са се включили „предимно в проекти за обучение, какъвто е проектът Еразъм/Сократес“. Посочената мотивация за студентите от магистърски програми да се включват в научноизследователски проекти е написването на дипломната им работа.

Таблица 7. Научни изяви на студентския състав (2002–2007)
според доклада-самооценка

Студенти от ОКС „Бакалавър“, участващи в национални и международни проекти, бр.	Студенти от ОКС „Магистър“, участващи в национални и международни проекти, бр.	Относителен дял на ОКС „Бакалавър“, %
20	60	25

В доклада се казва, че студентите се включват в проекти на Министерство на образованието и броят на участия е около 40, но не е указано дали става дума за докторанти, магистри или бакалаври, за да можем да правим сравнение с данните за международни и национални проекти. Така или иначе остава фактът, че БФ отделя на студентското участие в академични и научни проекти значително повече и аналитично-критично внимание в съпоставка с други факултети.

Що се отнася до докторантите, те, заедно с магистрите, се включват в организирани от факултета научни форуми, имат възможност за публикуване на статии в специализирани издания:

„Техни статии са публикувани в сборници от научни конференции, както и в статии с участие на техните научни ръководители – средно около 30 бр. годишно.“ [с. 17]

³² Програмата се казва „Сократ“, подобно на „Еразъм“, а „Socrates“ е нейното буквено изписване на френски, както и Еразъм се изписва, но не на български „Erasmus“.

Тази информация е важна, особено в светлината на обстоятелството, че е рядко срещана в аналогичните доклади на другите факултети. Самият факт на студентска научна изява е много положителен. Информацията за научните статии на докторанти и магистри е дадена обаче обобщено и за двете степени, плюс съвместните статии с научните ръководители. Така се скрива точната информация за това колко всъщност магистри и колко докторанти са автори на научни статии, защото 30 статии могат да са били написани и от 30, и от 15 автори.

Що се отнася до участие в изследователски проекти вече се дава информация само за докторантите. Участието е 126 докторанти в „научноизследователски проекти“ за отчетния период, а в образователни проекти 56 (като тук вече не се казват международни или национални проекти, в които би могло да се включат и програмите за обмен). Загадката продължава с необходимостта да се отгадае общия брой докторанти във факултета за целия период и средногодишно, за да може поне да се прецени дали 126 са всички участия за целия отчетен период, за разлика от другите стойности, които са посочени относно „научни изяви – годишно“. Във всеки случай обаче броят на докторантите е по-малък от този на магистрите, а броят на участията им в проекти е много по-голям от това на студентите в по-долни образователни степени.

Разгледано спрямо нашите индикатори, специално за БФ може да се говори сравнително малко. Така например в доклада не се откриват данни, които могат да ни кажат нещо за взаимодействието между академичната институция и бизнеса. Според информацията няма представена управленска политика за научната дейност във факултета. Включеността на студентите в НИД е разгледана на трите нива: бакалавър, магистър и докторант. Информацията е в абсолютен брой, който не дава ясна представа за структурата на участието на студентите (по-скоро можем да кажем, че студентите от бакалавърска степен почти не се включват, а участието в научна дейност е характерно за магистрите и най-вече за докторантите). Това все пак говори за една съществена приоритетност на научната социализация в този факултет. Проектите са разнообразни, описани са по различен начин, но по-скоро са представени повече колективни (както и колективни международни), отколкото индивидуални проекти. Това подсказва, че екипната работа е по-предпочитана и значима в този факултет.

Факултетът представя себе си с положителни определения, защитавайки определено равнище на престиж. То се представя по-скоро като вече налично, отколкото като подлежащо да се изгражда тепърва. Проблемите пред развитието на науката са сякаш единствено недостатъчните финансови средства, но дори и това е обърнато в ефект, защото се казва, че въпреки това факултетът успява да реализира проекти и да даде възможност на кадрите да „растат“ чрез публикуване на техните дисертационни трудове. Така че можем да обобщим, че се виждат повече постижения отколкото проблеми, което говори по-скоро за поддържане на статукво, отколкото за динамична управленска среда за развитие.

За атестиране на преподаватели изобщо не се споменава, съответно и за каквато и да диференциация между учените.

В доклада за НИД се отделя внимание на международната комуникация и социализация като тя е дефинирана в два плана – участие в международни и национални проекти и форуми. Обърнато е внимание на международния обмен, който изгражда връзки между изследователите. Що се отнася до националните проекти е показано откъде идва финансирането и с кои институции работи факултетът. Тоест БФ се самоопределя като институционален научен партньор в активни мрежи на взаимодействие. Но управлението на научната дейност се свежда до регистрация на заварените факти.

3.4. Факултет по класически и нови филологии

Факултетът по класически и нови филологии (ФКНФ) предоставя „Доклад-самооценка за програмна акредитация на професионално направление „Филология“ за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ изготвен през 2006 г., ноември, общ обем от 15 страници. Прави впечатление липсата в този доклад на обособяване на отделна част за научната дейност, каквато фигурира в изискванията на Националната агенция по оценяване и акредитация в документа „Критерии за Институционална акредитация на висшите училища (ВУ)“³³ под точка 2. „Изследователска дейност на висшето училище“. Въпреки това на екипа ни са предоставени доклади с подробно разглеждане на научната продукция, която ще бъде представена по-долу.

В началото е посочена мисията на факултета да „формира качествени специалисти със солидни знания и умения“. Една цел, която откриваме дефинирана по същия начин и в другите факултетни самоотчети, но която по никакъв начин не отличава университета от професионално училище. Общото между ФКНФ и другите факултети, е че *връзката* между този резултат и посочените академични дейности остава по подразбиране, а не се специфицира конкретният *механизъм*, чрез който посочените в докладите образователни и научни изяви реализират целта по проверим начин. Всеки би могъл да заяви, че постига точно такава цел, въпросът е *как се доказва*, че тя е реализирана на дело. Става дума тъкмо за експликацията на конкретната връзка между академичните практики и високото качество на техния резултат.

Като глобална образователна цел е посочена:

„Факултетът да остане престижна институция, заемаща водещо място в страната в подготовката на отлични филолози, да утвърди позициите си в световен мащаб.“ [с. 2]

Тази формулировка откроява убедеността на ФКНФ, че вече е престижна институция. Нямаме никакви основания да се съмняваме в достоверността на

³³ http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/criteria/kriterri_za_institucionalna_akreditacia.pdf

констатацията за „ведещо място в страната в подготовката на отлични филолози“. Убедени сме в основателността на академичното самочувствие на колегите от този факултет. Самата фраза обаче заслужава по-внимателен анализ, още повече, че става дума за филологически факултет, в който се предполага да има изострена чувствителност към значимостта на думите и езиковите конструкции. Изходната цел, ориентирана към запазване на позиции („Факултетът да остане престижна институция“), а не към развитие, е озадачаваща. Развитието не е нещо, случващо се от само себе си. Поддържане на състояние и институционално развитие са диаметрално противоположни управленски цели. Последното предполага използването на инструменти за решаване на конкретни задачи. А съчетанието от задачата по потвърждаването на локална значимост и на вече налични световни позиции ни изправя пред логически парадокс, който не е лесен за разрешаване. Следователно пред нас възниква задачата да проследим дали формулировката на глобалната образователна цел е просто езиково не дотам сполучлива или е адекватно изражение на тип управленска нагласа, която е възпята в начина на изграждане на самооценката.

Както и в другите факултети, така и тук се казва, че се търси мнението на студентите и на потребителите (на услугите за превод) относно учебната документация (учебни планове, програми) и се сравняват учебните планове с тези на чуждите университети. За последните пет години има 20 промени в учебните планове и това се разчита като стремеж към усъвършенстване и развитие на обучението, достоен за уважение. В същото време това може да се тълкува и като една повече отворена, отколкото систематично-структурна визия за образование във факултета, щом се случват средно по четири промени за година. Магистърските програми пък се актуализират всяка година и отпадат тези, към които пазарът няма интерес (както и трябва да бъде). Канят се гости от БАН и чужди лектори – *native speakers*. В доклада се акцентира на кредитната система, посочват се учебните резултати, които трябва да постигнат обучаващите се. Посочва се, че във факултета има тесни контакти между преподаватели и студенти (това беше отбелязано също и в доклада на Богословския факултет), пишат се курсови работи с практическа насоченост, преобладават педагогически стажове в училища.

Посочено е също, че относителният дял на студентите, участвали в национални и международни изследователски и образователни проекти през „последните години“, е 12,62 на сто. В научни форуми – 6,29 на сто, т.е. точно два пъти по-малко. Самите стойности на посочените числа са определено скромни и вероятно трябва да приемем за нормално удвояването на образователните и собствено научните проекти под „общата им шапка“ на международност. Разтегливостта и произволната събирателност на словосъчетанието „последните години“ едва ли се нуждае от коментар (особено ако се има предвид конкретният отчетен период).

Освен това, относителният дял на публикациите на студенти е 12,84 на сто, но така формулирано не се разбира дали това е относителният дял на

публикациите на студентите спрямо всички публикации или е друг (например, както в предходните данни – делът е на студенти с публикации измежду всички), т.е. не е достатъчно еднозначно ясно за какво се отнася този процент. Дали този процентен дял представлява прираст или свиване на публикационната активност също няма как да се разбере – а точно това е най-важното от собствено управленска перспектива. В доклада е споменато също, че се публикуват преводи на студенти, което действително е важно за един филологически факултет. Но изглежда научната продуктивност е повече разтворена в общия обем на академичната, отколкото да е подчертавана като особена нейна част. Изглежда самата важност, която с основание се придава на студентската публикационна дейност като прецедент, отмества въпроса в какъв смисъл и контекст емпиричните данни придобиват своето значение. Защото би могло „просто да отговаряме на въпроси във въпросник на НАОА“, но пък би и могло да използваме въпросника на Агенцията, за да *реализираме визията за управление* – особено, ако тя е насочена към институционално развитие.

Университетът има връзка с други чужди университети и оттук е важна програмата Еразъм за мобилност на студентите. Прави впечатление, че в повечето случаи се говори за „университета“, а не толкова за самия ФКНФ.

Всъщност по-голяма част от доклада е посветена на студентите, техните постижения и дейности (от 15-те страници на доклада седем страници са посветени на обучението на студентите, пет страници на научните изяви на студентите, а останалите три страници са за реализацията на студентите). Много е важно, че студентите са припознати като основния ресурс на факултета и те могат да спомогнат за извличането на академични дивиденти за целия факултет. Споменават се художественотворческите изяви на студентите, работата им във факултета преди да завършат – в библиотеките и за сайтовете на факултета (повече от това за сайтовете не се споменава), тяхната професионална реализация, защото всичко това е и изискване на акредитационния формат³⁴. В доклада е отбелязано, че до края на 2006 г., която е и годината на написване на акредитационния доклад, трябва да заработи система за следене на професионалното развитие на завършилите. Има предложение от факултета към Атестационната комисия да се създаде механизъм за проследяване на завършилите като се изисква от работодателите да попълват нормативни документи, ако назначават студенти от (или завършили) ФКНФ. Оповестява се, че има положителна оценка на работодателите за студентите, излизаци от ФКНФ, без примери обаче. Наемащите фирми се обръщат директно към университета, когато обявяват свободни места за работа.

---

³⁴ Цитат: „Обикновено се знае къде работят завършилите, те поддържат връзка помежду си, както и с преподавателите.“ [с.14]. Но няма конкретна информация за това, което „обикновено се знае“ – какви са основните форми на професионална реализация на випускниците в дялови пропорции.

За разлика от липсата на обособена част, посветена пряко и само на научноизследователската дейност на членовете на колегиалната общност във ФКНФ, в любезно предоставената ни по официален път документация от деканата на факултета, съществува отделен доклад, посветен на докторантите по програмата „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия“ в обем от 12 страници, изготвен през юни 2007 г.

„Целта на обучението в докторската степен е да бъдат подготвени висококвалифицирани специалисти за различни сфери на обществения живот.“

Тази цел е разбита на отделни задачи:

1. „Усвояване на най-съвременните и перспективни научни постижения.
2. Създаване на умения за критичен анализ и оценка на съществуващата научна литература.
3. Създаване на умения за самостоятелна научна работа.
4. Осъществяване на научно изследване с приносен характер.
5. Изграждане у младите специалисти на необходимите преподавателски умения.“ [с 2].

Отчитайки академичната ценност и коректност на формулираните задачи, бихме отбелязали, че самооценката на факултета би спечелила повече, ако бе конкретно проследена операционализацията от *дейности, които в своята систематика* отвеждат към реализиране на тези задачи.

В доклада е споменато, че както студентите, така и докторантите от ФКНФ имат право да посещават курсове на други факултети, както и че съществува възможност за индивидуално обучение на докторанти. Представен е механизъм по кандидатстване на докторантите. Посочено е, че „равнището на докторантите“ се отчита по редица конкретни показатели:

- оценки от анонимни анкети, проведени сред студентите, за теоретичната подготовка и ефективността на водените от докторантите занятия;
- участия в обсъждания на научни трудове, представени в катедрите;
- участия с доклади в научни изяви в специалността и извън нея от национален и международен характер (конференции, симпозиуми, конгреси);
- представени трудове за обсъждане на научен съвет (статии, студии, монографии).

Отново срещаме познатото:

„Факултетът има амбицията да остане престижна институция, заемаща водещо място в страната в подготовката на отлични филолози, да разшири и утвърди позициите си в международен мащаб.“ [с. 2]

Вижда се, че това е цел, много приличаща на целта, посочена в доклада за бакалавърска и магистърска степен (цитиран по-горе). Тоест не се вижда някаква отчетливо *различна функция* на докторантската степен и по-скоро се подхожда със същото преподавателско отношение към докторантите повече като филолози, а не толкова като към изследователи.

Мотивите за разкриването на определена докторантура включват:

а) необходимостта от специалисти по това направление в национален мащаб;

б) необходимостта от обновяването на преподавателския състав във факултета чрез създаването на нови кадри;

в) повишаването на квалификацията на постъпилите асистенти без докторска степен и осъществяването на приемственост между по-опитните и младите специалисти;

г) създаването на възможност за отлични студенти за развитие и научна изява;

д) продължаването на добрите традиции в това направление.

Приведените мотиви са разнообразни, доста разнопосочни и не следват обща систематична логика, а оттук и обща визия за наука. Обобщаващият мотив може би се корени в намерението да се обнови и съответно подмлади преподавателският състав на факултета, а – чисто хипотетично – би могло да става дума и за разработване на приоритетни тематични, предмето- и методологични проблематики.

„Броят на приетите докторанти по специалността за последните 5 години е 32.

Броят на успешно защитилите докторанти по научната специалност за последните 5 години е 5, броят на докторантите пред защита е 3. Петима докторанти, приети през предишни периоди, също са защитили своите дисертации.“ [с. 3]

Така поднесената информация само ни загатва за докторанти, които е трябвало да защитят, но са отложили във времето успешния завършек на дисертационното усилие, но не можем да изведем точния брой дори и след пресмятания. И това може би не е случайно. Ще илюстрираме тезата си с пример. Ако за пет години се приемат 32 докторанти, това прави около шест човека на година, а излиза, че средногодишно защитават около човек и половина. (Което и прави важно да се спомене, че защитават и отдавна отчислени докторанти.) Такава числова стойност на резултатността от докторската степен на обучение, подчертаваме – без да е драстично по-ниска от средната за страната, напротив, не се обвързва обаче пряко със заявената нейна цел, нито с изключителното внимание, което ѝ се отделя. Затова пък придава допълнителен смисъл на повтарящата цел *факултетът да остане на позициите*, които е имал.

Представена е материалната база на факултета – различните библиотеки, четири информационни центъра, компютърни зали. Общият брой компютри е изчислен на 130.

„За актуална научна информация обаче се разчита главно на Интернет и на специализации в чужбина, тъй като поскъпването на услугите по международния книгообмен изисква значителни разходи и на лични средства.“ [с. 8]

По този начин се засвидетелства, че въпреки наличието на много библиотеки, те не са с достатъчно обновен и съвременен библиотечен фонд, а това е един проблем, който е по-скоро типичен за всички библиотечни фондове у нас.

„Освен в катедрите и библиотеките докторантите могат да ползват Интернет и от вкъщи. Това се отнася и до докторантите от провинцията, тъй като всички блокове в Студентски град, където с предимство се настаняват докторантите, имат кабелен Интернет.“ [с. 8]

Разбираемо е защо подобна информация не е открита във вече разгледа-ните доклади. (Възниква например въпрос защо информацията за материал-ната база фигурира в доклада за докторската степен, но не и в тази за магис-търската и бакалавърската.)

Освен това 25,8 на сто от докторантите на факултета „са участвали или са инициирали проекти през последните 5 години“, като се казва, че факултетът напълно подкрепя докторантските проекти. Това е действително важен уни-верситетски приоритет. Трябва да се има предвид, че става въпрос за около 26 на сто, което прави около 10³⁵ души. Тук зад цитираните относителни дялове прозира неголемия брой докторанти, „инициирали или реално взели участие“ в изследователска дейност – един от четирима. Сдвояването на действието „иницииране“ и действието „участие“, които явно са различни, щом се спо-менават изрично, е доста смущаващо в аналитичен план на разглеждане. А какво се има предвид тук под „инициирали“ проекти остава неясно.

За отчетното време Университетското издателство „Св. Климент Охрид-ски“ е публикувало четири дисертации, което е много положителен факт, само по себе си.³⁶ Поддържат се и други печатни издания от университета – например специални сборници за докторанти. Посочва се, че издаването на Годишника на ФКНФ е забавено поради смърт на един от редакторите и про-дължително заболяване на друг. Прави впечатление, че проблеми с конкретни лица могат да влияят на основна институционална дейност, което едва ли е типично само за този факултет. Но пък далече не във всеки факултет на заба-вяне на годишника се гледа като на извънреден инцидент.

Както вече стана ясно, факултетът приема докторантите като част от своя академичен състав и затова ги включва активно в учебния процес като:

„възлага им часове, научно ръководство на курсови и дипломни работи, ор-ганизация на семинари, поддръжка и комплектуване на специализираните биб-лиотеки към съответните специалности, поддръжка на сайтовете на различните катедри.“ [с. 10]

В приложения са дадени пълни сведения за научната продукция на пре-подавателите (в два доклада) и на докторантите (като тук се включват и за-щитили, и незащитили научен труд изследователи) на ФКНФ. Упоменати са

---

³⁵ Трябва да се има предвид, че 32 са приетите докторанти за последните пет години, но има и такива които през този петгодишен период са били приети предишни години.

³⁶ В хода на обсъждането на ръкописа деканът на факултета ни обърна внимание, че тук се имат предвид четири т.нар. кандидадски дисертации, а всъщност в този факултет се публи-куват като книги всички хабилитационни трудове, както и всички дисертации за научна степен „Доктор на науките“.

научните практики по наименование, по катедра за книги, студии, статии, научни съобщения в България, в чужбина, хабилитационни трудове, дисертационни трудове, преводи, учебници, учебни програми, отзиви и рецензии, участие в национални конференции, участие в международни прояви, участие в международни форуми, школи, обзори, одобрени проекти по международни програми, лексикографски трудове, проекти, доклади, монографии, редакции, трудове извън номенклатурната специалност (например Закон за висшето образование; Превенция на корупцията в образованието), научни ръководства, съставителство, предговори на книги, художественотворческа дейност, енциклопедии, главен редактор, преводи на художествена литература, научно-популярни предговори, послеслови, редакция, учебни помагала, интервюта, рецензии, христоматии, брошури. Единият от докладите е в обем 168 страници, друг – в обем 18 страници, както и доклад, посветен на публикациите на докторантите в обем 42 страници. Самите обеми са внушаващи, а да не говорим за съдържанието на цитираните публикации. Тази най-силна страна на научната продуктивност на ФКНФ намира потвърждение и в резултатите от проучването на проектната дейност, представени в Приложение 6.

Виждаме богато разнообразие от жанрове, научни и научно-приложни практики, включени в тези доклади, както и някои нетипични като „художественотворческа дейност“ или „лексикографски трудове“, които влизат в специфичния предмет на дейност на професионалните филолози.

Това изобилие на публикационни изяви и сравнителната скромност на разказа за организацията на научната дейност идва да покаже, че като принцип творческата, в частност – изследователската, дейност в този факултет е резултат предимно на индивидуално авторство.

Ако трябва да обобщим дейността във ФКНФ според зададените индикатори, откриваме взаимодействие между образованието и практиката главно чрез включването на „потребители на кадрите“ в определянето на програмите на преподаване във факултета. Тъй като направлението на факултета е насочено към потребители на услуги, то според докладите факултетните администратори се вслушват в препоръките на бизнес средите дори за откриване на нови магистърски програми и за отпадането на такива.

Факултетът определя своя цел, мисия, задачи, мотиви, което не беше открито в другите доклади. Това може да се разглежда като съществен елемент на управленска стратегия към академичния живот, но пък не е директно насочена към научната дейност и не преминава в управленска програма за действие. Както вече стана дума в началото, без разпознаване на проблеми, не може да има определяне на задачи, привличане на ресурси и инструменти за постигане на резултати. Което е и институционалният път към развитието.

Факултетът се самоопределя като вече постигнал най-висок престиж и явно тази институционална специфика се явява универсално присъща за факултетите в Софийския университет. Доколко това е реално и спрямо какво се прави тази оценка остава въпрос без отговор, въпреки оценките на НАОА,

която успя да акредитира всички български университети (т.е. не успя да диференцира истинските институции за висше образование от фабриките за дипломи³⁷). Често се заявяват високи оценки, но не се привеждат аргументи да ни убедят в тяхната фактологическа обосновааност. Процентът на участващи студенти в научни практики се движи около 12, което показва ниска степен на участие. Тоест студентите са по-скоро обект на преподаване, а не субекти с изследователски цели. По-ясно това ще проличи, ако си припомним, че всъщност три четвърти от докторантите не са участвали в научни проекти. Информация дали научните проекти са индивидуални или колективни няма. Що се отнася до комуникация с други институции в академичната среда, то се споменава за взаимодействие с БАН, както и програмата Еразъм, даваща възможност за мобилност на преподаватели и студенти. Друго в доклада за научно общуване между преподаватели и изследователи не е казано.

За атестация на преподавателите не се споменава нищо.

Предоставена е впечатляващо подробна и конкретна информация за публикувани статии, студии, монографии и др., както и за участие на академичния състав в научни форуми. Този факт е много съществен и не бива да се подминава, особено в сравнителен план на разглеждане. При все това докладът изглежда – като цялостно внушение – е насочен по-скоро към преподавателската функция на академичната институция, отколкото към изследователската³⁸. Собствено научната дейност остава сякаш скрита зад нейния видим резултат в публикацииите на отделните автори.

Можем да обобщим амбивалентните впечатления и наблюдения, изложени по-горе. Факултетът по класически и нови филологии е център на високо-престижна университетска традиция, но и на традиция в смисъл на известна инерция в управленските практики. Въпреки че факултетът има своя стратегия, управленска програма на своето ръководство и т.н., в самия начин на разглеждане на академичния живот трудно се разпознават характерните черти на собствено управленски подход към научните изследвания, предполагащи проблемност, аналитичност и действеност, а не толкова описателност. И ще подчертаем логичността в цялостната картина: когато си на върха, е напълно логично да искаш просто да останеш там, но пък и действието по „оставане на налични позиции“ сякаш естествено не предполага особени усилия и управленски задачи. Затова въпросът за визията и начина на мислене е така съществен.

---

³⁷ http://www.neaa.government.bg/bg/institutions/high_schools

От 51 ВУ, 33 ВУ получават „много добра“ оценка, 15 ВУ получават оценка „добра“, едно ВУ получава оценка „задоволителна“, едно ВУ получава оценка „незадоволителна“ (отказана институционална акредитация), едно ВУ получава отказ за институционална акредитация, но за срок от 18 месеца се ползва със статут на акредитирано ВУ.

³⁸ Както читателят ще се убеди от анализа, изложен в следващата глава, точно такава картина на научната дейност ни представя и сайтът на ФКНФ – *предельно интензивна симбиоза на научна и преподавателска дейност*.

3.5. Факултет по педагогика

Факултетът по педагогика (ФП) се представя с два доклада, съответно за специалност Педагогика, с общ обем 26 страници и специалност Социални дейности, с обем 24 страници. И двата доклада са изготвени през 2006 г. В голямата си част докладите съвпадат и като структура и като съдържание, но има и разлики помежду им.

Докладите започват с това, че квалификационните характеристики на специалностите са в съответствие с Закона за висшето образование и Болонската декларация на министрите на образованието на европейските страни, както и с други нормативни актове. Интерес представлява, че от всички доклади, представени до тук, Болонската декларация се появява за първи път. Това може да бъде обяснено с желанието на ФП да се асоциира с европейските образователни институции и така да повиши престижа си. Показани са възможни реализации на студентите от факултета и се посочва, че:

„За да могат да се справят успешно с бъдещите си професионални задължения студентите получават базова широкопрофилна подготовка и квалификация в съответствие със съвременните европейски и световни тенденции в теорията и практиката на социалната работа, потребностите на пазара на труда и националните традиции.“ [Доклад на специалност Социални дейности, с. 3]

По-конкретно се отбелязва, че в резултат на обучението си бакалавърът трябва да притежава:

„солидна фундаментална подготовка, водеща до професионална компетентност за справяне с разнородни проблеми“; задълбочени теоретични познания в хуманитарната област; изградени умения за общуване с хора на различни възрасти. Завършилите трябва да могат да се справят с „непрекъснатите промени в сферата на образованието, да демонстрират адаптивност и мобилност с оглед изменящите се условия на средата и изискванията към педагога“. (пак там)

Описано е подробно и какво получават студентите в хода на обучението си – „солидна фундаментална и приложна педагогическа подготовка“. Как се натрупват обаче всички тези умения и случва ли се всъщност това е неясно, тъй като между „трябва“ и „се случва“ има съществена дистанция. По-важното обаче е, че нищо, което е относимо към изследователски компетентности тук – на програмно равнище – не е споменато.

Разгледани са учебният план, кредитната система, упоменато е, че има профилиращи се модули след четвърти семестър, което или не е налично в другите факултети, или не е упоменато в докладите им. Друго липсващо в разгледаните по-горе доклади е информацията от типа на:

„Учебният план задължава студентите да разработят и предадат две курсови работи – в IV и VI семестър за редовно обучение и VI и VIII семестър за задочно обучение. Всяка курсова работа носи 8 кредита. Студентите са свободни да

изберат по коя от изучаваните до съответния семестър учебни дисциплини да разработват курсова работа.³⁹

Представяват интерес мотивите, накарали екипа, разработващ доклада, да включи подобна информация: сякаш тя е нетипична за образователния процес по принцип и е специфична за този факултет.

Учебният план същевременно дава възможност на студентите да се включат в научноизследователски и приложни дейности. Тук е въведено разграничение между „учебни“ и „автентични“ дейности, като първите са с учебен характер, симулативни, а вторите са участие в реално изследване.

„Така студентите могат още по време на своето обучение в специалността да усвоят ценни умения за създаване на реални изследователски и практически продукти като например разработване на научен реферат, есе, портфолио, проект, да осъществят емпирично изследване (проучване), както и да участват в научни и практически форуми.“ [пак там, с. 8]

Въпреки че тези практики са определени в доклада като „нетрадиционни форми за работа със студентите“, чрез тях все пак се отчита наличието на научни дейности в академичните занимания на студентите.

По-конкретни, но и по-пълни са представените данни за научната дейност на докторантите (табл. 8).

Таблица 8. Обобщени данни за участието на докторантите в научни форуми и проекти за периода 2001–2006 г. според доклада-самооценка

Форми на участие	Научни изяви	Специализации
Факултетни проекти – 5 Национални проекти – 5 Международни проекти – 2	факултетни – 7 национални – 11 международни – 22	в България – 1 в чужбина – 2

„Към момента във факултета са зачислени 35 докторанти, които са завършили висшето си образование през последните 5 години във ФП.“⁴⁰

Информация дали всички докторанти участват в проекти и дали във всички проекти има докторанти не е предоставена. От посочените числови стойности става ясно, че средногодишната проектна активност е един факултетен, един национален и около 0,4 международни проекта. Щатните преподаватели във факултета са 91⁴¹. Конкретна информация с числови стойности за техните научни изяви липсва.

³⁹ Пак там, с 7.

⁴⁰ Доклад на специалност Педагогика, с. 10.

⁴¹ За сравнение тук можем да приведем информацията от Алманаха, че за 31 щатни преподаватели, представени на 100 процента в своята научна активност, условният среден брой одобрени проекти по международни програми е 0,06 годишно, а средният брой проекти по договорна тематика с НИС – 0,03.

За реализацията на студентите от ФП се търси мнението на потребителите на кадри от ФП. За завършилите се осигурява информация по „формален“ и по „неформален“ път. Тя се използва за подобряване качеството на обучение и за приважването му в съответствие с пазара на труда. И в този случай читателят не научава какво се знае от събирането на информация по тези пътища, нито пък как точно тя се отразява на подобряване качеството на обучение.

За ОКС „Магистър“ са дадени сведения за развитието на магистърските програми, за механизма по кандидатстване. Методите на обучение тук са „интерактивни“, „превърщащи студентите в партньори на преподавателя в собственото им обучение и развитие“.

„А поддържането на перманентна обратна връзка със студентите дава възможност за своевременното преодоляване на проблеми (ако възникнат такива). Практически ориентираното обучение дава възможност за формиране на умения за справяне с реални проблеми, с които ще се сблъскат след завършването си студентите при работата си в различни институции за образователни услуги.“⁴²

Как се осъществява тази „перманентна обратна връзка“ и какво се има предвид под „практическо“ образование не се разисква.

Относно материалната база в доклада се посочва, че: „За целите на Междууниверситетската програма по образователен мениджмънт беше изграден магистърски корпус на Факултета по педагогика в блок 55 в Студентския град „Христо Ботев“. Сега тук се провеждат занятията по всички магистърски програми.“⁴³

Дава се информация за компютърното оборудване, библиотеката, в която е осигурена съвременна литература на английски език, предоставена от Националното училище по образователен мениджмънт на Амстердамския университет по линия на „Междууниверситетската програма по образователен мениджмънт на образованието“. Фондът на библиотеката на ФП е с 31 636 книги и 5320 броя периодични издания, посещенията за 2005 г. са 12 623, като от тях 511 са на специалисти, а останалите на студенти⁴⁴. Чрез темата за библиотеката се въвежда международното сътрудничество на факултета по Междууниверситетската програма по образователен мениджмънт. Информацията за материалната база и в двата доклада на ФП присъства в раздела за магистърска степен, но не и за бакалавърската степен. Интерес представлява защо международното сътрудничество не е отделено в специална графа. Освен предоставената литература по това сътрудничество и изградената материална база в Студентски град друго не се оповестява.

---

⁴² Доклад на специалност Педагогика, с. 14.

⁴³ Пак там, с. 21.

⁴⁴ В доклада няма пълна информация за броя на студентите, в частта за магистърската степен е казано, че приетите студенти през акредитирания период за редовно и задочно обучение са 245 за специалност Педагогика и 385 за специалност Социални дейности. Поради липса на информация за студентите в бакалавърска програма не може да бъде изчислена средногодишната посещаемост на студент в библиотеката и съответно да бъде сравнена с получените шест посещения годишно на студент в библиотеката на ФМИ.

Научната дейност се появява на 22 страница и в двата доклада (за специалност Педагогика и за специалност Социални дейности и представлява две страници от цялото изложение, което е от 24 страници и за двата доклада). В голямата си част докладите съвпадат, като информацията за наука се включва в частта за магистърската степен и така се остава с впечатление, че само в ОКС „Магистър“ се извършва научна дейност.

Прави впечатление твърдението:

„Преподавателите са автори и на сериозна научна продукция.“

Какво точно означава „и на сериозна научна продукция“ не е ясно, но играта на смисли едва ли е търсена преднамерено. А това съвсем не е единствен случай на странна формулировка за представяне на научната изява в този факултет. Вместо данни научаваме нормативната постановка, че книгите „Педагогика“ и „Социални дейности“ към Годишника на СУ „дават възможност за публикуване на изследователските резултати на преподавателите“.

Още по-симптоматична е тезата, че:

„Почти няма преподавател, който през последния петгодишен период да не е участвал в национални и международни форуми. Освен с доклади и научни съобщения, част от преподавателите са участвали и без научни доклади и съобщения – като участници в дискусиите и работните групи, както и в дискуссионни форуми и кръгли маси. Известно е, че това участие също е форма за повишаване на знанията и информираността относно съвременните проблеми на образованието и в частност – на неговото управление.“⁴⁵

Когато не се привеждат конкретни данни, а се казва „почти няма преподавател“, може да се направи извода, че факултетът се опитва по-скоро да скрие нещо. В този случай – едно не особено интензивно участие на преподавателите/изследователи в научни форуми със собствени резултати, което и се осъзнава като проблем. А проблемът се развива, като за научно-(образователна) изява се приема и самото *присъствие на слушател*. Докладът заема отбранителна позиция по повод на това, че в участието на научни форуми са включени и лица, които са били само посетители. Езиковата конструкция показва, че и екипът по написването на доклада вижда всъщност тук проблем.

Важен факт е, че всяка година факултетът организира конференция по актуални проблеми на педагогиката и социалната работа, като материалите от форума се ползват в учебния процес.

„Преподавателите от магистърските програми на Факултета по педагогика участват в редица национални и международни проекти, които са не само възможност за осигуряване на нови технически средства и литература, но и за допълнителна квалификация и специализация на преподавателите.“⁴⁶

---

⁴⁵ Доклад на специалност Педагогика, с. 23.

⁴⁶ Пак там.

Отново не се дава конкретен брой участия, а това се скрива зад използването в доклада на „редица национални и международни проекти“. Още по-съществено е, че участието в проекти се цени не като отвеждащо към научен резултат, а чрез материалните и информационните придобивки, личностно развитие и усвоено ноу-хау.

Студентското участие в изследователски форуми е ограничено от факта, че повечето студенти в магистърски програми са в задочна форма на обучение. За сметка на това те сами организират учебни проекти, „по-голямата част от които изискват сериозен изследователски компонент“. Какво е „сериозен изследователски компонент“, как го дефинират в ФП и спрямо какви критерии, това е неизяснено в доклада. За специалността Социални дейности и за двете ѝ образователни степени се казва, че учебните планове не позволяват на студентите да се включват в автентични изследователски проекти. Ето защо, когато те все пак се включват, им се „отреждат подпомагащи функции“. Студентите обаче се включват в проекти за реализация на добри практики, където са основни организатори; участват в конференции и конкурси; членуват в НПО-та. Спецификата на обучението в специалност Социални дейности дава „възможност за широка и разнообразна практическа и изследователска работа.“ Тук са включени дейности, които се отнасят към „разнообразна практическа и изследователска работа“, въпреки че по-скоро са част от практическа, а не научноизследователска дейност.

В частта на доклада за ОКС „Магистър“ има информация и за преподавателите. И тук, както и в разгледаните по-горе случаи, тя се отнася единствено до възрастовия състав. И отново е поднесена по начин, който размива границите:

„Средна възраст на преподавателите – 46 г.:

а) на хабилитираните – 53 г.;

б) на хабилитираните на основен трудов договор – 51 г.;

в) на нехабилитираните на основен трудов договор – 40 г.“

Проблемът не се свежда до открояващата се липса на информация за професорите на основен трудов договор, а се състои в това, че този начин на поднасяне на данни не позволява да се разбере има или няма проблем с възрастовия състав в този факултет.

Докладът завършва с обобщение, че „независимо от трудностите, характерни за висшето образование, като цяло ФП прави възможно реализирането на съвременно образование от европейски тип в български условия“. ⁴⁷ Казаното е вярно, особено ако поставим смислов акцент върху края на фразата.

Така факултетът самоназовава отчетната работа като ориентирана към европейски стандарти, но с ясното съзнание за различието, което образованието у нас позволява на практика. Показателно е, че тук се говори за образование,

---

⁴⁷ Пак там, с 24.

но не се включва изследователска дейност. Този факт, плюс непредоставянето на детайлна информация за научноизследователските практики (чрез таблици, брой участия и др.) затвърждава хипотезата, че във ФП се упражнява в много по-голяма степен преподавателска дейност, отколкото изследователска. Съобразно „българските условия“.

Като цяло Факултетът по педагогика се представя като обвързан с практиката, предоставящ практическо обучение, съответстващо на обществените проблеми. Връзката с обществената практика е доколкото се търси начин да се намери информация за реализацията на завършилите студенти.

Не можем да кажем, че от докладите се вижда конкретна управленска политика за наука. Научните изяви са представени по-скоро като набор от отделни прояви, не се споменава за политика на реформи в научната дейност на факултета. Обратното, по-скоро е представено състояние на науката чрез обтекаеми изрази от типа на това, че преподавателите участват в „редица“ проекти или „почти няма преподавател“, който да не участва в научни форуми. Факултетът не заявява наличието на проблеми в своята академична среда, той по-скоро изтъква преимуществата си и постиженията си. При такова описание на научната ситуация няма как тя да е предмет на програма за действие към решаване на конкретни задачи.

Участието на студентите в научната дейност е видно през участие в „учебни“ и – по-рядко – „автентични“ проекти. По-скоро се дава информация за участие на студентите в „практически“ проекти (като реализация на добри практики), отколкото в научноизследователски проекти. В този ред на мисли студентите са по-скоро обект на преподаването, отколкото партньори/изследователи. Предвид това, че няма изрична и изчерпателна информация за проектите на изследователите, не можем да направим извод дали преобладават индивидуалните или колективните.

Казано е, че има участие в „редица“ международни и национални форуми, но се преведени данни само за докторантското участие. Оттук може да се заключи, че се осъществява международна комуникация между преподавателите/изследователи във факултета и техни колеги в чужбина, но нямаме информация, която да осветли повече ситуацията. Международно сътрудничество факултетът е осъществил с Амстердамския университет, но подробности за това (освен подобряване на материалната база) не са дадени. Що се отнася до атестирането на преподавателите, в доклада то не е отразено, ако е било проведено.

Факултетът се самопредставя като предоставящ образование от „европейски тип“, но не дава знаци, че предприема програма от мерки за бъдещо развитие. Сякаш се поддържа и затвърждава положението, в което се намира. Тоест и тук се върши същото, което в случая с ФКНФ бе съзнателно формулирано като цел – да останем, каквито сме си.

4. Основни изводи

Разгледахме акредитационните доклади на пет факултета от 16-те в Софийския университет. Представянето на всеки един факултет бе пределно подробно, за да може читателят да усети качествена несъизмеримост между докладите, които са – или би трябвало да са – в един и същ „жанр“. Но в тях виждаме общи тенденции, които явно изразяват начина на правене на наука в университета, тъй като факултетите, с които се занимавахме, са типологично различни в своите предметни области. Според индикаторите, които формулирахме, се оказва, че факултетите заедно се намират в ситуация, която е доста различна от идеално типичната представа за открояваща се научна дейност в изследователски университет. Разликите са както по отношение на пълнотата на информационните индикатори, възпроизвеждащи систематиката на научната дейност, така и по отклоненията (във вариращи степени) от академично дължимите състояния/стойности по всеки един от разгледаните индикатори. Оттук следва, че интерес представлява степента на отдалеченост на факултетите от едни действително световно „престижни“ академични структури.

Първо, в докладите, когато е спомената връзка с бизнеса, то това е, за да се изтъкне, че съответният факултет следи или по-скоро се стреми да следи реализацията на завършващите студенти. В нито един от разгледаните факултети все още няма функционираща система за следене на кариерните траектории на бившите студенти, за работа по специалността, за равнище на доходи и пр. В някои факултети се показва, че бизнес представители участват в изготвянето на учебните програми на факултета. Почти навсякъде се казва, че обучението, което се предлага на студентите, е практически насочено. Но връзка между *научната дейност* и *бизнес структури* не се появява в нито един от докладите.

Второ, от докладите за самооценка излиза, че управлението във факултетите е съсредоточено предимно върху образователната функция на институциите. Научноизследователската работа не е обособена като предмет на ясна визия за управленски дейност, насочена към развитие, въпреки че критериите на НАОА за институционална пригодност изрично фиксират очакване тъкмо за систематични *управленски действия*⁴⁸. Там където откриваме, че се прави

---

⁴⁸ “2.1. ВУ организира, поддържа и развива научноизследователската (художественотворческата) дейност на академичния състав... Периодично се анализират и оценяват резултатите от научноизследователската и художественотворческата дейност и се определят приоритетите...”

2.1.4. Осигурени са възможности и са създадени стимули за публикуване на резултатите от научноизследователската и художественотворческата дейност (собствена издателска база, постоянни договорни отношения с външни издатели, сървъри и домейни за електронни публикации и др.), както и за реализация на присъщи творчески, художествени, спортни и други изяви...

2.2. ВУ организира, поддържа и развива научноизследователската (художественотворческата) дейност на студенти и докторанти.

опит за анализ на състоянието, то той не е специфично насочен към науката, а е по-скоро административно-кадрови отчет. В нито един от случаите няма цялостен поглед върху ситуацията, няма анализ на структурни пропорции, респективно, анализ на проблеми или открояване на тенденции. Липсата на ясна визия за наука, а оттук и липсата на стратегия за развитие прави възможно науката в Софийския университет *да се случва*: под форма на отделни, спонтанни (и поради това – като цяло спорадични) практики на творчески личности, а не да има систематичен и организиран характер. Това, независимо от разликите в конкретния брой на ориентирани към изследователска изява университетски преподаватели във всеки отделен случай, автоматично намалява обхвата на научните изследвания и повлиява на качеството на науката, която се прави във факултетите.

Трето, оказва се, че *основната маса от студентите не участва в научната дейност на своите факултети*. Нито пък в докладите се намират свидетелства да се отдава особено внимание на обновяването на учебното съдържание въз основа на проведени научни изследвания⁴⁹. Тоест връзката висше образование–научни изследвания по-скоро не е първостепенна, не се явява задължителна и всеобща. Това е общо правило, въпреки че в по-високите образователни степени ангажираността на студентите с изследователска дейност нараства. В нито един от разгледаните случаи обаче поне половината от докторантите не са включени в научни проекти на обучаващото звено. За да се запълни графата за участие на студентите, се посочват някакви числови данни – като се казва (или посочените данни скрито свидетелстват), че студентското участие в научни изследвания е проблем. Според критериите на НАОА обаче се очаква университетът рутинно да *организира форми* за научна изява на студентите. Преобладаващият брой на студентите остава само адресат на преподаване на знание. Това рязко отдалечава Софийския университет от конкурентноспособните университети, където изследователската функция е непосредствено свързана с образователната. В Софийския университет обратното, преподаването доминира над изслед-

---

2.2.1. *Изградени са форми* за включване и подпомагане на студенти и докторанти в изпълнението на изследователски и художественотворчески проекти и изяви в национални и чуждестранни научни форуми.

2.2.2. *Периодично се анализират и обсъждат резултатите* от участието на студенти и докторанти в изпълнението на изследователски и художественотворчески проекти.“ (курсивът наш – Здр. Г., Г. Д.) (http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/criteria/kriterri_za_institucionalna_akreditacia.pdf).

⁴⁹ Веднага трябва да признаем, че и нашият колектив стана жертва на инерцията от това относително подценяване на връзката изследване–учебен процес: при изготвянето на въпросника за проучване на проектната дейност пропуснахме да формулираме като индикатор за резултат от проект „промяна в учебно съдържание на преподавана дисциплина“. Същевременно трябва да се подчертае, че маргинализацията на тази връзка е естествено структурно следствие от досегашния начин на организация на научния живот в университета и, съответно, тя би придобила подобаващата ѝ се тежест само при промяна на цялостния модел.

ванията и твърде често научната дейност се прелива към международната мобилност. Сякаш естествено и без уговорки проектите за международен обмен се отчитат като научни.

Четвърто, детайлна или поне фактологически конкретна информация за проектите, които се осъществяват във факултетите, като правило в докладите липсва. Където присъства, тя осветлява едни характеристики, а скрива други. Така не можем да получим информация колко са индивидуалните проекти и колко колективните, колко от националните проекти са индивидуални и колко колективни, какви са им тематичните приоритети, с какви партньори се реализират, към какви възложители и пр. Да не говорим за финансовите им параметри. Същото важи и за международните проекти, като в доста случаи за научни проекти се отчитат тези по академична мобилност⁵⁰. Често, когато в докладите се привеждат конкретни числа (вместо традиционно използваните „добра продукция“, „голям обем“, „множество проекти“, „редица участия“), тези данни не са представени във вид, че да бъдат информативни за читателя или да позволяват контрол за достоверност. Със сигурност се натъкваме на недобра култура за боравене с числа. Но същевременно категоричната еднопосочност на „изкривяване“ на информацията към внушения за „големи стойности“ е сигурен индикатор, че не става дума просто за алгебрични проблеми. Става дума за устойчива практика и нагласа самопредставянето в позитивна светлина да *замества анализа* на реалната ситуация. И това е напълно обяснимо. Анализът придобива смисъл, само ако отвежда към управленски действия, които да оптимизират наличната ситуация. При липса на управленски практики по отношение на науката, аналитичната информация би била излишен лукс, ако не и „дискредитиращ“ факт.

Поради което, пето, на мястото на анализа идва рутинно и универсално предпоставената престижност на всяка една структура на университета, който по презумпция е сякаш на световно равнище. По-скоро, зад механично слагания етикет „престиж“ се крие една не чак толкова висока академична ситуация. Но предвид адресата на докладите, а именно Националната агенция по акредитация, факултетите се представят в най-благоприятна светлина за тях. Със сигурност позициите на Софийския университет са неоспорими – но спрямо локалните стандарти за академичен живот. Само това оправдава нееднократните заявления от страна на факултетите за техни всестранны постижения, които обаче не се доказват впоследствие с факти в докладите. Традиционно не се посочват критериите, по които даден факултет се самоопреде-

---

⁵⁰ Не оспорваме важноста на тази международна мобилност като повишаване на квалификацията, придобиване на ноу-хау и професионално развитие, но това не е пряко изследователска дейност с установим научен резултат (въпреки че косвено има връзка). Колкото и да са взаимнообвързани тези две страни на специализациите в чужбина, разликата между тях не е за пренебрегване. Това е важна информация, която отразява спецификите на науката в съответния факултет, но липсата ѝ в докладите не ни дава възможност да направим заключения за естеството, а още по-малко – за качеството на науката.

ля по изгодно сравнителен начин, а читателят е оставен просто да повярва на самооценката. В духа на самоизтъкването в докладите по-скоро се експонират постиженията на преподавателите от факултетите. Цялостната структурна ситуация се оказва някъде зад гърба на отделни действително върхови лични постижения. Проблемите, които са видени от административните екипи, изготвили докладите, са сравнително малко – по един, два за факултет, като не рядко изобщо липсват. И никога не засягат организацията на научния живот във факултета.

Шесто, преподавателският състав е разгледан така, че да представя добре факултета като общо тяло, недиференцирана по научна изява и резултатност хомогенна маса. Може да се даде по-детайлна информация поне за възрастовия и статусния състав, може и да не се даде (защото така или иначе няма политика, която да произтича от анализа на такива данни). От разгледаните доклади само в един факултет е засегната задължителната атестация на преподавателския състав, която по закон трябва да се прави във всеки университет (и поради което се изисква от Акредитационната агенция като елемент от системата за управление на качеството). Формалното атестиране е заменено от неформално, а именно – външни институции сякаш имплицитно засвидетелстват своята добра оценка за преподавателите на факултетите, наемайки един или друг експерт за определен проект, комисия или друга дейност. В нито един от факултетите няма данни за резултати от атестация, които да са довели до каквито и да са последици за академичния живот.

И накрая научната комуникация се вижда като правило през специфична призма с два акцента. От една страна – чрез традиционните участия в научни форуми и специализации, но не винаги, се дават точни числа за тези научни практики. По-коректно би било да се обобща, че именно тук информацията, особено числовите и смисловите данни са особено оскъдни. От друга страна, докладите се позовават на рамковите споразумения за междууниверситетски обмен. Международната мобилност е основно по програмата Еразъм/Сократ и тя се среща във всеки от докладите, но тази мобилност е именно планова, а не проектна. Тя, така да се каже, „се пада“ на съответен колега, а не трябва да се спечели с конкурс и проектни усилия, например.

Като обобщение за представянето на факултетите в акредитационните доклади може да се каже следното: факултетните ръководства, отговорни за програмната акредитация, знаят кои са значимите фактори на академичното достойнство. Но в нито един случай те не са представени в пълнота. В едни случаи липсват студенти и докторанти, в други – международни научни проекти, в трети собствено научните проекти, в четвърти – кариерното развитие и т.н. С други думи, факултетите са показани по начин, отвеждащ към добра оценка за факултета, като показателите, които биха променили този резултат или са пропуснати от доклада, или са изказани по начин, който не дава съдържателна и структурна информация.

Таблица 9. Матрица за отчитане на научната дейност по факултети

Индикатор	Характер на науката		Управление на научната дейност		Управленска култура		Контрол		Стратегическа ориентация		Участие на студенти в изследователската дейност		Субект на научните дейности		Научна комуникация		Научна инфраструктура			
	теория	практика	активно	по инициатива	изявена	по подразделение	отчетност	атестация	развитие	статюво	бакалавър	магистър	индивидуални	групови	изследователски проекти	конференции, публикации	библиотеки	компютри		
Факултет	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	декларирано	
ФМИ	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1
Богословски факултет	1	1	1	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
Биологически факултет	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
ФЖНФ	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1
ФП	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1
Общо	4	4	3	3	3	2	4	3	3	2	2	3	1	1	2	2	4	3	4	4

За да обобщим резултатите от прегледа на разнокачествените доклади за самооценка, бе изработена матрица, съобразно индикаторите, които използвахме. Тя показва дали съответния индикатор за научен живот е наличен в даден факултет и под каква форма. Ако и в графата „заявено“, и в графата „конкретно“ има единици (1), то тогава в доклада на съответния факултет присъства информация, която ни доказва с факти налични стойности по този индикатор. Ако обаче графата „заявено“, има единица (1), то тогава в доклада на съответния факултет е налице просто заявяване (1), но без конкретни данни, потвърждаващи заявеното, и в графата „конкретно“ по дадения индикатор се поставя 0. Ако в съответния доклад не се споменава изобщо нищо по съответния индикатор, на този факултет се поставят две нули (табл. 9).

Както се казва, „с просто око се вижда“, че използваната аналитична матрица улавя съществени диспропорции между характеристиките на научния живот в университета. Отчетливо добре изразена е научната комуникация, намираща класическия си израз в публикации и най-вече участия в научни конференции, теоретичните ориентации са също добре представени, както и научната инфраструктура (регистрирани чрез библиотечен фонд и компютърен ресурс). Същевременно на обратния полюс виждаме най-вече управленската култура, особено в частта контрол върху процесите на научна динамика, както и участието на студенти в изследвания.

Показателно е, че като съотношение между единици и нули има приблизително равенство. Въпросът е къде откриваме съсредоточие или по-голяма честота на нулите. *Те са по-често в графата конкретно и то там, където разглеждаме управлението на науката, управленската култура, индикаторът за развитие, атестиране на преподаватели.* Единиците съответно откриваме в частта с научните изяви на факултетите – там където има научен резултат (например публикации), както и прояви на научна комуникация (конференции, специализации и пр.). Това отново ни показва, че науката в Софийския университет се прави по-скоро чрез сумата от индивидуални усилия, а не чрез ясна управленска политика за нейното развитие. Тук важна роля играе мотивацията (за кариерно развитие, ако не за принадлежност към академичния етос) на отделните субекти на научни изследвания. Тя всъщност замества институционалната система за подкрепа, идваща от страна на факултета, а оттук и на университета като цяло.

Използвани източници

- Доклад-самооценка за акредитация на професионално направление „Математика“ за ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“, Факултет по математика и информатика, май 2007 г.
- Доклад-самооценка за акредитация на професионално направление „Информатика и компютърни науки“ за ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“, Факултет по математика и информатика, февруари 2007 г.
- Доклад-самооценка за програмна акредитация на професионално направление „Религия и теология“, специалност „Теология“ ОКС „Бакалавър“ (редовно и задочно обучение), магистърски програми „Съвременни аспекти на богословието“, „Вяра и живот“ редовно и задочно обучение за специалисти и неспециалисти, 2008 г.
- Втора част „Изследователска дейност“ от доклад на Биологическия факултет.
- Доклад-самооценка за програмна акредитация на професионално направление „Филология“ за ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ в СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ, ноември 2006 г.
- Доклад-самооценка за програмна акредитация на обучението по образователна и научна степен „Доктор“ по научната специалност 05.04.06 Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия, Австралия, юни 2007 г.
- Доклад-самооценка за програмна акредитация на професионално направление „Социални дейности“ (шифър 3.4 от област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“) за ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ (редовно и задочно обучение), приет на заседание на Факултетен съвет с протокол № 7 от 03.07. 2006 г.
- Доклад-самооценка за програмна акредитация на професионално направление „Педагогика“ (шифър 1.2. от област на висше образование „Педагогически науки“) за ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ (редовно и задочно обучение), приет на заседание на Факултетния съвет с протокол № 3 от 17.10.2006 г.

В ТЪРСЕНЕ НА НАУКАТА – АНАЛИЗ НА ИНТЕРНЕТ САЙТОВЕТЕ

1. Увод

Представеното тук микроизследване е част от проекта „Научноизследователската дейност в СУ „Св. Климент Охридски“. В него, чрез използването на различни информационни източници и съответен аналитичен апарат, са търсени отговори на следните въпроси: каква е структурата на научната дейност според онези, които я практикуват – факултетните и катедрените академични общности и техните ръководства; какво е мястото ѝ в университета в ценностен план и, съответно, в архитектуриката на самопредставяне на тези общности; как се *случва*¹ тя?

Основните изводи от анализа на „Алманаха за научноизследователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г.“ (вж. седма глава) са, че „начинът на показване на науката всъщност скрива обективното ѝ положение“, а чрез начина на показване „*се изключва показаната продуктивност да има тъкмо публичен характер.*“

Задачата на настоящия анализ е да проследи какво е мястото, ролята, а съответно и значението на науката в главния сайт на Софийския университет и във факултетните сайтове. Електронно достъпните сайтовете, за разлика от Алманаха, представляват постоянното публично присъствие на Софийския университет, общодостъпно за всички ползватели на интернет. Това е буквално порталът към, но и витрината на университета. В анализа си ще се опитаме да разберем дали той също скрива или, напротив, разкрива състоянието на научната дейност, както и по какъв начин се използва науката за изграждане на публичен образ на университета.

---

¹ Използването на този глагол е преднамерено. Както става ясно от резултатите на цялостния проект, намиращи своите дължими проекции и в рамките на настоящото аналитично наблюдение, основна дилема на университетската изследователска дейност е дали тя протича повече спонтанно или повече организирано като институционално управлявана политика. Избраният глагол подсказва на читателя главният извод от проведения анализ – решително доминиране на ситуативните и поради *това силно вариращи (от случай на случай) характеристики на начина на реализация на науката в Софийския университет.*

Теоретичната предпоставка, на базата на която са изградени хипотезите на анализа, е, че университетът е ключово място за правене на наука, а не просто средище за нейното пре-предаване и пре-подаване. Науката в модерността е в основата на постоянната промяна, а и живеем в перспективата на „общество, основано на знанието“, така че жизнеспособността на един университет зависи от способността му да се интегрира в съвременния свят.

В този смисъл приносът на университетите за възхода на съвременния свят е важна част от тяхната обществена полезност и публична легитимност. Така погледнато, всеки университет е пряко заинтересован да експонира своите научни постижения именно като принос към общественото и културното развитие. Оттук и възможността да бъде изказана и обратната хипотеза – липсата на интерес към собствените университетски научни постижения може да бъде симптом на:

а) неразвитост на самите научни изяви (т.е. няма какво толкова да бъде показано – ако не в абсолютни стойности или натурални показатели, то най-малкото в съпоставителен план);

б) откъснатост на научната продуктивност от динамиката на обществения живот (т.е. това, което може да бъде показано като научен резултат, не би могло да защити претенция за значима обществена полезност);

в) въпросът за обществената легитимация не се осъзнава като приоритетен (т.е. няма стимул и/или ценностни предпоставки за опубличностяване на научните изяви).

Тъй като предходните допускания не са взаимоизключващи се, то е мислима като хипотеза някаква комбинация от горните три тенденции. Например поради липса на институционална необходимост да се доказва обществена релевантност на научната продукция на национално равнище (поради финансиране основно от държавен бюджет на „исторически принцип“) университет, който има преобладаващо местна, национална значимост и не среща осезателна конкуренция при изпълнението на тази си роля, няма развити „сетива“ за значимостта на опубличностяването на научните си резултати. Последните на свой ред са, от една страна, повече израз на лична любознателност на изследователя, а не на обществена релевантност на изследванията, а от друга страна, поради предходното, и качеството им е такова в редица случаи, че липсата на публична видимост не е недостатък...

Университетът, който по най-дълбоката си същност е съобщност на изучаващите (учени и студенти), има за задача да прави наука, и ако следваме Макс Вебер, бихме казали, че това е неговото призвание. В противен случай той би произвеждал хора, които не отговарят на потребностите на света, в който трябва да се включат – те биха били „прекалено стари млади хора“. Ако университетът поддържа само история на науката, а не участва в процеса на правене на наука, ако не участва в пораждането на тази история, той не би отговарял на основната си претенция.

Правенето на наука само по себе си е важно, но не по-малко важно е комуникирането на научните резултати, на новите идеи и открития. Ако то не е налице, науката се изолира и престава да бъде за човека, а правенето ѝ се обезсмисля. Публичният характер на тази комуникация е важен не само като обществена витрина на изследователските постижения, но и много пряко като условие за привличане на интереса на други търсачи на познание – както нови студенти, особено в горните степени на университетското образование, така и на учени-партньори. Защото съвременната наука се прави, на първо място, в международни мрежи. В XXI в. благодарение на развитието на информационните технологии, наука не само се прави, а и се предава в мрежи (и в общности), най-вече чрез електронна комуникация.

Отчитайки новите условия, усилия за достъпност на продуктите на научния труд във виртуалното пространство за други членове на академичната общност, а и за обикновения гражданин, следва да са неизменна част от университетския живот.

От една страна, видимостта във виртуалното пространство служи за популяризиране на учените и институциите, в които работят – т.е. в посока от университета към обществото. От друга страна, информацията има ефект върху поведението на хората, подлежи на дискусии на научно и не-научно равнище и се връща от обществото към научната общност. Този обмен води до развитие на науката, както и на имиджа на определени университети и учени. Както постиженията, така и известността пък са предпоставка за привличане и на по-добро финансиране на изследователската дейност, и на повече потенциални студенти. А потенциалните студенти на университета биха могли да бъдат описани не само като обикновени граждани, а и като възможни членове на научната общност на университета. Следователно дори основно ориентираният към привличане на студенти университет би трябвало да изглежда научно-привлекателен.

Ето защо опубличността на интернет на информация, която се отнася до работата на изследователите в университета, има ключова функция и служи за самопредставяне и самореклама. Тя трябва да е магистрален път към публичния образ и престиж на университета. Начинът, по който университетът използва този канал за комуникация, е показателен за парадигмата, в която е мислена мисията на университета и ролята на науката в нея.

2. Представяне на изследването

Обект на настоящия анализ е начинът, по който научните изследвания и други научни изяви се представят в официалните общоуниверситетски и факултетни сайтове. От тази гледна точка са много важни както *структурните наличности*, така и *липсите*. Дадена научна изява може да бъде много красноречива, но също и липсата на определена информация може да бъде

даже крещяща. В тази връзка значим за анализа ни факт е липсата на отдел „научни проекти“ в съществуващ сайт, а не съществуването на отдел за научните проекти, но без собствен сайт. Тоест обект на изследване в най-тесен смисъл е *мястото и значимостта на науката при изграждане на публичния „виртуален“ образ на факултетите*, а не самия факт на съществуване или несъществуване на интернет сайтове сами по себе си. Последните могат да се изследват и от други перспективи – по комуникативност, графичен дизайн, интерактивност, програмна осигуреност и защитеност и пр. Чрез фокусиране на вниманието върху факултетните сайтове в горепосочената перспектива, получаваме възможност да анализираме конкретни емпирични показатели в повече от половината обекти на анализ. Изследването се разгръща на две нива – на равнище университетски сайт(ове) и на равнище факултетни сайтове. Хипотезата тук е, че на официалните си сайтове Софийският университет използва научноизследователската дейност като средство за изграждане на желан публичен образ и чрез връзки до *конкретна информация за нея*, предоставя достъп на адресатите си до предмета на техния интерес.

Основна хипотеза на изследването е, че Софийският университет, заявяващ се като изследователски университет, приема правенето на наука като главна задача, чрез която рекламира и легитимира ролята си в обществото – да подготвя експерти, които отговарят на нуждите на развиващия се свят. Съответно интернет пространството е „място“ за постоянно публично присъствие, което се използва като своеобразен ресурс за огласяване на научните изяви и продукти и инструмент за търсене на академични партньорства.

На равнище факултети нашата хипотеза е, че интернет сайтове ще бъдат използвани:

- За да опубличностят *подробно* специфичните научни търсения на отделни учени и изследователски звена и да осигурява *връзки с тях*;
- Да информират за *проекти* в дадената научна сфера и за техните резултати, както и
- Да дават информация за поставени *стратегически управленски цели* и начини за постигането им.

Въпрос, на който трябва да отговорим, е защо спираме до факултетите, а не включваме катедрите като обект на анализ. От една страна, защото управленските и стратегическите решения се взимат на факултетно равнище и са част от политиката на целия факултет като *основно звено на автономен научен живот*, а не от отделните катедри (например зачисляване на докторанти и определяне на тема на дисертационен проект, конкурси за научни проекти, разкриване на лаборатории, утвърждаване на заглавия на книги за публикуване, приемане на отчети за изследователски дейности и пр). От друга страна, много малко са катедрите, които имат свои собствени интернет сайтове. Факултетът по класически и нови филологии е изключение, в което факултетът няма собствен сайт, а част от катедрите имат. Вероятно като правило катедри-

те разполагат с по-ограничени ресурси и затова в повечето случаи са без сайт, но са задължени да предоставят информация за дейността си на факултетно равнище. Там информацията за тях е дадена в обобщен вид – най-малкото в рамките на годишния отчет на деканското ръководство за академичните дейности във факултета.

Фактите, чиято регистрация и обяснение търсим, се отнасят до видовете научни изяви по съдържание, обща типология, но също и по структура на научната дейност, както и по *структура на информацията* за нея. Това не отменя факта, че има факултети (6 от 16), които *не съществуват самостоятелно* в интернет пространството и това трябва да бъде отбелязано в рамките на изследването. Липсата на виртуално присъствие на повече от една трета от факултетите е показателна за степента на особена приоритетност на комуникацията между научната общност и обществото в съответните факултети.

Достигането до поставената изследователска цел ще бъде постигнато чрез проследяване на няколко конкретни променливи. Те имат за цел да регистрират:

- *наличието* или липсата на информация за науката на равнище факултети;
- мястото, което ѝ се отнежда в *структурата* на информацията за съответния факултет;
- *ролята* ѝ при изграждането на имиджа на факултета;
- *съдържателно богатство* на информацията;
- *придаваната ѝ значимост*;
- *възможност за обратна връзка*.

Под информация за „наука“ ще разбираме наличието в сайта на всички словосъчетания, които отбелязват развиване на научна дейност – наука, научна дейност, научно-развойна дейност, научни проекти, публикации, доклади, конференции, израстване и обучение на нови учени; изследвания, проучвания и техните фразеологични производни и т.н.

От институционална гледна точка цикълът на научната дейност изисква управленски дейности като планиране, реализиране и отчетност, поради което правенето на наука ще регистрираме и на още едно равнище, а именно – наличието на стратегии, програми и *отчети за тази дейност*, на сайта на отделните факултети. Нещо повече, управленската дейност означава винаги взимане на решение (одобряване или отхвърляне), а това предполага и използване на инструментариум за минимизиране на субективността при взимане на управленското решение. Един от най-надеждните механизми за осигуряване на обективност в управленските решения е публичността в работата на органите, които ги взимат. От тази гледна точка е много важно как във виртуалното пространство присъстват доказателства, че *научната дейност в университета е именно управлявана по прозрачен начин*. За да е възможно след това да се съди и дали е управлявана по собствено научен начин.

С оглед на поставената задача *променливите*, които ще бъдат проследени в интернет сайтовете на факултети, са:

1. Наличие или не на *сайт* на факултета.
2. Регистриране на каквато и да е информация за *научна и изследователска дейност*.
3. *Семантика на пространството* – място на научната дейност в сайта – дали е началната страница или подстраница, „горе“ или „долу“.
4. Колко дълъг е *пътят* до откриването ѝ. (Последното се мери с броя на „кликвания“/активиране на връзки. – 1 кликване, 2 кликвания и т.н., започвайки от главната страница на съответния факултет).
5. Ако има раздел, посветен на науката, какво е неговото видово богатство на *съдържание* – отбелязват се само случаите, в които реално става дума за научноизследователска дейност, конференции, публикации или др.
6. *Актуалност* – отбелязват се само случаите, в които информацията е от последната година (2008).
7. Има ли координати или каквато и да е информация, чрез която може да се *осъществи връзка с изследователите*.
8. Регистриране на присъствие на *отчети* за научна дейност.
9. *Място* на отчетите за научна дейност в сайта на факултета и дължина на пътя, по който се стига до тях (брой последователни кликвания).
10. *Информация за управленския процес* (описание на процедури и взети решения) от последната и настоящата учебна година.
11. *Езици на достъп до информацията*.

3. Резултати от аналитичното наблюдение

Преди да разгледаме изброените по-горе променливи на факултетните сайтове е добре да посочим мястото на науката и научните изследвания на интернет страниците на някои от най-престижните университети в света. Правим това привидно отклонение заради теоретичната предпоставка, на която базираме анализа си – а именно по естеството си университетите са центрове за създаване и развитие на научната дейност.

Като отправна точка и възможност за сравнение по какъв начин науката се използва за академична комуникация, самореклама и публична легитимация би могъл да послужи бърз поглед върху главните сайтове на три университета, представители на различни традиции (английска, американска, немска). Те са смятани за водещи не само в своите страни, а и в света, защото са поставяни години наред на чело на международни класации. Избраните университети са Университетът Харвард, САЩ; Университетът Кеймбридж, Обединеното Кралство; Университетът Хумболд, Германия². Може би сравне-

² Harvard University – <http://www.harvard.edu/>, Cambridge University -- <http://www.cam.ac.uk/>, Humboldt-Universität zu Berlin – <http://www.hu-berlin.de/> отворени на 28.04.2009 г.

нието с университет, който има над три милиарда годишен бюджет (Харвард), институция с над 800 години история (Кеймбридж), или място (Хумболд), където е правил наука Айнщайн и е учил Маркс, на пръв поглед изглежда твърде несъразмерно и претенциозно, но тъкмо поради тази причина, то би могло да бъде полезно. Защото, ако Софийският университет иска да бъде институционално адекватен на собствената си мисия, всяко сравнение с тези, които са доказали, че правят наука, би било полезно. А и не бива да забравяме факта, че със своята 120-годишна история Софийският университет е най-старият университет в страната и не може да има оправдания, след като заявява претенции да бъде в класацията на световноизвестни университети.

На главната страница при два от трите чуждестранни университетски сайта „Research“ или Изследване и Изследователска дейност се намира на второ място веднага след възможностите за обучение (Кеймбридж, Хумболд). При Харвард има линк, който препраща към самостоятелен сайт³, отделен единствено за науката в университета.

Информацията за науката в главния сайт на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в своя доскорошен⁴ (вече стар) вариант, можеше да се намери след кликване върху „НИД и проекти“, намиращ се на последния ред след линковете, отпращащи към история, администрация и др., определени като съществени компоненти от университетския живот и представянето на университета.

Прави впечатление, че всъщност думата „наука“ или „изследвания“ никъде не се споменава. Съкращението „НИД“ би могло да означава безброй много неща и само по себе си по-скоро изглежда като парола, нещо тайно, за което само хората в университета знаят и по никакъв начин не би привлякло вниманието на един случаен посетител на сайта, нито би означавало нещо за един потенциален студент⁵.

Би било проява на прекалена мнителност и критичност да отдадем свръхголямо значение на последното място, което „НИД и проекти“ получава в подреджането на връзките към страниците на български език. Може би изборът на подобна последователност е продиктуван по-скоро от естетически съображения – за да бъде постигната симетричност, отколкото поради определени стратегически намерения. Подкрепа на това предположение би могла да бъде подредбата от дясната страна на сайта, при която „R&D and Projects“ е най-горе, а редът на всичко останало е обърнат огледално на българския вариант. Ако целта на сайта е била в центъра да стои снимка на сградата на Ректората на университе-

³ <http://harvardscience.harvard.edu/> – отворен на 28.04.2009 г.

⁴ Настоящото изследване започна през март 2008 г., а във връзка с юбилейната 120-годишнина Софийският университет промени съществено цялостната си външна визия, включително и представянето си в интернет пространството. Това налага да се изследва както новият, така и старият сайт, който е достъпен все още – <http://www-old.uni-sofia.bg/> – отворен на 28.04.2009 г.

⁵ Авторът до скоро също не знаеше (след три години обучение) какво означава горепосоченото съкращение (бел. А.Г.).

та, от двете страни (ляво–дясно) да са изброени основните компоненти, съответно на български и английски, а от горе и от долу да бъде изписано наименованието на университета отново на български и английски – то тя е постигната. Симетрията, която има във визията, е постигната до голяма степен, но дали има симетрия в съдържанието е въпрос, чиито отговор липсва. А дали симетрията между отделните дейности в университета – преподаване и правене на наука, също е запазена е още по-важен въпрос. Ако съдим от начина, по който се представя науката на главната страница в стария сайт на Софийския университет – то симетрия няма. Единственото съкращение, използвано в главната страница на сайта (ако изключим „Св. Климент Охридски“) е при „Наука“.

В сайтовете на трите световноизвестни университета, кликвайки веднъж на споменатите линкове „Изследвания“ или „Наука“, се отварят страници, които са структурирани по различен начин, но и в трите случая предлагат информация за изследвания по факултети, департаменти и/или изследователски центрове. Сайтовете на университетите Хумболд и Харвард имат „машини за търсене“ (търсачки) автоматично по ключова дума, име на изследовател или институция.

В стария сайт на Софийския университет, след кликване върху „НИД и проекти“⁶ в горния ляв ъгъл се появяват „Проекти на Световната банка, Седма рамкова програма (която има и отделен банер в горната част на сайта), Програми на ЕС, Програми на СЕУ, НАТО“. Четири от тях препращат към главните сайтове – съответно на Централноевропейския университет, Европейската комисия в България, главната страница за „Наука“ в сайта на НАТО, страницата на Седма рамкова програма. Единствено, когато се кликне на „Проекти на Световната банка“, биха могли да бъдат видени три „working projects“. Изписването на английски е умишлено, защото и сайтът неочаквано за потребителя преминава от български на английски. Частта за нови проекти „New projects“ препраща към официалния сайт на Световната банка. Вероятно замисълът, с който тези линкове са били поставени на сайта, е бил учените да бъдат информирани относно институции, които биха могли да финансират изследванията им, но не е съвсем ясно дали дори и тази цел е постигната. Страницата за „НИД и проекти“ по-скоро се превръща в не съвсем успешен опит за реклама на Централноевропейския университет и останалите изброени институции. От друга страна, това е успешно запълване с информация на страница, на която, така или иначе, би трябвало да има нещо. Доколко тази информация е адекватна и полезна е друг въпрос.

Има информация за кандидатстване за финансиране на научни проекти, като са изброени пет проекта, „по които се работи в СУ“. Бегъл поглед върху страницата би оставил посетителя с впечатлението, че това са единствените пет проекта, по които се работи в Софийския университет. Наименованията

---

⁶ <http://ww-old.uni-sofia.bg/rdprojects+bg/index+bg.html> – отворен на 28.04.09 г.

им са и активни линкове и, когато човек кликне върху тях (в три от случаите), се отваря съвсем нова страница, която често няма нищо общо с дизайна на Софийския университет. Една от тях⁷ е изцяло на английски (няма версия на български) и никъде в сайта не се споменава за Софийския университет – пише, че е разработена в Института по математика и информатика към БАН и от Факултета по математика и информатика (неясно от кой университет). И към двете институции има линк, което осветява неяснотата, но от друга страна, поставя въпроса дали нещо подобно представляват всички „проекти, по които се работи в СУ“ и дали наистина Софийският университет има нещо общо с тях щом информацията, която предлага за тях е на отделен (в този случай дори личен) сайт, на който не се споменава за Софийския университет и е на език, който един български гражданин не е длъжен да владее.

До информация за научни проекти се стига след кликане на „Научно-изследователски сектор на СУ „Св. Кл. Охридски“, което отваря страница в нов прозорец. Започвайки от главната страница⁸, след две кликания стигаме до „Проектите, които се обслужват в НИС“⁹. При трето кликане – върху тях – се появява таблица и диаграма със „Справка за приходите от дейността на НИС при СУ „Св. Кл. Охридски“ за периода 1991–2003“, което от своя страна има пряка връзка с проектите, но ни най-малко не представя нито един от тях. Реална информация за научни проекти дават два линка, които на пръв поглед не би трябвало да се отнасят за това. Причината е, че и двата имат номенова-ние „Справка за договори...“.

Първият е „Справка за договорите по програми на Европейския съюз и НАТО“¹⁰. Тук може да бъде открита подробна и актуална информация за названията на проектите, техния номер при НИС, номер и наименование на програмата, която ги финансира, ръководител, заглавие на проекта, както и неговото начало и край. Посочените 56 проекта се провеждат между 2003 и 2010 г., което е промяна, достойна да бъде отбелязана. Тя от своя страна прави контраста със следващия линк още по-голям.

Вторият линк, който също би трябвало да ни даде информация за проектите в Софийския университет, е „Справка за договорите с АЕЦ „Козлодуй“. Отново има сравнително подробна таблица – налице е информация за ръководителя, възложителя и заглавието на проекта. Единственият малък детайл е, че става дума за проекти започнати през 1988 г. – точно година преди да се родят тазгодишните кандидат-студенти в СУ – и приключили през 1999 г. Подобна информация би имала стойност за историята и архивистиката, но не и за настоящето. Все пак тя още се намира на сайта на НИС.

⁷ <http://www.dobrev.com/index.html> – отворен на 28.04.09 г.

⁸ <http://nis-su.uni-sofia.bg/> – отворен на 28.04.09 г.

⁹ <http://nis-su.uni-sofia.bg/nis-template.php?vtori=projects&ezik=bg> – отворен на 28.04.09 г.

¹⁰ <http://nis-su.uni-sofia.bg/nis-template.php?vtori=dogovori-ES&ezik=bg> – отворен на 28.04.09 г.

Още едно малко, но забележително допълнение към вече очертаната картина на сайта на НИС, е един от символите на Софийския университет – изображението на Св. Климент Охридски в кафяво с ореол върху главата му. Символ, широко използван в дипломни и курсови работи, смятан за лого на университета, използван и на новия уеб сайт. В сайта на НИС това изображение е в горния ляв ъгъл и, както в повечето сайтове, всяко кликане върху логото препраща към главната страница. Изненадите от сайта на НИС не спират и при евентуално кликане върху образа на Св. Климент Охридски, посетителят се озовава в сайта на Националния институт по метеорология и хидрология при БАН (НИМХ-БАН). Единственото допустимо обяснение за този, по-скоро любопитен факт е, че става дума за грешка. В противен случай прогнозата за времето за наука не обещава да е слънчево.

Ако в страницата на НИС, търсейки актуални научни проекти, един студент би могъл да се сблъска с информация за дейност от времето преди да е бил роден, с множество кодове и трудноразбираеми таблици, а когато иска да се върне на главния сайт на университета попада в НИМХ-БАН – то това не оставя съмнение, че в НИС, а и в Софийския университет има сериозни проблеми при осъзнаване на мястото на науката и научните проекти в дейността на учебното заведение. От така представения сайт човек не може да разбере, че вътрешноуниверситетските научни проекти основно се реализират в рамките на Фонд „Научни изследвания“. Не е ясно нито как работи този фонд, нито какви са проектите, преминали през него. Иначе могат да се видят бланките за кандидатстване и за оценяване на проекти по конкурсите на този фонд.

За разлика от стария сайт, в новия сайт на Софийския университет¹¹ „Науката“ е лишена от привилегията си да стои на основния „бар“ (или лента) редом с „Университетът, Факултети, Прием, Образование, Студенти, Преподаватели, Новини“. Този път тя може да бъде намерена като „Научна дейност“ и се намира почти в най-долната част на сайта, като една от деветте „Бързи връзки“, редом с връзки като „Стопански новини“ и „Международна дейност“. Тя трудно може да бъде видяна при първо отваряне на сайта, а би могла да бъде забелязана при слизване в долната част на сайта и малко по-старателно търсене. За разлика от стария сайт на университета, информация, свързана с Наука би могла да бъде намерена в повече от едно място – и в други две от „Бързите връзки“ – „Научни прояви“ и „Конкурс за научни проекти“. Тази разлика може да бъде отбелязана, от една страна, като развитие, въз основа на което науката намира все по-сериозно присъствие в публичния образ на Софийския университет. А, от друга страна, като затвърждаване на предишния подход науката да бъде използвана по-скоро като допълнение към симетрията на сайта, отколкото като витрина на приоритетните за университета акаде-

---

¹¹ <http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul> – отворен на 28.04.2009 г.

мични дейности, както и като дейност, *същностно определяща академичната идентичност* на институцията.

В следващите параграфи ще бъдат разгледани и трите „бързи връзки“, които имат отношение към науката.

При кликуване на „Научни прояви“¹² може да бъде открита актуална информация за предстоящи конференции, симпозиуми и семинари. Прави впечатление, първо, различието в езиците, на които е представена информацията – български и английски се редуват в българската версия на сайта. Второ, при кликуване върху заглавията, ефектите са разнообразни – понякога това се оказва линк, който отваря нов прозорец, например на институцията, която организира събитието); понякога се отваря нова страница (все още част от сайта на университета) с информация за научната проява; при кликуване върху заглавието понякога се случва и още нещо – автоматично започва свалянето на текстов файл с информация за събитието. Липсва всякаква единност и предвидимост при навигирането между предложената информация.

При кликуване на другата бърза връзка, която има отношение към науката в Софийския университет – „Конкурс за научни проекти“¹³, се стига до „Конкурс за разработване на научни проекти, финансирани целево от държавния бюджет – 2009 г.“, с време и място за подаване на документите, и с координати на лице за връзка. Цялата информация е събрана на шест реда, което вероятно предполага запознатост с подробностите на заинтересованите от нея. Може да бъде намерена и информация за „Правила за финансиране на вътрешните проекти от Фонд „Научни изследвания“ към СУ“, както и „Предложение за финансиране на изследователски проект“, които всъщност се оказват четири формуляри за участие¹⁴. В края на страницата се намират

---

¹² http://uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/nauchni_proyavi – отворен на 22.04.09 г.

¹³ http://uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/kandidatstvane_za_finansirane/finansirane_ot_d_rzhavniya_byudzhet_konkurs_2009 – отворен на 22.04.09 г.

¹⁴ Тук може би е мястото да отворим важна скоба, в която да поставим въпроса за Фонд „Научни изследвания“ на СУ. Колкото и странно да изглежда, неговото съществуване изобщо не е регламентирано в иначе твърде подробния Правилник за управлението и дейността на СУ. Всъщност в действащия Правилник от 2005 г. на научната дейност е посветен раздел втори, включващ членове от 172 до 179 от общо 212 члена. На финансирането е посветен последният в раздела 179 член, който обаче единствено назовава източници на финансиране. Нито дума няма в правилника за принципи и процедура, по които се извършва селектиране и финансиране на научни проекти, по които се оповестяват решенията за финансиране на научни дейности, а така също и за публична видимост на резултатите от изследванията. В този смисъл информацията, достъпна чрез сайта на Софийския университет, е действително важна, но само открехва вратата към университетския фонд „Научни изследвания“, чиито механизми на функциониране си остават загадка, не по-малка от тази за ефективността му. Въпреки изричният текст на Наредба № 9 на МОН, който разпорежда Комисията по управление на целево приважданите от бюджета средства за финансиране на научни проекти на конкурсен принцип да „осигурява пълен и равен достъп на членовете на академичния състав до материалите, свързани с работата“ (чл. 4. ал. 3), на сайта на Софийския университет никога не е имало информация за размера за приведената от министерството сума и за начина на нейното разпределение по проекти въз основа на решение на тази Комисия.

„Критерии за експертна оценка на изследователски проект“, което пък отваря документ, представляващ стандартизирана карта за оценка от рецензент. Споменатата информация е достъпна като текстови файлове, които трябва да бъдат свалени и отворени със съответната програма. До същия резултат се достига и по още един път – кликвайки на другата бърза връзка – „Научна дейност“, след това „Кандидатстване за финансиране“ и „Финансиране от държавния бюджет – конкурс 2009“. Оказва се, че някои бързи връзки изпреварват други.

При кликване върху „Научна дейност“ (третата бърза връзка) се отваря страница, с пет активни линка. Те са: „Научни прояви, Проекти към СУ, Научноизследователски звена, Публикации, Кандидатстване за финансиране“ и тук ще бъдат разгледани последователно.

Първият, „Научни прояви“¹⁵ води до същата информация за конференции, симпозиуми, семинари, до която се стига от главната страница на университета и информацията се дублира.

В „Проекти към СУ“¹⁶ могат да бъдат открити два проекта: за „Обучение и обмяна на опит за мениджъри в институциите за работа с младежи в...“ и „Центърът за изследване, създаване и осигуряване на качество на електронното учене“. Последният се оказва нова организационна структура в Софийския университет. И двата проекта са поместени на страница, която се отваря с едно кликване от страницата за „Научна дейност“. Единият е свързан с обучението, другият с управлението, а общото между тях изглежда е, че и при двата не става ясна пряката им връзка с научната дейност. На същата страница („Проекти към СУ“) се намират и „Проекти, регистрирани и обслужвани от НИС при СУ „Св. Кл. Охридски“¹⁷, което само по себе си е линк и води до нова страница. На нея се намира информация за четирите типа възложители – текст, който е и на предхождащата я страницата „Проекти към СУ“. Разликата е, че буквите на едните са с удебелен шрифт, а другите не. Отново се сблъскваме с повторение на информацията. Радостното е, че при кликване на всеки от възложителите би могла да бъде намерена информация за общо над 270 сравнително актуални проекти „регистрирани и обслужвани от НИС“ – имената на ръководителите на проектите, заглавие на английски и български, както и начална и крайна дата. Това постижение наистина трябва да бъде отбелязано, но би било добре да поясним, че начинът, по който се стига до проектите е относително по-дълъг – започвайки от главната страница, проектите се достигат при третото (или четвъртото) кликване, но са в PDF формат. Това предполага програма за отварянето им и в някаква степен усложнява

¹⁵http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/nauchni_proyavi – отворен на 28.04.2009 г.

¹⁶ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/proekti_k_m_su – отворен на 28.04.2009 г.

¹⁷ http://uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/proekti_k_m_su/proekti_registrirani_i_obslužvani_ot_nis_pri_su_sv_kl_ohridski – отворен на 28.04.2009 г.

достъпа. Информация за проекти, които не са регистрирани или обслужвани от НИС липсва, вероятно поради факта, че няма друг утвърден канал за *събирането* ѝ.

В „Научноизследователски звена“ откриваме „Научноизследователски сектор“ – НИС и „Център за трансфер на технологии при СУ“, което оставя впечатлението, че в университета няма други изследователски звена. Информацията, свързана с НИС, е относно историята, структурата, управлението, областите на изследване, както и контактите за връзка. Остарелите таблици от сайта на НИС¹⁸ са премахнати, но съдържанието почти изцяло е копирано от официалната страница на НИС (към която има линк). Липсва информация за сроковете и процедурите при кандидатстване за финансиране, както и формулярите, които трябва да бъдат попълнени. При кликуване върху „Център за трансфер на Технологии при СУ“ се отваря нов прозорец със самостоятелната страница на „Център за трансфер на технологии към СУ „Св. Климент Охридски“¹⁹.

При кликуване върху четвъртата подкатегория – „Публикации“²⁰ на страницата на „Научна дейност“ отново се отваря нов прозорец, изцяло на английски и носи названието „D Space“ – софтуер, чиито права държат Масачузетският институт по технологии и Хюлет Пакард. Сайтът е част от сайта на Факултета по математика и информатика и вероятно това е причината публикациите да са само и единствено на преподаватели и студенти от този факултет. Въпреки това, поставен на главната страница за научна дейност на Софийския университет, той представя публикациите на целия университет и оставя впечатлението, че научната дейност е фокусирана само в тази област. Това от своя страна е прекрасна реклама за ФМИ и вероятно неприятна констатация за останалите 15 факултета.

Последната подкатегория „Кандидатстване за финансиране“²¹ съдържа информация за четири типа донори – „Международни програми, Фонд „Научни изследвания“, Кандидатстване по проекти пред МОН и Финансиране от държавния бюджет – конкурс 2009“. При кликуване върху „Международни програми“ откриваме пет варианта – Проекти на Световната банка, Седма рамкова програма, Програми на ЕС, Програми на CEU, НАТО. Почти със сигурност можем да твърдим, че и петте са копирани от стария сайт на Софийския университет и неговата част „НИД и проекти“ защото и последователността, и граматическата грешка са запазени. Промяната е, че линкът към Централноевропейския университет вече не води към главната страница, а директно към страницата, посветена на изследвания в университета. Вторият тип донор

¹⁸ <http://nis-su.uni-sofia.bg/nis-template.php?vtori=projects&ezik=bg> – отворен на 28.04.2009 г.

¹⁹ <http://tto.uni-sofia.bg/> – отворен на 28.04.2009 г.

²⁰ <http://research.it.fmi.uni-sofia.bg:8880/dspace/> – отворен на 28.04.2009 г.

²¹ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/kandidatstvane_za_finansirane – отворен на 28.04.2009 г.

е Фонд „Научни изследвания“²², а след него е намира третият – „Кандидатстване за проекти пред МОН“. Всъщност и в двата случая става дума само за ФНИ именно на МОН, а не за този фонд на Софийския университет, който също организира конкурси за финансиране на изследователски проекти. Най-интересното идва, когато при кликуване на второто намираме „Проекти за Фонд „Научни изследвания“, МОН“ със заповед, формуляр и условия, които може би трябва да се намират при „Кандидатстване за проекти пред МОН“, но поради неизвестни (за автора) причини не са там. Прави впечатление, че при кликуване на различните подкатегории на страницата на Фонд „Научни изследвания“ реакциите са непредвидими и многообразни. Активните линкове са шест, но при кликуване върху текст, резултатите са поне от три различни типа – отваря се нов сайт, започва свалянето на текстов файл или се отваря снимка²³ (с червено-оранжева дата върху себе си), която всъщност е заповед на ректора – факт, чието нееднозначно обяснение би могъл да бъде предмет на нов анализ.

В подкатегорията „Кандидатстване по проекти пред МОН“²⁴ може да бъде открито писмо на ректора до деканите на факултети, Директорите на департаменти и ръководителите на звена относно „Подготовка на проектни предложения за МОН“. От една страна, поради своята специфична насоченост, то остава трудно разбираемо, а, от друга, разкрива голямото значение, което се отдава на университетския сайт за вътрешноинституционална комуникация. Тя явно има приоритет пред комуникацията между университета и обществото.

В последната подкатегория „Финансиране от държавния бюджет – конкурс 2009“²⁵, към страницата „Кандидатстване за финансиране“ откриваме „Конкурс за разработване на научни проекти, финансирани целево от държавния бюджет – 2009 г.“. Това всъщност е вътрешноуниверситетският конкурс, управляван от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет. Тук може да бъде намерена подробна информация, включваща заповедта на ректора за обявяване на конкурс, правилата, критериите и формуляри, както и лице за връзка. До нея се стига и през бързата връзка „Конкурс за научни проекти“.

Приключвайки с подкатегориите от страницата за „Научна дейност“ в сайта на Софийския университет, можем да допълним, че при кликуване на четири от петте подкатегории, от дясната страна се появява колона със заглавие „Университетът“. Под нея има десет подкатегории, като деветата от тях

²² http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/kandidatstvane_za_finansirane/fond_nauchni_izsledvaniya – отворен на 24.09.2009 г.

²³ <http://portal.uni-sofia.bg/docs/Research/DSC09139.jpg> – отворен на 24.09.2009 г.

²⁴ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/kandidatstvane_za_finansirane/kandidatstvane_po_proekti_pred_mon – отворен на 24.09.2009 г.

²⁵ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/nauchna_dejnost/kandidatstvane_za_finansirane/finansirane_ot_d_rzhavniya_byudzhnet_konkurs_2009 – отворен на 28.04.2009 г.

е „Научна дейност“. Отваряйки една от споменатите по-горе четири категории към „Научна дейност“, вдясно (в подкатегорията „Научна дейност“ под „Университетът“ се разгръщат шест подкатегории: „Научни прояви“, „Проекти към СУ“, „Научноизследователски звена“, „Дисертации“, „Магистърски тези“, „Кандидатстване за финансиране“. От тях познатите четири отвеждат до вече описаните страници. При кликуване върху новите две – „Дисертации“ и „Магистърски тези“ – се отварят празни страници. Вероятно това е нова инициатива на университета, която би трябвало да приветстваме, но и да се приготвим за нови изненади.

В най-долната част на сайта могат да бъдат открити четири основни категории, които вероятно са симптоматични за начина, по който се мисли тази академична институция. Категориите са: 1. Университетът, 2. Образование, 3. Студенти, 4. Преподаватели – вероятно това са „стълбовете“, на които се държи самият университет. Към 1 се отнасят – История, Музеи, Университетски архив, Предишен сайт; към 2 – Учебен отдел, Отдел „Студенти“, Отдел „Докторанти и СДК“. В частта на 3 са – Календар, Учебни процедури, Онлайн плащане. В 4 могат да бъдат намерени – Правилници на СУ, Протоколи от АС и Протоколи от РС.

Първо, прави впечатление, че съкращенията характерни за стария сайт не са изцяло изчезнали, а присъстват активно и предизвикват въображението на посетителите.

Второ, не по-малко интересно е, че категорията „Наука“ не е между четирите основни. От виртуалното представяне става ясно, че институцията се държи на четири стълба – „Студенти“ и „Преподаватели“, „Образование“ – самият процес на взаимодействие между предишните две „колони“ и „Университет“, който предоставя ресурсите и средата за осъществяването на взаимодействието между двете основни групи. Тези наблюдения на виртуалния образ приближават Софийският университет по-близо до институцията на училището и изваждат на преден план административната страна на случващото се в живота на университета, както и неговата структура, в която „Наука“ не е носеща колона.

При кликуване върху „Карта на сайта“ става още по-ясно видима неговата структура и мястото на изследователската дейност. Тя се появява общо три пъти. Два пъти в категория „Новини“ – като „Научни прояви“ – четвърта, и като „Наука“ – последната от осем. Както и като „Научна дейност“ – една от десетте подкатегории на категорията „Университетът“. Случайно или не, там тя следва плътно подкатегорията „Музеи“²⁶. Можем само да се надяваме близостта между двете да е само символична и научната дейност да не се окаже сред новините за музейни изложби.

---

²⁶ Едва ли е утеха, че това е предпоследното място в подредбата на връзките, защото последното е запазено за „Международна дейност“. Още по-важно е обаче, че *въпросната международна дейност на практика изцяло се отнася до академична мобилност*, но не и до международни изследователски мрежи и проекти.

В категорията „Наука“²⁷, която е част от „Новини“, могат да бъдат открити буквално стотици новини, които всекидневно се обновяват и увеличават. Това е новост, на която дължим уважение и признание. Прави впечатление обаче, първо, че източниците, които биват цитирани, често не са научни списания, а понякога вестници, които попадат в категорията „жълти“, като английския „Сън“. Второ, информацията, с малки изключения, е между 2–3 и 5–6 реда и липсва линк към по-подробно описание. Понякога новината по-скоро прилича на преведено заглавие от вестник (бил той жълт или не), но може би точно заради способността си да привличат внимание те се намират в секцията „Новини“. Трето, съдържанието, представлява една амалгама от новини за всевъзможни области на науката, като това, което ги обединява е сензационността във всяка една от тях. (няколко примера – „Учени видяха края на света“, „Ще отглеждат брюкселско зеле на Луната“, „Американец помни всичко“, „Илинойс призна Плутон за планета“, „Защитете се от слънцето с хипопотамска... пот“). Може би, ако науката в един университет е по-скоро шега и не се взема много на сериозно, то тогава е разбираемо и научните новини да са по-скоро забавни, отколкото сериозни и подробни.

Вярно е, че Софийският университет не може да рекламира своята наука с десетките си нобелови лауреати (като Кеймбридж), но *мястото и вниманието, което Софийският университет отделя на научната дейност в огромна степен ще определи дали някога ще има дори един.*

До тук се опитахме да покажем мястото, което е отредено на науката и научните проекти на сайта на Софийския университет. Добрата новина е, че за наука се говори все пак някак и все по-полезно във всеки следващ момент²⁸, лошата е – как се говори. Съдържанието, до което се достига от сайта на университета, показва, че наука се е правила и че се прави и сега, но сякаш е секретна информация как точно (чрез какви принципи и процедури), на какви теми, в какви структури, какъв е броят на участващите и какви са резултатите.

Цел на нашия анализ оттук насетне е да покаже какво е мястото и ролята на науката при формиране на публичните виртуални образи на факултетите на Софийския университет. Това ще стане чрез регистрация по обявените погоре променливи. Така ще видим дали има разлика между макроравнището (сайт на Софийския университет) и микроравнището (сайта на факултетите на университета). Тук хипотезата е, че на равнище факултети се очаква да има актуална и по-детайлна информация за научната дейност и научните проекти, които се провеждат, както и възможност за контакти между заинтересовани партньори.

²⁷ <http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/nauka> – отворен на 28.04.2009 г.

²⁸ Както показаха последващи отваряния на посочените в нашия анализ сайтове, предлаганата чрез тях информация действително се променя интензивно. Така че направените наблюдения са валидни към момента на подготовката на настоящия анализ края на април 2009 г.

Регистрирани в табличен вид, резултатите към лятото на 2008 г. изглеждат по следния начин (табл. 1):

Таблица 1

Факултет	1. Сайт	2. НД в сайта	3. НД на главната страница	4. Брой кликания	5. Съдържание	6. Актуалност	7. Координати за връзка с учени	8. Отчет за научна дейност	9. Брой кликания	10. Инф. за управл. процес	11. Превод на английски език.
ФФ	X							X	2	X	X
БФ											
ХФ	X	X		2							
ФКНФ											
СтФ	X	X		2	X						X
ФП											
ГГФ											
ИФ	X	X	X	1	X	X					X
ФЖМК	X	X		2	X	X		X	2		
ЮФ	X	X									
ФМИ	X	X		1	X						X
ФзФ	X	X	X	1	X	X		X	2		X
ФНПП	X	X	X	1	X			X	2		X
ФСлФ	X	X	X	1	X						X
БгФ											
МФ											
Дялове	10/16	8/16	4/16		7/16	3/16	0/16	4/16		1/16	7/16

От пръв поглед в табл. 1 се вижда, че дефицитите преобладават над информационните наличности. И в стария, и в новия сайт на университета „Факултети“-те запазват мястото си върху основната лента за навигация. За всеки факултет е поместена информация в актуалния сайт на университета. При

кликване върху „Факултети“²⁹ се появява списък с 16-те факултета на университета. Различието в техните специфични области на преподаване и изследване се отразява и в различието на първоначалната информация, с която те посрещат всеки нов посетител. Докато при кликване върху повечето факултети първото, с което се сблъскваме, са адресът и телефоните на факултета, има случаи, при които откриваме послания на деканско ръководство (ФФ)³⁰, което „поздравява всички свои преподаватели, служители, студенти и приятели с майските празници и им пожелава много радост и весело настроение“. Не става ясно дали се има предвид 1-ви май, 6-ти май, Факултетният празник или 24-ти май и може би това не е от голямо значение, защото съществен е начинът на употреба на виртуалното пространство, което изпълва факултета в платформата на сайта на университета.

Разглеждайки страниците на другите факултети, веселото настроение не стихва. От първата страница на друг факултет (ФП)³¹, деканът приветства потенциалните студенти и им пожелава успех. Друг факултет (ФНПП)³², освен своите адрес и телефони помества на първата си страница информация за „конкурс за инспектор в терапевтично звено“.

Разнообразието в страниците на факултетите не е пренебрежимо. Различията са съществени!

Факултетът по славянски филологии (ФСлФ) на основната си страница има рубрика „Научни проекти“, в която може да бъде намерена информация за седем проекта с кратки анотации и връзки към по-подробна информация за тях, и отделно „Научни издания“. Изданията са обособени в подсекции „Периодични издания“ и „Книги и сборници“. За повечето от изданията има информация какво представляват, а част от тях са достъпни онлайн. Между изброените заглавия в другата рубрика фигурират такива от 2008 и 2009 г., което говори за периодичност в поддържането на сайта. На основната страница са разположени и връзки към Факултетната научна конференция и към Международната лятна школа за докторанти и магистри, съдържащи съответни покани за участие. Не можем да кажем, че този тип структуриране на информацията е изключение. Но пък, както ще покажем по-долу, всъщност няма никакво общо правило за поднасяне на информация за научния живот във факултетите, въпреки следването на обща матрица за структуриране на всяка факултетна страница.

Информацията за факултетите, която откриваме на сайта на Софийския университет, в повечето случаи е копирана от самостоятелните, понякога даже по-богати на съдържание сайтове на факултетите или от информацията

²⁹ <http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti> – отворен на 28.04.2009 г.

³⁰ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/filosofski_fakultet – отворен на 28.04.2009 г.

³¹ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/fakultet_po_pedagogika – отворен на 28.04.2009 г.

³² http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/fakultet_po_nachalna_i_preduchilischna_pedagogika2 – отворен на 28.04.2009 г.

за факултета в стария сайт на университета. В страниците на факултетите към главния сайт на университета има връзка към сайтовете на самите факултети и именно последните са обект на втората част от анализа ни.

Факултетите в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ са общо 16. Шест от тях – около една трета от всички – нямат *собствени* интернет сайтове. Факултетите без сайтове са: Биологическият, Богословският, Факултетът по педагогика, ФКНФ, Медицинският и Геолого-географският.

Линк³³ към сайт на Геолого-географския факултет фигурира на страницата на факултета към университета, но той се оказва сайт на катедра „Картография и ГИС“ в гореспоменатия факултет.

Факултетът по журналистика и масова комуникация (ФЖМК) използва сайта на университета, където е поместил повече информация за себе си. В представянето си в стария сайт на университета, ФЖМК има част, наречена „Научноизследователска дейност“. Уникалното е, че единствено ФЖМК разполага със „Стратегия за развитие на научните изследвания“, която е публично видима. В новата версия на университетския сайт ФЖМК е изпълнил със съдържание страницата „Научна и международна дейност“, представяйки накратко в обобщен вид тематичните приоритети и степента на изследователска ангажираност на своите преподаватели. На същата страница са дадени и три допълнителни връзки:

- Научни конференции (представящи ги като ядро на изследователския живот във факултета, макар най-късното историческо позоваване да е от 2005 г.);
- Проекти по Фонд „Научни изследвания“ (представящи ги подробно в разказвателна стилистика и отново със същата давност);
- Международни проекти и програми (където в съответствие със заглавието са представени и програмите, към които факултетът е изпълнил проект, като прави впечатление включването и на образователни и образователно-мобилностни проекти в общо представяне).

В осем от десетте факултетни сайта думата наука или производни от нея словосъчетания, фигурират под една или друга форма, на едно или друго място. Факултетът, на чиято страницата няма информация за наука и изследвания, е Философският. Той е лишен от съдържателна част на тема „Научна дейност“. Има информация за международни проекти и партньори, но те не са обособени като научни, защото най-вероятно не винаги и не задължително са научни.

На главната страница на старите сайтове информация за наука имаха общо четири факултета:

- Факултет по славянски филологии (ФСлФ) – „Научни проекти и научни издания“;
- Факултет по начална и предучилищна педагогика (ФНПП) – „Научна и изследователска дейност“;

---

³³ http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/ueb_sajt – отворен на 28.04.2009 г.

– Физически факултет – „Наука“;
– Исторически факултет имат „Научни конференции“, но нищо друго свързано с наука.

В новата версия на сайта почти всички факултети имат на страницата си препратка към „Научна и международна дейност“. Но *общото в начина на представяне на факултетния научен живот е значително по-малко от различното.*

Например **Юридическият факултет (ЮФ)** на новата си страница „Научна и международна дейност“ предоставя преки връзки към следните страници „Договори за двустранно сътрудничество“, „Участия в международни състезания“, „Сътрудничество с Българо-американската комисия за образователно сътрудничество „Фулбрайт“ за приемане на гост-преподаватели“, „Програма за студентска и преподавателска мобилност“, „Участие в конференции, симпозиуми и др.“, „Младежка школа „модерно общество“. Вижда се, че научните изяви са тясно преплетени с мобилността и образованието. На това отгоре – връзките към последните две страници са всъщност към празни страници. Предходната връзка препраща към страница, където поименно са изброени гостувалите американски преподаватели. За научни проекти, може би, става дума в договорите за двустранно сътрудничество, където са посочени темите на тези договори, без обаче да е еднозначно ясно, че става дума за изследване. Няма договор с датировка след 2007 г. Юридическият факултет вече дава и препратка към собствен уеб сайт и на него е изведена пряка връзка „Правна наука“. Нейните производни обаче не водят към нещо, което може да бъде разпознато като наука, а по-голямата част от тях всъщност не действат³⁴.

На университетския сайт на **Факултета по педагогика (ФП)** има кратко, но много конкретно представяне на изследователската дейност и ключовите ѝ проекти, както и на консултантската дейност.

Факултетът по начална и предучилищна педагогика (ФНПП) пряко препраща чрез основната връзка „Научна и международна дейност“ към представянето на три проекта със собствени страници. Уеб страницата на този факултет е още по-богата на научна информация за научни прояви, макар и с една значителна давност, но не само в смисъл, че се поддържа и архив за информацията относно семинарите и конференциите.

На своята страница за „Научна и международна дейност“ **Богословският факултет (БгФ)** представя в сравнителен план най-детайлна информация за научната си дейност, като представя основните си проекти и дава оценка на самата дейност като мащаб и постижения.

Стопанският факултет (СтФ) преднамерено обособява научната от международната дейност. На страницата за наука са дадени четири връзки към:

---

³⁴ <http://www.law.uni-sofia.bg/LS/default.aspx> – отворен на 28.04.2009 г.

- ресурси (отпращаща към международни библиотеки с електронен достъп);
- конференции, семинари и специализации (предоставяща информация за голям брой предстоящи научни форуми с активни връзки към всеки един от тях);
- изследователски проекти (препращаща към празна страница);
- международна годишна конференция на Стопански факултет (предоставяща информация за характера и международната видимост на конференцията и препращаща към нейна собствена интернет страница).

Факултетът по математика и информация (ФМИ) на основната си университетска страница има препратки и към „Научна и международна дейност“, и отделно към „Проектна дейност“, чиято страница обаче е празна. На другата страница има само връзка към страницата на Асоциацията по символна логика. Тя е на английски език и обявява предстоящ Международен колоквиум през август 2009 г. На уеб страницата на ФМИ има значително повече информация, пряко и опосредствано отнасяща се до науката. На основната страница има преки връзки към достъпни по електронен път учебници, последните томовете на Годишника на СУ, книга Математика (чието представяне е на френски, макар съдържанието на томовете да е на английски език); към електронни ресурси от различен порядък; проекти – главно за кариерно развитие на млади математици и информатици; конференции – с активни връзки за всяка от тях и покани за участие; колоквиуми – с информация за предстоящи изяви, които явно са периодични.

Факултетът по физика (ФзФ) на основната си страница също има връзка към „Научна и международна дейност“. Тя обаче препраща към две помощни връзки – „Научни награди“ и „Научноизследователски групи“. Първата връзка препраща към основна информация на петима наградени преподаватели, като са дадени активни връзки към по-подробна информация за всеки от тях и неговата награда. Втората връзка праща към страница, на която са представени следващи връзки към кратка информация за седем изследователски групи и препратка към следващ сайт с информация за всяка от тях (изцяло на английски език). В този смисъл може да се каже, че това е единственият сайт, който изпълнява в най-голяма степен информационно-комуникационните функции на виртуалното представяне на една факултетна научна общност. В допълнение трябва да се отбележи, че факултетът поддържа и собствен интернет сайт, на който има отделна връзка „Наука“, препращаща към изключително подробна карта на разнообразна информация.

Химическият факултет (ХФ) на своята страница има стандартна връзка „Научна и международна дейност“, която отваря страница, където откриваме информация за три дискуссионни семинара с активни връзки към всеки от тях, както и връзка със заглавие „Фонд „Научни изследвания“ – април 2009“. Нейното проследяване ни праща на страница, където са изброени всички про-

екти, подадени от учени от факултета във всяка една от тематичните секции на конкурсната сесия (посочено заглавие и научен ръководител). Това говори, че съдържанието на общата страница се обновява периодично. Уебсайтът на този факултет е ориентиран главно към студентите, настоящи и бъдещи, но съдържа и достъп до съдържанието на Годишника на СУ за последните четири години в PDF формат.

Биологическият факултет (БФ) на страницата „Научна и международна дейност“ помества кратък общ пасаж³⁵, под който има връзка „Проекти“. Нейното проследяване отвежда пряко към текстови документ, който представлява списък от 17 страници на проекти, реализирани от звената на този факултет, чието посочване е не по-различно от представеното в Алманаха на научната продукция на Софийския университет³⁶. Този факултет продължава да няма собствен сайт.

Историческият факултет (ИФ) помества връзката към страница „Научна и международна дейност“. При нейното проследяване човек попада на информация за научни форуми (от кръгли маси до конференции) от близкото минало и непосредственото бъдеще, но няма съмнение, че тази информация се актуализира. В секцията „Новини и събития“ на собствената уеб страница Историческият факултет (<http://www.clio.uni-sofia.bg>) има подсекция „Научни събития“. В нея също се говори за кръгли маси, семинари и международни научни конференции. Трябва да се подчертае, че това е място, което не е отделено само за научни събития, а е смесено с други дейности на факултета. В секцията „Научни конференции“ се отваря същата информация от „Новини и събития“, т.е. има две пътеки за стигане до едно и също място, а дължината на пътя е едно кликуване. На уебсайта обаче няма самостоятелен раздел, който да препраща смислово към научна дейност и така факултетът се позиционира основно като образователна структура. За сметка на това, чрез връзката „Ресурси“ човек може да стигне и до електронното историческо списание „Анамнеза“.

Геолого-географският факултет (ГГФ) е от малкото факултети, чиято страница за „Научна и международна дейност“ е празна. А и уебсайтът не е подновен и продължава, както бе споменато вече, да бъде на една от катедрите във факултета.

---

³⁵ „Изследователската дейност и учебният процес се намират в неразделна връзка. Подборът на научните тематики от преподавателския състав на факултета е насочен в направление, съответстващо в най-голяма степен на преподаваните учебни дисциплини. Това дава възможност за непрекъснато осъвременяване и обогатяване на учебния процес от собствените научни изследвания и постижения. Преподавателите участват в проекти, финансирани както от български, така и от чуждестранни институции. Получените научни резултати допринасят за решаване на голяма част от актуалните проблеми на биологичната наука. В научноизследователските разработки се включват докторанти и студенти за по-тясна връзка с реализацията на изследователските проекти.“

³⁶ Вж. следващата глава.

Същата информационна празнина откриваме и на страницата на **Медицинския факултет (МФ)**.

На сайта на **Философския факултет (ФФ)** има 17 преки помощни връзки и нито една от тях не е пряко съдържаща информация за наука или изследвания, въпреки че първото изречение, с което този факултет започва представянето си, е „Философският факултет е един от центровете на българската хуманитарна наука от основаването на Софийския университет през 1888 г.“. Информация за научни изяви може да бъде намерена в раздела „Новини“, а също в рамките на „Официален календар“, но очевидно без претенция за изчерпателност или някаква систематичност. На собствения уебсайт на факултета има връзка „Изследователски центрове“. Там обаче е представен единствено „Университетският център за управление на конфликти и организационни изследвания“, който далече не е единственият изследователски център към факултета. И тук, както и на официалната факултетна страница на университетския сайт, под връзката „Проекти и партньори“ се намира информация само за конкретни проекти от различни предходни години. Наименованията им са активни връзки, препращащи обикновено към различни видове документи, а в изреждането на самите връзки няма никакъв разпознаваем принцип на подредба.

Интернет страницата на **Факултета по класически и нови филологии (ФКНФ)** има връзка към „Научна и международна дейност“, но тя се оказва празна. Към страницата „Клубове, музеи, центрове към факултета“ има препратки към изследователски центрове, но и там се отварят празни страници. Информацията за научни изяви и резултати не е само в нарочно обособената секция за научна дейност. Тя присъства и в други рубрики, вариращи от случай на случай.

Това обаче е типичният случай за повечето факултети.

На сайта например на **Химическия факултет (ХФ)** трябва да се влезе и в рубриката „Новини“. Може да бъде намерено стандартно писмо от заместник-декана, което е за предаване на научните и финансовите отчети към Фонд „Научни изследвания“, както и „бланка за Регистър на научната дейност“. Това предполага, че има някакви научни проекти, щом те се нуждаят от отчет, но пък информация за тях липсва.

В сайта на **Стопанския факултет (СтФ)** в рубриката „За факултета“ се намира категория „Изследователски проекти“, където са публикувани два проекта. Има информация за научни конференции, а дължината на пътя и в двата случая е *две* кликания. На този сайт, на английски език има повече обща информация, но само един проект, който е различен от тези, посочени на български. Дължината на пътя е *две* кликания.

В стария сайт на **Факултета по журналистика и масови комуникации (ФЖМК)** – реално това е старият сайт на СУ – има раздел „За Факултета“ и там подсекция „Научноизследователска дейност“. В нея най-вероятно е използван отчетът на деканското ръководство за периода 2004–2008 г., защото

представената информация за научни промоции, издателска дейност, проекти и конференции обхваща именно това време. Този факултет е уникален с това, че има публично видима „Стратегия за развитие на научните изследвания във ФЖМК“ и това е похвално. Нейните две точки са „I. Място на ФЖМК в полето на знанието“ и „II. Предложения за стратегически насоки и инструменти в университетската изследователска практика“. Тя се изчерпва с полагането на факултета в полето на знанието, а стратегията се превръща в предложения за насоки и инструменти.

Физическият факултет (ФзФ) е единственият, който и в стария вариант има рубриката „Наука“. Там са посочени проектите, финансирани за последните *три* години. Посочени са също *темите и ръководителите*. Има и информация за *научноизследователски групи*. Има база от данни за научната активност на преподавателите от факултета. Тази база данни дава възможност на учени от други страни да научат за интересите на техните колеги от България, за да могат да осъществяват контакт и да работят заедно. Кое то пък е предпоставка за евентуални съвместни проекти. Дължината на пътя е едно кликване.

От разгледаните сайтове става ясно, че Физическият факултет е единственият, в който има подробна и актуална информация за научната дейност. Това прави един от осем.

До определени хора, които ръководят научни проекти, може да се стигне от страниците на: ФзФ, СтФ, ФНПП, ФСлФ, т.е. в четири от осем факултета. Освен имената обаче *няма информация за контакти, което автоматично значително затруднява всякаква потенциална комуникация*.

Отчети на деканските ръководства, в които задължителна част е научната дейност, имат ФзФ, ФФ, ФНПП и ФЖМК. Отчетът на Физическия факултет се намира в „Архив“³⁷. Отчетът на Философския факултет – в „Официални документи“. ФНПП – в „Деканат“ и ФЖМК – в „За факултета“. Прави впечатление, че отчетите *се намират на съвсем различни места и няма един логичен път, по който те да бъдат намирани*.

Тук ще споменем, че между интернет сайтовете на отделните факултети на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ *няма нищо общо и свързващо*. Някой от тях приличат на постмодерна импресия, а други – на сайтове от времето преди да са били измислени модерните визии за сайтове. Сайтовете на факултетите не се правят по сходен начин, което не създава усещане, че това са части от едно цяло, а по-скоро отделни фрагменти. Това се вижда ясно от посочения по-горе път, по който се стига до отчетите на деканските ръководства.

---

³⁷ Макар и стар, отделен като самостоятелна връзка отчет на заместник-декана по научната дейност има само Физическият факултет. Той се намира в „Архив“ – и е част от отчета на деканското ръководство за периода 2003–2005 г. Отчетът е разбит на три части – за стопанска, учебна и научна дейност. Отново в „Архив“ има отчетен доклад на деканското ръководство за периода 1999–2003 г.

От информацията относно научната дейност в отчетите от сайтовете на ФзФ, ФФ, ФЖМК и ФНПП е трудно да се правят паралели и сравнения. От една страна, това се дължи на предмета на изследване на всеки факултет, а от друга, на организационна култура, която донякъде се определя и от това, с което те работят. Докато в доклада на ръководството на Физическия факултет за периода 1999–2003 г. (последният – за периода 2003–2007 г. не е публикуван онлайн) присъстват таблици, много числа и по-малко думи, в докладите на Философския факултет и ФНПП съотношението е обърнато. Липсата на общи, измерими показатели прави трудно сравнението и оценяването.

4. Основни изводи

Изводът, който може да се направи от анализа на стария и най-вече на новия сайт на Софийския университет, е, че *на виртуалното присъствие на университета не се отдава прекалено голяма важност*. Науката от своя страна явно намира известно място сред дейностите на академичните общности. Но нейното представяне не я разполага като централна част от университетския живот. Тя не се възприема като представителна за динамиката и постиженията в академичния живот на университета, за разлика от приема на студенти, примерно. Вероятно поради факта, че Софийският университет е най-старият и смятан у нас за безспорно най-престижен университет, той сякаш не се нуждае от реклама и затова се изисква старание, за да бъде открита и разпозната науката в него. По начина, по който университетът е представил себе си, не личи той да се намира в силно конкурентна, а още по-малко – в международна среда. За съжаление дори и усилията по издирване на университетската наука не винаги дават успех, поради липсата на *актуална* информация за научни изследвания и техните резултати. Това е особено отчетливо в стария сайт, който, напомняме бе валиден до края на 2008 г. В новия сайт информацията е актуална, макар и да не е съвсем лесно достъпна. Дизайнът на страниците обаче не подсказва, че информацията за научните изяви ще се актуализира постоянно и систематично от всеки един факултет.

На факултетно равнище науката е още по-слабо представена като институционален приоритет. Сайтовете на факултетите са с разнороден дизайн и изглеждат по-скоро като лична инициатива, отколкото като възплъщение на целенасочени усилия на ръководството за постигане на управленски цели. При повече от половината от факултетите, „Наука“ се споменава на едно или друго място с една или друга степен на конкретност и информативност. В пет от случаите информацията се достига след едно кликуване, а в други три са нужни по две кликувания. В уебсайтовете на една четвърт от факултетите науката присъства на главната страница. Част от сайтовете (7/16) са преведени и на английски. Отново в 7/16 – по-малко от половината случаи, съдържанието, което намираме в частта на сайта, отделена за наука, предоставя реална ин-

формация за научноизследователски конференции, публикации или др. Само 3/16 от всички факултети предлагат актуална информация за научната си дейност.

Само една четвърт от факултетите предоставят отчети на деканските си ръководства, в които може да бъде намерена и информация за научната дейност. Те могат да бъдат достигнати след две кликания от началната страница на факултета. Отчетите на деканските ръководства са разнородни като стилистика и управленска култура. Общото между тях е в характерните липси: на анализа на ситуацията (заместен от описания), на разпознати приоритети, на поставени цели и задачи, както и на посочени механизми за постигане на целите.

Може да се обобщи, че като правило при виртуалното представяне на научната дейност липсва именно организационна култура, което понякога преобръща добри намерения в идеи, разминаващи се с реализацията им. С едно изключение – ФЖМК – правило е, че липсва стратегия за развитието на научната дейност, както на факултетно, така и на университетско равнище. Но дори и това изключение, погледнато съдържателно, потвърждава правилото – *в интернет пространството няма следи за активно управление на научната дейност*. Липсва и обща рамка на представяне на научната дейност (т.е. липсва най-важното качество на информацията от управленска гледна точка – нейната съпоставимост и сравнимост), както и стандартен начин за представяне на проектите извън НИС. Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет е невидим по електронен път. С изключение на ФФ, няма публичност и прозрачност в процеса на вземане на управленски решения на факултетно равнище.

Научната дейност на студентите от докторската степен по-скоро липсва, отколкото да е предмет на целенасочено внимание. Международни мрежи се срещат по-скоро като изключение и не се различават като изследователски и/или образователни. Така се създава впечатление, че първите са по-скоро частен случай на вторите.

Нека обобщим. Направените наблюдения не потвърждават хипотезата за неразвитост на самите научни изяви като причина за отсъствие на науката на университета в интернет пространството. Обратното, има неоспорими свидетелства, че се извършва сериозна и разностранна научна дейност. Проблемът обаче е, че тя е представена, както се казва „както дошло“. А идва по най-различни, волунтаристични начини. Беда не е в липсата на стандарти при представянето на научните изяви и резултати – за обем, пълнота, конкретност, акценти, формат, актуалност и пр. Голямата беда е, че начинът на представяне на науката не говори за каквато и да е интенция (разпознаваеми цели), поради което е изключително трудно да се преценява целесъобразността и ефективността на предоставената информация – както в плана на изявителност, така и в плана на комуникативност.

По-скоро получените резултати от проведеното аналитично наблюдение

потвърдиха хипотезите за: а) значителна откъснатост на научната продуктивност от динамиката на обществения живот и б) относително подценяване на въпроса за търсене на обществена легитимация чрез научни постижения. Последният въпрос не се осъзнава като приоритетен, т.е. в наличната институционална среда няма стимул за опубличностяване на научните изяви. Комбинацията от двете, заедно с натрупване на основополагащи информационни „липси“, води до преобладаващо отсъствие на науката в сайтовете на университета и във факултетите (табл. 1). Контрастът с информационното изобилие по отношение на образователната дейност и институционалната организация е повече от очебиен. *Начинът на виртуално оповестяване на научната дейност по същество **скрива** важни реални параметри на извършваната наука. Той по-скоро **разкрива** преобладаващо ситуативния характер на нейната самодейна реализация, а оттам и маргиналното място, което ѝ е отредено като управленска задача – нещо, което един съвременен университет (не) може да си позволи.*

ПОКАЗНОСТ СРЕЩУ ПУБЛИЧНОСТ В НАУЧНАТА ПРОДУКТИВНОСТ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ

1. Увод

Може би от 120 години¹ у нас се мисли, че „наука“ и Софийският университет са, ако не едно и също, то почти синоними. Този отколешен мит обаче не ни попречи да проверим какво се случва с науката в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през периода 2004–2006 г., за който има публично достъпна информация. Изходното допускане е, че научната култура е индикативна за културата на управление на науката в университета, от чието качество всъщност зависи и качеството, и продуктивността на самата научна дейност. Ако научната продуктивност е пряк резултат на научната дейност, то самата научна дейност е резултат на нейното управление, което зависи – пряко или косвено – именно от научната култура.

За научната култура можем да съдим по своеобразието на начина, по който присъстват постиженията в областта на научноизследователската дейност на преподавателите в Софийския университет в публичното пространство. По точно по начина, по който:

а) се идентифицират (разпознават и обозначават) самите научни резултати от техните автори;

б) се представят те за аналитични цели (хипотетично и управленски цели), от институционалните звена, отговорни за провеждане на научна политика в Софийския университет.

За да разпознаем типа научна култура, ни бяха необходими източници на социологическа информация. Измежду не многото материали, които са официално достъпни (например отчетни доклади на декански ръководства пред факултетните общи събрания, самопредставяне на факултетната научна изява на съответната електронна страница от сайта на Софийския университет и факултетните сайтове), се спряхме най-напред на „Алманаха за Научноизсле-

---

¹ От създаването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, колкото и да се спори дали основаването на Висшия педагогически курс през 1888 г. може да се брой за институционално възникване на университета.

дователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г.² по две причини.

Първо, в предговора на изданието е декларирано, че то „отразява по-съществените изяви в областта на научноизследователската дейност на преподавателите, докторантите и студентите на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г./.../ дава възможност за съпоставителен анализ на растежа и динамиката на научноизследователската дейност в Университета“. Самата претенция на този сборник (с конкретни и обобщени данни за научната продукция за въпросния период) преднамерено приканва да бъде ползван за аналитични цели и, предполага се, трябва да обслужва или поне да подпомага постигането на такава цел.

Второ, другите алтернативни източници на информация (например годишни отчетни доклади на факултетните ръководства) са много по-трудно достъпни (не винаги са публични), а и информацията, която се съдържа в тях, не е в обобщен, систематичен и стандартен вид, който да позволява сравнения (каквито бяха изходните допускания за предимствата на Алманаха).

Това, което видяхме „на терен“ обаче, превърна Алманаха от източник на пряко използвана информация в социологически проблем и относително самостоятелен обект на изследване. В хода на цялостното ни изследване³ възникнаха няколко основни хипотези:

1. Научната дейност в Софийския университет е повече въпрос на личностна изява, отколкото резултат от институционален ангажимент към развитие на науката. Поради това идиосинкразията на личния опит доминира над институционалния стандарт за това:

- а) какво е наука;
- б) как нейните резултати се оповестяват;
- в) как се отчитат научните изяви и постижения.

2. Доколкото (както ще стане ясно по-долу) при всички факултети е регистрирано съществено разминаване между заявени в обобщен табличен вид и изложени в конкретика данни, може да се направи допускането, че вероятността данните да са достоверни е толкова по-голяма, колкото по-малък е относителният дял на разминаванията на „реалните“ спрямо декларираните данни;

3. Колкото по-слабо конкурентна е една професионално научна среда, толкова по-размити са стандартите за научна продукция и съответно така се оказва лесна реализацията на научен продукт. В резултат се оказват по-високи и обемите на продуктивността, за чието качество обаче не може да се приведат убедителни свидетелства.

---

² Който накратко ще бъде наричан навсякъде в текста Алманаха.

³ Кое то се разгръща в няколко паралелни плоскости – кариерно развитие, проектна дейност, акредитационна процедура, атестация на преподавателите, факултетни сайтове и т.н.

2. Обща характеристика на използваната база данни

Алманахът съдържа данни за всички факултети в рамките на Софийския университет (с изключение на Факултета по медицина, който не е съществувал към момента на издаване на сборника).

Сборникът съдържа данни за 15 факултета (Биологически, Богословски, Геолого-географски, Исторически, Стопански факултет, Факултет по журналистика и масова комуникация, Факултет по класически и нови филологии, Факултет по математика и информатика, Факултет по начална и предучилищна педагогика, Факултет по педагогика, Факултет по славянски филологии, Физически, Философски, Химически факултет, Юридически факултет) и пет звена към университета (Департамент за информация и усъвършенстване на учители, Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“, Департамент за езиково обучение, Департамент по спорт, Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“), на които настоящият анализ няма да обърне подробно внимание поради спецификата на провежданото социологическо изследване.

Информацията е разделена по 15 индикатора, както следва: „публикации у нас; публикации в чужбина; изобретения и авторски свидетелства; участие в национални конференции, школи и др.; участие в международни форуми; издадени монографии, учебници, студии; обучавани докторанти; доктори, кандидатски дисертации, доктори на науката; редактиране, рецензии и предговори на книги; преводи на книги, речници; одобрени проекти на НФНИ; одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет; одобрени проекти по международни програми; участие в договорната тематика на НИС; участие в краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина.“

Наблюдението показва, че *липсва общо разбиране за това, какво е по същината си научноизследователската дейност* и поради това няма и единен за университета критерий за нейното регистриране и отчитане. Но както ще стане ясно по-долу в настоящия анализ, този недостатък е вследствие именно на липсата на осъзнаване на необходимостта от обосновка на целта, с която се събира информацията на управленско равнище, както и от липсата на ясна стратегия за управление и развитие на научноизследователската дейност в университета. А това е резултат на факта, че дълги години на научната дейност се е гледало като на нещо „по подразбиране“, което така или иначе се случва от „само себе си“.

От друга страна обаче, липсата на обоснован избор на индикатори се заменя от изброяване на видове научни изяви, като се създава очакването, че научноизследователските дейности са обхванати в тяхната пълнота. Основните видове научна изява, за които се събира информация, са от различен порядък – научна продукция (публикации и изобретения), научна комуникация (конференции, реферирани и рецензиране), научна социализация (докторанти,

специализации), научна дейност, организирана по определен начин (проекти⁴). Остава без отговор въпросът защо са предпочетени едни, а липсват други научни дейности (само като пример, участие в управление на научния живот). Предполагаемият скрит отговор е – поради отсъствието на ангажимент към концептуално изясняване на такива въпроси в подготвителния етап на събирането на базата данни.

Изброяващият маниер на съставяне на листа от индикатори за научна изява, чрез който се допуска общо сумиране на твърде различни неща, например монографии и студии, всъщност е демонстрация на липса на концептуален интерес към структурата на научната дейност. А научната дейност би имала промислена структура само когато тя се впише в структурирана среда. В този смисъл изброяващият маниер на поднасяне на индикаторите е сам индикатор за „отписаността“ на научната дейност от структурата на академичния живот в Софийския университет⁵.

Зададената на университетско равнище матрица от индикатори, по които да се регистрират, събират и съпоставят постиженията на отделните преподаватели, присъства в началото на представянето на всеки факултет. Но дотук стигат опитите за придържане към общ стандарт на излагане на информацията.

Спецификата на начина, по който е представена информацията в Алманаха, е симптоматична за липсата на каквато и да било операционализация на отделните индикатори по единни за университета критерии. Като например: какво може да попадне под раздела „обучавани докторанти“ – някои от щатните преподаватели са изписали имената на ръководените от тях докторанти, други – темите на дисертационните им трудове, трети – просто са ги отчели като брой. По същия начин стои и нееднозначността в разбирането за „публикации“ – дали само текстовете в научни и специализирани издания, или всички възможни прояви на съответния преподавател (някои преподаватели например в този раздел са включили публикуваните доклади от конференции, а други са ги представили в графата участие в конференции, школи и др.). Имат ли място в този раздел интернет публикациите и статиите във всекидневници? Тази неяснота между другото се отнася за повечето раздели. Като резултат, проблемът – какво да се изпише под съответната рубрика – е решен според субективната преценка на всеки отделен преподавател⁶. Зад отделните

---

⁴ Като не се отдава значение на позицията на отделния изследовател в рамките на проекта, т.е. ръководител, участници, координатор и пр. са с един и същ статут, нито пък и разграничават индивидуални от колективни, едногодишни от дългогодишни и пр.

⁵ В Правилника за управлението и дейността на университета на научната дейност е отделено специфично място – „Раздел втори, Научна дейност“, където няма да намерим експлицирана структура на научната дейност и регламентация на нейното управление. Същевременно в договора между работодател и изпълнител, въз основа на който членовете на академичната общност получават възнаграждения за своя труд, изследователска дейност изобщо не се споменава и нейното отчитане не е условие за получаване на възнаграждението.

⁶ И както става ясно, това не е проблем на преподавателя, а на създателите на Алманаха. Тук е мястото да бъде направено следното уточнение. Представените в настоящия анализ

индикатори щатните преподаватели са „отчели“ дейности от всякакъв род и вид: художественотворчески, изложби, концертни изяви, направени интервюта и пр. Като например:

„Преподавани дисциплини в специалност.....“ [2007:364].

„Художествено-творческа дейност

.....литературно четене на преводи на съвременна турска поезия, ноември 2005“ [2007:374].

„Индивидуални, колективни, секционни и специализирани изложби, пленери, проекти и конференции:

/.../XVII международно биенале на хумора и сатирата – Габрово“ [2007:793].

„копия на икони и картини от известни майстори“ [2007:789].

„...2004 г. – Номинация за „Кристална лира“ в категория „Изпълнители““ /.../ [2007:791].

„Концертни изяви

02.03.2004 – Димитър Христов – „Виолончелото оставя дясната ръка на пианото“ Рецитал на Джефри Дийн“ [2007:790].

„Други

Над 50 интервюта в българския и чуждестранния печат за последните 5 години“ [2007:225].

„Интервюта /.../

Сп. „Философски алтернативи“, бр. 5, 2005. Интервю“ [2007:607].

Дори там, където индикаторът не предполага възможности за субективна интерпретация, се натъкваме на неточности:

„Одобрени проекти на НФНИ“

„Теория на кодирането и алгебрични повърхнини“, дог. 78/17.04.2006 с фонд НИ към СУ „Св. Климент Охридски“ [2007:481].

„Одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет

1./...../, финансиран от фонд Научни изследвания на СУ „Св. Климент Охридски“ [2007:56].

Голяма част от социалните и хуманитарните кадри смятат публицистичните си изяви за научна продукция, като например:

„Публикации в медиите – над двадесет аналитични материала в ежедневниците на български език – Политика, Капитал, Сега, Дневник, 24 часа, Монитор, 2006... [2007:636].

„Предизборна реторика – ТВ, 01.10.2006 г., предаването „Отзвук“ /.../“ [2007:677].

примери са избрани напълно произволно от Алманаха на Софийския университет с основна цел: фактологическа обосновааност на твърденията в текста. Там, където е възможно, имената на конкретните преподаватели, автори на съответната научна продукция, не са споменати поименно поради факта, че не се интересуваме от конкретните личности, а – от *общица модел и тенденциите* при опубличностяване на информацията.

„Радио интервюта по Радио–Шумен, Радио „Хоризонт“ и др. за кандидат-президентската предизборна кампания, 2006“ [2007:677].

На повечето места не е ясно в български или в чуждестранни издания са цитираните заглавия. Това е характерно за по-голяма част от текстовете, които не са подредени по рубрики „публикации у нас“, „публикации в чужбина“. Читателите не са длъжни да разпознават всички заглавия на специализираните издания, за да могат да преценят обективно къде е направена съответната публикация.

Изложените по-горе примери са илюстрация за две основни тенденции:

1) Размити стандарти;

2) Сбъркани (твърде разтегливи) критерии и съответно грешно подадена информация (например членовете на цели катедри са подавали информация за период, различен от зададения в Алманаха (катедра „Социология“). Липсата на ясно дефиниране на отделните критерии е предпоставка за обърквания и субективизъм (обикновено *в посока на преувеличаване на обема* на научноизследователската продукция, както ще стане ясно по-долу в настоящия анализ). Прави впечатление обаче, че няма примери публикация в чужбина да е обявена за българска, а има университетски проекти, обявени за национални.

За да съществува необходимостта от обосноваване на това, що е то научноизследователска дейност, особено важно е наличието на *промишлена стратегия за развитието на научната дейност*, която да контролира *фазите, етапите и формите на научния живот във факултетите*. Дефинирането на това, що е научноизследователска дейност, би довело до извеждане и на основните индикатори, по които ще се мери научната работа на щатните преподаватели в Софийския университет, информацията по които би послужила за конкретни управленски цели.

Обратно, липсата на обосновка води до изброяване на различни видовете научни изяви като еднопорядкови (какъвто е случаят с Алманаха), като се създава очакването, че проявите на научна продуктивност са представени в тяхната пълнота. Тоест възникват основни въпроси, отнасящи се до структурата на научната дейност и стандартите за правене на наука. Ако имаше такива, макар и вариращи по специалности, подобен проблем с представянето на информацията не би възникнал. Ако институцията поддържаше курс на управление на научната дейност, за тези цели би била необходима аналитично обработена информация и би се наложила, ако не строга традиция, то поне практика на рутинно събиране на съпоставими данни. Управлението на научната дейност би било основание за стандартизация на информацията за научните изяви при тяхното отчитане, поради което тя и външно би изглеждала доста различно от сега достъпните данни.

А как изглеждат те в случая с Алманаха?

В предговора на сборника срещаме следното обяснение:

„Предложеният сборник отразява по-съществените изяви в областта на научноизследователската дейност на преподавателите, докторантите и студентите на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г. По форма и съдържание настоящето издание е продължение на издания през 2003 г. сборник, което дава възможност за съпоставителен анализ на растежа и динамиката на научноизследователската дейност в Университета“ [2007: Предговор].

Заявеното като намерение в предговора на изданието на практика не е изпълнено във всяка една от претенциите си, които ще разгледаме поотделно, а именно: кой е субектът на научноизследователската дейност в Софийския университет, за какъв период са изложените данни, какво се представя и с каква цел?

Първото, което се забелязва при прегледа на Алманаха, е, че със своите научноизследователски постижения в някои случаи се представят *отделни личности*, а в други – *структури* (катедри, лаборатории и пр.). Тук възниква въпросът кой всъщност е субект на научноизследователска дейност? Данните от сборника свидетелстват по-скоро в посока, че *това са индивидите, които само номинално се числят към структурни звена*. Доказателство за това е фактът, че когато дадено звено работи по един проект, той е отчетен от участниците в него като лична изява и с вариации в позоваването. Това го прави трудно разпознаваем от външен изследовател, особено ако той не е част от съответната дисциплина общност.

Още по-важен индикатор за научната култура е самата *стилистика на позоваване* на собствените научни изяви. Тук проблемът, от една страна, е в липсата на общ стандарт за цитиране, а, от друга страна, е пропуснатата и задължителна библиографска информация. А този факт сам по себе си е симптоматичен за изолационизма, в който работи отделният автор. Не може да се приеме за нормална липсата на основните библиографски данни при цитиране на литература (а това е особено честа практика при цитирането в сборника). Ето няколко примера в тази насока:

„Грамматичната глаголна категория „време“ в романските езици (въз основа на френски, италиански и испански).“ [2007:209].

„Статии

2004. Езикът като обект на правно регулиране. Първа международна конференция „Право и език“, Св. Влас, септември 2003.“ [2007:335].

„В. Борисова. Социално-педагогически модели за взаимодействия с деца в риск“ [2007:807].

„Някои от заглавията на студиите са: Специфика на народните празници; Новият митологичен цикъл/.../“ [2007:795].

„Attitude scale development in countries which send illegal immigrants (in press)“ [2007:603].

„Социална психология и жизненият свят на личността. Предговор към „Христоматия по социална психология“. Съставител Л. Андреева, София: Дилор“ [2007:603].

„Потребителско поведение и реклама“, 2004 г. [2007:604].

Карасимеонов, Г. Модернизацията на българските политически партии – студия 2005“ [2007:628].

„Българският преход в глобални условия – студия в изследователски проект съвместно с Мадридския университет Карлос III [2007:629].

„2005 сборник статии „Лелята от Гьотинген“ [2007:637].

„Concordia – since 1997“ [2007:641].

„Поредица „От Орфей до НДК“ на английски език в сп. Vagabond“ [2007:740].

Ще си позволя да цитирам Антоанета Тотоманова и Ефросина Пенкова:

„У нас библиографската регистрация на отделните видове документи в текущата национална библиография се осъществява на базата на приетите български нормативни актове в тази област. Основните постановки в тях са съобразени с приетите международни стандарти. /.../ стилът, формата и начинът на цитиране на източниците е от изключителна важност за по-нататъшната съдба на публикациите. На всички ни е известно, че от много време насам цитатът започна да се използва като измерител на „стойността“ на изследванията, като характеристика на научните институции и учените /.../ но още по-абсурдно е мнението на университетския преподавател X, че справочният апарат може да бъде израз на вътрешното усещане на автора. Извинете, госпо- да преподаватели, но библиографското цитиране е един строго формализиран процес, който се подчинява на определени правила и иманентната му логика не произтича от естеството на текста, а от правилата, заложените в стандартите за библиографско описание на отделните видове документи и най-вече на тези в БДС 17377–96. Библиографско цитиране. Всички проблеми, свързани с цитирането на печатни издания, са разгледани и разрешени с този стандарт“ [Тотоманова, Пенкова⁷].

От представените в сборника данни за научноизследователската дейност на Софийския университет за периода 2004–2006 г. става ясно, че единственото правило за цитиране, което се следва, е по изрече на Тотоманова и Пенкова – „вътрешното усещане на автора“, вариращо от случай на случай.

По този начин цитирани, продуктите на научноизследователската дейност остават разпознаваеми единствено за техния автор. А това е възможно единствено когато той е най-вероятно и единственият им ползвател. Ако съответните научни продукти са били въввлечени в активен научен оборот, те биха имали дължимите библиографски атрибути още преди да бъдат събрани за нуждите на Алманаха и за автора просто би било не само наложително, но и по-лесно да ги посочи коректно.

Проблемът с точността на представяне на информацията не засяга само публикациите на авторите. Ето няколко примера:

---

⁷ Вж. А. Тотоманова, Ангелова-Пенкова, Е. Цитирането – гледната точка на библиографите. <http://liternet.bg/publish9/atotomanova/citiraneto.htm>

под рубриката „Участия в национални конференции, школи и др.“ е поместена следната информация:

„Китен, 2005“ [2007:743].

„Кюстендил, 2006“ [2007:743].

„Над 30 за период от 5 години⁸ в областта на психологията, специалната педагогика и логопедията, включително международни“ [2007:803].

Под рубриката: Обучавани докторанти:

„Един докторант – Ясен Бориславов“ [2007:898].

„2 докторанти“ [2007:628].

„3 докторанти“ [2007:629].

Примерите могат да продължат още, но този факт отново поставя проблема за целите, с които се предприема инициативата издаване на справочник за научноизследователската дейност. Въобще стои въпросът за кого е предназначен този огромен набор от информация. Ако това е лицето на университета откъм страната на научноизследователската дейност, възниква необходимостта от възможност за сравнимост на информацията: по периоди (както в рамките на този сборник, така и с отминали такива, за които вече са събрани данни), по факултети, по катедри. Липсата на единни стандарти за начина на представянето на резултатите прави това начинание невъзможно дори и за хората, които са се заели да обобщят данните в табличен вид в началото на представянето на всеки факултет⁹, а какво остава за външния читател.

На някои места в Алманаха е очевидно, че той е съставен като данните, които всеки от преподавателите е представил за научноизследователската си дейност, директно са копирани в сборника. Дори чисто стиловите разминавания във вида на използвания шрифт и други графични особености на текста будят не особено добри мисли за качеството на представения продукт. Например в целия Алманах имената на преподавателите са изписани на кирилица, но на стр. 72 (Физически факултет, катедра „Радиофизика и електроника“) срещаме : “Dr. Nina Djermanova“, след което без никаква логика и описание на вида научноизследователска дейност следват публикациите на този преподавател, на първата от която името на преподавателя е подчертано, без да е обяснено защо. Наблюдението върху съдържанието и начина на представяне на информацията показва, че не е направен опит за изчистване дори на стилистичните и техническите различия в представянето ѝ.

От казаното по-горе става ясно, че емпиричната информация не е обработена за нуждите на аналитичните цели, поставени от Алманаха. Но по-големият проблем тук е, че самата суровост на материала, неговата нестандартност биха поставили пред много трудна, практически неизпълнима задача онзи,

⁸ Като се има предвид, че Алманахът би трябвало да отразява научноизследователската дейност на щатните преподаватели за тригодишен период – *бел. моя*.

⁹ Като тук се допуска, че това са хора от самия факултет, т.е. познават материята отвътре.

който вторично би опитал да премахне различията от позицията на някаква административна дистанция от първоизточниците.

В този смисъл насочването на вниманието върху стилистичните и даже графични особености на текста не е резултат от самоцелен педантизъм. „Техническите“ особености на изложените данни в Алманаха ще се окажат потвърждение на основна констатация при анализа на съдържанията на подадената информация, а именно: научната дейност в Софийския университет е повече личностна изява, отколкото институционален ангажимент. Затова и *идиосинкразията на личния опит, повтаряме, доминира над институционалния стандарт*. Липсата на ресурс да се поддържа стандарт в съдържанията води и до намаляване на желанието да се въведе стандарт във формата.

При все това обаче, *ако на равнище факултет на така събраната информация се гледа съдържателно като ресурс за провеждане на организационна политика в научната дейност, а не като формално мероприятие, без последици върху факултета, тогава би могло да се очаква факултетно усилие за обработка, в това число и на формата, и на формата на информационния масив*. При маргиналност на управленския интерес към информацията на факултетно равнище няма как да възникне стимул към нейното подреждане, включително и чисто стилистично, на общоуниверситетско равнище. И става неизбежно и графичният, и съдържателният произвол да останат съхранени за бъдещите поколения.

Второ, *представянето на научни изяви на докторантите е по-скоро изключение*, а студентите въобще не се споменават. Регистрираната картина показва, че *на студентското участие в научни изследвания не се гледа като на императивна университетска норма*.

Този факт е поредно доказателство в полза на хипотезата, че правенето на наука в Софийския университет е въпрос в много по-голяма степен на личен избор, активност и самосъзнание на отделни преподаватели. В този случай включеността на студентите и докторантите в научноизследователския процес е въпрос единствено на лични пристрастия и специфика на съответната ситуация, а не необходима част от учебния процес. Въпреки че международната класификация на ЮНЕСКО за видовете образования специфицира университетското образование именно като образование, ориентирано към изследвания. Оттук логично възниква и въпросът дали изобщо става дума за научноизследователска дейност или просто в най-добрия случай (или масовия случай) за изследователска. В данните, събрани в Алманаха, няма възможност да се направи такова различие.

Трето, доколко основателна е претенцията, че в Алманаха става въпрос за периода 2004–2006?

В Алманаха има данни от 90-те години до 2007-ма (годината, в която вероятно е събрана информацията). Това се отнася за осем факултета. Този факт сам по себе си е доказателство за систематичното незачитане на стан-

дарт. Ето няколко примера: само при Биологически факултет, Химически факултет, Юридически факултет, Факултет по математика и информатика и Богословски факултет сроковете са спазени стриктно от всички преподаватели, подали информация за научноизследователската си дейност. Факултетът по педагогика масово е нарушил това правило, а по-голяма част от щатните преподаватели на катедра „Социология“, както вече бе споменато, са представили резултати от научноизследователска дейност за периода 2004–2007 г.

Примерите могат да продължат, но това, което прави впечатление, е наличието на масово споделена културна норма за дължимост на научната продукция. Поради това поднесените данни разширяват, а не скъсяват отчетния период с надеждата, че механично увеличената „продуктивност“ поне приближава фактическото състояние към дължимото, прикривайки разминаването между норма и постижения *чрез номинално позоваване на (големи) обеми научни изяви*.

От казаното дотук става ясно, че така събраната информация не подлежи на пряко агрегиране, а още по малко – на сравнения. За да са възможни такива, още на равнище предварителни условия, е необходима или изчерпателност на информацията, или представителност на извадката (нито едно от условията не е изпълнено). Напротив, тъкмо обратното, фактът, че данните не са изчерпателни, е деклариран още в предговора на изданието. Това обаче е част, но не и целият проблем, защото дори звената, които са публикували информация, не са представени в пълнота, а данните пък от своя страна не са хомогенни, изготвени по общ стандарт за представяне.

Единственото общо за факултетите е наличието на разминаване между представената в сборника конкретна, поименна информация и обобщените данни от нея в табличен вид в началото на представянето на всяко звено. Оттук логично следват предположенията:

- Информацията е толкова хаотична, че колкото хора се опитат да я систематизират, толкова различни резултата ще се получат в зависимост от критерия, по който „се брой“;

- Допуснати са умишлени грешки при обобщаването, защото е трудно да се отчете като техническа грешка при систематизацията на информацията обобщението за наличие на 82 одобрени проекта на Националния фонд „Научни изследвания“ (НФНИ) и липсата на представяне в справочника поне на един от тях, какъвто е случаят с Биологическия факултет. „Грешките“ систематично завишават личните постижения, а това е напълно естествено, ако е вярна хипотезата, че научната изява е на първо място себеизява. (В Приложение 2 представяме средните стойности на научните изяви, чиято величина прави лесно обяснимо желанието за раздуване на посочените обеми научна продукция.);

- Вероятно има и други данни, които са спестени в конкретиката си и са представени само в обобщен вид. Това на свой ред поставя питането: кой е

критерият за опубличностяване на определени данни и „скриването“ на други (още в предговора на сборника проф. Георги Бакалов обяснява, че сборникът „отразява *по-съществените* (ред. моя) изяви в областта на научноизследователската дейност на преподавателите“. Кой е критерият за същественост на научноизследователската дейност, по който се мери по-малко съществено, по-съществено, най-съществено и пр.? Липсата на обективен такъв води до волни „вариации на темата“ като включване в сборника на изказвания в медиите, публикации в средства за масова информация от всякакъв вид, раздели художественотворческа дейност и пр.).

Изложените по-горе факти обуславят *невъзможността да се реализира пряко нито една от целите, представени в предговора на сборника*. Невъзможно е да се направи каквото и да било съпоставително или аналитично изследване, най-малкото поради факта, че е належащо използването на количествени методи за обработка на данните, които имат своите изисквания. А всяко от тях е нарушено, както става ясно от изложените по-горе факти.

Представянето на всички факултети като различни, но еднопорядкови по отношение на опубличностяването на информацията от научноизследователската си дейност не е невъзможно. Но, първо, това не би допринесло за по-доброто разбиране на това, какво се случва с научноизследователската дейност в Софийския университет. Второ, еднопорядковостта не е водеща в случая, защото количествените натрупвания по отделните индикатори, отчитани в Алманаха, правят видими някои съществени разлики както по отношение на представянето на данните, така и по отношение на обема на резултатите от научноизследователската дейност във факултетите (вж. следващата глава). Въпреки това обаче дори „с просто око“ се вижда, че определени факултети са се справили по-добре не само в представянето на резултатите, но и в постиженията си в областта на научноизследователската дейност. Доказателство за последното е, че разликата между най-добре представилия се по всички показатели за научна продуктивност факултет (Исторически) и най-слабо представилия се (Юридически) е *приблизително 14 пъти* (вж. също и девета глава, „В университетската олимпиада не само участието е важно“). А пък по отделен показател, какъвто е „публикациите в чужбина“, разликата между първия факултет (Химически) и последния (Юридически) е точно ... *100 пъти!* (вж. табл. 1 в Приложение 2).

3. Основни етапи на изследването

Главното предизвикателство пред нас като изследователи беше да осигурим възможност за сравнимост между факултетите. Както стана ясно по-горе, това е доста трудна задача и изпълнението ѝ премина през няколко основни етапа.

3.1. Предварителен етап – т.нар. „чистене на масива“ с цел сравнимост на информацията

Доколкото стана ясно, че има общи недостатъци в представянето на всички факултети, но и че не всички могат да бъдат наредени в една линия по този показател, е необходимо информацията, съдържаща се в Алманаха, да бъде представена в обобщен количествен вид на база изложените в конкретика резултати. Това ще направи възможна и по-нататъшната математическа и статистическа обработка на данните и съответно техният анализ. Тук е мястото да бъдат направени някои уточнения:

1. Както посочихме по-горе в настоящия текст, Алманахът съдържа информация за публикации не само в научни, но и в периодични вестници и списания. За целите на сегашното изследване всички публикации, които не са в специализирани списания, бяха изключени от количествените натрупвания по съответните индикатори.

2. Както вече беше подчертано, за източник на информация е използван единствено издадението от университета „Алманах за научноизследователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г.“. Същевременно обаче предварителната работа с емпиричния материал установи, че в Алманаха са посочвани данни от 90-те години на XX в. до 2007 г. включително (годината, в която вероятно е събирана информацията). Това се отнася за повече от половината факултети (осем факултета представят такава информация). Това наложи т.нар. „чистене на масива“, което беше свързано с отстраняване от масива на данните, които не се отнасят до периода 2004–2006 г.

3. Същевременно вече беше подчертано, че в Алманаха липсва обосновка на избора на индикаторите, по които ще бъде мерена научноизследователската дейност в университета. Това обстоятелство наложи за целите на настоящия анализ отсяване на значимите за научноизследователската дейност индикатори. Изборът им беше обусловен от предварителния статистически анализ¹⁰ на изчерпателния масив от данни за резултатите от атестацията във Философския факултет (като си даваме сметка, че е възможно за останалите факултети значимите индикатори да са други, но това е единствената напълно завършена в рамките на университета атестация към този момент и следователно единствената изчерпателна база данни по индикатори за научноизследователска дейност, с която университета разполага). При търсене на статистически значимата връзка между броя точки по отделните индикатори и общия брой точки за научноизследователската дейност на преподавателите във Философския факултет бяха открити следните индикатори, които се оказаха „важни“ (по критерия наличие на *статистически значима връзка между съответния*

---

¹⁰ Чиято методика е представена в следващата глава, посветена изцяло на анализа на данни от този частен информационен масив в един факултет.

индикатор и научноизследователската дейност като цяло). Представяме ги в низходящ ред на относителна тежест (степен на влияние върху общото равнище на научна реализация на университетските преподаватели):

- а) публикации в чужбина;
- б) публикации у нас;
- в) изобретения и авторски свидетелства;
- г) дългосрочни специализации в чужбина;
- д) издадени книги, монографии, сборници, учебници;
- е) одобрени проекти на НФНИ;
- ж) одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет;
- з) одобрени проекти по международни програми;
- и) проекти по договорната тематика на Научноизследователския сектор (НИС).

4. Работата с масива открие още един проблем, който беше засегнат по-горе в нашия анализ и който ще бъде разгледан в последната част от текста, а именно: наличие на съществено разминаване между реално представените резултати (които за краткост ще бъдат наричани „реални“) и декларираните такива в табличен вид при представянето на всеки факултет (които по-долу ще бъдат наричани „декларирани“). Това наложи преброяване на „реалните“ резултати, в резултат от което бяха получени данни за всеки един от факултетите по отделните индикатори (видове научна продуктивност) за този тригодишен период. Тази процедура на свой ред позволи изчисляване на средногодишна продуктивност за всеки факултет за всяка от научните изяви и така стана възможна аналитична съпоставка между отделните факултети.

За да стане възможна сравнимостта между отделните факултети по при знака „отклонение на декларирана от реална информация (на което се спира последната част от текста), беше пресметнато с каква част (с колко процента) са увеличени/намалени обобщените данни, представени в табличен вид, спрямо реалните (формула 1):

$$(1) \quad \begin{array}{l} \text{(данни представени в Алманаха – „реални“ данни)} \\ \text{„реални“ данни} \end{array}$$

С „преувеличение“ в текста ще бъде означаван онзи дял от научната продукция, която даден факултет декларира като сумарно число, но няма възможност да се провери дали числовото обобщение изхожда от коректни изходни данни.

При този етап от количествената обработка на данните изследването се натъква на следния проблем. Ако например декларираните данни са „х“, а реално представените – 0, отклонението е безкрайно голяма стойност. Тази пречка направи невъзможно пресмятането на средното отклонение от заявените данни по факултети и сравняването им на тази основа. Самите безкрайности обаче (които в табл. 1, Приложение 2 са определени като „тотално отклонение“) могат да бъдат сравнявани помежду си. При изчисляване

на прираста съответните стойности на данните не бяха разделени на броя на щатните преподаватели (защото той щеше да фигурира и в числител и в знаменател и това обезсмисля процедурата) (формула 1). За да сравним обаче т. нар. тотални отклонения помежду им, беше необходимо да разделим данните от Алманаха на броя щатни преподаватели и после да ги сравняваме. Това направи възможно сравняването на „тоталните отклонения“, което пък доведе и до възможността за определяне на минималните и максималните отклонения по отделните индикатори¹¹, а оттам и сравняване на факултетите според броя на индикаторите, по които са представили най-точно данни.

Тук трябва да се отбележи, че *има и отрицателни прирасти* (макар и малко на брой) – *заявените данни са по-ниски от „реалните“!* В настоящия анализ тези стойности са приети за най-добри по отделните индикатори само когато липсва нулата като индикативна за липса на разминаване между данните. В противен случай за най-малко отклонение се приема 0, а не най-ниската стойност на прираста по съответния индикатор. Същевременно при някои от факултетите средните разминаванията между декларираните и „реални“ данни могат да бъдат изчислени (при тях няма индикатори, при които отклонението е „тотално“). По този начин може да бъдат определени тези факултети, чиито данни като цяло се отклоняват най-малко от предварително декларираните. Такъв е случаят с Факултета по математика и информатика (вж. последната колона на табл. 1, Приложение 2).

Въпреки направените допълнителни обработки и опит емпиричният материал да бъде приведен във форма, която позволява сравняване на отделните факултети, текстът няма претенция за категоричност в точността на натрупаната количествена информация. Както стана ясно по-горе, специфичността на опубличностяване на данните създава условия колкото пъти бъде направен опит да се обобщат масивът по отделните индикатори, толкова различни резултатите да се получат.

3.2. Основен етап и неговите резултати

На първия етап от изследването бяха изготвени индивидуалните профили на отделните факултети (изложени в текста по азбучен ред). В тях бяха изведени предимствата/недостатъците на всеки факултет от гледна точка на начина, по който:

- а) се идентифицират самите научни резултати от техните автори;
- б) те се представят за аналитични цели от институционалните звена, отговорни за провеждане на научна политика в Софийския университет.

Въз основа на тези изходни данни на следващия етап преминахме към съставяне на обща класация на всички факултети.

---

¹¹ Като минималните отклонения на места са повече от едно за съответния индикатор, т.е. възможно е при повече от един факултет декларираните данни да съвпадат с „реалните“ по определени индикатори.

3.2.1. Индивидуални профили на факултетите в Софийския университет

Биологически факултет

Предимства. Биологическият факултет е представен с 85 на сто от щатния си състав. Този резултат е над средния за факултетите (факултетите в университета са представени средно със 72,2 на сто от щатния си състав, което гарантира много висока надеждност). Информацията е изложена в обобщен вид – по индикатори – като е спазено изискването за опубличностяване на резултатите само за избрания тригодишен период – от 2004 до 2006 г. включително. Този тип представяне има множество предимства от гледна точка на употребата на информацията за аналитични цели. Изложените в Алманаха публикации имат всички необходими библиографски данни.

Недостатъци. Още при етапа на запознаването с данните, читателят се натъква на следния факт – таблицата, представяща резултатите от научноизследователската дейност на факултета за периода 2004–2006 г., съдържа информация почти по всички индикатори с изключение на категорията „доктори, кандидатски дисертации, доктори на науката“ (като напр. „одобрен проект на НФНИ“ – 82; „одобрен проект, финансирани целево от държавния бюджет“ – 25 и т.н.). При конкретизацията на дейностите обаче факултетът представя данни само за публикациите на щатните му преподаватели в България и в чужбина. Независимо, че е избран благополучен вариант за представяне на резултатите от научноизследователската дейност на щатните преподаватели във факултета, липсата на конкретни данни за повечето от индикаторите води до съществено разминаване между декларираните и реални резултати.

Богословски факултет

Предимства. Всички щатни преподаватели на факултета са представили информация за научноизследователската си дейност. Спазено е изискването за деклариране на дейностите само за заявления в Алманаха тригодишен период. Данните имат задължителните библиографски атрибути.

Недостатъци. Информацията за научноизследователската дейност на Богословския факултет не е представена по катедри (според сайта на университета, факултетът има две катедри), а по преподаватели. Още от пръв поглед върху базата от данни става ясно:

а) липсата на всякакви стандарти за изложение на информацията (някои преподаватели са я представили, разделена по индикаторите от университетската матрица, други след името си са опубличностили всичко, което субективно са преценили за важно);

б) значителното разминаване между декларираните и реално изложени данни. С изключение на данните по индикатора „изобретения и авторски свидетелства“ (където и не се очаква да има такива), всички останали, които са декларираните, се разминават в голяма степен спрямо реално представената в своята конкретика информация.

Геолого-географски факултет

Предимства. Факултетът е представен с 60 на сто от щатния си състав (което е под средната представителност за факултетите, но при все това няма основания за съмнения в достоверността на данните) и съответно с четири катедри (а те са осем според информацията в сайта на университета).

Недостатъци. Катедрите „Геология и палеонтология“, „Минералогия, петрология и полезни изкопаеми“ и катедра „Социално-икономическа география“ са дали информацията по преподаватели, а катедра „Регионална и политическа география“ е представена само с публикации. Те обаче са цитирани директно, без да бъде определено към кой от индикаторите спадат: публикации у нас/в чужбина; книги, монографии и пр. Следователно дори в рамките на факултета няма общ модел на представяне на информацията. Смяло мога да кажа, че липсва стандарт за излагане на информацията дори в рамките на една катедра, защото всеки от преподавателите е използвал различен начин на цитиране, стил на представяне на дейностите (някои са представили проектите, в които са участвали само с номерата им, други – с точните им наименования, трети – само с техния общ брой)¹², дори и чисто стилистични особености – някои подчертават името си в цитиранията, други го удебеляват и пр. Специфичното в случая е, че по нито един от индикаторите факултетът не е представил най-точно данните си в сравнение с останалите факултети, нито пък декларираната информация се разминава най-значително от реално представената в сравнение с другите.

Исторически факултет

Предимства. Историческият факултет е представен в Алманаха със седем катедри (според официалния сайт на факултета техният брой е точно толкова), като данни за научноизследователската си дейност са поместили 88 на сто от щатните преподаватели във факултета (вж. табл. 1, Приложение 2). Това гарантира в голяма степен пълнота на информацията за научноизследователската дейност във факултета. Същевременно факултетът е представил най-точно данните (с най-малко разминаване между „декларирани“ и „реални“ данни) само по един индикатор. Като цяло представянето на факултета се придържа към зададените индикатори.

Недостатъци. Отделните катедри са представили информацията по различен начин (което е практика за целия университет), като типовете представяния се свеждат до:

- а) изчерпателното представяне на всеки преподавател;
- б) информационният масив е разделен по зададените индикатори, в рамките на които всеки преподавател се е представил с извършените научноизследователски дейности по съответния критерий.

---

¹² Което се случва почти при всички факултети, когато данните са представени по този начин.

Всеки от преподавателите сам е преценил как да изглежда представянето му и, след това, както е подадено, така и е публикувано то. Независимо, че на пръв поглед изглежда, че информацията е предадена коректно (точност на цитиране и пр.), в представянето на факултета се наблюдават характерните за целия Алманах неточности и непълноти в изложението на данните.

Стопански факултет

Предимства. Място в представянето са намерили съответно 61 на сто от щатните преподаватели (което от своя страна е под средното за факултетите в университета, но и в този случай не е застрашена достоверността на информацията).

Недостатъци: Стопанският факултет е представен само с една катедра (от общо четири). Невъзможността за външен контрол на данните се обуславя от факта, че информацията е представена по преподаватели, всеки от които е изложил данните по отделните индикатори, както намери за добре. В рамките на една катедра информацията започва с очакването, че информацията ще е разделена по индикатори, по които всеки преподавател ще изложи своите резултати. Впоследствие обаче става ясно, че някои автори са представили данните по години, други под рубриката „публикации у нас“ са посочили напр.: „Маркетинг, Авангард, С., 2006“ [2007:951], което най-вероятно е учебник и пр. Това предположение се потвърждава още повече от факта, че същото заглавие намира място и под рубриката: „издадени монографии, учебници, студии и др.“.

Факултет по журналистика и масова комуникация

Предимства. Всеки от преподавателите е изложил според зададените индикатори научноизследователските си дейности. Информацията се характеризира с точност и изчерпателност. Като цяло са спазени изискванията за цитиране. Доколкото предметът на изучаваните във факултета специалности е свързан пряко със средствата за масова комуникация, може да се очаква, че тук най-често (в сравнение с останалите факултети) преподавателите ще декларират изявите си в медиите като научноизследователска дейност. Това обаче на практика не се реализира (изключение правят няколко публикации в медийни списания и в-к „Култура“).

Недостатъци. Факултетът не е представен по катедри (факултетът има четири катедри). От изложението на информацията не става ясно отделните лица към кои структурни звена от факултета принадлежат. Представянето на факултета отново не е хомогенно по отношение на спазването на общ модел на излагане на информацията. Въпреки това трябва да се подчертае, че данните са представени по зададената от университета матрица от индикатори. Някои от преподавателите са разделили по периоди представянето на научноизследователските си дейности, други – не. Тук трябва да бъдат отчетени два факта:

а) декларираните данни са завишени два пъти спрямо реално изложените в своята конкретика такива;

б) липсата на детайли, задължителни за спецификата на съответния индикатор, прави невъзможно еднозначното количествено обобщаване на емпиричния материал. Ето няколко примера:

„Участие в национални конференции, школи и др.“ – 2.

„Участие в международни форуми“ – 3 /.../ [2007:913].

„Одобрени проекти на НФНИ – 1“ [2007:919].

„Участие в договорната тематика на НИС – 1“ [2007:924].

Факултет по класически и нови филологии

Предимства. Данни за научноизследователската си дейност са публикували 67 на сто от щатните преподаватели (което се доближава до средното за факултетите в университета).

Недостатъци. По-големият проблем тук е липсата на единен стандарт за представяне на информацията не само в рамките на катедрата дори, но и по преподаватели. Някои са изложили данните според матрицата от индикатори, зададена на университетско равнище, други след имената си са представили без уточнение на характера на дейността всичко, което субективно са преценили за „най-важно“. Срещат се и кратки биографични справки при представянето на някои преподаватели като:

„редовен докторант към катедра „Класическа филология“ на ФКНФ за периода 2002–2006 г. и главен асистент в същата катедра от юни 2007“ [2007:292].

За други кратката биографична справка е единственото, което присъства след името (вж. представянето на Ирина Стрикова на стр. 293 от Алманаха). На някои места преподавателите явно са решили, че е достатъчно да се представят само с имената си като може само да се гадае какво е пропуснатото:

„Гл. ас. Нели Тихомирова Якимова

Ст. ас. д-р Емилия Кирилова Славова

Ст. ас. Цветан Кинов Пеневски

Ст. ас. Любомира Нешева Генова

Ст. ас. Мария Петрова Димитрова“ [2007:354].

След последното име следва цитат на публикация, в който не е включено името на автора. Първото допускане беше, че това са екипи, които публикуват заедно, но впоследствие стана ясно (доколкото представения по-горе пример не е единичен случай), че текстовете се отнасят за името, което е представено последно – в конкретния случай Мария Димитрова. Отново силно застъпени са изявите в средствата за масова комуникация. Под рубриката „други публикации“ могат да бъдат срещнати:

„Кой как се казва в ПГ на ДПС. Във: в-к Дневен труд“, бр. 178...“ [2007:372].

- „Интервю с Роберт Менасе: в-к Култура /.../“ [2007:327].
- „Превод от норвежки език на разказа /.../ в-к „Труд“, 29 май“ [2007:332].
- „Слуга на лорд, описан самурайски /.../, статия в „24 часа“, 30.10.2005.

А зад отделните индикатори може да се срещне информация, която е изложена по израза на Тотоманова и Пенкова според „вътрешното усещане на автора“. Ето няколко примера:

- „Преводи на научни статии: /.../
- Договори, техническа документация и др.“ [2007:329].
- „Преводи /.../
- Главен редактор на сп. „Франкофонски честоти“/.../ [2007:311].
- „Научни публикации:
- защитен докторат 2005: „Предизборната реч през призмата на пресата“ [2007:313].

При някои от представените резултати липсват задължителните атрибути (вкл. задължителната библиографска информация), които да ги направят разпознаваеми и за изследователи, които не са пряко включени в съответната дейност:

- „Изследователски и образователни проекти:
- Забравеното и забраненото. Социална и политическа идентичност в Югоизточна Европа през XX век (Румъния, Гърция, България)“ [2007:325].
- „Преводи на научни статии: /.../
- 1700 години християнство – статия – 2005 /.../
- Националният исторически музей – главен хранител на българското културно-историческо наследство – статия“ [2007:329].
- „Траектория на екстаза“ – есе в-к „Труд“ от 5 юли“ [2007:332].
- „Полилог и култура“ – статия в сборника „Словото – класическо и ново“ на ФКНФ, м. май“ [2007:333].

Единствената цел на изложените по-горе примери е да бъде показано, че информацията за научноизследователската дейност на факултета е поднесена по такъв начин, че колкото опити има тя да се сведе до количествени натрупвания, толкова различни резултата биха се получили. Твърде възможно е това да е умишлено търсен ефект. Следователно ФКНФ е поредният факултет, представил данните за научноизследователската си дейност така, че да може да отчете каквито си пожелае резултати или каквито трябва. В този контекст е логично установеното *огромно средно преувеличение на данните за този факултет, което е сред най-големите в университета.*

Факултет по математика и информатика

Предимства. Това, което прави впечатление още от пръв поглед, е подредеността на изложението на резултатите. Първо, всеки от преподавателите е представил конкретно научноизследователските си дейности, а в края на пред-

ставянето на факултета има приложения, в които е изведена информацията по категориите, зададени от Софийския университет. Например „Приложение 1“ [2007:529] представлява списък на публикациите на щатните преподаватели от факултета в България, „Приложение 2“ – в чужбина и т.н. Именно поради тази причина разминаванията между обобщената в началото на представянето на факултета информация и подробно изложената са много малки. Точно прозрачността на обобщаването на информацията прави видими евентуалните грешки при обобщаването (както ще стане ясно от анализа по-долу, това се случва при Химическия факултет). Този начин на коректно представяне на информацията обуславя и факта, *че този факултет е представил най-точно информацията за научноизследователската си дейност.*

Преподавателите са спазили стриктно условието, зададено на университетско равнище, за публикуване на резултати за тригодишен период (2004–2006 г.).

Недостатъци. Факултетът по математика и информатика не е представен по катедри в Алманаха за научноизследователската дейност на университета (броят на катедрите е 15 според данните от сайта на университета). Точно половината от щатните преподаватели на факултета са представили научноизследователската си дейност (табл. 1, Приложение 2).

Въпреки изведените недостатъци в представянето обаче, то е най-добро в сравнение с останалите факултети, поради факта, че отговаря на основните критерии за излагане на информация от този тип, а именно:

- а) да съдържа всички индикатори, зададени на университетско равнище;
- б) информацията по индикаторите да е представена коректно, в систематичен вид с необходимите подробности според спецификата на съответния индикатор;
- в) начинът на представяне на данните да е общ за целия факултет като са създадени условия за контрол на информацията – от обобщените данни лесно може да бъде проследено доколко заявената отговаря на „реално изложената“ информация;
- г) да липсва разминаване между деклариран и представен в изложението данни за научноизследователската дейност на съответното звено.

Факултет по начална и предучилищна педагогика

Предимства. Факултетът е представен със 78 на сто от щатния си състав, което е висока представителност, особено на фона на факултети, представени с половината от щатните си преподаватели. Факултетът по начална и предучилищна педагогика е представен в Алманаха с пет катедри, колкото са и според официалния сайт на университета. Данните са дадени за всяка катедра поотделно. В рамките на представянето на катедрите всеки от щатните преподаватели е изложил резултатите от научноизследователската си дейност.

Недостатъци. Липсва единен критерий за представяне на информацията. Начинът на изложение на резултатите е от пряка зависимост единствено от

представите на съответния автор за това. Част от преподавателите са спазили зададената от университета матрица от индикатори (доц. д-р Лучия Ангелова, доц. д-р Тодорка Велинова и др.), а други са представили научната си продукция по години на реализирането ѝ като са включили всякакъв тип дейности, които субективно са определили като научноизследователски (доц. д-р Нели Бояджиева, проф. Стефан Алтъков). Тук се среща *и най-голямото разнообразие от изложени дейности за целия Алманах, които излизат извън зададените рамки на университетско равнище*. Спецификата на преподаваните предмети може би обяснява част от тях, но дали изброените по-долу инициативи могат да бъдат сложени в графата научноизследователска дейност е спорен въпрос:

„Художествено-творческа дейност“ [2007:790, 793].

„Самостоятелни изложби“ [2007:790¹³].

„Нотни издания“ [2007:790].

„Концертни изяви“¹⁴ /.../

2004 г. – номинация за „Кристална лира“ в категория Изпълнител“ [2007:790].

Не е изключение за представянето на факултета в определен раздел да фигурират дейности, които нямат нищо общо или с него, или с научноизследователската работа:

„Монографии /.../

Доктор на филологическите науки – юни, 2004“ [2007:795].

„Участие в научно-практически конференции“:

„Аудио-запис от интервю с Д. Щерева по проблемите възпитание, дете, изкуство, излъчен по Националното радио, програма Хр. Ботев, на 30,04,2004 от 21,30 до 23,00 ч. В предаването „Ето какво се случва““ [2007:797].

Казаното дотук обуславя регистрираните разминавания между декларираните и реално представени данни, доколкото начинът на изложението им не създава възможност да бъдат обобщени еднозначно.

Факултет по педагогика

Предимства. Всички щатни преподаватели във факултета са дали информация за научноизследователската си дейност. Представянето следва общ модел за целия факултет, а именно данните са изложени по катедри, в рамките на които всеки преподавател е декларирал резултатите от научноизследователската си работа. Информацията е представена коректно като по този начин е разпознаваема не само от автора ѝ.

Недостатъци. Данните за научноизследователската дейност на преподавателите, представени в своята конкретика, не са разделени според зададената

¹³ Тук дори номерацията на страниците е сбъркана, след 789 следва 791, след което 790, 792 и т.н., което е в абсолютен унисон с начина на подреждане на целия Алманах.

¹⁴ Заедно с получените награди от тях.

от университета матрица от индикатори. Всеки преподавател след името си е представил по своя субективна преценка резултатите си. Основният проблем тук е, че са изложени резултатите предимно по индикаторите „публикации у нас/в чужбина“, „издадени монографии, учебници, студии и пр., а са декларирани данни по всички категории от зададената матрица на университетско равнище с изключение на следните три: „изобретения и авторски свидетелства“, „одобрени проекти на НФНИ“, „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“. Макар че на повечето места става ясно какъв е типът на конкретната дейност, всеки външен изследовател би трябвало да изчете всичко, за да намери резултатите от определен индикатор. Не е спазено изискването за периода на реализиране на научноизследователските дейности (присъстват данни от 2000 до 2006 г.).

Факултет по славянски филологии

Предимства. Факултетът по славянски филологии е представен в Алманаха с 11 катедри. Според официалния сайт на Софийския университет те са точно толкова. Същевременно 74 на сто от щатните преподаватели са публикували информация за научноизследователската си дейност, което е резултат малко над средния за факултетите в университета.

Недостатъци. Средното преувеличаване на данните по отделните индикатори (табл. 1, Приложение 2) е много високо – 214,3 на сто (въпреки че в рамките на университета се срещат и по-високи стойности по този показател, както ще стане ясно от последната част на настоящия анализ).

Както и при повечето факултети, така и тук представянето на информацията отново:

а) Не следва общ (поне за факултета) модел. Всяка катедра е организираща по различен начин представянето на данните, като стремежът е в информацията да залегнат основните категории, зададени от Софийския университет като индикативни за научноизследователската дейност в университета. Могат да бъдат открити следните основни типове представяния:

– Всеки преподавател е представил изчерпателно след името си научноизследователската си дейност по отделните индикатори (например катедра по български език като чужд);

– Информацията е организирана около индикаторите, в рамките на които всеки преподавател е публикувал своите дейности (например катедра по български език, 180 стр. от Алманаха);

– Всеки от щатните преподаватели е представил след името си всичко, което той определя като научноизследователска дейност, без да се спазват зададените категории (вж. катедра по руски език например) като нередко срещани са и разделите „други“ (които включват направени интервюта и пр.);

– Научноизследователските дейности са групирани според годината на осъществяването им;

б) Среща се характерния за Алманаха стил на цитиране, съобразен единствено със субективните виждания на отделните автори за прегледност на представяната информация. Ето няколко примера:

„Българска литература ХХ век (2003)“ [2007:177].

„Диглосията (с оглед на българската езикова ситуация). С., БАН, 230 стр.“ [2007:184].

„Българският език и българите в обединена Европа.“ [2007:185]. и др.

Специфичното за този факултет е, че някои от катедрите са представили и своите докторанти – катедра по руска литература, катедра „Кирилометодиевистика“. Докато в първия случай те само са изброени поименно, то при втория докторантите са представени със съответните научноизследователски дейности, извършени от тях).

Тук отново е залегнало разбирането, че проявите в средствата за масова комуникация са част от научноизследователската дейност на съответния преподавател¹⁵:

„Статии, публикувани в медиите

След Беслан, Култура, 2004/.../

Двете страни на тероризма, в-к Сега, януари, 2005.“ [2007:199].

„Битови истории в опростен стил: В „Труд“, бр. 7, 13.07.2004, р. 4“ [2007:200].

Поради изложените по-горе проблеми е много трудно представената информация да бъде обобщена еднозначно. Това създава предпоставки за технически грешки и легитимира умишлените такива в посока на завишаването ѝ.

Физически факултет

Предимства. Информацията е представена коректно – пълно цитиране, малки отклонения от зададения период.

Недостатъци. Физическият факултет е представен в Алманаха с девет катедри (според официалната страница на Софийския университет те са 13, т.е. четири от катедрите на факултета въобще не са представени), един център (Университетски център за космически изследвания) и лаборатория (Лаборатория по физика и техника на полупроводниците). Малко повече от половината щатни преподаватели са представили резултатите от научноизследователската си дейност за съответния период (55 на сто).

Това, което прави впечатление още при запознаване с обобщените данни за факултета, изложени в табличен вид в началото, е липсата на информация за катедра „Теоретична физика“. Катедра „Теоретична физика“ е поместила научноизследователските си дейности в отделна таблица в края на раздела, посветен на Физическия факултет. Таблицата предста-

¹⁵ За целите на настоящия анализ данните за публикации в средствата за масова комуникация са изключени от масива.

вя дейностите, заложили като индикатори за научни практики, като всеки преподавател е представен самостоятелно. В таблицата има данни за дейностите по следните пера – публикации у нас (в чужбина), участие в национални конференции, школи и др., участие в международни форуми, обучавани докторанти, редактиране, рецензии и предговори на книги, одобрени проекти на НФНИ, одобрени проекти по международни програми, участие в договорната тематика на НИС (като дейностите са отбелязани по преподавателите). В последващото представяне в конкретиката на дейностите следва единствено списък с публикации на катедра „Теоретична физика“ [2007:83], където са изброени 106 публикации на отделните преподаватели. Това, което прави впечатление, е, че общият брой на публикациите, представени в табличен вид е различна, а именно: 2 в България и 78 в чужбина (остава отворен въпросът: как $2 + 78 = 106$?).

Така изложените факти поражда поредица от въпроси, един от които е доколко структурата на изложението на данните е индикативна за спецификата на Физическия факултет?

Възможните отговори са следните:

а) има определени процеси в рамките на факултета и самостоятелното представяне (отделянето) на конкретната катедра, които са индикативни както за особената ѝ важност в рамките на факултета, така и за стремежа ѝ да се ограничи, да не бъде асоциирана с отделните катедри и дори с факултета като цяло;

б) същевременно обаче, особено като имаме предвид начина на конструирание (от чисто техническа гледна точка) на Алманаха, е възможно катедра „Теоретична физика“ просто да е изготвила отделен доклад и съпътстваща го таблица с изложение на дейностите, но по принципа на „не-обработването“ на подадената първична информация (а именно на принципа *copy-paste*), данните просто да са прикачени към съответния факултет, без да са включени в таблицата, която го представя в неговата цялост като звено в рамките на Софийския университет.

На този етап изследването не може да приеме/отхвърли нито една от изложените хипотези. Това изисква допълнителна информация (например дълбочинни интервюта с представителите на катедрата или с длъжностното лице, отговарящо за събирането им).

И при този факултет, макар данните да са представени в коректен вид, количествената им обработка с цел сравнителен анализ е почти невъзможна поради основните причини:

1. Данните категорично не са резултат от представителна извадка, но не са и изчерпателни. Какво имам предвид:

а) с изключение на данните за публикации у нас (съответно в чужбина) и изобретения и авторски права, обобщената в табличен вид информация по останалите индикатори се разминава съществено от реално представената в конкретиката си такава;

б) за голяма част от дейностите не е спомената годината на осъществяването им (това се отнася за 29 от 34-те представени проекти по НИС).

2. Трудно е да се направи обобщение дори за начина на представяне на данните от катедрите в рамките на Физическия факултет, а какво остава за сравняването им помежду им и с останалите факултети и съответно катедри. Какво имам предвид?

а) три от представените катедри са предоставили резултатите от научно-изследователската си дейност, разделени от предварително дефинираните индикатори (а не по преподаватели, години и др., които се срещат в сборника);

б) три от катедрите са спазили отново този режим на представяне, но индикаторите са съществено намалени както следва:

– катедра „Квантова електроника“ е свела индикаторите до: „учебни пособия“, „статии в списания“, „доклади от конференции“;

– катедра „Физика на полупроводниците“: „публикации в чужбина“, „публикации у нас“, „участие в международни форуми“;

– катедра „Оптика и спектрография“: „сборник (доклади от конференции)“, „статия в книга“, „статия в списание“, „доклад (непубликуван)“;

в) Лаборатория по физика и техника на полупроводниците е представена единствено чрез рубриката „публикувани доклади от конференции“.

Както вече стана ясно, липсата на изложени в конкретика дейности по отделните индикатори не може да се тълкува еднозначно в полза на твърдението, че такива просто не са осъществени. Това, разбира се, е едното допускане. Предвид начина на представяне на данните в целия сборник, е възможно тази информация просто да е спестена (ако приемем, че представените в обобщен вид данни са реални и отчетем разминаването между декларираните и представени в конкретика данни). Например:

а) една от катедрите е представила отделните преподаватели със своите научноизследователски дейности за периода (а както стана ясно по-горе, това е представяне, съществено различно от представянето по катедри);

б) информацията за една от катедрите е толкова хаотична, че трудно би могла да бъде причислена към вече изработените типове за представяне на данни в сборника. Сякаш в началото информацията върви по зададените индикатори, когато се появяват имена на конкретни преподаватели и съответно дейностите, извършени от тях (по-горе в текста вече беше подчертано, че представянето на отделни преподаватели дори графично се различава от начина на представяне на информацията за катедрата до момента), след което следва *повторното цитиране* на част от текстовете и пр.

Философски факултет

Предимства. Факултетът е представен с 10 катедри (според официалния сайта на Софийския университет, те са 12) и 72 на сто от щатните си преподаватели (което е и средното равнище за факултетите в университета). С някои

изключения представената информация съдържа задължителните библиографски данни.

Недостатъци. Не е спазено изискването за публикуване само на тези дейности, които са реализирани в рамките на тригодишния период между 2004 и 2006 г. Отделните катедри са определили различно начина, по който ще се представят данните (прави впечатление, че поне на равнище катедра се спазва един модел на представяне), като информацията е изложена или по преподаватели, или по индикатори (в рамките на които отделните преподаватели са отчели дейността си). Изключение прави катедра „Философия“, където информацията е представена според категориите, зададени от Софийския университет, като във всяка категория не е представен всеки преподавател самостоятелно, а дейностите по този индикатор, извършени в рамките на катедрата.

Типичният проблем за представянето на информацията, така че да бъде възможен контрол от външен изследовател, се среща и при този факултет. Катедра „Социология“ например е представила данните по индикатори, в рамките на които всеки преподавател е изложил своите научноизследователски дейности. Първият индикатор е „публикации у нас“. В рамките на този индикатор повечето от преподавателите са представили всичките си разработки на български език (статии, монографии и пр.). След това следва обаче представянето по индикатор „издадени монографии, учебници, студии и др.“, който е публикуван на последния ред на с. 617 от Алманаха, за разлика от първия индикатор, чийто шрифт е поне удебелен и различен от текста по-долу. Тоест потребител на информацията, без да изчете всеки ред старателно, по никакъв начин не може да разбере, че започва представяне по „нов“ критерий. Посериозният проблем обаче е, че голяма част от информацията по индикатора „публикации у нас“, тук се представя отново, но вече под друга рубрика. Поради което и този, който се опита да обобщи коректно информацията, ще трябва да следи за повторното появяване на всеки един от конкретно представените резултати. А това е трудна и дори непосилна задача, когато се отнася за голям обем от информация, какъвто е случаят с Алманаха на Софийския университет. В изложените по-горе обстоятелства около представянето на данните за научноизследователската дейност на щатните преподаватели във Философския факултет се крие едно от възможните обяснения на регистрираното разминаване със 122,62 на сто на декларираните данни спрямо реално представените данни.

Химически факултет

Предимства. Информацията за научноизследователската дейност на преподавателите от Химическия факултет е представена по индикатори, като дейностите по тях са изложени по годините на осъществяването им от съответните щатни преподаватели. Спазено е изискването за публикуване на ре-

зультатите само от периода 2004–2006 г. Данни за своята научноизследователска дейност са представили 84 на сто от преподавателите. Характерна за този факултет е сериозната изява на преподавателите му в чужбина: публикациите в чужбина са два пъти повече от тези в България (178 у нас: 370 в чужбина). Разбира се, тук трябва да се отчете и спецификата на предмета на специалностите от този тип – химия, физика, биология. Универсалният му характер (независимостта му от културния, социалния, политическия и пр. контекст на средата, в която се развива учения¹⁶) прави по-лесна комуникацията между учените в международен план, а оттам – и създаването на мрежи извън страната, в които работи изследователят, което пък е необходимо условие за развитието му в областта.

Претеглянето на силните и слабите страни в представянията на научноизследователската дейност на факултетите в университета доведе до идеята, че един от сполучливите варианти на представяния от този тип е точно този, който е избрал Химическият факултет. А именно – представяне на информацията по индикатори (било то за целия факултет или по катедри, в зависимост от целите на издание от подобен тип). Разделянето на информацията по периоди в рамките на отделните индикатори също е полезно, за да може да се удържа постоянно изискването за зададен период на сборника. Защото, когато всеки преподавател представи информация и тя се публикува в суров вид, винаги ще има извинения от рода на: недоглеждане, неволна грешка, неточност на изискванията към преподавателите за необходимите данни и пр. Структурираната по индикатори и периоди информация прави прозрачни процедурите на обобщаването ѝ, а и очевидно умишлените опити да се запълни Алманаха с дейности, различни от научноизследователските.

В този смисъл представянето на Химическия факултет може да се мисли като образец за подражание относно начина на излагане на информацията. Дотук обаче с добрите страни в представянето на Химическия факултет.

Недостатъци. В представянето на факултета:

а) информацията съдържа данни само по следните категории: „публикации у нас“, „публикации в чужбина“, „изобретения и авторски свидетелства“, „издадени монографии, учебници и др.“. Останалите въобще липсват, а са отчетени само в началото на представянето в табличен вид;

б) независимо от прозрачността на излагане и обобщаване на информация, отново се срещат разминавания между заявените и представените данни, което вече трудно би могло да се обясни с неточности при обработката на информацията. Под категорията „изобретения и авторски свидетелства“ конкретно са изброени четири такива (129:2007). При представянето на информацията в табличен вид техният брой е седем.

---

¹⁶ Макар че не е за пренебрегване и фактът, че при науките от този тип са необходими много повече ресурси за осъществяване на един научен продукт, в сравнение с хуманитарните науки. Не е без значение държавната политика в областта.

Точно тези недостатъци създават предпоставките за сериозно разминаване между заявени и представени данни до такава степен, че факултетът се нарежда сред най-лошо представилите информацията за научноизследователската си дейност (табл. 2, Приложение 2) като по два от индикаторите („краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ и „участие в договорната тематика на НИС“) данните са с най-големи отклонения (най-завишени) спрямо останалите факултети.

Юридически факултет

Предимства. Юридическият факултет е представен със седем катедри (точно седем е техният брой според официалния сайт на Софийския университет). Стриктно са спазени сроковете, в рамките на които е реализирана дейността, които са заявени като времево ограничение на данните от Алманаха. Информацията за научноизследователската дейност е представена по катедри, в рамките на които всеки преподавател е изложил резултатите си, които не са разделени по индикатори. Този модел е общ за целия факултет. Информацията съдържа задължителните данни, които трябва да бъдат уточнени при цитирането ѝ, така че да бъде разпознаваема и за лица, различни от нейния автор.

Недостатъци. Малко повече от половината щатни преподаватели на факултета (53 на сто) са публикували данни за научноизследователската си дейност. Още на пръв поглед прави впечатление, че някои катедри са представени с 2–3 преподавателя (вж. катедра „Конституционно правни науки“, катедра „Административно правни науки“). Всеки преподавател е публикувал информация за научноизследователската си дейност, но данните не са разделени по индикатори. Всеки е представил всичко, което е извършил за периода, като преобладават книгите, монографиите, учебниците и пр., независимо, че са декларирани резултати по всички категории (с изключение на „изобретения и авторски свидетелства“ и „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“).

3.2.2. Класация на факултетите в Софийския университет, представени в „Алманаха за научноизследователската дейност в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г.

Представената по-долу класация на факултетите е реализирана по два основни критерия:

а) средно отклонение на „декларираните данни“ спрямо „реалните“ по отделните индикатори;

б) брой индикатори, по които съответният факултет е представил най-точно информацията (т.е. изложените конкретни данни не се разминават с декларираните или се разминават най-малко в сравнение с другите факултети).

3.2.2.1. Общо представяне на цялата съвкупност от резултати

За да стане възможно сравнението между отделните факултети, предварително бяха извършени процедурите, описани по-горе. Като резултат бяха получени за всеки факултет и съответно всеки индикатор отклоненията на „декларираните“ спрямо „реалните“ данни. Както вече беше подчертано като значими бяха изведени 9 индикатора, следователно за 15 факултета бяха определени 135 (15 x 9) отклонения на заявените спрямо изложените в конкретика данни. Получените резултати могат да бъдат обобщени по следния начин:

а) само при 24¹⁷ от 135-те възможни отклонения на данните (т.е. 17,8 на сто) по 9-те индикатора за целия университет, които проверяваме, липсва разминаване между „декларирани“ и „реални“ данни. Тоест за 82,2 на сто от случаите наблюдаваме несъответствие на представената в табличен вид информация спрямо изложената в детайли. Както ще стане ясно по-долу, разминаването е предимно в посока на преувеличаване на резултатите;

б) при 11 (8,1 на сто) от случаите декларираните обобщени данни са занижени спрямо изложената в конкретика информация. В по-голямата си част (при 7 от тези случаи) това са резултати по проектната дейност на факултетите, т.е. *личностите декларират повече проекти, отколкото звената*, към които те работят (обяснение на тази „странност“ може да се намери във трета глава на настоящия сборник);

в) при 13 от случаите (или 9,6 на сто) данните са преувеличени в границите от 1 до 10 на сто (12 от тях се отнасят до индикаторите „публикации у нас“, „публикации в чужбина“);

г) при 8 случая (5,9 на сто) отклонението е в рамките между 10 и 20 на сто;

д) при 14 от случаите (10,4 на сто) отклонението е в границите между 20 и 50 на сто;

е) при 12 от 135-те възможни отклонения (или 8,9 на сто) преувеличението е между 50 и 100%;

ж) при 53 (39,3 на сто) от случаите отклонението е огромно – между 100 и 1400 на сто и поставя под пълно съмнение декларираната от факултетите информация;

з) най-малки са статистическите отклонения между „декларирани“ и представени в конкретика резултати по индикаторите „публикации у нас“ (149,7 на сто) и „публикации в чужбина“ (190 на сто). Това са двата индикатора за научни изяви, които са с най-голяма публична видимост, т.е. най-лесно достъпни и лесно проверими¹⁸. Ето защо не е изненада фактът, че в тази призма на разглеждане (акуратност при представяне на информацията) публикацииите у нас изпреварват публикациите в чужбина, макар в чисто количествен

¹⁷ 11 случая от които са по индикатора „изобретения и авторски свидетелства“.

¹⁸ Същевременно това са и двата индикатора, по които стойностите на научната изява са и най-високи, т.е. приемливи от управленска или обществена гледна точка.

план публикациите на български да са повече на брой и, хипотетично, по отношение на тяхното регистриране да са възможни и повече грешки. Средните отклонения по останалите индикатори в математически план са безкрайно големи величини, т.е. практически непроследими.

3.2.2.2. Индивидуална класация на факултетите в Софийския университет

Факултет по математика и информатика

Факултетът по математика и информатика заема първо място в класацията на факултетите по признака „достоверност на представената информация“, както и по признака „брой индикатори, по които декларираните резултати се доближават най-много до „реалните“. Липсва разминаване между декларираните и изложените в подробности данни по четири от индикаторите, а именно: „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“, „издадени монографии, учебници, студии и др.“, „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“, „изобретения и авторски свидетелства“. Средното преувеличаване на данните по отделните индикатори е 5,63 на сто, което е пренебрежимо малко особено пък на фона на останалите факултети, т.е. декларираните резултати се доближават най-много до „реалните“.

Доколкото настоящето изследване регистрира при всички факултети разминаване между заявени и „реални данни“, една от основните хипотези тук е, че вероятността данните да са достоверни е толкова по-голяма, колкото по-малък е относителният дял на разминаванията на „реалните“ спрямо декларираните данни.

При Факултета по математика и информатика най-малко е разминаването по индикаторите „публикации в чужбина“ (+1,06 на сто), „публикации у нас“ (+2,25 на сто), „одобрени проекти по международни програми“ (+5,9 на сто), а най-съществено – по индикатора „одобрените проекти на НФНИ“ (+44,4 на сто). Приложение 9 от представянето на факултета в Алманаха обобщава информацията по критерия „одобрени проекти на НФНИ“. Тази информация обаче е извадена механично от отделните представяния на преподавателите. Доказателство за това е т. 23 от Приложение 9 [2007:565], която гласи следното: „**Ръководител** съм на проект № ВУ-МИ-105/2005 с фонд НИ при МОН. Тема на проекта /.../“, което буквално е цитат от представянето на един от преподавателите във факултета. Поради тази причина едни и същи проекти (в които са участвали няколко от щатните преподаватели във факултета) са изведени в обобщената информация в Приложение 9 няколко пъти. Най-фрапантен пример в това отношение са точки 19 и 20 от Приложение 9, които, освен че са с поредни номера, гласят едно и също [2007:565]. Това за пореден път потвърждава тезата, че информацията е обобщена механично, следвайки логиката единствено на принципа copy-paste.

Исторически факултет

Факултетът заема второ място в класацията на факултетите в Софийския университет по критерия „средно отклонение на реално представената спрямо декларираната информация“, което е 20,36 на сто. Това означава, че с толкова са завишени средно резултатите по категориите, индикативни за научноизследователска дейност. Разбира се, средно преувеличение с 20 на сто (т.е. в обобщените данни всеки от индикаторите е завишен средно с 20 на сто спрямо „реално“ представената информация) не е за пренебрегване. На фона на представянето в целия университет обаче, този резултат се оказва един от най-добрите.

Най-високо е отклонението по индикатора „книги, монографии, сборници и др.“ (147,9 на сто), а най-точно са представени публикациите в България на щатните преподаватели във факултета (+7,5 на сто). По един от индикаторите („изобретения и авторски свидетелства“) няма разминаване с реалните данни, но по тази категория не са и декларирани резултати. Историческият факултет е един от малкото факултети (наред с Философския факултет), който по две от категориите – „проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ и „одобрени проекти по международни програми“ – е декларирал по-ниски резултати в сравнение с реално представените в Алманаха. Тук основното предположение е, че този факт се дължи на неточностите и допуснатите грешки (умишлено или не) при представяне на информацията, които бяха отстранени при вторичната обработка на данните.

Стопански факултет

Средното отклонение по отделните индикатори за Стопанския факултет е 42,69. Представените преподаватели са с близо 50 на сто по-малко от броя на щатните за факултета, а резултатите от научноизследователската дейност за завишени с близо 50 на сто спрямо „реалните“. Този факт увеличава значително недоверието към представената информация. Независимо, че по два от индикаторите – „изобретения и авторски свидетелства“ и „одобрени проекти по международни програми“ – обобщените резултати съответстват в най-голяма степен със заявените спрямо другите факултети. По индикатора „изобретения и авторски свидетелства“ обаче данни не са и декларирани, а по категорията „одобрени проекти по международни програми“ декларираните резултати са занижени с 11,8 на сто спрямо реално представените. Тук са възможни две основни допускания:

а) наблюдава се тенденция, обратна на констатираната за Алманаха, а именно: международни проекти са представяни за национални;

б) проблемът в обобщаването на информацията е резултат от липсата на стандарт при представянето ѝ.

Наблюденията върху Алманаха придават по-голяма тежест на второто предположение още повече поради обстоятелството, че при този факултет

най-неточно са представени данните по категорията „проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (+175 на сто).

Сравнително малки разминавания между декларираните и „реални“ резултати се наблюдават при индикаторите „публикации у нас“ (+9,5 на сто) и „публикации в чужбина“ (+10 на сто).

Въпреки изложените недостатъци на опубличностяване на информацията обаче, парадоксът е, че представянето на факултета откъм съвпадение на декларираните с „реални“ данни е едно от най-добрите за целия университет. Това му отрежда трето място в класацията според критерия „Отклонение на декларираните от реално изложените в конкретика данни“.

Факултет по журналистика и масова комуникация

От табл. 1, Приложение 2, става ясно, че тези, които са публикували данни за научноизследователската си дейност, са малко над половината от щатните преподаватели във факултета (56 на сто са се включили в Алманаха). Съответно средното отклонение по индикатори на реалната спрямо представената в обобщен вид информация е 106,74 на сто. Това означава, че са заявени два пъти по-големи резултати от научноизследователската дейност за факултета спрямо реално представените като индивидуални изяви. Ако допуснем достоверността на декларираните данни, това означава, че представените в Алманаха и „пропуснатите“ преподаватели във факултета имат еднопорядков обем научни изяви. Хипотетично това би могло и да е така, но е малко вероятно.

Въпреки това факултетът заема четвърто място в класацията на факултетите според отклоненията на декларираните спрямо „реалните“ данни и първо място (наред с Факултета по математика и информатика) по брой индикатори, при които представените данни се доближават най-много до реалните в сравнение с останалите факултети. По четири от индикаторите факултетът има най-добри резултати по отношение на съвпадението на декларирана с реална информация (т. е. най-точни данни), а именно: „изобретения и авторски свидетелства“ (където посоченият брой е 0); „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“; „проекти, финансирани целево от държавния бюджет“; „проекти по договорната тематика на НИС“. Като изключим изобретенията и авторските свидетелства, където повечето от факултетите са заявили, че нямат такава дейност (едва пет от факултетите са заявили дейност от подобен тип), най-точно са представени данните от проектната дейност и специализациите в чужбина.

Относително високото средно завишение на информацията по индикатори се дължи основно на „публикации у нас“ (+112,03 на сто), „публикации в чужбина“ (+96,4 на сто) и „книги, монографии, учебници и др.“ (+689,3 на сто). И докато при първите два индикатора са декларираните два пъти по-високи резултати, които могат да бъдат приети, ако се допусне, че представените в

Алманаха и непредставените преподаватели имат една и съща продуктивност, то преувеличаването на данните за „издадени монографии, учебници, студии и др.“ е доказателство по-скоро в посоката на умишлено завишаване на резултатите, безотносително към реалната ситуация.

Физически факултет

Регистрираното преувеличение от 120,29 на сто на декларираните спрямо реалните данни отнежда пето място на факултета в класацията на факултетите според средното завишение по отделни индикатори. Това е така поради факта, че по една от категориите („изобретения и авторски свидетелства“) факултетът има един от най-добрите резултати (т.е. декларираните и реалните данни съвпадат).

Най-малки са разминаванията по индикаторите „публикации в чужбина“ (+4,97 на сто), „публикации у нас“ (+9,3 на сто). С около 60 на сто са завишени резултатите по категориите „издадени монографии, учебници, студии и др. и „одобренни проекти на НФНИ“. Най-драстично декларираните данни се разминават с реално представените в конкретика по индикаторите „одобренни проекти по международни програми“ (+131,25 на сто), „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (+300 на сто) и „одобренни проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (+433,3 на сто). Спецификата на изучавания предмет в този факултет прави наложително съотнасянето към актуалните международни стандарти на правене на наука. Съответно разминаването между декларираните резултати по категорията „публикации в чужбина“ е сред най-малкото за факултета. В такъв случай по-вероятна се оказва хипотезата, че достоверността на данните зависи от отклонението на декларираните спрямо реално изложени резултати, т.е. колкото е по-малко разминаването, толкова по-достоверни са и самите резултати.

Философски факултет

Средното преувеличение на данните за този факултет по отделните индикатори със 122,62 на сто му отнежда шесто място в класацията на факултетите по този критерий (тук трябва да бъде отчетено, че резултатът на Философския факултет надвишава този на Физическия факултет едва с 2,33 процентни пункта. Това за конкретния емпиричен материал е незначително малка разлика и двата факултета реално си поделят петото място). Този висок резултат се дължи главно на индикаторите: „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (+396,6 на сто), „издадени монографии, учебници, студии и др.“ (+278,5 на сто), „одобренни проекти на НФНИ“ (+300 на сто). Ако приемем твърдението, че вероятността данните да са достоверни е толкова по-голяма, колкото по-малки са относителните разминаванията на „реалните“ спрямо декларираните данни, то в такъв случай може да се каже, че данните по тези три индикатора са най-малко достоверни.

Най-точно е представен индикатора „изобретения и авторски свидетелства“ (по който не са декларираните резултати), а с най-малки отклонения на декларираните спрямо „реалните“ резултати се характеризират индикаторите „публикации у нас“ (+34,3 на сто), „одобрени проекти по международни програми“ (+35, 8 на сто), „проекти по договорната тематика на НИС“ (+77 на сто). Както и при Историческия факултет, при два от индикаторите, а именно: „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ и „публикации у нас“ се наблюдават по-ниски декларираните резултати в сравнение с реално изложените такива със средно около 9 на сто. Поради неточността на информацията, регистрираните повторения на данни и липсата на единен стандарт при изложението тези неточности твърде вероятно се дължат на технически грешки при първичното или вторичното (направено за целите на настоящия анализ) обобщаване.

Факултет по начална и предучилищна педагогика

Както при всички факултети и тук се наблюдава разминаване между обобщените данни в табличен вид, изведени в началото на представянето на факултета, и описаните в подробности научноизследователски дейности. Средното преувеличаване на данните по отделните индикатори е 165,78 на сто. Този резултат се дължи основно на категоричното разминаване между данните за проектите, реализирани в рамките на факултета, както следва: „участие в договорната тематика на НИС“ (+600 на сто), „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (+400 на сто), „одобрени проекти на НФНИ“ (+300 на сто). Тук възникват следните хипотези:

а) преподавателите умишлено не са представили проектите в тяхната конкретика – тема, финансираща институция и пр.;

б) факултетът е слабо представен по този критерий и данните в обобщен вид са умишлено преувеличени.

Въпреки това обаче факултетът заема седмото място в класацията на факултетите като за един от индикаторите („изобретения и авторски свидетелства“) няма разминаване между „декларираните“ и „реални данни“ на същото основание, както и при всички аналогични случаи. Най-малки са отклоненията по категориите „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (+25 на сто¹⁹), „издадени монографии, учебници, студии и др.“ (+33,8 на сто), „публикации в чужбина“ (+42,8 на сто), „публикации у нас“ (+50,4 на сто).

Факултет по славянски филологии

Средното преувеличаване на данните по отделните индикатори за факултета (табл. 1, Приложение 2) е 214,3 на сто. Това е индикатор за много голямо

---

¹⁹ Но тази стойност не може да се интерпретира съдържателно, доколкото става въпрос за много ниски резултати – декларираните са пет, а са представени в конкретика четири специализации, т.е. разликата е една.

разминаване, но този резултат, както и при Факултета по начална и предучилищна педагогика, се дължи предимно на категоричното разминаване между данните, отнасящи се за проектите, реализирани в рамките на факултета. При данните за проектите на факултета по договорната тематика на НИС, резултатите са преувеличени с 1400 на сто²⁰, при проектите по международни програми – с 240 на сто, а информацията, отнасяща се до одобрените проекти на НФНИ – 57 на сто (табл. 1, Приложение 2).

Най-точно са представени резултатите по индикаторите „публикации в чужбина“, „изобретения и авторски свидетелства“ и „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“, където не са регистрирани разминавания.

Въпреки наблюдаваното средно преувеличение на данните по отделните индикатори, средно с над 200 на сто, този резултат нарежда факултета на осма позиция, т.е. в средата на класацията на факултетите в Софийския университет по този показател. За останалите факултети – Богословски факултет, Факултет по педагогика, Химически факултет, Юридически факултет, Биологически факултет, Геолого-географски факултет, Факултет по класически и нови филологии – средното пре-увеличение на декларираните спрямо реално изложените в своята конкретика данни не може да бъде определено, доколкото при тях се наблюдават индикатори, по които са декларирани резултати, а реално не са представени конкретни такива. Въпреки това, благодарение на описаните по-горе процедури по количествена обработка на информацията, стана възможно сравнението на тези звена по критерия „брой индикатори, при които липсва разминаване между „декларирани“ и „реални“ данни или разминаването е най-малко в сравнение с останалите факултети“.

Богословски факултет

По два от индикаторите („изобретения и авторски свидетелства“²¹, „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“) факултетът е представил най-точно резултатите си (т.е. има наличие на съвпадение между заявените и представените данни) в сравнение с другите факултети. Това му отрежда трето място в класацията по този показател.

По останалите индикатори най-малко е разминаването при „публикации у нас“ (+10,08 на сто), а най-голямо – при „дългосрочни специализации в чужбина“ (заявени 15/представени 0), „одобрени проекти по международни програми“, „проекти по договорната тематика на НИС“ (където са заявени девет проекта, а при изложената конкретна информация няма данни за нито един). И при трите посочени индикатора са представени определени постижения, но в конкретика не е изложено нито едно от тях. Тази група индикатори е следва-

²⁰ Относно особеностите на публичния достъп до информацията за проекти в НИС вж. анализа на А. Гроздев.

²¹ Където не са декларирани резултати.

на от „брой книги, монографии, сборници и пр.“ (+209 на сто), „публикации в чужбина“ (+153 на сто).

Богословският факултет е един от малкото, който по определен индикатор е занижил постиженията си в обобщената таблична форма. Това се отнася за категорията „одобрени проекти на НФНИ“, където са декларирани нула проекта, а са представени точно седем. Практиката с обобщаването на информацията в Алманаха показва, че по проектния раздел от университетската матрица объркването при представянето на информацията е огромно (както това беше илюстрирано по-горе в настоящия текст), така че най-вероятно и тук се натъкваме на проблем от подобно естество.

Факултет по педагогика

По три от индикаторите, заявените данни отговарят най-точно на представените в сравнение с другите факултети, а именно: „изобретения и авторски свидетелства“ (0/0), „одобрени проекти на НФНИ“ (0/0), „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (0/0). Следователно факултетът заема второ място в класацията. Въпреки това този факултет регистрира съществени отклонения по повечето от категориите, индикативни за научноизследователските дейности на шатните преподаватели, като „публикации в чужбина“ (+250 на сто), „публикации у нас“ (+216 на сто), „одобрени проекти по международни програми“ (+800 на сто), „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (декларирани 3, а представени – 0). Тези факти правят невъзможно определянето на средното отклонение по индикатори на факултета, което е много голяма величина. За разлика от другите факултети, в които отклоненията са концентрирани при определени групи дейности (било то проекти, публикации и пр.), тук данните се разминават съществено по повечето от индикаторите. Тази констатация намалява значително доверието към представените резултати от научноизследователската дейност на факултета като цяло.

Химически факултет

При Химическия факултет е регистрирано най-високо разминаване между декларирани в табличен вид и изложени в конкретика данни по два индикатора – „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (67/0) и „участие в договорната тематика на НИС“ (42/0). Поради това той е на предпоследно място в класацията на факултетите в Софийския университет по този показател²². Както стана ясно от краткото представяне на факултета, от-

---

²² Даваме си сметка, че ако елиминираме признаците, по които нямаме изобщо информация, ще се получи свършено друга подредба на факултетите по прецизност в представянето на информация за научните си изяви. Следването на такава процедура обаче би означавало, че най-научно прецизен би бил факултет, който изобщо не предоставя никаква информация. Същевременно ранжировка, която заличава разликите между факултети като Химическия и Юридическия, трябва да се разглежда само с дължимата доза условност и единствено за целите на разглеждания тук въпрос.

насящо се до спецификата на разглеждания проблем, основният недостатък тук е свързан с обстоятелството, че са декларирани данни за научноизследователската дейност на преподавателите във факултета по абсолютно всички индикатори от университетската матрица, а в детайли са изложени резултати само по категориите „публикации у нас“ (където информацията е завишена само с 1,68 на сто, което може да се дължи на допуснати чисто технически грешки при обобщаването), „публикации в чужбина“ (+4,05 на сто), „изобретения и авторски свидетелства“ (+75 на сто), „издадени монографии, учебници, студии и др.“ (+55,5 на сто).

Юридически факултет

По два от индикаторите за научноизследователска дейност на преподавателите във факултета са регистрирани най-големи разминавания между декларирана и изложена в конкретика информация, а именно: „публикации в чужбина“ (заявени 95, реално представени 4), „публикации у нас“ (312/77). Същевременно обаче по други две категории декларираните данни, по познатите ни вече причини, отговарят най-точно на изложените в конкретика в сравнение с останалите факултети. Това са „изобретения и авторски свидетелства“ (0/0), „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (0/0). Посочените факти показват, че групата от индикатори, свързана с публикациите на щатните преподаватели във факултета, е представена най-неточно. Ако приемем, че достоверността на информацията е правопрпорционална на регистрираните разминавания между декларирани и „реални“ данни, тогава намалява доверието върху изложените резултати в групата публикации. Включително и възможността да допуснем, че регистрираната средна продуктивност на звеното се отнася и за непубликувалите своите резултати преподаватели.

Биологически факултет

С пет най-лоши резултата (т.е. най-голямо разминаване в сравнение с останалите факултети по пет индикатора) и два най-добри, факултетът заема последно място в класацията по критерия „брой индикатори, по които резултатите са представени най-точно“. По индикаторите „публикации у нас“ и „публикации в чужбина“ липсва разминаване на декларираната в табличен вид и представената в детайли информация. Това е факт, който трябва изрично да се подчертае, особено в светлината на високите числови стойности, регистрирани и по двата индикатора. Всички останали индикатори обаче са преувеличени. Причината за това се крие във факта, че единствено по категориите публикации у нас и в чужбина информацията е точна; спазен е периодът, зададен на университетско равнище; направените публикации са представени конкретно и според изискванията за цитиране. За останалите индикатори данни са представени само в обобщен табличен вид, поради което и констатираните разминавания са практически непроследими.

Геолого-географски факултет

Както вече стана ясно по-горе спецификата на представяне на резултатите от научноизследователската дейност за ГГФ крие рискове от неточности и съответно грешки при обобщаване на данните. Това е и едно от възможните обяснения²³ на регистрираните за факултета разминавания между декларираните и представени в подробности дейности, което се наблюдава (както и при всички останали факултети без изключение). Специфичното в случая е, че по нито един от индикаторите факултетът не е представил най-точно данните си в сравнение с останалите факултети, нито пък декларираната информация се разминава най-значително от реално представената. С изключение на индикатора „изобретения и авторски свидетелства“, където е декларирано едно, което не е представено в конкретика, при останалите индикатори (при които отклонението е възможно да бъде пресметнато точно) е регистрирано несъответствие. То е най-голямо по категорията „проекти, финансирани целево от държавния бюджет“, където завишението е 516,7 на сто. Най-точно са представени данните „публикации у нас“ (-0,8 на сто²⁴), „публикации в чужбина“ (+12,5 на сто), „краткосрочни и дългосрочни специализации в чужбина“ (-7,1 на сто).

Факултет по класически и нови филологии

При този факултет наблюдаваме регистрираната и при Геолого-географския факултет тенденция, а именно, че по нито един от индикаторите факултетът не е представил най-точно данните си в сравнение с останалите факултети, нито пък декларираната информация се разминава най-значително от реално представената. С най-драстични разминавания между подробната и обобщената информация в табличен вид се характеризира групата от индикатори, свързани с проектната дейност на факултета: „участие в договорната тематика на НИС“ (+266,67 на сто), „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ (+200 на сто), „одобрени проекти по международни програми“ (+120,8 на сто). По индикатора „одобрени проекти на НФНИ“ представените резултати са занижени със 100 процента, но този показател в случая не може да се интерпретира съдържателно, защото става въпрос за това, че не са декларираните резултати, а реално са изложени два такива проекта. По индикатора „изобретения и авторски свидетелства“ са декларираните шест, а реално няма подробно представени проекти.

---

²³ Наред с възможността данните да са завишени умишлено предвид, че по индикатора „одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет“ са декларираните 37, а са представени в конкретика шест проекта.

²⁴ Тук несъответствието е толкова малко, че може да се дължи на неточност при преброяването в процеса на „чистене на данните“.

4. Основни изводи

1. От публикуваните, направени публично достояние данни за научната продуктивност по факултети е невъзможно да се направи каквото и да било пряко и еднозначно съпоставително или строго аналитично разглеждане. Това е така най-малкото поради факта, че такъв анализ е задължително използването на количествени методи за обработка на данните, които имат своите изисквания. А всяко от тях е нарушено, както става ясно от изложените по-горе факти.

2. В редица случаи са налице драстични разминавания между декларираните и реално представени в конкретика данни. Това пък е индикативно за липсата дори на елементарен контрол върху процедурите за обобщаване на информацията предвид, че базата данни е събирана въз основа на самопредставяне на преподавателите.²⁵ Драстичното преувеличаване на резултатите е вследствие на едно твърде типично обстоятелство. То се изразява в това, че, от една страна, има определена представа за наука (колкото повече научни изяви са регистрирани – независимо от какъв порядък, толкова по-голяма става НаукаТА). От друга страна, обаче това, което се случва в рамките на отделните звена не съпада дори с тази – доста груба – представа. Резултатът от опита да се „напъха“ реалността на университетския научен живот в една дължима рамка, е умишленото превръщане на Алманаха в трибуна за пожелателно самопредставяне, което отрязва възможността (и практиката) информацията да (не) бъде използвана за управленски цели.

3. Качеството на публикуваната информация и начинът на нейното представяне не са еднакви за всички факултети, но е налице общата тенденция. Завишаване на постигнатите резултати се среща във всеки от тях, но в различна степен.

4. Липсата на ресурс за поддържане на стандарт в същността на научните изяви води до смаляване на шансовете за въвеждане на стандарт във формата на тяхното отчитане. Въпреки това, ако дори на равнище факултет на така събраната информация се гледа съдържателно, то тогава би могло да се очаква факултетно усилие за обработка, включително и на формата на информационния масив. „Съдържателно“ в случая би означавало като ресурс за провеждане на организационна политика в научната дейност, а не като формално мероприятие по изобразяване на „внушителна по обем продукция“ (но без последици върху факултета).

Наличната информация е индикатор за липса на управленски интерес към информацията дори на факултетно равнище, което би трябвало да е водещо в управлението на научния живот. Тази липса е причина за невъзможността да възникне стимул към нейното подреждане, дори и чисто сти-

---

²⁵ Трябва да се има предвид като общо правило склонността на някои университетски преподаватели да представят доклад на английски език пред научен форум в Кранево, България, като публикация в чужбина.

листично. Общата културна нагласа към правенето на наука в университета предполага и специфика на начина на представяне/непредставяне на информацията, свързана с този вид дейност. Правилото е изследователската работа да се смята за *лична* инициатива и личностна реализация, а не *основна* част от живота и работата на всеки университетски преподавател като част от изследователска институция. Както се смята, така се и пресмята (и отчита). Алманахът не представя изчерпателна информация за резултатите от научноизследователската дейност в рамките на Софийския университет, а по „метода на отзовалите се“ е събирана информация, характеристиките на която (пълнота, коректност на цитиране, спазване на периода, който е зададен – 2004–2006 г. и пр.) е в пряка зависимост от представите за наука и „вътрешната нагласа“ на всеки преподавател.

В по-общ смисъл, анализът отвежда към констатацията, че чрез този начин на показване (опубликуване) се постигат успешно не декларираните, а съвсем други цели. Липсата на стандарти при представяне на данните; непроверимостта на посочените факти, поради липсата на библиографски данни и пр. всъщност категорично изключва:

1. Показаната продуктивност да има тъкмо публичен характер в защита на обществения интерес към резултатността на инвестираните в университетската наука средства.

2. Обобщението на данните да се разглежда като обективен и достоверен отчет за научните изяви с оглед употребата на данните за управленски цели²⁶.

С други думи, *избран е начин на показване, който всъщност скрива обективното положение*, което изисква да има пълнота на информацията за всички преподаватели и продуктивност на година по видове научни изяви. А това се прави, защото тези показатели пряко противоречат на внушението от „големите числа“. Последните изглеждат внушителни само доколкото не се питаме от колко души е дадена тази продукция, каква е достоверността на информацията, а и изобщо не проверяваме качеството на научните изяви (без изобщо да ни хрумва да търсим ефективност в използването на инвестираните в науката обществени средства).

Обратно, ако към информацията има управленско отношение, тя съдържателно, структурно и стилистично би изглеждала по различен начин.

От всичко казано дотук следва и констатацията, че Алманахът е по-скоро паметник на културата на научното управление, а не пряко използваем информационен източник за качеството на академичната научна продукция в началото на XXI в. у нас.

---

²⁶ Ясно е например, че показността изисква „голяма цифра“, поради което данните за три-те години са сумирани. Управленският подход, обратно, би се интересувал дали данните очертават тенденции на спад или нарастване и би изисквал разделяне на научните изяви по години (както те се измерват при всички международни рейтингови класации на университетите).

Използвани източници

2007. Научноизследователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ 2004–2006, С., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“;
Правилник за устройството и дейността на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

СТРУКТУРАТА НА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ВЪЗ ОСНОВА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АТЕСТАЦИЯТА В ЕДИН ФАКУЛТЕТ¹

1. Увод

Анализът на данните от Алманаха показва, че „са налице драстични разминавания между деклариран и реално представени конкретни данни, което пък е индикативно и за липсата дори на елементарен контрол върху процедурите за обобщаване на информацията предвид, че базата данни е събирана въз основа на самопредставяне на преподавателите.“² В същото време е налице още един източник на информация за цялостната дейност на преподавателите в Софийския университет, включително и за научноизследователската дейност, но при значително повишено равнище³ на контрол – това са данните от атестацията на преподавателите. Тъй като към момента на провеждане на изследването пълна атестация на преподавателите беше проведена единствено във Философския факултет, можем да използваме тази база данни и да я сравним с данните в Алманаха.

1.1. Данни

За целта на сравнението ще използваме три индикатора, които са общи за Алманаха и за атестацията. Те са:

а) брой публикации в чужбина – за изчисляване на този индикатор са използвани четирите индикатора от атестацията, които се отнасят до публику-

---

¹ Резултати от обработката на изчерпателните данни за научноизследователската дейност, получени от атестацията на преподавателите от Философския факултет.

² Вж. за подробности в предходната, седма глава.

³ По-скоро – при *очакване* за равнище на контрол, защото ако човек внимателно прочете протоколите от обсъжданията на индивидуалните атестации, проведени в катедрите на съответните специалности, ще се убеди, че в редица случаи „академичната колегиалност“ е взимала връх над процедурната строгост в отношението към данните. В резултат се оказва например, че с най-висок резултат за научна продуктивност се е класирал колега, който е научно трудно разпознаваем в професионалната си среда.

вани статии в чужбина (в реномирани списания, в реномирани сборници, в нереномирани списания и в нереномирани сборници);

б) брой публикации в България – за изчисляването на този индикатор са използвани двата индикатора от атестацията, които се отнасят до публикувани статии в България (в списания и в сборници);

в) брой книги, монографии, сборници, учебници – за изчисляването на този индикатор са използвани дванадесет индикатора от атестацията, които се отнасят до публикувани монографии (авторски и колективни; в България и в чужбина; в реномирани или в нереномирани издателства), сборници (в България и в чужбина), учебници (за висши и за средни училища), учебни помагала и преводи на учебници.

Тъй като данните в Алманаха се отнасят за три години, данните от атестацията на нехабилитираните преподаватели се отнасят също за три години, а данните за атестацията на хабилитираните преподаватели се отнасят за пет години, преизчислихме условни средни стойности за една година. Така стана възможна съпоставка на двата масива данни за научната продуктивност.

1.2. Метод

Използваният метод за сравнение е построяване на вероятностно разпределение на средногодишните стойности на трите индикатора, базирайки се на данните от Алманаха. Изходното допускане е, че данните от атестацията са изчерпателни, поради което средните стойности, изчислени за научната продуктивност въз основа на изходната информация от атестацията, представляват точните стойности на параметрите в генералната съвкупност. Данните от Алманаха са по същество извадки, като при това не може да се гарантира представителността на извадката. При все това обаче следва да се има предвид, че в повечето случаи спонтанно образувалата се извадка от отговорилите обхваща поне около две трети от лицата в генералната съвкупност на университетските преподаватели. Тоест вероятност за изкривяване на резултатите от извадката съществува, но самото изкривяване едва ли е драматично като краен ефект, тъй като не е много вероятно да са пропуснати големи обеми значими научни продукти. По-скоро е мислимо обратното – пропуснати са случаи, като правило, на ниска научна продуктивност. На практика извадката е формирана по метода на отзовалите се, като ситуацията е аналогична на ситуацията със студентската оценка на преподавателите (Харалампиев, 2009: 245). Това дава възможност да се използва същият подход като при студентската оценка (Харалампиев, 2009: 247–248).

1.3. Резултати

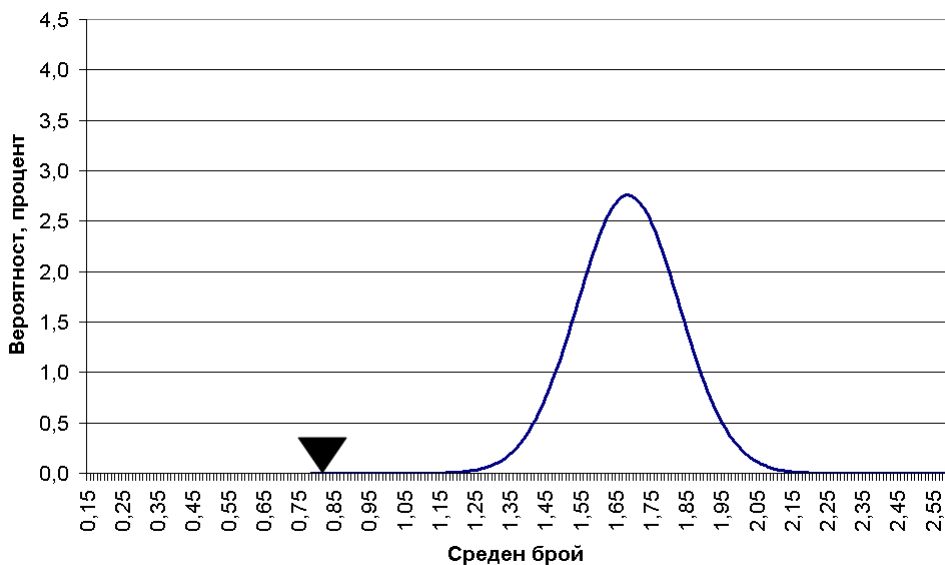
Резултатите от изчисленията са представени в табл. 1.

Таблица 1. Изчислени основни числови характеристики на вероятностите разпределения на средните стойности на трите сравнявани индикатора

Обобщаващи числови характеристики на научна продуктивност във Философския факултет	Брой публикации в чужбина на щатните преподаватели	Брой публикации у нас	Брой книги, монографии, сборници, учебници
Обем на генералната съвкупност – брой лица	148	148	148
Обем на извадката – брой лица	106	106	106
Минимално значение на признака	0	0	0
Извадкова средна (средногодишна)	0,37	1,09	0,20
Максимално значение на признака ⁴	14	19	9
Минимално възможна стойност на средната в генералната съвкупност	0,27	0,78	0,15
Най-вероятна стойност на средната в генералната съвкупност	0,93	1,68	0,57
Максимално възможна стойност на средната в генералната съвкупност	1,59	2,58	1,00
Стандартно отклонение на разпределението на средната в генералната съвкупност	0,12	0,14	0,09
Стойност от атестацията (средногодишна)	0,15	0,82	0,06

Както се вижда, изчислените от атестацията средни стойности са под минимално възможните стойности на средните в генералната съвкупност, изчислени от Алманаха. Изглежда, че статиите в България са изключение от това правило, но графиката на фиг. 1 е красноречива:

⁴ Установено от Т. Ангелова като емпиричен максимум за трите години чрез преброяване на случаите. При изчисленията тригодишният максимум е разделен на три, за да се получи емпиричният максимум за една година.

Фиг. 1. Вероятностно разпределение на средногодишната стойност за публикувани в България статии, получено на основата на информацията от Алманаха, с отбелязана действителната средна стойност, получена от атестацията

Изводът от табл. 1 и фиг. 1 е, че представените в Алманаха данни статистически значимо завишават академичните постижения на преподавателите. Възможните хипотетични обяснения за такова съществено разминаване между резултатите от спонтанната извадка и генералната съвкупност са две:

- а) или извадката не е излъчена от тази генерална съвкупност;
- б) или признакът не е един и същ.

Очевидно в този случай извадката е излъчена от генералната съвкупност на щатните преподаватели, а и признакът за научна продуктивност е един и същ. Затова според нас проблемът не е нито в извадката, нито в признака, а в начина, по който са получени изходните данни, въз основа на които правим измервания за значенията на признака. Наличието на контрол при събиране на данните за атестацията, от една страна, и липсата на контрол при събирането на данните за Алманаха, от друга, са довели до такова драстично разминаване. Иначе няма обяснение защо 70 на сто от преподавателите във Философския факултет са отчели в Алманаха такива бройки (обеми научна продукция), че просто е невъзможно (или е изключително малко вероятно) да се получи средната от атестацията, *какви*то и да са бройките на останалите 30 на сто. Това може да се случи само ако някои от „публикациите“, посочени в Алманаха, не са заявени при атестацията.

2. Анализ на научната продуктивност въз основа на данните от атестацията

Философският факултет (ФФ) е един от онези, които през последните десетилетия поддържат дух на авангардност чрез иновации и практики, ориентирани към развитие на качеството на академичните дейности. Така че не може да е изненада фактът, че той е измежду малкото, които вече са завършили напълно атестацията на щатните преподаватели според изискванията на Правилника за учебната дейност на Софийския университет. При все това обаче от гледна точка на видовете дейности и степента на интензитет на научноизследователските дейности ФФ е интересен като типологически представителен, а не като изключителен случай⁵.

Научноизследователската дейност е един от критериите (третият) при атестацията на щатните преподаватели от Философския факултет. Този критерий е разделен на четири подкритерия:

- 1) Научни публикации – 21 индикатора;
- 2) Участие в научни изяви – 6 индикатора;
- 3) Участие в проекти – 13 индикатора;
- 4) Награди – 2 индикатора.

Общо 42 индикатора, които със сигурност обхващат в пълнота всевъзможните видове участие в научния живот. Близко до ума е, че съдържателната тежест на всеки от тях е съществено различна, но интуицията е безсилна да ни каже каква е тежестта на съответния индикатор. Ето защо се налага чрез прилагане на прецизен статистически апарат да се установи специфичният принос по всеки от индикаторите към „научната тежест“ на съответния колега. Става дума за това, че има индикатори, които влияят на тежестта, и такива, които не влияят – независимо колко големи са индивидуалните стойности на преподавателите по всеки от тях. Примерно човек може да участва в регионални конференции и да не бъде голям учен, а може да е голям учен и да не участва в такива научни форуми. Участието в изборни научни органи например също се доказва, че не влияе върху научната тежест, както и писането на рецензии, преводи и пр. Обръщаме внимание върху обстоятелството, че специфичната значимост на всеки индикатор се определя не чрез съпоставка с друг отделен индикатор, а чрез начина, по който той диференцира научната общност като цяло – т.е. със степента на статистическа зависимост между високи/ниски стойности на научната изява по този индикатор и високи/ниски стойности на цялостната научна изява на съответната личност.

За да се установи важноста на всеки индикатор, бяха направени 42 модела на връзката между конкретен индикатор и общия брой точки по

---

⁵ Както показаха резултатите от обработката на данните от Алманаха за научната дейност, ФФ е в челната тройка по научна продуктивност чрез поддържане на добри средни стойности по повечето показатели (за повече подробности вж. седма глава).

критерия „научноизследователска дейност“ за 85 хабилитирани и 52 не-хабилитирани преподаватели. След това индикаторите бяха подредени по стойността на коефициента на определеност, който показва каква част от различието на крайния брой точки се дължи на съответния индикатор. В табл. 2 е показана ранглистата на индикаторите (показани са само тези индикатори, които обясняват повече от 30 на сто от общото разсейване на крайния брой точки).

Таблица 2. Ранглиста на индикаторите

Индикатор	Коефициент на определеност	
	хабилитирани преподаватели	нехабилитирани преподаватели
1. Индивидуален международен научен проект	0,58	0,39
2. Авторски статии и студии във водещи чуждестранни специализирани списания (включително електронни)	0,49	0,62
3. Авторски статии и студии в специализирани сборници на реномирани чуждестранни издателства	0,46	0,41
4. Приет пленарен доклад на международна конференция, без да е публикуван	0,34	0,60
5. Участие в международни научни проекти	0,30	0,30
6. Индивидуален български научен проект	-	0,51
7. Координатор на голям институционален български научен проект	-	0,51
8. Авторски статии и студии в специализирани сборници на чуждестранни издателства	-	0,51
9. Координатор или ръководител на българската част на международни научни проекти (четири и повече институции)	-	0,47
10. Ръководство на голям институционален български научен проект (до три институции)	-	0,47
11. Приет пленарен доклад на национална конференция, без да е публикуван	-	0,42
12. Авторски статии и студии в български специализирани списания	-	0,40
13. Ръководство на малък български групов проект (до пет участници)	-	0,40

От табл. 2 се вижда, че има пет индикатора, които са силно свързани с крайния брой точки и при хабилитираните, и при нехабилитираните преподаватели. Обърнете внимание, че *всичките се отнасят до различни форми на участие в международен научен живот.*

Освен това има още осем индикатора, които влияят силно върху крайния резултат само на нехабилитираните преподаватели. По-нататъшният анализ ще продължи с описанието само на тези 13 индикатора.

След като сме намерили кои са значимите индикатори за научна изява, вече можем да видим как съпричастността към тези форми на научен живот *диференцира (и структурира) факултетната общност от учени.*

Тук отново е необходима предварителна уговорка. Тъй като процедурата по акредитация предвижда тригодишен отчетен период за нехабилитирани и петгодишен отчетен период за хабилитирани преподаватели, няма как сравненията да се правят по натурален брой изяви. Налага се да въведем условен показател – „средногодишна изява за една отчетна година“, който ще ни позволи да сравняваме двете общности – на хабилитирани и нехабилитирани преподаватели.

На второ място, трябва да се има предвид, че не е задължително индивидуалната стойност по този условен индикатор да е цяло число. Например, ако лицето X има една публикация на година, то той ще има 100-процентно участие във въпросната научна изява. Но ако има една публикация за две години, то стойността на показателя в този случай ще е 50 на сто; ако е една публикация на три години – 33 на сто; една за пет години – 20 на сто; а две публикации за година съответно ще бъдат 200 на сто.

Горната забележка е важна, защото нас ни интересуват не индивидуалните резултати, а *структурната характеристика на факултетната научна изява.* Погрешно би било да приемем за *достатъчно* само числото, получено чрез сумиране на изявите по определен признак и разделяне на броя на членовете на факултетната общност, защото това „средно аритметично“ няма съответствие с реалната въвлеченост в тази научна изява.

Затова описанието ще бъде направено чрез изчисляване на средния годишен брой на изявата, но и на процента на преподавателите с нулева активност по този показател (табл. 3).

Таблица 3. Индивидуален международен научен проект

Преподаватели	Средногодишен брой изяви	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,35	42,4
Нехабилитирани	0,36	48,1

От табл.3 се вижда, че средно преподавателите, които се занимават с индивидуални научни проекти, реализират един на три години и няма разлика между хабилитирани и нехабилитирани преподаватели. Вижда се обаче и това, че практически половината от преподавателите нямат такава изява за целия атестационен период.

Таблица 4. Авторски статии и студии във водещи чуждестранни специализирани списания (включително електронни)

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,12	81,2
Нехабилитирани	0,06	94,2

Таблица 4 показва колко малка е научната продуктивност на изследователите от ФФ, която намира международна видимост чрез публикация във водещи чуждестранни списания. Също така става ясно, че тази особено съществена форма на научна изява е два пъти по-рядко срещана сред нехабилитираните преподаватели. Вижда се и колко малък е общият дял на преподавателите, които имат сериозни публикации в чужбина – около 6 на сто от нехабилитираните и около 20 на сто от хабилитираните.

Таблица 5. Авторски статии и студии в специализирани сборници на реномирани чуждестранни издателства

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,21	70,6
Нехабилитирани	0,05	86,5

Интересното в табл. 5 е, че разликата в резултатността на научния труд между хабилитирани и нехабилитирани става четири пъти, но пък общият дял на колегите, имащи такива научни изяви, осезателно нараства.

Таблица 6. Приет пленарен доклад на международна конференция, без да е публикуван

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,15	67,1
Нехабилитирани	0,29	69,2

Вижда се, че това е значително по-отворена форма за публична изява (по-масово достъпна в сравнение с предходните), която е близо два пъти по-силно представена именно при нехабилитираните преподаватели. Но и при тях средната стойност е малко под една изява за три години (табл. 6).

Таблица 7. Участие в международни научни проекти

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,09	72,9
Нехабилитирани	0,08	84,6

Данните от табл. 7 показват каква рядкост е участието в международни научни проекти, както за хабилитирани, така и за нехабилитирани. Приблизително и условно казано – един проект на 10 години.

Таблица 8. Индивидуален български научен проект

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,31	41,2
Нехабилитирани	0,58	36,5

Данните от табл. 8 демонстрират решително доминиране на участието в проекти у нас над другите научни изяви, особено сред нехабилитираните преподаватели. Близо два проекта за три години и близо две трети от нехабилитираните преподаватели са ангажирани в такъв формат на научен живот.

Таблица 9. Координатор на голям институционален български научен проект

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,02	90,6
Нехабилитирани	0,10	82,7

Ниските стойности на този вид научна изява не са изненада, но преобладаването на нехабилитираните преподаватели над хабилитираните от порядък на пет пъти показва, че тук има някакъв по-особен залог именно за по-младите колеги (табл. 9). Само около 10 на сто от хабилитираните преподаватели имат такъв научен ангажимент през последните пет години.

Таблица 10. Авторски статии и студии в специализирани сборници на чуждестранни издателства

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,14	67,1
Нехабилитирани	0,12	82,7

Интересното в данните в табл. 10 е, че приблизително еднаква стойност на средностатистическата изява за хабилитирани и нехабилитирани идва като резултат от участието на по-голям дял (с около 15 процентни пункта повече) хабилитирани преподаватели. Около 17 на сто от нехабилитираните дават същото равнище на публикационна активност, колкото и 33 на сто от хабилитираните, т.е. по-малко млади преподаватели публикуват два пъти по-интензивно.

Таблица 11. Координатор или ръководител на българската част на международни научни проекти (четири и повече институции)

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,07	78,8
Нехабилитирани	0,08	88,5

В този случай отново основният акцент в интерпретацията на числовите стойности трябва да падне върху изключително ниската степен на интензивност на този вид научна изява (табл. 11).

Таблица 12. Ръководство на голям институционален български научен проект (до три институции)

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,04	90,6
Нехабилитирани	0,03	94,2

От представените в тази табл. 12 данни се вижда, че в сравнителен план точно това е най-ниската стойност на средногодишна научноизследователска активност от всички разгледани.

Таблица 13. Приет пленарен доклад на национална конференция, без да е публикуван

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,18	63,5
Нехабилитирани	0,37	71,2

Отново по-малък брой нехабилитирани преподаватели дават два пъти по-високо равнище на интензитет по този показател за научна продуктивност (табл. 13). Тоест това е приоритет за научна изява предимно на нехабилитирани изследователи.

Таблица 14. Авторски статии и студии в български специализирани списания

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,84	22,4
Нехабилитирани	0,42	51,9

Данните в табл. 14 показват, че преобладаващият брой от хабилитираните преподаватели поддържат ангажимент към публикуване в българските научни списания, и то със сравнително висок интензитет от почти една статия средногодишно. За сметка на това обаче повече от половината нехабилитирани преподаватели не са публикували в българско списание през последните три години.

Таблица 15. Ръководство на малък български групов проект (до пет участници)

Преподаватели	Средногодишен брой	Процент на преподавателите с нулева активност за целия отчетен период
Хабилитирани	0,16	67,1
Нехабилитирани	0,10	82,7

Представените в табл. 15 данни показват по-скоро очаквани резултати – не всеки може да е ръководител на обект. Но това, че две трети от хабилитираните не са били ръководители дори на малък проект за означения период едва ли е нормално.

От всички тези таблици могат да се направят два основни извода.

Първо, в методически план ясно се вижда, че показателят „средногодишен брой“ не е адекватен, защото има преподаватели, които извършват съответната дейност (в някои случаи дори повече от веднъж), но има и други колеги, които не я извършват нито веднъж за отчетния период, като *вторите*

са преобладаващо мнозинство в повечето от посочените по-горе случаи.

Второ, достъпът до различните форми на научни изяви е като правило асиметричен за хабилитирани и нехабилитирани преподаватели с единственото изключение „участие в индивидуален международен проект“, който в най-голяма степен е израз на индивидуалния академичен потенциал и мотивация. *Нехабилитираните преподаватели са в крайно неизгодна позиция от гледна точка на условията за научната си реализация*, въпреки че по интензитет на научна активност малкият контингент от продуктивни учени в тяхната група показва в редица случаи много високи показатели.

Нека проверим дали това наблюдение върху изучаваната съвкупност ще се потвърди, ако погледнем картината в цялост. Освен нулевата активност индикатор по индикатор може да се проследи и нулевата активност общо по всички индикатори. Тук това е направено само за първите пет индикатора, имащи доказано пряко въздействие върху крайната „тежест“ на научната дейност, които са общи за хабилитираните и нехабилитираните преподаватели. В допълнение е дадено и разпределението по брой активности, в които участват преподавателите (табл. 16), без обаче да се отчита по колко (повече от една) изяви има всеки в съответната активност през отчетния период.

Таблица 16. Разпределение на преподавателите по брой активности, в които са участвали, процентен дял

Преподавателят има участие в:	Хабилитирани преподаватели	Нехабилитирани преподаватели
Нула активности	31,8	34,6
Една активност	21,2	28,8
Две активности	16,5	25,0
Три активности	17,6	9,6
Четири активности	5,9	0,0
Пет активности	7,1	1,9
Общо	100,0	100,0

От тази табл. 16 се виждат няколко важни тенденции.

Първо, колкото е по-голям обхватът на научните изяви, толкова по-рязко намалява броят на участващите в този обсег на научна продуктивност учени. Най-многобройна – от порядък на една трета от всички – е групата на колегите, които нямат значими научни изяви през целия атестационен период.

Второ, при нехабилитираните преподаватели делът на онези, които имат слаба научна изява (една и две активности), е по-голям от съответния дял при хабилитираните. Това е ново косвено потвърждение за неблагоприятната ситуация, в която се намират по-младите преподаватели. Те не са инертни в научно отношение, но броят на изявите им е по-ограничен.

Трето, като продължение на същото правило общият дял на изключително активните в научно отношение колеги (с четири и пет активности) е точно около 15 на сто (каквато бе експертната оценка и на деканското ръководство). Но тук вече се вижда фрапантна диспропорционалност между хабилиитирани и нехабилиитирани – вътре в групата на изключително активните отношението е приблизително 7:1 в полза на хабилиитираните. Любопитна подробност в случая е и това, че ако човек е в групата на изключително научноактивните преподаватели, то е по-вероятно да има пет от пет възможни изяви, а не четири, т.е. научната продуктивност във високите си етажи предразполага към тоталност на изявата (има скрити структурни връзки между отделните форми на научна изява).

Ако прегрупираме тези резултати в категориални типове научна изява, ще получим следната картина (табл. 17):

Таблица 17. Разпределение на преподавателите по брой активности, в които са участвали, процентни дялове

Типове според степента на участие	Хабилиитирани преподаватели	Нехабилиитирани преподаватели
Пасивни	31,8	34,6
Слабо активни – 1 форма на изява	21,2	28,8
Средно активни – 2 или 3	34,1	34,6
Много активни – 4 или 5	13,0	1,9
Общо	100,0	100,0

3. Основни изводи

Структурата на научната дейност по интензитет на участието показва няколко много сериозни проблема:

а) Наличието на малък брой хиперактивни хабилиитирани преподаватели, чиято научна изява създава илюзорна видимост за значителен обем научна продукция (на равнище сумарна факултетна продукция), всъщност прикрива факта, че *около една трета от преподавателите – както хабилиитирани, така и нехабилиитирани – на практика не са включени в значима и продуктивна (чрез резултатите ѝ) научноизследователска дейност.*

б) *Всъщност една трета от преподавателите, безотносително към ранга им, са средно активни:* комбинацията от този факт и посочените по-горе данни трудно биха защитили претенцията на академичното звено да е собствено научноизследователско. Сред *нехабилиитираните* пасивни и слабо активни в научните си изяви са *близо две трети* от преподавателите.

в) Големият проблем пред университетската наука е именно *преобладаващата пасивност сред младите университетски учени* (вж. табл. 16 – колкото по-интензивна е степента на изява, толкова е по-малка групата на попадащите в нея.) Очевадно е, че това не е въпрос на лична нагласа и възможности (сравни с табл. 3). Това е проблем на *институционални възможности за научна изява на младите колеги*. На първо място достъп до академична наука в чужбина. Така че проблемът не е в трудната/тромавата процедура по хабилитация, а в бариерите пред научните изяви, които отвещат към реална научна тежест!⁶

Атестацията във Философския факултет завърши с всеобща положителна оценка с едно единствено изключение.

4. Един методически експеримент

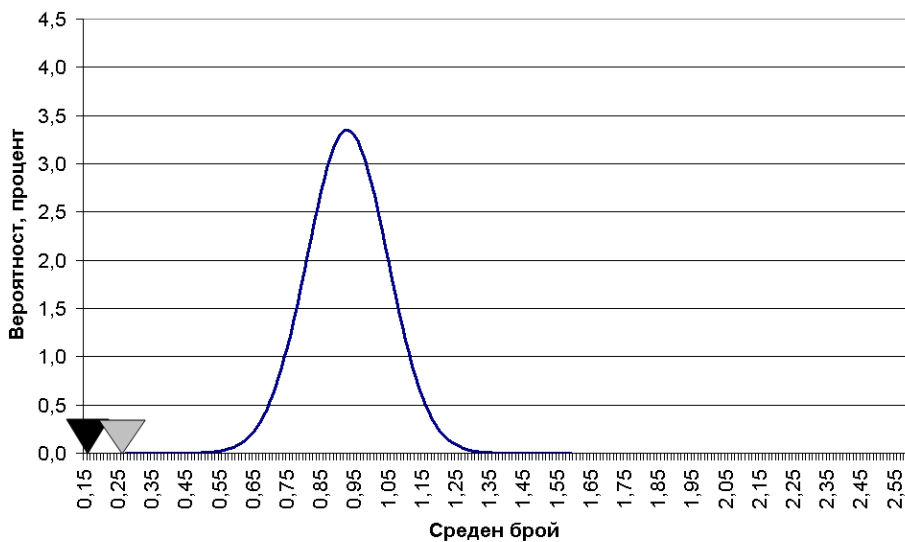
По-съществен е въпросът обаче дали статистическите зависимости в научната продуктивност, регистрирани чрез резултатите от атестацията в този факултет, могат да бъдат екстраполирани върху общата ситуация в университета. Проблемът е дали е по-скоро специфична, или по-скоро типологически представителна ситуацията в този факултет по отношение на принципите за регулация на научната продуктивност. За да отговорим на този въпрос, очевидно ще трябва да конструираме инструмент за съпоставка на съдържателно и методологически несравнимите научни практики в различните факултети на университета. Решението на тази предизвикателна задача – както в чисто методически план, така и в контекста на приложение на създадения аналитичен инструмент – е представено в следващата глава.

Преди това обаче ще си позволим последен методически експеримент. Какво би станало, ако допуснем, че преизчислените от Т. Ангелова данни, съдържащи се в Алманаха, са верни, но не отразяват продуктивността само на извадката от „отзовалите се“ преподаватели, а цялата научна изява в този факултет? Тоест да допуснем, че научният принос, който не е отразен в Алманаха, просто – като правило – и не съществува. След като данните от атестацията показват, че около една трета от преподавателското тяло няма значима научна продукция, то тези данни, които бяха разглеждани като заслуга на част от академичната общност, всъщност отразяват почти цялата сумарна научна изява. Какво би се получило при това допускане?

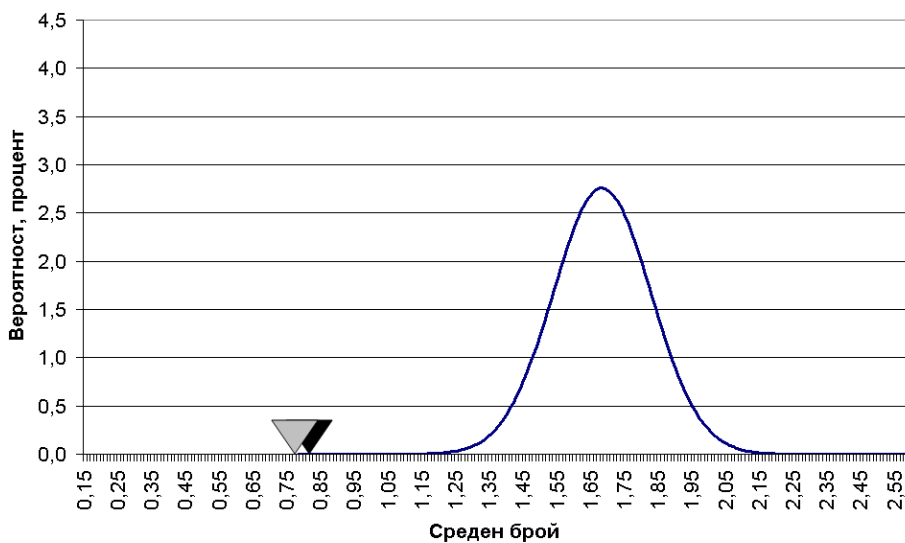
Ето резултата от този методически експеримент (фиг. 2, 3, 4):

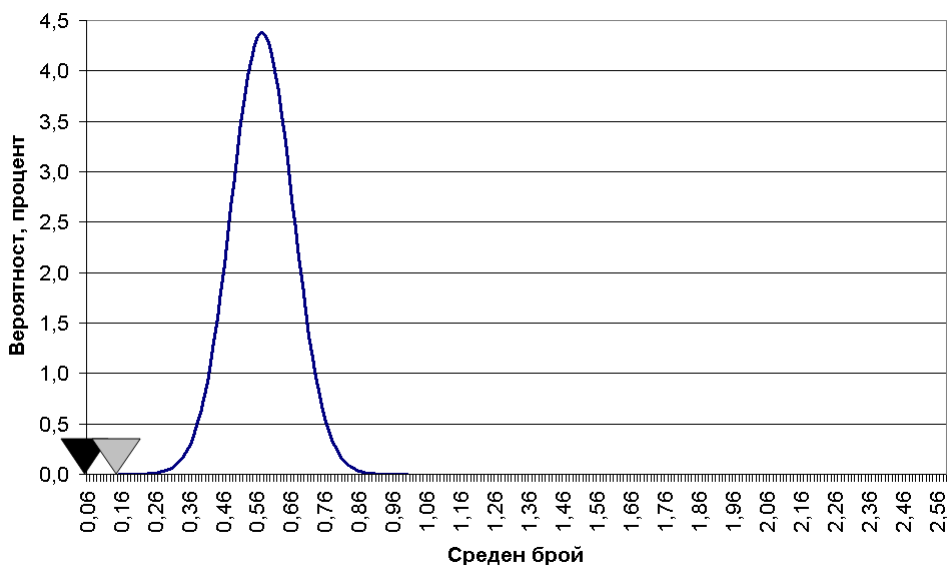
⁶ Повече по този изключително важен въпрос бе казано във втора глава.

Фиг. 2. Вероятностно разпределение на средногодишната стойност за публикувани статии в чужбина, получено на базата на информацията от Алманаха, с отбелязана действителната средна стойност, получена от агестацията (черен триъгълник), и минимално възможната стойност (сив триъгълник)

Фиг. 3. Вероятностно разпределение на средногодишната стойност за публикувани статии в България, получено на базата на информацията от Алманаха, с отбелязана действителната средна стойност, получена от агестацията (черен триъгълник), и минимално възможната стойност (сив триъгълник)

Фиг. 4. Вероятностно разпределение на средногодишната стойност за публикувани книги и учебници, получено на базата на информацията от Алманаха, с отбелязана действителната средна стойност, получена от атестацията черен триъгълник), и минимално възможната стойност (сив триъгълник)

Както се казва, коментарът е излишен. Оказва се, че зад булото на информационната нееднозначност на данните от Алманаха се крие прост факт. Този внушителен по обем том не представя само по-значителната научна продуктивност. Напротив, представя я почти цялата, без обаче да ни показва зеещата празнина в научната продуктивност на една трета от университетските преподаватели. А иначе данните са с висока степен на надеждност – поне относно *порядъка на средногодишната научна изява на средностатистическия учен* от университета. Това трябва да се има предвид при прочита на анализа в следващата глава.

Използвани източници

Харалампиев, К. 2009. Студентската оценка на преподаването – проблемът за точността на изводите. В: Социологията пред предизвикателствата на различията. Сборник, посветен на 30-годишнината на катедра „Социология“. С., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

В УНИВЕРСИТЕТСКАТА ОЛИМПИАДА НЕ САМО УЧАСТИЕТО Е ВАЖНО

1. Увод

Представеният тук анализ се базира на „реалното“ изчисляване на резултатите от научноизследователската дейност на щатните преподаватели от Софийския университет, които са публично достъпни. За източник на информация е използван изданието от университета Алманах „Научноизследователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ 2004–2006 г.“. Казваме „реално“, защото при предварителната обработка на емпиричната информация беше установено, че резултатите, представени в общен вид по факултети, се разминават съществено от посочените данни като конкретна информация с имена, заглавия и години в Алманаха. Това наложи повторно преизчисляване по зададените в този сборник критерии за научноизследователска дейност, което Т. Ангелова извърши по най-скрупулозен начин и резултатите от което бяха представени в седма глава. След което бе изчислена средногодишната стойност на научна продуктивност на един преподавател от всеки факултет за всеки от видовете продукция (Приложение 2). Тази условна величина, разбира се, няма пряк емпиричен корелат, но пък позволява да се правят сравнения по научна продуктивност между факултетите. На тези вторични емпирични данни се основават и ранжировките на факултетите по резултатност на научноизследователска дейност, които представяме в настоящия текст.

Тук е мястото да бъдат направени и някои особено съществени уточнения:

1. В Алманаха са посочвани и данни от 90-те години на XX в. до 2007 г. включително (годината, в която вероятно е събирана информацията). Това се отнася за повече от половината факултети (8 факултета). В нашия текст обаче отново резултатите са редуцирани само до периода, заявен като основно времево ограничение на Алманаха, а именно – 2004–2006 г. (т.е. тригодишен период).

2. В резултат от преброяване на „реалните“ резултати бяха получени данни за всеки един от факултетите по отделните индикатори¹ (видове научна

---

¹ Изрично подчертаваме, че не можем да променим съдържанието на отделните индикатори, по които е събрана първичната информация в Алманаха, въпреки убеждението ни, че тези

продуктивност). Тези резултати бяха разделени на три, съобразно броя на отчетните години и на броя на преподавателите. Тази процедура позволи да се получат условни „средни постижения“ на отделните факултети в университета за една година, което направи възможно тяхното сравняване и, съответно, възходящо ранжиране по всеки един от отделните научни критерии (индикатори за продуктивност).

3. Резултатите от сравняването на данните от Алманаха и данните от атестацията, само в един конкретен факултет показаха, че има драстично разминаване между двата информационни източника, и то в посока на значително завишаване на сумарните данни от Алманаха. От друга страна, анализът, проведен от Т. Ангелова, недвусмислено показва наличие на тенденция към по-голямо или по-скромно „раздуване“ на данните, представени в Алманаха във всички факултети. Затова в тази ситуация ще изхождаме от хипотезата, че средните стойности на всички факултети, получени от Алманаха, са завишени в посока нагоре, което отнема едновременно всички факултети нагоре, като при това запазва подредбата помежду им². Това ще ни даде възможност да сравняваме факултетите на базата на рангове, а не на основата на средни стойности.

4. В настоящия анализ не са включени всички индикатори за научноизследователска дейност, заложили в Алманаха. Изборът на значими индикатори беше обусловен от предварителния статистически анализ на изчерпателния масив от данни от резултатите на атестацията във Философския факултет (която бе единствената напълно завършена в рамките на Софийския университет към този момент). При търсене на статистически значима връзка между отделните индикатори и общата величина на научноизследователската дейност във Философския факултет, бяха открити „важни“ критерии, които съотнесени към Алманаха, ни дават следния набор от индикатори:

- а) публикации в чужбина;
- б) публикации у нас;
- в) изобретения и авторски свидетелства;
- г) дългосрочни специализации в чужбина;
- д) издадени книги, монографии, сборници, учебници;

индикатори са конструирани неправомерно грубо. Ще припомним, че според нас самият начин на събиране на данни в този случай е проява на имплицитно управленско намерение за заличаване на съществени различия, заради получаване на „големи числа“.

² Хипотетично погледнато, ако въведем вариращ коефициент за достоверност на данните, посочени от всеки факултет по съответния индикатор, бихме могли да получим друга ранжировка на индивидуалните участници, но не и друга *структура на общата класация*, а именно тя е центърът на нашия изследователски интерес. За тази цел ще се придържаме към конкретните данни, приемайки ги за относително достоверни въз основа на методическия експеримент от края на предходната глава. Какво се получава, когато променим изходните данни, въз основа на друга изходна информационна база, ще покажем в края на настоящия анализ.

- е) одобрени проекти на НФНИ;
- ж) одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет;
- з) одобрени проекти по международни програми;
- и) проекти, финансирани от български неправителствени организации;
- к) проекти, на които не са споменати финансиращите институции;
- л) проекти по договорната тематика на НИС.

Макар всеки от горепосочените критерии, които са били заложени в инструмента за събиране на първичната информация, да има различна „тежест“³ като проява на научноизследователска дейност, то по всеки конкретен критерий всеки от факултетите би могъл да има някакво постижение. Това дава основание факултетите да бъдат подредени (ранжирани) поотделно по всеки от критериите. А получените рангове от своя страна са относително сравними величини, защото те нямат съдържателен смисъл, а само показват мястото на конкретен факултет, съизмерен спрямо останалите. Друга причина за сравнимостта е и това, че когато сравняваме 15 факултета, винаги използваме числата от 1 до 15. Сравнимостта пък дава възможност да се сумират ранговете, да се изчислява среден ранг и т.н.

Изрично трябва да се направи уговорката, че така конструираният инструмент, чрез който извършваме „наблюдение“ върху общата структура на сумарната научна изява на Софийския университет, произвежда специфично изкривяване. Ясно е, че в този измервателен „инструмент“ са пропуснати критерии като „цитируемост“ или „импакт фактор“, които веднага биха препозиционирали много напред Химическия и Физическия факултет и биха дисквалифицирали хуманитарните, за чиято изследователска продукция по тези научни показатели към днешна дата у нас няма база данни. Разбираемо е също, че в един факултет публикуването в чужбина може да има извънредна приоритетност, за сметка на публикуване в България, а в друг факултет, в съответствие с предметната му специфика, да е точно обратното и това да е в реда на нещата. Тази уговорка налага известна доза задължителна условност в изчисленията и техните резултати, която читателят непрекъснато трябва да има предвид. Но няма съмнение, че още в изходната база, съдържащата се в използвания Алманах, е заложена обща, донякъде универсална матрица за научна продуктивност. Оставяме на читателя сам да прецени – дали печели от възможността да погледне на всички факултети в обща сравнителна перспектива, ясно съзнавайки, че това е възможно само въз основа на количествено измерване, а всяко измерване е формализация, заличаваща съществени съдържателни различия. Или губи, защото в този процес на конструирана сравнимост са били заличени някои предметни основания за неизбежно различие.

---

³ Тази „относителна тежест“ може да бъде контролирана само в случая с базата данни за научната продуктивност въз основа на изчерпателната информация и спрямо хомогенна в научните си изяви академична общност.

Какъв е познавателният смисъл в предлаганата обработка на резултатите, представящи научната продуктивност на факултетите в Софийския университет?

Когато погледнем класациите на факултетите по видове научни изяви, веднага ще установим, че условното „първенство“ силно варира: по едни признаци безспорен фаворит е Химическият факултет, по други – Философският. Практически всеки трети факултет се явява „първи“ по някакъв вид отчетена научна изява. Така погледнато обаче изглежда, че сякаш няма обща ситуация в университета и по своята научна продукция факултетите са просто несъпоставими.

Без да омаловажаваме значимостта на качествените разлики (за които първа ще става дума), смятаме, че е възможно да се намери гледна точка, която позволява да обхванем картината на научната дейност в Софийския университет в „цялост“ и, което е още по-важно – да видим *тази картина като структурни пропорции*. Това ще рече, да видим има ли открити фаворити или изоставачи по научна продуктивност звена или обратното, факултетите са сгруппирани около едно приблизително еднакво сумарно равнище на научна изява?

Ще поясним аналитичната ситуация с една метафора. Както в спорта има отделни дисциплини, но има и „многобой“ (петобой или десетобой), така и в научната изява можем да говорим за „интензитет на публикационната активност“ (у нас или в чужбина), за „брой изследователски проекти“ или „брой специализации в чужбина“. А освен това можем да конструираме и академичната спортна дисциплина „научен многобой“. Така както и при спортния многобой отделните дисциплини могат да се печелят от един или друг състезател с най-добри постижения, а шампион да се окаже някой, който винаги се е класирал достатъчно напред, но никога не и с медал по отделните дисциплини, същото може да се случи и в рамките на „научноизследователския многобой“. Както и в спорта, многобой може да се спечели обаче и от състезател с разностранни заложби, така щото той да е победител поне в няколко от многото дисциплини⁴.

Обръщаме изрично внимание, че за разлика от спортното състезание, при което масовото любопитство е съсредоточено единствено върху въпроса – кой ще е крайният победител, в случая с „научния многобой“ най-важният въпрос е друг: *как финишират всички състезатели* (един спрямо друг). Тоест интересно е най-вече каква е *структурата на сумарната картина от научните изяви на факултетите*.

---

⁴ Казаното по никакъв начин не означава, че скрито приписваме ценностна равностойност на отделните дисциплини в научния многобой. Както показва анализът в осма глава, когато имаме процедурна възможност да контролираме относителната тежест на отделните критерии за научна продуктивност, ние се възползваме от нея. За съжаление информационният масив в Алманаха не позволява да се конструират „относителни тегла“ на признаците за научна изява, а още по-малко – да се докаже тяхната еднаква значимост във всички факултети. Поради тези сериозни съображения така *настоячиво настояваме за условия характер на този методически експеримент*. При все това твърдим, че не може да се конструира друг съизмерващ инструмент, чрез който въз основа на наличните данни ЮФ да се окаже първ, а ГТФ или ИФ – последни.

Ранжирането на факултетите е направено по следния начин – факултетите се подреждат във възходящ ред по всеки от критериите и на факултета с най-малка средноаритметична стойност на продуктивността се приписва ранг 1, на следващия факултет – ранг 2 и т.н., като на факултета с най-голяма средна стойност се приписва ранг 15. Ако няколко факултета имат една и съща средна стойност, те получават един и същ ранг, който е средноаритметичен от съответните рангове (т.е. ако три факултета биха се подредили на V, VI и VII място, всички те се класират като „шести“).

Този начин на ранжиране е логичен, защото по-добрите постижения получават по-високи рангове. Но е възможен и друг начин на ранжиране – факултетите да се подредят в низходящ ред и на факултета с най-голяма средна стойност да се припише ранг 1, на следващия факултет – ранг 2 и т.н., на факултета с най-малка средна стойност да се припише ранг 15. Ако няколко факултета имат една и съща средна стойност, те отново получават един и същ ранг, който е средноаритметичен от съответните рангове. Интерпретацията на втория начин на ранжиране е свързана с „мястото“, което всеки факултет заема в подредбата.

Между двата начина на ранжиране има линейна връзка:

$$(1) \quad \text{ранг}_{\text{възходящ ред}} + \text{ранг}_{\text{низходящ ред}} = 16.$$

Това означава, че може да се направи само едното ранжиране, а крайните резултати от другото ранжиране да се получат автоматично по формула (1).

Тъй като критериите са 11, то максимално възможната сума на ранговете е 165, минимално възможната е 11, а геометричната среда е 88 ($(165 + 11) / 2 = 88$).

2. Резултати

Крайните резултати по двата начина на ранжиране са показани в табл. 1 и на фиг. 1.

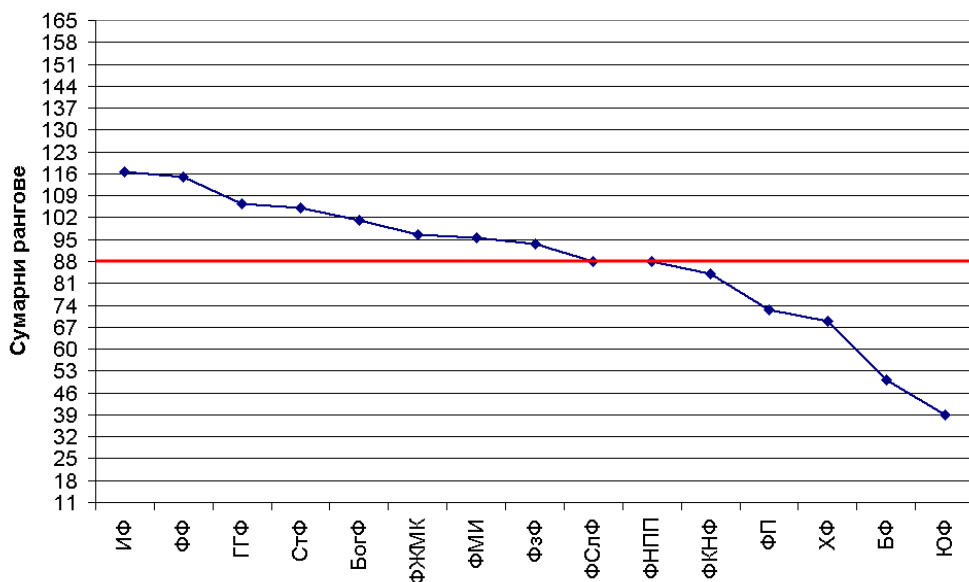
Както се вижда от табл. 1 и фиг. 1, най-добре са се класирали два факултета – Историческият и Философският⁵. Но тук има някои много характерни особености.

---

⁵ Има известно разминаване между сумите на ранговете и средното „място“. Както се вижда от табл. 1, факултети с близки стойности на сумата на ранговете заемат различни „места“, и обратно, факултети с по-далечни стойности на сумата на ранговете заемат едно и също „място“. Това се дължи на факта, че става дума за средно „място“, което е резултат от изчисления и резултатите са закръглени до цяло число. Това обаче прави разликите в „местата“ винаги равни на една единица, независимо каква е действителната разлика. Например Историческият факултет е на 5,4-то „място“, което е закръглено на 5, а Философският факултет е на 5,5-то място, което е закръглено на 6.

Таблица 1. Ранглиста на факултетите

Факултет	Рангове по отделни „дисциплини“ (възходящо ранжиране)	Сума на ранговете	Средно „място“
Исторически факултет	6; 13; 7; 8; 10; 8,5; 12; 14; 14; 13,5; 10,5	116,5	5
Философски факултет	9; 7; 7; 11; 8,5; 6; 13,5; 15; 15; 15; 8	115	
Геолого-географски факултет	11; 8; 7; 9,5; 5; 14; 13,5; 12,5; 5,5; 6,5; 14	106,5	
Стопански факултет	10; 10; 7; 9,5; 11,5; 8,5; 15; 12,5; 5,5; 6,5; 9	105	
Богословски факултет	3; 15; 7; 15; 8,5; 15; 3,5; 7; 5,5; 6,5; 15	101	7
Факултет по журналистика и масова комуникация	5; 9; 7; 14; 11,5; 13; 3,5; 11; 5,5; 6,5; 10,5	96,5	7
Факултет по математика и информатика	12; 2; 7; 13; 4; 11,5; 11; 10; 5,5; 6,5; 13	95,5	7
Физически факултет	14; 3; 14; 7; 2; 11,5; 10; 8; 5,5; 6,5; 12	93,5	8
Факултет по славянски филологии	4; 12; 7; 6; 13; 7; 9; 6; 11; 6,5; 6,5	88	8
Факултет по начална и предучилищна педагогика	2; 11; 7; 5; 14; 4,5; 7,5; 5; 12; 13,5; 6,5	88	8
Факултет по класически и нови филологии	7,5; 6; 7; 12; 7; 4,5; 7,5; 9; 13; 6,5; 4	84	8
Факултет по педагогика	7,5; 14; 7; 2,5; 15; 2; 3,5; 4; 5,5; 6,5; 5	72,5	9
Химически факултет	15; 4; 15; 2,5; 3; 10; 3,5; 2; 5,5; 6,5; 2	69	10
Биологически факултет	13; 5; 7; 2,5; 1; 2; 3,5; 2; 5,5; 6,5; 2	50	11
Юридически факултет	1; 1; 7; 2,5; 6; 2; 3,5; 2; 5,5; 6,5; 2	39	12

Фиг. 1. Сумарни рангове по факултети

1. Историческият факултет заема лидерска позиция, без да се е класирал на първото място по нито един от критериите. Неговите най-добри постижения са три втори места и едно трето място. Окончателното му първенство (макар и с резултат от „фотофиниш“ – от пункт и половина пред следващия факултет) обаче е резултат *от устойчивостта на добрите постижения*, безотносително в разликите между отделните научни „дисциплини“. С други думи, причината за крайния успех на *Историческия факултет е неговата много добра диференциация = многостранност на научната изява*.

2. Обратно, Философският факултет е втори в подредбата, макар че има три първи места и едно второ място. Но тъй като се е представил значително по-слабо по останалите критерии, остава след Историческия факултет.

3. Сумата на ранговете за първите в класацията – Историческия (116,5) и Философския (115) факултет, е далече под максимално възможната сума (165). По-образно казано, *измежду факултетите в Софийския университет няма открояващ се едноличен лидер по научна продуктивност*. Историческият факултет, фактически средностатистически лидер, има средно пето „място“ (което, повтаряме е средноаритметично от местата, които е заемал, в ранжирането на факултетите в университета по изброените по-горе критерии). Същото казано наопаки, за да стане първенец в реално случилата се през този период надпревара, на един факултет би му било достатъчно да има 11 пети места. Което не би било възможно, ако някой от факултетите хипотетично бе изкарал поне 5 първи и 4 втори места.

Откритите дотук особености означават две неща:

а) че за отчетния период 2004–2006 г. няма един открояващ се „най-добър факултет“, нито група от отчетливо постоянстващи във високите си изяви факултети;

б) отделните факултети са различно добри по различните критерии за научна продуктивност.

В обобщение може да се каже следното: *няма смисъл да търсим инвариантен модел за наука в Софийския университет*, защото са важни и характерните специфики по видове науки и, съответно по факултети. Това води до там, че някои факултети са с по-високи показатели по едни критерии, а други факултети – по други. Безперспективно би било да търсим някакъв всеобщ образцов модел, който да бъде наложен като еталон. Но пък това не ни оправдава, ако забравим твърде ниските стойности на средногодишна научна изява по повечето показатели при голяма част от факултетите⁶.

---

⁶ Тъй като в редица рецензии получихме упрек, че тенденциозно минимизираме същественото различие между науките във факултетите, за да приоритизираме общите принципи на управленската политика, бихме искали да подчертаем, че става дума за недоразумение. Изваждайки на показ общи принципи на политика за развитие на науката, никога не сме допусkali, че ефективна политика би могла да не се съобразява със своеобразието на конкретната ситуация. Напротив! Ето защо, когато от ректорското ръководство ни бе възложено да създадем примерен инструмент за провеждане на политика на финансово насърчение на

Прави впечатление обаче и нещо друго: *само пет факултета са заемали първото място*. Като при това Богословският факултет се оказва на първо място по четири от критериите, Философският факултет – по три, Химическият факултет – по два, а Стопанският факултет и Факултетът по педагогика – по един.

Не подлежи на съмнение, че причина за тази структура на научните класации е пряко следствие от възприемане на чисто количествения подход, който следи научната продукция само по обем (брой), но не и като качество, или въздействие върху научната и обществената среда. *Разпределението на „първенствуванията“ по факултети дава основание за една изследователска хипотеза: колкото по-слабоконкурентна е една професионално научна среда, толкова по-лесна е реализацията на научен продукт и съответно по-високи са обемите на продуктивността*. Тази хипотеза, която няма как да бъде верифицирана към настоящия момент поради липса на информация, все пак е сериозно основание да не се предоверяваме на резултати относно научната изява, основани приоритетно на количествени показатели.

След тези важни уговорки от методическо естество, можем да се върнем към основната линия на разглеждане на сумарната картина от класациите на факултетите.

Втората група факултети с подчертано близки стойности на сумата от ранговете включва Геолого-географския и Стопанския факултет. Техните резултати също са от порядък на установими чрез „фотофиниш“ (по малко от 2 пункта разлика), но са като цяло с порядък по-слаби от постиженията на водачите в класирането (разлика от 10 пункта).

След тях се подрежда само един факултет – Богословският. Той е особен случай: както се видя по-горе, това е факултетът с най-много първи места – по четири от критериите. Но в същото време Богословският факултет е бил и четири пъти на последното място.

Няма как да не ни направи впечатление, че на първите пет места в класацията по „научен многобой“ са само отчетливо хуманитарни факултети. Това е поредно свидетелство за особеността на измервателния инструмент да произвежда „ефектни ефекти“, които обаче са повече основание за методологически резерви, отколкото за научна еуфория.

Прави впечатление също, че следващата група включва три факултета – Факултет по журналистика и масова комуникация, Факултет по математика и информатика и Физически факултет. Тя е важна не толкова поради факта, че за първи път се появяват природо-математически науки, а че равнището на

научните изследвания (инструмент за диференцирано заплащане според научната продуктивност), изрично сме подчертали предимството на този инструмент да позволява провеждането на *диференцирани факултетни политики съобразно дисциплинарната специфика* (Приложение 6).

баловете им, получени при сумирането на 11-те ранга, е доста близо до условната средна величина (88 пункта) *като остават над нея*.

Петата група включва два факултета – Факултет по славянски филологии и Факултет по начална и предучилищна педагогика. Това са факултетите, които заемат „златната среда“ – точно 88 пункта. Факултетът по класически и нови филологии също може да се причисли условно към тази група, защото неговият резултат, макар и под средната стойност (84 пункта), все пак е от еднороден порядък с предходните два.

Факултетът по педагогика, Химическият факултет, Биологическият факултет и Юридическият факултет не могат да бъдат обособени в групи, отвъд общата им принадлежност към групата на изоставашите в обема на научните им изяви. Те очертават видим спад в сумарните постижения като този спад е с различна стойност – от един порядък и повече за Факултета по педагогика (15,5 пункта под средната), близо два порядъка за Химическия факултет (19 пункта под средната), направо изненадваща от три порядъка за Биологическия факултет и дори пет за Юридическия факултет (50 пункта под средната). Тук трябва да се отбележи и това, че разликата в сумата на ранговете между най-добре представилия се факултет (Исторически) и най-слабо представилия се (Юридически) е точно *три пъти*! Ако в началото на анализа изразиме известни резерви към водачеството в тази условна ранглиста на научните постижения, то по отношение на дъното на тази класация не можем да имаме друга, освен еднозначна оценка. В съпоставителен план Юридическият факултет е практически несъизмерим по неразвитост/неизявеност на научноизследователската дейност и нейните резултати. А това, както ще видим по-долу, всъщност е доста мека формулировка на един остър проблем в научноизследователската работа на Софийския университет.

Имаме предвид следното: използваният дотук начин на ранжиране на научната продуктивност може да бъде определен като „щедър“. Това е така защото, ако последните в класирането факултети имат средна стойност 0, те не получават ранг 0, а най-малко 1, но могат да получат и по-висок ранг, ако на последно място са няколко факултета с нулеви средни стойности. Но това означава, че неучаствалите (дисквалифицираните) „състезатели“ по съответната дисциплина също получават точки за крайното класиране.

Смятаме обаче, че ранжирането може да се направи и така, че по-стриктно да се придържа до реално постигната научна резултатност. При новото ранжиране на всички факултети със средноаритметична стойност 0 по съответния вид научна продуктивност се присписва ранг 0⁷.

Крайните резултати, получени при този по-строг критерий за научна успеваемост, са показани в табл. 2 и на фиг. 2.

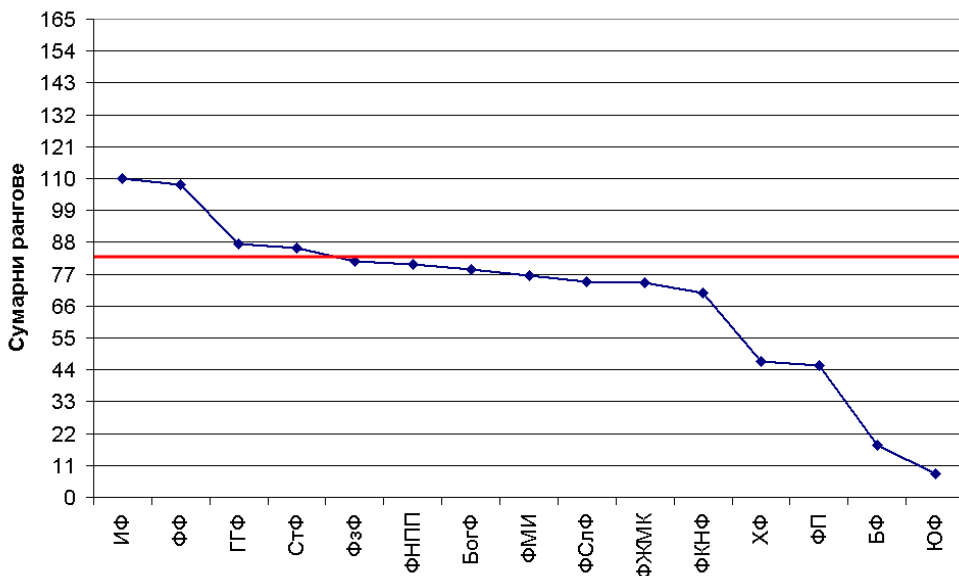
⁷ Не е подходящо да се присписват отрицателни (наказателни) рангове, защото присписването на ранг 0 всъщност вече е наказание, тъй като от формула (1) следва, че ако един факултет получи ранг 0, той бива класиран на 16-то място от 15 възможни, т.е. бива декласиран.

Таблица 2. Ранглиста на факултетите

Факултет	Рангове по отделни „дисциплини“ (възходящо ранжиране)	Сума на ранго- вете	Средно „място“
Исторически факултет	6; 13; 0; 8; 10; 8,5; 12; 14; 14; 14; 10,5	110	6
Философски факултет	9; 7; 0; 11; 8,5; 6; 13,5; 15; 15; 15; 8	108	6
Геолого-географски факултет	11; 8; 0; 9,5; 5; 14; 13,5; 12,5; 0; 0; 14	87,5	8
Стопански факултет	10; 10; 0; 9,5; 11,5; 8,5; 15; 12,5; 0; 0; 9	86	8
Физически факултет	14; 3; 14; 7; 2; 11,5; 10; 8; 0; 0; 12	81,5	9
Факултет по начална и предучилищна педагогика	2; 11; 0; 5; 14; 4,5; 7,5; 5; 12; 13; 6,5	80,5	9
Богословски факултет	3; 15; 0; 15; 8,5; 15; 0; 7; 0; 0; 15	78,5	9
Факултет по математика и информатика	12; 2; 0; 13; 4; 11,5; 11; 10; 0; 0; 13	76,5	9
Факултет по славянски филологии	4; 12; 0; 6; 13; 7; 9; 6; 11; 0; 6,5	74,5	9
Факултет по журналистика и масова комуникация	5; 9; 0; 14; 11,5; 13; 0; 11; 0; 0; 10,5	74	9
Факултет по класически и нови филологии	7,5; 6; 0; 12; 7; 4,5; 7,5; 9; 13; 0; 4	70,5	10
Химически факултет	15; 4; 15; 0; 3; 10; 0; 0; 0; 0; 0	47	12
Факултет по педагогика	7,5; 14; 0; 0; 15; 0; 0; 4; 0; 0; 5	45,5	12
Биологически факултет	13; 5; 0; 0; 0; 0; 0; 0; 0; 0; 0	18	14
Юридически факултет	1; 1; 0; 0; 6; 0; 0; 0; 0; 0; 0	8	15

Като цялостна картина и структура на факултетното позициониране тези резултати много наподобяват предходните (т.е. характерът на пропорциите между факултетите, съобразно структурата на научната им изява, не зависи от начина на неговото метрифициране). Но има и някои особености, които заслужават специално внимание:

1. Максимално възможната сума на ранговете се запазва 165, но минимално възможната става 0, а геометричната среда става 82,5. Веднага се набива на очи, че *цялостната картина е съществено отместена „по-ниско от средната“*, докато при първия начин на измерване повечето от факултетите бяха над и на линията на „златната среда“. Това означава, че факултетите „на върха“ (Исторически и Философски) са се оказали по-отдалечени от постижимия максимум, а факултетите „на дъното“ на научната продуктивност (Юридически и Биологически) се оказват добилижили се до абсолютния минимум.

Фиг. 2. Сумарни рангове по факултети

2. Освен това разликата в сумата на ранговете между най-добре представилия се факултет (Исторически) и най-слабо представилия се (Юридически) вече е приблизително *четирнадесет пъти*! А не бива да се забравя, че става дума за вътрешноеведомствено (intramural) първенство, което е спечелено с устойчиво средни постижения. В този смисъл, използването на израза „абсолютен минимум“ по отношение на резултатите на Юридическия факултет не е просто остроекспресивна езикова фигура, а констатация на една, може би нелицеприятна реалност.

3. Вижда се, че при така направената подредба на факултетите, наблюдаваната при предходното ранжиране структура на успехите се възпроизвежда като цяло. Казано в духа на спортната метафора, може да се говори за отчетливо откъснали се лидери, основна група (която обаче е доста разпокъсана) и група на изоставащите, които са драматично изоставащи. Още по-прецизно казано – категорично изпъкват двата факултета „на върха“ (Исторически и Философски), пакет от „основни състезатели“, всеки от които „диша във врата“ на предходния, както и четирите „изоставащи“ факултети. Последните са разделени на две групи: „дълбоко дъно“ – Биологически и Юридически факултет и „континентален шелф“ – Химически факултет и Факултет по педагогика.

4. Налице са обаче и съществени различия:

Първо, докато при „щедрия“ начин на ранжиране изглеждаше като че ли равнището на научноизследователска дейност на факултетите се променя плавно, сега различията се открояват по-ясно. С други думи, ако се абстрахираме от наличието на конкретни резултати, изглежда сякаш факултетите

са повече сходни, а когато въведем значимостта на наличните резултати, данните изваждат на показ повече различието между факултетите.

5. Второ, при положение, че различието в начина на измерване на постиженията не променя класацията нито на първите четири факултета, нито на последните два, много е важно къде настъпват промени. Приравняването на липсата на определен тип научни изяви на 0 точки веднага препозиционира Богословския факултет от пета на седма позиция, но издига Физическия факултет от осма на пета позиция. Факултетът по журналистика и масова комуникация слиза от шеста на десета позиция, което означава, че си разменя мястото с Факултета по начална и предучилищна педагогика (табл. 3).

Таблица 3. Ранглисти на факултетите⁸

Факултет – щедро ранжиране	Факултет – ранжиране, стриктно към резултатите
Исторически факултет	Исторически факултет
Философски факултет	Философски факултет
Геолого-географски факултет	Геолого-географски факултет
Стопански факултет	Стопански факултет
Богословски факултет	Физически факултет
Факултет по журналистика и масова комуникация	Факултет по начална и предучилищна педагогика
Факултет по математика и информатика	Богословски факултет
Физически факултет	Факултет по математика и информатика
Факултет по славянски филологии	Факултет по славянски филологии
Факултет по начална и предучилищна педагогика	Факултет по журналистика и масова комуникация
Факултет по класически и нови филологии	Факултет по класически и нови филологии
Факултет по педагогика	Химически факултет
Химически факултет	Факултет по педагогика
Биологически факултет	Биологически факултет
Юридически факултет	Юридически факултет

3. Основни изводи

Отново ще се възползваме от удобството на езиковите игри. Ако отчитането на реалните резултати е основание да наречем втория начин на ран-

⁸ Тук представяме резултата от анализа, който направихме въз основа на данните, публикувани в Алманаха. Виждайки тези резултати, колеги от няколко факултета пожелаха да актуализират изходната база данни. Въз основа на новия информационен масив, в дух на академична добронамереност, направихме нови изчисления. Аналитичните резултати от това действие представяме в Приложение 2.

жиране „по-реалистичен“, то тогава по същия начин следва да определим и резултата от приложената процедура. „По-реалистична“ е класацията, която позиционира Физическия факултет две позиции преди Богословския факултет и даже преди Факултета по математика и информатика с цели пет пункта. По-реалистична е преднината на Химическия факултет (пък било и с пункт и половина) пред Факултета по педагогика, а не изоставане от него (с два пункта и половина), макар че всъщност става дума за еднопорядкови величини в типологичен план на разглеждане.

Казаното обаче има и важно методологическо следствие, ако М. Фридмън ни позволи тази шега, освен свободата и свойствата са неделими. Това означава, че по-реалистични са не само резултатите на отделните факултети, а и картината като цяло, която получаваме за общото позициониране на научноизследователската продуктивност на факултетите на Софийския университет.

Накрая трябва да се направят някои допълнителни, но задължителни методологически забележки и уговорки:

1. В основата на направеното ранжиране стоят средните стойности на броя научни изяви за една условна година от отчетния период. Ние си даваме сметка, че средните стойности, разглеждани сами за себе си, не дават пълна картина на постиженията по отделните критерии. Най-малкото съществува разсейване на конкретните резултати, от които се изчислява средната стойност. Възможно е в някои факултети всички преподаватели да имат приблизително еднаква активност. Но е възможно да има и факултети, в които активността да е твърде неравномерно разпределена между преподавателите (както показаха резултатите от изчерпателното изследване във Философския факултет). Нещо повече, нашите очаквания са, че вторият тип случай – поляризация между малка група много активни учени и поне двойно по-голяма група преобладаващо пасивни преподаватели – е преобладаващ сред факултетите на университета. Примерът на Философския факултет показва, че има една осма свръхактивни преподаватели, а една трета от преподавателите са с нулева активност по формите на научна продукция, които пряко и силно влияят на величината на научните постижения. Ще припомним, че с реализацията на този си кадрови потенциал Философският факултет се позиционира в челото на научната продуктивност на Софийския университет.

При все това, уговорката ни е, че резултатите на равнище университет са достатъчно надеждни (поради изчерпателния характер на изследването), но когато се слезе на равнище факултет, средните стойности вече няма да са достатъчни. Тоест информацията, която сега представяме, би могла да се използва от ректорското ръководство, но за деканските ръководства би била недостатъчна за взимане на управленски решения.

2. Използваните от нас средни стойности са изчислени на основа на публично достъпната информация от Алманаха за научната дейност. Но отделни преподаватели, а дори и цели катедри, изобщо липсват в този алманах. Следо-

вателно изходните данни в Алманаха не са изчерпателни – това е заявено още в предговора на изданието, където се казва:

„Сборникът няма претенции да отразява 100% обема на извършеното в това направление, тъй като някои звена и отделни преподаватели не се вместили в определеното технологично време за представяне на своите отчети“.

Това означава, че ние работим с непредставителна извадка, т.е. можем да очакваме, че средните, изчислени от алманаха, са изместени оценки на истинските средни стойности за научна продуктивност⁹. (курсивът – К.Х.)

Нещо повече, очакванията са, че средните стойности са изместени по посока към повишаване, тъй като предполагахме, че по-голяма част от преподавателите, които не са подали информация за Алманаха, се въздържат да предоставят исканата информация, за да не се окажат в неизгодно сравнително отношение. Тези наши очаквания се опират на два факта.

Първо, примерът на Философския факултет показва, че наистина средните, изчислени от Алманаха стойности са завишени спрямо средните стойности, получени при атестацията, даже *силно* завишени, отвъд грешката на непредставителната извадка.

Второ, в самия Алманах представените от самите факултети обобщени данни в повечето случаи именно завишават посочените конкретни бройки.

Затова в тази ситуация изхождаме от хипотезата, че средните на всички факултети са завишени едностранно и то в посока нагоре, като отмества картината от подадената информация *едновременно* за всички факултети „нагоре“.

Това в случая е твърде *второстепенен въпрос*, защото – за разлика от спортния многобой – важното в случая, подчертаваме това още веднъж, не е имаме ли шампион, а *как се позиционират различните факултети в общата си класация*. От тази гледна точка основните изводи са само два:

1. *Факултетите в Софийския университет са съществено различни по съдържанието на науката, която произвеждат и по критериите за научна продуктивност*. Поради това използването на формална еднаквост при измерването на продуктивността, дори не в средни стойности, а в рангове на постиженията, замъглява именно съществеността на научното своеобразие. Поради това а) резултатите от ранжировката не бива да се четат безкритично като „оценки“ на факултетите и б) не бива да се очаква провеждане на еднаква политика за насърчаване на научната продуктивност във всички факултети.

2. *Университет, в рамките на който разликата в научноизследователската продуктивност, по който и да е от критериите, които самият той е определил като съществени, се измерва в пъти – независимо дали три пъти или 14 пъти – има сериозни основания да предприеме мерки за промяна на по-*

---

⁹ Вж. резултатите от методическия експеримент, представен в края на предходната глава.

литиката на управление на научната си дейност. Дължимата диференцираност на факултетните политики за развитие на науката не отменя общността на проблема, от който произтичат и целите на университетската политика за развитие на науката

Първо, към *масовизиране* на широкоспектърната и многовариантната научна продуктивност, която към днешна дата е по-скоро изключение отколкото правило, чиито флагмани са Геолого-географският и Историческият факултет.

Второ, към насърчаване на excellence в научната продуктивност, за да могат всички факултети да се приближат максимално до средни, но отчетливо по-високи стойности за научна продуктивност.

Представеният в тази глава анализ извежда на преден план структурните различия между факултетите по показателите за научна продуктивност, както и възможностите *тази продуктивност да е предмет на целенасочено въздействие от страна на факултетните управленски органи.* Важността на втория аспект на разглеждания проблем е особено централна, защото университетът не е просто съвкупен производител на изследователски резултати като механичен сумарен резултат от индивидуални усилия. Научната продуктивност, която е обект на въздействие и от организационната, и от нормативната рамка, и от стимулите за постижения, може – и трябва – да бъде активно управлявана. Не на последно място, защото равнището на научна продуктивност пряко влияе върху качеството на преподавателската дейност, но и на темповете на кариерно израстване.

Както и обратното, от анализа на резултатите в предходната глава се вижда ясно, че институционалните условия за академична изява на различните рангове учени съществено влияят върху тяхната продуктивност и следователно на типовете и сроковете за кариерно развитие. Накратко, кариерното развитие и научната продуктивност са тясно свързани процеси и се явяват един спрямо друг като инструмент за по-висока или по-ниска резултатност и ефективност.

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУКАТА В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ¹

РЕЗЮМЕ ЗА УПРАВЛЕНСКИ ЦЕЛИ

Резюмето представя връзката между проблемната ситуация, в която Софийският университет се намира, необходимите институционални инструменти за нейното решаване и очаквания академичен и обществен резултат от тяхното приложение в интерес на устойчивото развитие на науката. Детайлната обосновка, както на ситуацията, така и на конкретната система от институционални действия и тематичните приоритети, които ще направят университета европейски забележим център на научни изследвания, са разгърнати в пълния текст на Стратегията.

1. Откъде произтича необходимостта да разработим стратегия за развитие на науката

Софийският университет се намира в кризисна ситуация, която е резултат от две десетилетия държавна политика на маргинализиране на науката и образованието. Въпреки че по редица показатели на научния живот университетът продължава решително да изпреварва другите институции за висше образование у нас (като общ обем на научната продукция; равнище на участие в проекти – около 44 на сто от колегите реализират проекти, средно 2,2 проекта за петгодишен период, като 20 на сто имат даже повече от 3 проекта; широта и многообразие на поддържаните изследователски тематични интереси; международни контакти и международен престиж на отделни учени; брой обучавани докторанти; диференцираност на научноизследователски и

---

¹ Пълният текст на Стратегията е разработен, особено в частта за механизмите за реализация и тематичните приоритети, с активното участие на членовете на работната група към заместник-ректора по научната дейност, проф. Недю Попиванов, които представихме още в предговора. Използваме случая да благодарим и за всички съвети и коментари върху работните фрагменти на резултатите от нашето изследване на участниците в тази работна група – доц. Александър Кьосев, доц. Анна Пройкова, проф. Анна-Мария Тотоманова, проф. Здравко Лалчев, доц. Цецо Душкин. След обсъждане в Академическия съвет на 30 септември 2009 г. Стратегията бе единодушно приета като нормативна основа за провеждане на политики на развитие на науката в университета. *Нито един от предвидените в нея механизми и инструменти за осъществяване на тази политика не е създаден до средата на 2012 г.*

приложно-иновативни партньорства в страната и т.н.), той има много сериозни проблеми. Някои от тях са:

- Големият обем научна продукция е преобладаващо лична заслуга на около 15–20 на сто особено активни учени с интензивни международни връзки, които изпълняват множество проекти;

- Половината от членовете на колегиалната общност имат рутинна, но слабопродуктивна научна изява, а около една трета от тях всъщност не се занимават с наука. Едва 7 на сто от университетските преподаватели са включени средногодишно в международни проекти за периода 2004–2007 г. За същия период средногодишното участие в проект по НФНИ е точно два пъти по-малко;

- Близко 40 на сто от проектите са с бюджет до 6000 лв., а всеки четвърти – до 2000 лв. При това равнище на финансиране качеството на преобладаващата част от научните изяви е ориентирано към локални стандарти и има слаб ефект върху развитието на науката и на обществото;

- Съчетанието на дългосрочни промени в демографската ситуация и облекчен достъп до чуждестранни университети извади на показ съществени латентни проблеми на Софийския университет. В резултат от това през последните няколко години се очерта осезателен спад на интереса на студентите към образованието в университета. През кампанията по набиране на студенти през 2008 г., 26 бяха специалностите, които не можаха да запълнят предоставените им от държавната поръчка бройки (а основното държавно финансиране върви по линията на брой обучавани студенти). Особено тревожна е явната тенденция – колкото по-високо е образователното равнище, (т.е. колкото по-пряко то би трябвало да е свързано с включване на студентите в реален изследователски процес като основен елемент на образованието им), толкова по-трудно се привличат студенти за Софийския университет, въпреки удвоената от 2008 г. стипендия за докторанти;

- Особено трудно се задържат на работа в университета най-перспективните млади учени, защото те при първа възможност продължават научната си кариера в чужбина;

- Софийският университет от години не предприема систематични мерки за активно противодействие срещу кризисните тенденции в духовния и в социално-икономическия живот на българското общество като цяло.

Горните проблеми далече не са единствени, но са взаимосвързани. Извън макрорамката на държавната политика на negliжиране на образованието и науката преди 2008 г., голямата причина за криза вътре в университета е, че научните изследвания са оставени на индивидуалната грижа и откривателския дух на отделния преподавател. През годините на прехода Софийският университет не разполагаше със собствена политика за развитие на науката. Следователно, ако университетът иска да излезе от разрастващата се духовна и материална криза, трябва да разгърне приоритетно собствена институцио-

нална политика за развитие на научните изследвания². Именно това налага приемане на Стратегия за развитие на науката.

Стратегията за развитие на научните изследвания е управленски документ, който обосновава избора на ориентацията за дългосрочни политики. Те трябва да решат произтичащите от контекста проблеми. Стратегията наблязва съответстващи на задачите инструменти за постигане на високи научни резултати, които са академично и обществено легитимни.

Стратегията е основният документ, върху който се гради управленска програма за развитие, съдържаща смислово обвързан пакет от систематични мерки за постигане на целите. Програмата се операционализира в един или няколко алтернативни варианта за действия (практически стъпки), които чрез своя интегритет осигуряват цялостното преминаване от сегашното опасно състояние към очакваното перспективно развитие³.

2. Основна задача и пътят за нейното решение

Главна цел на предлаганата стратегия е да направи Софийския университет конкурентоспособен в условията на отворения световен пазар на образователни, научни и експертни услуги, защото все по-голяма част от ориентирани към висше образование български младежи се включват като участници именно в този пазар. Това означава качествено да се промени ролята на науката в академичния живот – от лично хоби за малцина тя да стане рутинна форма за изява на мнозинство от университетските преподаватели. В числов израз това значи поне 20 на сто (измежду нямащите научна изява) да започнат, а други 20 на сто да преминат от позиция на посредствена изява към равнище на excellence. Показателят за успех в реализацията на стратегията ще е преобръщане на сегашната пирамида на научна продуктивност.

Решаването на тази задача минава през прилагане на институционални механизми за масовизиране и оптимизиране на научните изяви на университетските учени.

На първо място, необходима е качествена промяна в организацията на научната дейност като от индивидуална тя стане преобладаващо институционална, т.е. да се превърне от възможност в необходимост. Това означава систематична реформа на академичния живот, която да създаде институционалната рамка и атрактивен пакет от стимули за научни изследвания.

---

² Отново ще отбележим, че горната констатация не означава ориентация към противопоставяне срещу т.нар. curiosity driven research. Отчитаме само, че досега този вид научни изследвания е бил доминантен и поради това е желателна промяна в съотношения между типовете научна дейност към увеличаване на дела на социално-икономически ангажирани изследвания.

³ Не всяка решавана от човек задача предполага стратегия. Тя е нужна *единствено* в случаите, когато е необходимо *няколко хиляди души заедно и координирано* да постигнат резултат, чието осъществяване *предполага многогодишно постоянстващо усилие и съгласуваност на действията*. Това е обяснението защо *е нормално засега* в Софийския университет да е широко разпространена *липса на култура на управление* на научното развитие.

На второ място, за да стане възможна масовизацията и значително по-високото, международно сравнимо качество на научната изява, са необходими в пъти по-големи финансови инвестиции за научни изследвания. За да осигури финансови средства в такъв размер, Софийският университет трябва да се освободи от своята почти пълна зависимост от държавното субсидиране на науката. Две са основните възможности в тази насока:

а) привличане на чуждестранно финансиране, което предполага и съответния институционален механизъм за неговото рутинно осигуряване;

б) препозициониране на университета като доставчик на знания и експертиза в българското общество, което предполага фундаментално нова ориентация и *на част* от научните изследвания към създаване на *приложни знания*.

Университетът като генератор на реформа може да бъде обществено полезен, както чрез примера си, така и с резултатите от реформата си, които ще повлияят върху цялото българско общество.

3. Какво ще се прави?

Горните два инструмента за излизане от сегашната кризисна ситуация се „операционализират“ в система от взаимосвързани задачи на Софийския университет като субект на политика за научно развитие:

- Публичен натиск за нови нормативни разпоредби за управление и регулация на науката в Закона за висше образование, свързаните с него закони и произтичащите от тях подзаконовни актове, ориентирани към засилване на публичното начало, научната конкурентност, научното управление, консолидацията на националната мрежа от научни институции и интеграция в международно научно партньорство;

- Борба за присъждането на научните степени и звания в рамките на гъвкави научно-управленски структури (ad hoc експертни съвети от специалисти в съответната конкретна област), правна регламентация на докторантските училища, премахване на степента „голям доктор“ като задължително условие за кариерно развитие, регламентирано въвеждане на институцията на пост-докторални изследвания;

- Създаване и прилагане на механизми за диференцирано финансиране на университетите в България с оглед на качеството на научния продукт (например Асоциация на изследователските университети с участие и на Софийския университет, категоризиране и ранжиране на университетите);

- Създаване на устойчива английски говореща среда като първа стъпка към привличане на чуждестранни изследователи и студенти и създаване на условия за тяхното оставане в Софийския университет в дългосрочен план;

- Създаване на устойчиви механизми за международна мобилност и международна екипна работа на младите учени;

- По-голяма публичност в управлението на научните изследвания и повече отговорност към тяхната резултатност;

- Професионализация на управлението на научното развитие в университета като част от институционалното управление на качеството на висшето образование;
- Видимост на научните изследвания и резултатите от тях, принципите и ползата от науката и основаното на нея висше образование;
- Укрепване на връзката наука–образование–бизнес чрез включване на представители на бизнеса в структурите на управление на науката и образованието в университета;
- Изработване на вътрешноуниверситетски механизми за стимулиране на младите учени, докторантите и студентите към високи научни постижения, както и към приложна значимост на тяхната работа;
- Издигане на ролята на научноизследователските лаборатории като основни средища за развитие на колективна проектна дейност (начално институционално финансиране за тяхното създаване, привличане на световноизвестни млади учени за тяхното оглавяване и др.);
- Провеждане на реална и реалистична атестация на изследователите и обвързване на резултатите с механизмите за управление на качеството на висшето образование, въз основа на което трябва да се гради неговото диференцирано публично финансиране.

Това са мерки, които регламентират ангажиментите и разширяват възможностите на университетския преподавател като изследовател, т.е. система от стимули, контролиращи мерки и санкции.

Тези неотложни и задължителни действия включват решаването на редица задачи в програмен план:

- Определяне на изследователските тематично-програмен приоритети на Софийския университет;
- Активна политика на целево финансиране на изследователската дейност на Софийския университет, ориентирана към насърчаване на отликите (excellence), международна значимост на резултатите, израстване на младите учени, без да се влияе върху свободата на избор на изследователския интерес и методология;
- Обвързване на резултатите от индивидуалния изследователски труд с реална диференциация при атестацията, от която да произтича и диференциация на заплащането на изследователите;
- Специално стимулиране на водещите изследователи на Софийския университет (на колективно и персонално равнище – допълнителни възнаграждения; нови трудови договори и др.);
- Създаване на съществено по-добри нормативни и финансови условия за мобилност и международна интеграция;
- Качествено ново равнище на информационното обслужване, достъпа до бази данни и електронни библиотеки и издателската дейност;
- Поставяне на договорна основа на взаимоотношенията на университета с другите научни институции в страната, което да подобри възмож-

ностите за създаване на смесени екипи за решаването на конкретни научни проблеми и да подобри ефективността от провежданите изследвания.

4. Тематични приоритети

Реализацията на такава стратегия за научно развитие предполага основна част от финансирането на изследванията да се обвърже с конкретни тематични приоритети, *без това да нарушава свободата на научните търсения в тематичен и методологически план или да ограничава досегашната възможност за провеждане на изследвания „мотивирани от лично познавателно любопитство“*. Тематичните приоритети обаче същевременно отговарят на няколко взаимосвързани очаквания:

- а) за привличане на значителни недържавни инвестиции;
- б) за институционален характер на субекта на изследвания;
- в) за междудисциплинарни връзки, междуфакултетно сътрудничество и партньорства с други изследователски центрове;
- г) за обществен ефект на резултатите от изследванията;
- д) за динамика в зависимост от световните научноизследователски тенденции.

На този етап работната група предлага като изходен пункт, който по-късно факултетните академични общности периодично ще актуализират, следните тематични ориентири за изследователски проекти:

- а) здраве, медицина и биотехнологии;
- б) енергийна ефективност и алтернативни източници на енергия;
- в) нови материали и нанотехнологии;
- г) информационни и комуникационни технологии;
- д) околна среда и биоразнообразие;
- е) публични политики;
- ж) общества, култури и история на Балканите и връзките им с Европа и света;
- з) гражданство, мобилност, комуникации и общество на знанието.

Стратегията е инструмент за защита на преките интереси на мнозинството от членовете на академичната общност, както преподаватели, така и студенти, и ще получи тяхната подкрепа. Постигането на съгласие в академичната общност относно съдържателната насоченост на тази стратегия, заедно с волята на университетското ръководство да премине към нейната реализация са предварително условие за разработване на следващите по-конкретни документи за управлението на научното развитие в Софийския университет – програма и план за действие.

Стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (2009–2013)

Необходимостта от разработване на собствена стратегия за развитие на научните изследвания в Софийския университет произтича от предизвикателството, пред което сме изправени – *да издържим на конкурентния натиск при новите изисквания за ефективност, качество, обхват и интензивност, но и високи академични стандарти на научната дейност.* Стратегията за научните изследвания в университета цели *да създаде условия за устойчиво развитие на университетския научен потенциал, които да гарантират успешното му участие в пазара на научни продукти.* Стратегията очертава дългосрочния план за систематични действия, чрез който смятаме да дадем отговор на неотложната необходимост от сериозни социални реформи.

Намираме се в ситуация на решаващ избор между продължаващо по инерция научно оцеляване и истинска реформа, която да гарантира включване в световната наука и решаване на проблемите на общественото и икономическото развитие.

На първо място е важно университетът да осигури високо качество на научните изследвания, в които *и преподавателите, и студентите да участват рутинно.* Така ще се реализира съвременната тенденция за обучение чрез практика, *като се преодолее както откъсването на обучението от практиката, така и откъсването на науката от обучението.* Осигурявайки синтез на наука, образование и практика, стратегията цели да превърне Софийският университет в конкурентна европейска научно-образователна институция, допринасяща за изграждане на общество и икономика, основани на знанието. Тя очертава *програмната рамка за развитие на академичната общност за създаване на динамична институционална среда и задава приоритетите за извършване на неотложните реформи* в университета.

1. Съвременен контекст на научните изследвания и произтичащите от него задачи

Задачите, които Софийският университет си поставя във връзка с развитието на научните изследвания, пряко произтичат от анализа на конкретните обстоятелства, определящи и ключовите проблеми, и възможностите за научно развитие в университета.

1.1. Изходни предпоставки

При отчитане на изходните предпоставки задължително трябва да проявяваме реализъм и усет към сложната систематичност на ситуацията.

1.1.1. Предизвикателствата на прехода и отговорностите от членството в Европейския съюз

Неблагоприятното наследство на социализма. Българската наука е принудена да се развива в условия на структурни деформации на обществения живот и механизмите за неговата саморегулация. Те се проявяват в целокупната идеологизация на обществения живот, губещата „голяма индустрия“, плановата (всъщност бюрократично и волунтаристично управлявана) икономика и технологичното изоставане спрямо Запада. Тези тенденции доведоха и до някои деформации в социалната роля, структурата, кадровия потенциал и в цялостния характер на българската наука, която задълго загуби както престиж, така и социална, и пазарна функция. Статистическите данни, цитирани в националната стратегия за развитие на науката, говорят за нейната намалена жизнеспособност, изразяваща се на първо място в самоизолация, а още и в трудности пред нейното възпроизводство и нарастващата ѝ геронтизация.

Социални деформации, възникнали от прехода. При драстичния спад на брутният национален продукт (БНП) преди 20 години, намаляването на относителния дял на парите от националния бюджет, отделяни за образование и наука (особено за научни изследвания в университетите), бе неизбежно. Тази икономическа ситуация е в основата на отдалечаване на българските университети от изпитания европейски модел на изследователския университет и ги превръща в обикновени образователни институции, чието съществуване зависи практически единствено от броя на обучаваните студенти, даже безотносително към качеството на образованието. Софийският университет не прави изключение от общата тенденция, която намира отчетлив израз *в разрастваните се трудности при набиране на студенти предимно в магистърската и докторската степен, а напоследък – и в бакалавърската*. Откъсването на университетите от съвременните научни изследвания беше и остава една от причините за спада в качеството на образованието. Това естествено доведе до голяма образователна емиграция, допълнително облекчена от членството на страната в ЕС.

В резултат на драстично влошените финансови условия, принудени да оцеляват самостоятелно, част от университетските учени, които останаха у нас, се ориентираха към дейности, изключващи възможността за систематични научни занимания – преподавателска работа на няколко места в страната, частни уроци, консултантски услуги. Нещо повече, само за 15 години мрежата от университети в страната се учетвори, което освен че влияе отрица-

телно върху качеството на преподаване и на изследванията, допринася и за нарастващата икономическа неефективност на институционалната рамка за организация на академичната наука.

Най-пагубно обаче е въздействието от изтичането на мозъци от страната. Буквално цели випуски, завършили природни науки, и значителен брой студенти в социалната област, най-вече от Софийския университет, напуснаха България през годините на прехода: *във възрастовата и поколенческата структура на науката се появиха дебалансиращи празноти*. Една от основните причини за това беше липсата на възможност за професионална реализация в дългосрочен план вътре в самата наука и в гравитиращия към нея високотехнологичен бизнес. Това преждевременно оттегляне на едни от най-талантливите представители на нацията имаше ефект върху всички сфери на обществения живот: индустрия, комуникации, здравеопазване, образование и др. То доведе и до изоставане на страната ни спрямо развитите страни в почти всички области на индустрията, пазара и обществения живот.

Новият характер на държавата: регулатор на правилата за децентрализирано и диверсифицирано саморазвитие. При все това вече е осъществена фундаментална трансформация в принципите на организация на обществения живот. Държавата се оттегли от ролята на демиург и се ограничи до ролята, присъща на публичните институции в демократичните общества – посредник и регулатор на правилата на конкуренцията между пораждащите се процеси на развитие и конкуриращите се автономни субекти. Това става най-видимо в сферата на икономиката, но е вече неизбежно и в сектори на ключови публични услуги като здравеопазване, социално осигуряване, социални грижи, дори в някаква степен и в сектора за сигурност. *Науката не може да остане встрани от тази обща тенденция*. Казаното не означава, че държавата ще може да се оттегли напълно от ангажимента си за издръжка на научната дейност в страната: пред нашата страна стоят европейските директиви за увеличение на финансирането на научните изследвания до 3 на сто от БНП. Предстои обаче съществено реструктуриране на начина, по който ще се формират публичните инвестиции в наука – общата европейска насока е прякото държавно финансиране да е около 1 на сто от БНП за наука, а останалите 2 на сто да се осигуряват от националния бизнес. Факт е, че икономическите субекти у нас засега не проявяват интерес към родните научни изследвания. Но причината за това не е само в слабата наукоемкост на производството, а и в откъснатостта на българската наука от реалните проблеми на икономическия живот. Въпреки това, стратегическата линия е ясна – във всеки следващ момент ще нараства степента, в която държавата ще поставя своето участие във финансирането на науката в зависимост от способността на получателя на финансирането да осигури собствени източници за издръжка на научните изследвания.

Държавните университети като Софийския университет *трябва сами да изградят капацитет за провеждане на тази държавна политика в своето управление към развитие*. Това означава да насочат финансови ресурси, осигурявани под формата на бюджет, към стимулиране на научните изследвания пропорционално на постъпленията от външни финансови източници: Националният фонд за научни изследвания (НФНИ), европейските и международните програми, както и бизнес, и други публични възложителите. Това обаче изисква нова, *стимулираща научното развитие институционална среда* – нов статут и *значително по-високо заплащане на труда на учените преподаватели с принос към проектите с външни постъпления*; инвестиции в капитално строителство и инфраструктура на научноизследователските лаборатории и в собствени научни проекти; допълнителни стипендии за студенти с изследователски интереси; временни щатни места за постдокторанти, финансиране на проектни екипи и др. Накратко, новата институционална среда означава *интегрирана система от материално-технологични, инфраструктурни, нормативни и мотивационни стимули, чрез които ще се повиши заинтересоваността към научните изследвания и ще се привлекат трайно млади хора в тях, защото ще им предоставят перспективна биографична реализация у нас*.

Най-бедни, поради ниска производителност на труда, неефективност на енергийното потребление, ниско качество на работната сила и слаба наукоемкост на публичния и на държавния сектор. В настоящия момент е ясно, че позицията на всяко национално общество в обединена Европа не зависи от историческото му минало или от националната гордост. Тя зависи от способността му за пълноценно партньорство с други общества в условията на свободна конкуренция. От тази гледна точка особено важно за мястото и ролята на научните изследвания е, че не просто българите са най-бедни в Европа, а че обществената производителност на труда в България е най-ниска в ЕС. Това не е качество на отделния човек, а на самата организация на обществения производствен процес и от качеството на неговото управление. Оттам идва и неефективният начин, по който публичните дейности потребяват научни знания и резултати от научни изследвания. Българското общество и българската икономика все още не са общество и икономика на знанието. Самата научна дейност не е насочена към ефективни пазарни и публични резултати, а е провинциално изолирана, сякаш съществуваща за самата себе си. Това на свой ред означава също, че тя е слабо общественно контролирана в своята ефективност при усвояване на инвестициите, а освен това е свръхцентрализирана и бюрократично организирана, което спъва кариерата на младите учени и ги демотивира. Всички тези обстоятелства, а не само недостатъчното финансиране са основните структурни спънки пред развитието на българската наука.

Накратко, членството в Европейския съюз, новите обществени и пазарни норми и реалности изискват българското общество съществено да се промени, за да изчезнат причините, които пораждат кризата в научния жи-

вот у нас. Ролята на университета е да бъде инициатор и активен участник в обществените реформи като място и модел на иновация и институционален носител на експертен опит за реформи. За да може да изпълни тази обществена мисия, Софийският университет трябва да промени съществено собствената си институционална среда и култура, принципите и механизмите за управление и насърчаване на научната дейност.

Върху перспективите за развитие на академичната наука оказват въздействие далеч не само императивите на обществената ситуация. Не по-малко императивни са и условията, диктувани от процесите в научното развитие в световен мащаб.

1.1.2. Характерът на съвременната наука

Свърхдинамична. В духа на модерността науката е връх на вълната на интензифицираща се промяна. Интензитетът на остаряване на научните знания е практически безпрецедентен – и в математиката и информатиката, и в социалните науки в рамките на едно десетилетие предишните научни образци стават не само архаични, но и – още по-важно – ирелевантни. Това означава, че институционалната основа за производство на научни знания също трябва да бъде гъвкава, защото дори школите или парадигмите се оказват не рядко форми на закостенялост.

Отворена, световна, мрежова, проектна. Световната наука в началото на ХХІ в. е глобална в немислими доскоро степени и измерения. Нейната отвореност и гъвкавост се гарантира на първо място от новия глобален пазар на академични продукти и услуги, от мобилността на научните кадри и от възхода на мрежовите отношения, заместващи класическите институции. Но това предполага и приоритетност на изграждане на мрежови и проектни „структури“ (със съответна временна инфраструктура и щат) противоположно на класическите институции с постоянна инфраструктура и пожизнен щат.

Съвременната наука продължава да е наука, правена от личности, но вече е рядкост наука на световно равнище да се прави от отделен учен. От казаното следва, че научното развитие е възможно само, ако се реализира като *системен институционален приоритет* на университетската политика за развитие. Но приоритетност трябва да получат и адекватните към него гъвкави академични структури като лаборатории, изследователски центрове, центрове за върхови постижения, проектни екипи.

Конкурентна. Световната наука е подчинена на безжалостна конкуренция. Това противоречи на традиционните за България практики на социалния патронаж, локалната групова солидарност, „връзките“, произтичащи от описания стремеж за оцеляване. Тъй като науката в нашите университети вече повече от двайсет години е принудена само да оцелява, то ето сът на конкурентната нагласа е неприсъщ на голяма част от хората в академичните среди у

нас. Следователно за развитието на науката съобразно световните стандарти не може да се разчита само на личен етос, а са *необходими институционални механизми, които да стимулират личната мотивация на мнозинството* от членовете на академичната общност и да придадат устойчивост на научното творчество, включително и чрез привличане на студентите от всички образователни степени в изследователския процес.

Ресурсоемка. Съвременната наука – и по предмет (условия за достъп до него), и по начин на организация на изследователската дейност, и по начини на публична комуникация – е изключително скъпа. Това пряко означава две неща: а) тя не може да се прави самодейно; б) не е възможно в един момент да се провеждат всички желани научни изследвания.

Точно този факт поставя *с особена острота въпроса за ефективността в начина на организация на изследователската дейност и себестойността на получените резултати*. Този императив за икономическа целесъобразност допълнително засилва приоритетността на връзката наука–образование–практика, както и ориентацията към гъвкави форми за институционализиране на научните изследвания.

Това налага създаване на изследователски звена, които да осъществяват ефективна връзка между науката и пазара – консултантски къщи, приложно-изследователски лаборатории и центрове, технологични паркове, конкретни проекти. Трябва да се промени и моделът, по който се образуват най-добрите – да се изостави обичайната практика „един преподавател – един докторант“ и да се мине към обучение на докторантите в екипен и проектен принцип; да се експериментират възможностите на нови образователни структури като центрове за върхови постижения, интердисциплинарни семинари, докторантски училища.

Програмна и проектна. Като пряко продължение на предишното и като отговор на необходимостта от фокусиращ избор на научни приоритети и на необходимостта от обществено управление на научното развитие, *съвременната наука във все по-голяма степен става подчинена на изследователски програми и се осъществява под формата на проекти*. Проектната култура включва изискване за обосноваване на научна и обществена необходимост; доказване на теоретико-методологическа релевантност и изпълнимост, както и планиране на мерки за социално въздействие. Програмността, проектността, добре обмислената изследователска политика и мениджмънт, отчетността не са просто процедурно-технологичен формат на научната дейност, а са принципи на управление, които досега не са били стриктно прилагани. Те са (най-малкото – би следвало да станат) основа на научното управление на самата науката. Ключовият проблем на всяка една научноизследователска програма днес не е толкова нейното съдържание, а нейната *обществена полза и публична легитимност – факт, който се игнорира у нас*.

Тематично обвързана с решаване на ключови проблеми. Поради изключителната ресурсоемкост, а и поради необходимостта научните изследвания да са публично легитимни, обществените програми за научни изследвания, както национални, така и наднационални, трябва решително да се пренасочат към *обществено значими проблеми: екология, здраве, енергийна ефективност, научно-технологична иновация (но и фундаментални изследвания), демография, икономически растеж, социална стабилност, междукултурни взаимодействия и международна сигурност.* Фокусирането на изследователското внимание върху такива проблеми е предварително условие, за да се спазват и останалите гореизброени характеристики на съвременната наука – мрежовост, програмност, глобалност, конкурентност, свръхдинамизъм.

1.1.3. Състоянието на научните изследвания в България

Днешното състояние на научните изследвания в България в голяма *степен е синтез на инерцията от предходните десетилетия с натрупаните насиливи от кризата на прехода.* Без ни най-малко да подценяваме постигнатото през тези години или да омаловажаваме личните постижения на онази част от българските учени, които заслужено се ползват с международен престиж, смятаме, че е особено важно да се открие *системата* от негативни тенденции, тъй като тя традиционно или се премълчава, или се експонират превратно само едни или други нейни фрагменти, непозволявайки да се схване целостността на проблемната ситуация. Този дефицит е опасен, особено в рамките на стратегическите документи за развитие на науката. Защото пропускането на систематичните връзки между „отделните проблеми“ не позволява да се разработи управленческа визия, адекватна на реалната ситуация.

Откъснатост от производството, динамиката на пазара и общественото развитие. Една твърде съществена част от съвременната българска наука е принципно откъсната от динамиката на обществените потребности и от преки връзки с икономически структури. Причината е че, от една страна, самото обществено производство е слабо наукоемко, а, от друга, у нас то е твърде откъснато от тенденциите в световното развитие. Поради това следването на световните научни стандарти и тенденции е затруднено при практическото си приложение в съвременната българска среда. Такова откъсване беше възможно в условията на централизирано държавно управление, когато България имаше възможност да развива успешно и своя космическа програма. Но днес е абсурдно нашата страна да продължава да поддържа наследените неефективни научни звена, които реализират такива самоцелни ориентации и тематични интереси, при положение, че доходът, генериран от научноизследователски труд в недържавния сектор, е най-ниският в Европа.

Разкъсване на връзките изследване–обучение. В пряка връзка с горното у нас е твърде съществен разрывът между наука и образование, който

има две основни прояви. Първата е формалното обособяване на научните изследвания в БАН, чиито кадри само по изключение или с особена лична мотивация участват в процеса на обучение. Второ, за сметка на първото научните изследвания в университетите са оставени фактически в състояние „по подразбиране“, доколкото служат само като предпоставка за академично израстване. Поради това степента, в която реалната изследователска практика е основа на учебния процес, всъщност не се следи от никого. Закономерно тя у нас се оказва нищожна, въпреки че по самата си дефиниция *висшето университетско образование* се характеризира с *ориентация към изследване*. Вследствие на това у нас не се мисли и по какви принципи участието на студенти в научните изследвания трябва да се „дозира“ и да бъде различно за бакалавърската, магистърската и докторската степен. Малко се използва за обучението и наличният инфраструктурен потенциал – функциониращи изследователски структури като лаборатории, екипи, проекти и пр.

Архаизъм в управлението на науката. Като проява на общия принцип за волунтаризъм в управлението в България, в сферата на образованието и науката също не се провежда политика (policy) в строгия смисъл на думата – формулиране на стратегическа цел, поставяне на ясни практически цели, избор на инструменти, определяне на индикатори за успех, отчетност, управление на ресурсите. Централизираната държавна назначаемост на организациите за управление на науката (кадрово развитие и управление на бюджета) не допринася за подобен подход, нито за тяхната компетентност, отговорност и ефективност, но пък създава предпоставки за политизация на тези ключови за развитието механизми като финансиране и кариерно израстване. Централизацията допълнително забавя научното израстване, откъсвайки го от ритъма на научната продуктивност в съвременните условия.

Пълна зависимост от държавното финансиране. Статистически пренебрежимите доходи, които българските учени генерират от извъндържавни институции, не дават добра перспектива за развитие на научните изследвания. *Намирането на външни източници за научни инвестиции обаче не е задача на държавата, а на самите научни звена, което предполага качествена преориентация на техните научни приоритети и тематична насоченост на изследванията.* Не случайно в проекта за национална стратегия за развитие на науката по категоричен начин е изведен приоритетът за насърчаване на връзките между изследванията и реалния сектор, между научните институции и бизнес потребителите на новите знания.

Недостатъчно финансиране и неефективност на разходите. Публична тайна е, че в България отделяният за научни изследвания бюджет винаги се обявява като обща сума, за да се създаде видимост за сериозно финансиране. Зад тази видимост обаче има два сериозни проблема:

1. Все още държавата финансира научни изследвания само с 0,5 на сто от БВП, с което България куца на опашката на Европейския съюз и не изпълнява

директивите за постепенно увеличаване на този процент до 3 на сто (за разпределението държавно и частно финансиране вж. по-горе).

2. Допълнителен проблем е, че тези средства *не се съизмерват с нуждите на нито едно конкретно изследване*, т.е. субсидиите се дават, без да се отчита цената на научните изследвания и да се държи сметка за тяхната ефективност. Липсва и публична информация за бенефициентите на това държавно финансиране, която да позволи да се проследи ефективността в усвояването на бюджета. Тъкмо волунтаризмът в разпределението на бюджета, ориентиран само към оцеляване на българската наука, е причина за десетилетната практика на толериране, от страна на академичните институции, на недостатъчното финансиране. Едва в последните няколко години дирекция „Научни изследвания“ работи на приоритетни и проектно-състезателни принципи, но все още процентът от общия бюджет за научни изследвания, управляван по този начин, е недостатъчен. Ясното съзнание за социално-патронажните цели на такова финансиране обаче обяснява и липсата на интерес към резултатите от него – след като целта е само оцеляването, резултатите са сякаш самоочевидни. Но това е привидност, именно защото цената на оцеляването през последните десетилетия е постепенната загуба на жизнеспособност – застаряване, неспособност за поддържане на високи научни стандарти, постоянно изтичане на най-перспективните кадри в чужбина.

Принцип на оцеляване и липса на диференциация. Тъкмо поради върховенството на каузата за оцеляване в българската наука можем да намерим свидетелства за многообразни откази от високи научни стандарти, но и за отказ от приложението (или само формалното приложение) дори на такива стандартни регулативни техники като атестацията или акредитацията. По данни на Евростат България е на последно място по възнаграждения за научноизследователски труд, като изостава невероятно много от най-богатите страни (номинално около 25 пъти, а реално, при отчетени разлики в стандарта на живот – около 10 пъти при положение, че обществената производителност на труда е само 40 на сто от средната за страните членки на ЕС). Спрямо съседните балкански и бившите социалистически страни, с които би трябвало да се съизмерваме, изоставането в заплащането на научния труд е между 6 и 3 пъти. България е и страната с *най-слаба диференциация* между най-ниското и най-високото възнаграждение (около 2,5 пъти срещу от 4 до 6,5). Именно границата на оцеляването е тази пречка, която по самата си същност не позволява диференциация. Но пък при липсата на диференциация изчезва и един от основните механизми за мотивация на научните изследвания.

Загубен престиж и непривлекателност на научната кариера. Непривлекателността на научноизследователската кариера за най-способните млади хора е една от малкото открито признавани проблемни области на научната ситуация в България. Няма съмнение, че сегашните равнища на заплащане – особено в културна ситуация на публичен престиж на личното благополу-

чие – са силно демотивиращи за поемането по несигурния път на научната кариера. В същото време обаче това оправдание твърде често се използва, за да прикрие отвращението на младите хора от порядките и атмосферата в научните среди, които са вследствие на загубените стимули за отличие и от грижата за оцеляването. Не само ниското заплащане, а и дългият карьерен път на учения (средно 15–20 години до първата хабилитация) отблъскват младите хора от това поприще. Специално в Софийския университет карьерният път на младите учени е допълнително затруднен и поради претовареността на щатните преподаватели с наднормени часове и административна дейност, което води до геронтизация.

Накратко, годините на прехода създадоха устойчиви управленски и поведенчески нагласи, които имат тежки последици за сферата на науката. Поради това не само външната среда, но и вътрешните условия на системата за научните изследвания в България изискват качествена промяна в нейния характер, организация и начин на управление.

1.1.4. Състоянието на научните изследвания в Софийския университет

Удивителни постижения въпреки условията. На фона на така описаната макроситуация научните изследвания в редица звена на Софийския университет изглеждат сравнително добре. Става дума за резултатността по такива показатели като общ обем на научната продукция, участие в проекти, широта и многообразие на поддържаните изследователски тематични интереси, международни контакти и международен престиж на отделни учени, обучавани докторанти, диференцираност на научноизследователски и приложно-иновативни партньорства в страната. Нещо повече, мнозинството от факултетите поддържат приблизително сходен профил от тези диференцирани научни постижения, като само няколко факултета изостават осезателно от общото средно равнище (Приложение 2).

Изрично трябва да се отбележи, че в сравнителен план възрастовата структура на университетските преподаватели е значително по-благоприятна спрямо застаряването в национален мащаб (табл. 2 на с. 290⁴). Освен това за Софийския университет е типична една отворена среда за академично израстване – около 40 на сто от колегите през последните пет години са осъществили възходящо карьерно развитие (включително близо 20 на сто от доцентите са станали професори).

В полето на проектната изследователска дейност също има редица положителни факти – за последните пет години около 44 на сто от преподавателите са били включени поне в един проект, а близо 20 на сто от извършващите проектни изследвания за този период са имали повече от 3 проекта. Средно за

---

⁴ Вж. също втора глава в настоящото издание.

университета, ангажираните в проектни дейности, осъществяват 2,2 проекта за пет години. Преобладаващо това са временни, а не постоянни колективи (съотношението е 3:1) като всеки втори проект включва и чуждестранни участници. Във всеки два от три проекта има студентско участие. Три четвърти от проектите имат резултати с възможна приложна употреба. Близко една трета от проектите са с бюджет над 50 000 лв.

Това безспорно са важни постижения, които дават основание за заслужена гордост и академично самочувствие. Особено като се има предвид, че те са резултат предимно на лични инициативи и усилия за преодоляване на крайно демотивиращите условия и обществен контекст. Трябва изрично да се отбележи, че тези постижения са дело най-вече (но не изключително) на поколението, което е влязло в университета около 70-те години на миналия век. Това е важно, защото означава, че говорим за поколение, което е формирало своя академичен етос в условия на действащи механизми за научно развитие и което въз основа на постиженията си вече е било включено в международни мрежи на сътрудничество, чрез които успява да минимизира ефектите на локалното изоставане. Между него и сегашното младо поколение обаче се разраства празнина, причинена от изтичането на мозъци през годините и липсата на стимулираща подкрепа от институциите за тези, които искат да стартират своя научноизследователска дейност в Софийския университет.

Поради това дори най-повърхностният опит за анализ на ситуацията откроява редица съществени проблеми:

Неравномерност на научните изследвания по факултети и вътре във всеки един от тях. Разпределението на научната продуктивност по факултети е крайно неравномерно по форми на реализация. Не става дума за сякаш естественото различие между Химическия и Физическия факултет, от една страна, и Юридическия и Богословския, от друга. Става дума за това, че няма самоочевидно обяснение за разликата в научната дейност между биология и химия и за осезаемото различие по редица показатели в продуктивността между Факултета по педагогика и Факултета по начална и предучилищна педагогика. Няма лесно обяснение и защо научната продуктивност на Богословския факултет по някои показатели (например публикационна активност) е близо 10 пъти по-голяма от тази в Юридическия факултет. *Не е нормално също така, по който и да е от показателите за научна продуктивност, между първия и последния от факултетите разликата да е ... 100 пъти (100, 150 процента може би е приемливо, но не и 100 пъти).*

Освен това вътре в отделните факултети многообразието от форми и степени на научноизследователски изяви е не по-малко впечатляващо. Оказва се, че в повечето факултети има малък дял от учени (между 10 и 20 на сто), които рутинно поддържат високи стойности на научна ангажираност и продуктивност. Те дават значително повече от половината от общата за факултета стойностна научна продукция. За сметка на това, близо половината от члено-

вете на преподавателското тяло нямат значима научна продукция, или тяхната стойностна научна изява е спорадична (всъщност хората без такива изяви за периода, в който подлежат на атестация, са около една трета от всички университетски учени). Трябва да си дадем сметка, че когато средногодишната стойност на лична изява в някоя от формите на научна продуктивност е 0,03, в който и да е от факултетите, то това означава, че за да се получи почти една такава изява, на такъв учен ще са му нужни 30 години... Едва ли е необходимо да подчертаваме, че липсата на научна продукция е пречка пред хабилитацията на асистентите, някои от които си остават такива пожизнено. Тези хора не са в благоприятна позиция да следват научните новости, за да обновяват своето преподаване, те са консервативно закотвени в статуквото и не искат да го променят. Това придава на университетското образование в Софийския университет закостенялост, която отблъсква способните студенти, защото именно асистентите най-активно общуват с нашите млади колеги.

По никакъв начин не можем да сме доволни от факта, че средногодишната ангажираност на университетски учен в международен изследователски проект е 0,07, нито пък от намаляващия брой докторанти и успешно завършили докторантури.

Всички тревожни данни обаче не бива да се тълкуват като персонална вина на когото и да било. Те обаче са симптом за сериозен проблем в организацията на научната дейност в университета.

Дейност по инерция (липса на политика и организационна рамка). Причината за гореописаното състояние, както в неговата светла, така и тъмна страна, се крие в обстоятелството, че и в Софийския университет, както и в другите университети у нас, *научните изследвания съществуват по силата на инерцията, породена от индивидуалния етос на университетски преподаватели*, които мислят за себе си и като за изследователи. Изследователската дейност не е била никога разглеждана като *предмет на преднамерена управленска политика*. Последното би означавало: анализ на състояние; разпознаване на проблеми и кризисни тенденции; привличане на ресурси; предприемане на специфични мерки включително използване на управленски и финансови инструменти; поемане на отговорност за резултатите. Най-фрапантното проявление на този факт е липсата на показателя „научна дейност“ от регламентираните взаимоотношения между работодател и „научен работник“. Чисто формално погледнато, научната дейност трябва да бъде отчитана от атестационния механизъм, но фактите показват, че в университета атестацията не е обвързана с промяна в трудовите договори и заплащането, а остава формална процедура. Тъкмо поради това тя и се изпълнява по-скоро като изключение. Другата основна проява на дезангажирането от научната дейност – именно в смисъла на политика – е липсата на организационно-административна инфраструктура, която да осигурява логистични услуги на занимаващите се с научни изследвания. Статутът на НИС в Софийския университет е по-скоро

на „офшорна зона“, която е в услуга на личната предприемчивост на преподавателите и счетоводна подкрепа на изследователските проекти, но няма отношение към собствено научните параметри на административно обслужваните проекти.

Зависимост от личната мотивация, но без стимули и без инфраструктура. Всъщност научните изследвания, които Софийският университет отчита като свои, на практика са механичен сбор от личните изследователски инициативи и занимания на онези от членовете на университетската общност, които са успели да намерят мотиви, ресурси и институционални възможности, за да реализират своите търсения (напр. информацията от Алманаха за научната дейност 2004–2006). Делът на финансираните от Фонд „Научни изследвания“ проекти в общия обем на реализираните проекти е пренебрежимо малък. В общия обем на усвоените средства за научни изследвания – около 90 на сто от финансираните от Фонд „Научни изследвания“ проекти са с бюджет до 6000 лв. (60 на сто – до 2000 лв.). Това финансиране е фрапантно диспропорционално на неотложните нужди на съвременната наука (ако забравим обаче за функциите на научните изследвания по оцеляването). Финансираните само от Фонд „Научни изследвания“ проекти са близо една трета от всички осъществени.

Не е изненада и високият процент на индивидуални проекти, особено сред асистентите – което е именно проява на принципа за работа *въпреки* институционалните предпоставки. Това обаче е стратегически безперспективно от гледна точка на глобалния контекст за развитие на университетската наука.

Нужда от превръщане на Софийския университет в изследователски университет. Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е единственият български университет, в който със съответните факултети, департаменти, катедри и лаборатории е представен почти пълният спектър на познанието. Университетът има 120-годишна история като основно средище на културния и духовния живот в страната. Появата на много други университети през последния половин век, разрастването на БАН и наложената поради обстоятелствата политика на оцеляването, изместиха Софийският университет от водещата му позиция във формирането на националната стратегия и политика в областта на науката, културата и образованието. Възвръщането на предишното влияние на университета и на неговите лидерски позиции именно като изследователски университет, в който водеща е научноизследователската дейност, а преподаването е тясно свързано с нея, е едно от най-важните предизвикателства за неговата академична колегия и ръководство. Университетът следва да е отговорен за провеждане на фундаментални и приложни изследвания на световно равнище, за създаване на нови производства (и фирми на тяхна основа), както и за подхранване на българската икономика с нови технологии, а също и всички публични дейности – с висококвалифицирани специалисти. Той трябва систематично да провежда политика за превръщането си в световно разпознаваем университет и във водещ регионален научно-образователен

център. Което би трябвало в дългосрочен план да доведе до включването на Софийския университет в класацията на първите 500 университета на света или поне в първите 400 на Европа.

1.2. Задачи, произтичащи от този контекст

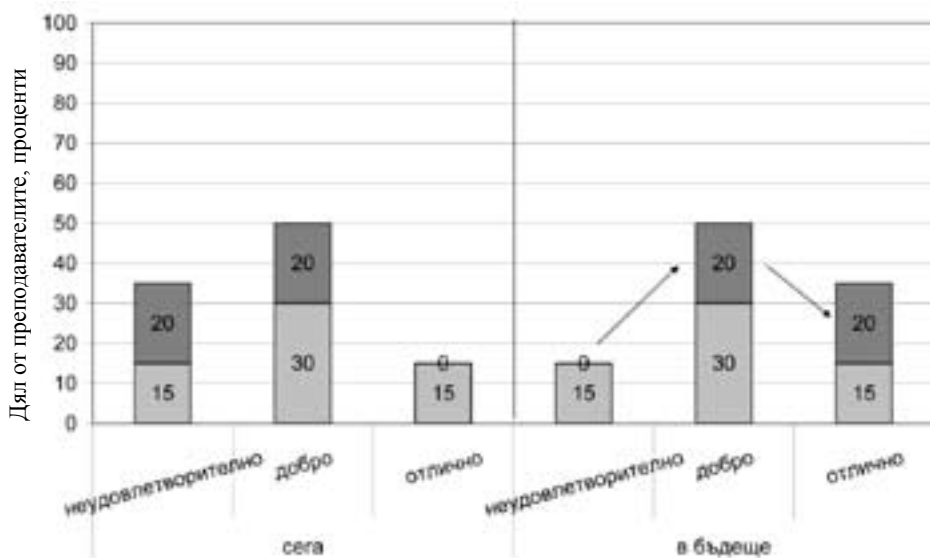
Общият извод от проведения по-горе анализ е ясен: за да може да изпълни своята обществена мисия съобразно спецификата на историческите обстоятелства, Софийският университет трябва да предприеме политика към активно институционално преобразуване. Оставането в руслото на инерцията на предишните десетилетия носи реална опасност университетът все по-малко да бъде в състояние да изпълнява даже по-скромните задачи, присъщи на мисията му през предходните години. Необходима е принципна промяна – от научни изследвания, извършвани от лични подбуди, към такива, осъществявани чрез система от институционални стимули. Това не означава отказ от изследванията, които в тематичната си ориентация се определят от изследователския интерес и вътрешната логика на научното развитие. То изисква обаче реформа в институционалната среда, в която научните изследвания да станат рутинна и масова академична изява. Това означава чрез въвеждане на нова нормативна база, финансови механизми и други стимули за академично развитие поне 20 на сто от колегите, които нямат научни изяви, да получат възможност за изследователска реализация, а още поне 20 на сто от онези, които и сега имат научна продуктивност, да преминат в групата на учените с високи изследователски постижения. Това би означавало да преобърнем сегашната пирамида на стратификация на научната дейност и по този начин да променим качествено нейната роля и тежест в академичния живот, и нейната привлекателност за младите учени (фиг. 1).

Действията по институционално преобразуване имат три ключови акцента:

1. Да се промени средата за развитие на научните изследвания. Става дума за систематична промяна на *статута на научните изследвания в логиката на академичния живот*.

На първо място, трябва да се положат усилия по привличане на партньори и *консолидиран натиск за промяна на нормативната база на национално равнище*. Групата партньорски университети и научни организации трябва да работи в тази посока, като активно и публично подкрепя предложената от МОН национална стратегия за научно развитие по отношение на:

- включване на нови нормативни разпоредби за управление и регулация на науката в закона за висше образование и произтичащите от него подзаконовни актове, ориентирани към засилване на публичното начало, научната конкурентност, научно управление, консолидация на националната мрежа от научни институции и интеграция в международно научно партньорство;

Фиг. 1. Търсен ефект от изпълнение на стратегията в структурата на научната активност

- уреждане на присъждането на научните степени и звания в рамките на гъвкави научно-управленски структури (ad hoc експертни съвети от специалисти в съответната конкретна област), правна регламентация на докторантските училища, премахване на степента „голям доктор“ като задължително условие за кариерно развитие, регламентирано въвеждане на институцията на постдокторални изследвания;
- създаване на устойчива английскоговореща среда като първа стъпка към привличане на чуждестранни изследователи и създаване на условия за тяхното оставане в Софийския университет в дългосрочен план;
- създаване на устойчиви механизми за международна мобилност и международна екипна работа на младите учени;
  - правителствено стимулиране/финансиране на реформата в управлението на научните изследвания в университетите;
  - по-голяма публичност в управлението на научните изследвания и повече отговорност към тяхната резултатност;
  - видимост на научните изследвания (необходим е публичен дебат за приоритетите и ползата, необходима е политика за медийна промоция на резултатите), принципите и ползата от науката и основаното на нея висше образование;
  - укрепване и регламентиране на връзката наука–образование–бизнес чрез включване на представители на бизнеса в структурите на управление на науката и образованието;

- създаване и прилагане на механизми за диференцирано финансиране на университетите в България с оглед на качеството на научния продукт (на-пример Асоциация на изследователските университети, категоризиране на университетите);

- изработване на вътрешноуниверситетски механизми за стимулиране на младите учени и докторантите към високи постижения, както и към приложна значимост на тяхната работа;

- провеждане на реална и реалистична атестация на изследователите и обвързване на резултатите с механизмите за управление на качеството на висшето образование, въз основа на което следва да се гради неговото диференцирано публично финансиране.

На второ място, това са мерки, които *да регламентират ангажиментите и да разширят възможностите на университетския преподавател като изследовател, т.е. система от стимули, контролиращи мерки и санкции*. Основно изискване към хабилитираните преподаватели да бъде ръководството (или участието) в научна лаборатория, изследователски център, център за върхови постижения, голям изследователски проект или работна изследователска група в актуална научна област, чрез които да могат да се привличат финансови средства и обучават студенти. Това означава и възможност за преосмисляне на статута на асистентите в Софийския университет и поетапно прехвърляне на част от техните ангажименти към нещатани млади изследователи (докторанти и постдокторанти с „тюторски“ функции).

Тези неотложни и задължителни действия включват решаване на редица задачи в програмен план:

- определяне на изследователските тематично-програмни приоритети на Софийския университет;

- активна политика на целево финансиране на изследователската дейност на университета, ориентирана към насърчаване на отличieto (excellence), международна значимост на резултатите, израстване на младите учени, без да се влияе върху свободата на избор на изследователския интерес и методология;

- обвързване на резултатите от индивидуалния изследователски труд с реална диференциация при атестацията, от която да произтича и диференциация на заплащането на изследователите;

- специално стимулиране на водещите изследователи на Софийския университет (на колективно и персонално равнище – допълнителни възнаграждения; нови трудови договори и др.);

- създаване на съществено по-добри нормативни и финансови условия за мобилност и международна интеграция;

- качествено ново равнище на информационното обслужване, достъпа до база данни и електронни библиотеки и издателската дейност;

- поставяне на договорна основа на взаимоотношенията на Софийския университет с БАН, Медицинския университет, Техническият университет и други научни институции в Република България, което да подобри възможностите за създаване на смесени екипи за решаване на конкретни научни проблеми и да подобри ефективността от провежданите изследвания.

2. Да се създадат организационни и институционални инструменти за да се привличат системно външни ресурси. Изхождайки от разбирането, че научното развитие (включително трайното привличане на млади учени) е фундаментално обвързано с много по-високо равнище на финансиране, Софийският университет осъзнава, че изпълнението на тази стратегическа цел изисква ново позициониране в публичния живот. Това означава, както ориентация към нови партньори и потребители на научни изследвания, така и вътрешно преобразуване в институционалния апарат, който управлява научните изследвания.

Първо, необходимо е *да се търсят и реализират външни партньорства, свързани и с външно финансиране* – както в страната чрез ориентация към приложни изследвания, така също и към международни партньорства, което означава поддържане на високо теоретико-методологическо равнище на научния потенциал.

Новото позициониране означава още и публична видимост на научната дейност и публичност в механизмите за нейната регулация, гарантиращи и академична конкурентност, и високо качество на изследванията. Не на последно място това предполага работата по издирването и договарянето на партньорства да получи съответното внимание и нормативно признание, като общите изследователски цели се фиксират в съответни договори.

Второ, *да се дефинират изследователските приоритети като основа за консолидация на изследователския потенциал и по-висока ефективност на осъществяваните изследвания*. Формулирането на специфични за университета приоритети по никакъв начин не е бариера пред възможността за нашите колеги, както и досега, да се ангажират с изследвания, водени от своите индивидуални търсения и научно любопитство. То обаче е безусловна институционална предпоставка за превръщане на Софийския университет от механичен сбор на изследователи в институция, която систематично генерира изследователски проекти с международна конкурентоспособност. При дефиниране на тематичните и програмните приоритети за развитие на научните изследвания ще се изхожда от няколко ключови критерия (вж. по-подробно по-долу):

- Възможност за привличане на външни ресурси, включително и кадрови;
- Мобилизация на собствен научен потенциал;
- Ориентация към решаване на наболели социални, технологични или публични проблеми, чието решение би могло да допринесе за развитието на българската наука;

- Самосъзнателно отношение към националната стратегия за научно развитие (с оглед търсене на полета за допълнителност или, при необходимост, алтернативност спрямо нейните приоритети, в степента, в която университетът е независим субект на научни интереси);

- Промислено отношение към приоритети на европейските изследователски програми (допълнителност или алтернативност спрямо тях).

Трето, да се въведат структурни промени в организацията на академичния живот вътре в университета, за да се подобри качествено логистиката, управленският модел и моделът на финансиране на научноизследователската дейност, както и моделът за управление на нейното качество. Работата на сега съществуващите катедри да бъде постепенно допълнена от научноизследователски лаборатории и центрове, изследователски проекти и екипи, консултантски къщи, в които хората да се обединяват на принципа на общите си научни интереси и проекти, а не на основата на преподаването, както е сега. Същевременно Софийският университет неотклонно да се придържа към принципа на субсидиарността при иниципирането и реализирането на изследователските проекти. Тяхната реализация да става на най-ниското равнище, което гарантира ефективност и успех на изследванията, както от гледна точка на тяхната организация, така и от гледна точка на тяхното качество.

Четвърто, модернизацията на материалната база и информационно-административната инфраструктура за научни изследвания да стане университетски приоритет за развитие на науката.

Пето, управлението на качеството на научните изследвания да стане елемент на единна система за управление на качеството на академичните дейности.

3. Да се изградят механизми, гарантиращи устойчивостта на научното развитие. Това означава:

- а) да се изградят специфични форми за организация и консолидация на надличностните усилия на изследователите (информационна система, лаборатории, центрове, работни групи, мрежи, проекти, екипи);

- б) да се въведат принципите на програмната и проектната дейност в организацията и управлението на научните изследвания с приоритетен акцент върху резултатността на изследванията и техния публичен ефект чрез принос към развитието на познанието или към решаване на обществени проблеми;

- в) да се изгради цялостна система от диференцирани стимули, които да подкрепят, масовизират и стабилизират индивидуалната мотивация за изследователски усилия и поемане на риск. Наличието на такава система от стимули е ключово предварително условие за изграждане на лични стратегии за научно развитие и припознаване на университета като благоприятна институционална среда за израстване в науката.

Само предприемането на тези систематични действия за превръщане на научните изследвания от лична амбиция на отделния изследовател в ин-

ституционална политика ще позволи чрез вътрешното си реформиране Софийският университет да заеме водеща роля в европеизацията на цялото българско общество.

Това налага:

- Инициативи на Софийския университет за пряко обвързване на държавното финансиране на университетите с резултатите от акредитацията им, в която научните постижения имат решаваща роля за самия статут „Университет“;
- Политиката на развитие на Софийския университет да изхожда от принципите на отворената конкурентната среда и необходимостта от прилагане на гъвкави инструменти за постигане на целите;
- Реформиране на съществуващите структури и управлението на изследователската дейност на Софийския университет с оглед налагането ѝ като приоритетен инструмент за цялостно развитие и за обществен престиж на университета.

2. Мисия, стратегическа цел, принципи

2.1. Мисията на университета и нейните импликации за характера и ролята на науката

В съответствие със 120-годишната традиция и като най-обща рамка за изпълнение на посочените в Правилника за управлението и дейностите в Софийския университет основни задачи *мисията на Софийския университет е да развива образователния, научния и културен потенциал на България.*

Тази традиционна, благородна и благодарна мисия обаче получава *нови стратегически акценти* в перспективата на императивите за реформа. В качеството си на ключов, автономен партньор при провеждане на правителствени политики, насочени към развитието, укрепването и насърчаването на образованието, науката и културата; за изграждането на високотехнологична икономика, осигуряващи благото и просперитета на българските граждани; за развитието на организационната, публичната и гражданската култура; за развитието на достъпа до информация и способността за информиран избор; за съхраняването на културно-историческото наследство и природните богатства; за утвърждаването на националните духовни ценности в рамките на обединена Европа, университетът трябва да работи за превръщането на България в общество на знанието.

За да може да изпълнява пълноценно своята мисия, Софийския университет трябва да реформира организацията и провеждането на научните изследвания в собствената си управленска и изследователска структура. Както изпълнението на културните, така и изпълнението на образователните функции, а също и цялостната обществена значимост на университета, трябва да станат

зависими от новата, приоритетна роля на научните изследвания в цялостния академичен живот. Само така Софийският университет може да изпълни и мисията, която има в настоящия исторически момент – *да бъде инициатор и действителен участник в европеизацията на българското общество и да стане образец на публична институция, пораждаща автономно развитие.*

Казано направо, ако традиционната мисия на Софийския университет е била да допринася за общественото развитие, то в сегашния момент новият акцент в мисията му е *да създава модели на обществено развитие*, както чрез демонстрация на вътрешната си способност за институционална промяна, така и чрез обществения резултат от тази промяна: ново равнище на научната продукция, на образователните резултати, на обществената експертиза.

Ключът към това е принципната промяна в ролята на науката в академичния живот. Само това би дало основание и за привличане на качествено нови по мащаб и по структура ресурси за научноизследователска дейност в Софийския университет.

Реализацията на тази специфична мисия е възможна, но е в пряка зависимост от степента, в която ще бъде постигната стратегическата цел на научното развитие в Софийския университет.

2.2. Стратегическата цел на научното развитие в Софийския университет

Чрез създаването на устойчив управленски модел за насърчаване на научните изследвания и иновациите Софийският университет да се превърне в:

- Институционален резервоар за научна и експертна дейност, ориентирана към провеждане на широк кръг от публични политики и към научно открителство.

- Гарант за независимостта и активността на гражданското общество в България.

- И да се утвърди като търсен партньор за изследователски проекти в национален и международен план.

Това всъщност е собственият смисъл на университетското участие в процеса на изграждане на общество, основано на знанието в Р България. Софийският университет притежава и ресурса, и волята за реализацията на тази цел.

Така дефинираната цел на научното развитие решава едновременно няколко задачи:

- a) обвързва очакваната вътрешноинституционална реформа на научната дейност с ролята на университета като *централен авторитет за научна дейност и обществено полезна експертиза*;

б) обвързва обществената ползност на Софийския университет с провеждане на публични политики, чиито титуляри обикновено са институциите на държавната власт, но чийто важен адресат е и *гражданското общество, което първа ще се развива като потребител на експертно знание*;

в) без да задава предварително каквато и да е изключителност на Софийския университет, целта предполага принципна възможност *университетът да придобие водеща позиция чрез интензифицирането на научноизследователските си партньорства в една силно конкурентна среда*;

г) без да привилегирова приложните изследвания (чрез каквото и да е противопоставяне на фундаменталните или на теоретико-методологическите), целта търси такава промяна в начина на организация и управление на университетската наука, *която би осигурила необходимия огромен финансов ресурс за нуждите, както на значително по-масово участие в повече научни изследвания, така и за привличане на млади таланти за кариера в университетската наука*.

Уникулността в позицията на университета зависи от способността му да осъществи *именно тази интегрална цел по преодоляване на ключовите дефицити в научното развитие у нас*.

Постигането на тази дългосрочна цел е тясно свързано с превръщането му в търсен и световно признат университетски център: както заради партньорствата, които целенасочено е изградил (включително и взаимноизгодното партньорство с българския бизнес), така и заради публичните услуги и широкоспектърната експертиза, които предоставя на правителствени институции и неправителствените организации. Това обаче предполага и реформите, и рутинното провеждане на научните изследвания в Софийския университет да се придържат към пакет от взаимосвързани принципи.

2.3. Принципи

Те могат да бъдат формулирани в следния ред, който не въвежда ранг на значимост:

- Активна идейна и организационна подкрепа на усилията на правителствата и МОН за превръщането на научните изследвания у нас в сектор на целенасочена публична политика чрез участие в разработването на стратегически, програмни и нормативни документи и чрез участие в програмите, в които тази политика се реализира;

- Приоритетност на научните изследвания в живота на университета;

- Обвързаност на процеса на образование с научните изследвания;

- Баланс на фундаментални и приложни изследвания, както и баланс между фокусирани върху тематични приоритети изследвания и изследвания, инспирирани от духа на откривателството и иновативността;

- Стриктно следване на принципа на субсидиарността при инициране и реализиране на изследователски проекти;

- Насърчаване на интердисциплинарността на изследванията, обвързана с изграждане на междуфакултетни и междууниверситетски изследователски връзки/мрежи;
- Обвързаност на научните изследвания с фундаментални обществени проблеми на гражданското общество;
- Обвързаност на научните изследвания с обществените приоритети, заложи в национални и международните научни програми;
- Насърчаване на международната мобилност и активно участие в европейското изследователско пространство;
- Приоритетност на международното научно сътрудничество и изграждането на изследователски мрежи;
- Привличане на чуждестранни учени преподаватели, постдокторанти, докторанти и студенти в образоващата изследователска дейност;
- Осигуряване на лидерска позиция на Софийския университет чрез интензивно партньорство с останалите изследователски институции у нас и в чужбина;
- Изискване за резултатност и ефективност на инвестициите в научните изследвания, които се осигуряват и чрез университетската система за управление на качеството;
- Публична отговорност за провежданите научни изследвания и гаранции за прозрачност на финансирането и резултатите като условие за институционална и лична отговорност.

Неотклонното следване на модела за устойчиво развитие, основан на тези принципи, гарантира превръщането на Софийския университет в привлекателна институция за авангардна наука, както за български, така и за чуждестранни учени. Чрез техния ангажимент Софийският университет ще стане притегателен научен и образователен център за перспективните млади хора у нас и в чужбина.

3. Приоритетни задачи на политиката за развитие на научните изследвания

3.1. Професионално управление и финансиране на научните изследвания

Професионализацията на управлението е ключова предпоставка за промяна на характера, а оттам и на ефективността на научните изследвания, а нарасналата ефективност ще подобри и финансирането на научните изследвания. Професионализацията може да се постигне само чрез прилагането на пакет от мерки:

Провеждане на устойчива политика на научно развитие. За разлика от разпространеното досега убеждение, че научните изследвания възникват

спонтанно от личните намерения на университетски преподаватели и служители, те трябва да станат предмет на целенасочени усилия в смисъла на публична политика (*public policy*) с присъщата ѝ структура, принципи и апарат за провеждане. При тази важна реформа неизбежно ще възникват проблеми, чието преодоляване е първостепенна грижа на университетското ръководство на *всички равнища*. То трябва внимателно да регулира и *координира* дейността на структурите за институционално производство на научни резултати.

Събиране и използване на информация за научната дейност за целите на ефективната политика (наукометрия и произтичащи политики за управление на научната дейност). Безусловна предпоставка за провеждане на политика за насърчаване на научните изследвания е *систематичното събиране и анализ на информацията* относно програмите, проектите, публикациите, научните форуми и другите научни изяви, организирани и реализирани от университетските изследователски звена. Ключови качества на тази информация за нуждите на научното управление са съпоставимост/сравнителност и проследяване на дълги статистически редове/проследяване на тенденции.

Постоянен екип, който професионално да подготвя и подпомага провеждането на тази политика. Професионализацията на научните изследвания задължително предполага наличие на *постоянен експертен орган (конституиран на конкурсен принцип)*, който събира и обработва управленската информация, подготвя необходимите за нуждите на научната политика документи (стратегически и програмни), както и координира междуфакултетните партньорства при провеждане на научната политика на Софийския университет, а така също осигурява публичната прозрачност на резултатите от така провежданата политика.

3.2. Инфраструктура на научноизследователския сектор

Превръщането на научните изследвания от лична изява на отделния преподавател в публична университетска политика, чрез която Софийският университет доказва своя принос към общественото развитие на страната, изисква нов подход към институционалната инфраструктура на научната дейност в няколко основни измерения.

Информационен достъп и бази данни. Необходим е *качествено нов характер на информационната осигуреност на научните изследвания*, за да могат изследователите от Софийския университет да ползват същия обем и обхват на базите данни и електронните абонаменти, каквито имат всички изследователски университети по света. Осигуряването на такъв достъп е ключов приоритет на научното развитие в Софийския университет. Между Софийския университет и Народната библиотека трябва да се създаде обща информационна система, която да позволи on-line ползване на събраното книжовно богатство. Тя по-късно ще послужи като основа за включване и на

останалите книгохранилища и научни институции в страната в единна национална мрежа. Всички университетски лаборатории, библиотеки и центрове трябва да преминават на 24-часов режим на достъп от страна на заинтересовани студенти, изследователи и преподаватели. Въвеждането на единен картков пропускателен режим на работа, който да позволява и картово отчитане на копирни и други услуги, също е задължително.

Централна мениджърска, административна и финансова структура, обслужваща проектната (националната и международната) дейност. В съответствие с мрежовия и глобалния характер на съвременната наука и особено с оглед на проектния формат на инициране и реализация на научните изследвания е необходимо да се промени *качествено логистиката на тази дейност*, която към днешна дата нерядко се определя (и не без основания) като пречка за реализация на изследователските проекти. Издирването на отворени за кандидатстване програми, натрупването на опит при подготовката, успешното кандидатстване и успешното управление на проекти *в чисто административната им част* е ключова предпоставка за повишаване на ефективността на участието на Софийския университет в национални и международни конкурси. Кадровият, включително квалификационният капацитет на логистичното звено е от решаващ характер за резултатността на цялостната научна дейност и затова неговото развитие трябва да се обвърже пряко с резултатността на университетските научни изследвания. Подобно звено би натрупало опит и по отношение на най-големия външен финансов ресурс за научни изследвания – Седма рамкова програма на Европейския съюз, която разполага за периода 2007–2013 г. с огромната сума от 54 млрд. евро. Чрез подобно звено университетът би повишил своята конкурентоспособност в състезанието с хиляди други европейски университети за този значителен ресурс.

Засилване на партньорството в международното научно сътрудничество. В съответствие с горепосочените особености на съвременната наука е необходимо *да се промени форматът на международното партньорство*, което към настоящия момент е фокусирано повече върху академичната мобилност, а не върху изследователски проекти, поради което ангажираният с него апарат има повече административно обслужващи, а не информационно търсещи функции. Преобръщането на това съотношение е ключова предпоставка за интернационализацията и разрастването на научните изследвания в Софийския университет.

Стимулиране на младите учени. За младите учени, постдокторантите и докторантите трябва да се създават и организират международни летни училища, университетско докторско училище (или най-малкото – междуфакултетни докторантски школи), нови лаборатории, центрове за върхови постижения.

Университетът, *запазвайки своите утвърдени школи и изследователски традиции, получили международно признание*, трябва да насърчава и подпомага създаването на нови лаборатории, центрове за върхови постижения и

школи за млади учени, получили международно признание, които да послужат като основа за модернизирването и обновяването на университетската наука. За техни създатели да се приличат както българи, така и чужденци чрез преференциални финансови и други условия (вж. тук § 9 „Необходими инструменти“).

Да се изгради наново или обнови из основи материалната база на факултетите. В този процес трябва да залегнат принципите на съвременния дизайн, функционалност и интеграция. Трябва да се осигури свободен достъп на всички учени преподаватели до съвременни средства за комуникация, размножителна техника, аудио-визуална техника, преносими компютри. Компютърните мрежи на отделните катедри да се свържат в общофакултетни комплекси, а те от своя страна – в общоуниверситетска мрежа. Тази мрежа да позволява достъп до най-важните, общи и специализирани бази данни, изчислителни ресурси и софтуер, както и кооперирането на различните колективи за работа в мрежа. Подобряването на връзката и комуникациите между отделните бази на Софийския университет също е наложително.

Изграждане на технологичен парк. Университетът трябва да изгради научнотехнологичен парк с инкубатор за новосъздадени фирми и стикване на университетската наука със световни компании. За неговото успешно функциониране е необходим изследователски комплекс с уникална научна апаратура за общоуниверситетско ползване, *достъп до която да имат и студентите при обучение и провеждане на кръжочна и научноизследователска работа.*

3.3. Изграждане на механизми за насърчаване и устойчивост на научните изследвания

Последователното провеждане на курса към утвърждаването на Софийския университет като водещ изследователски университет предполага и пакет от мерки за пряко и систематично укрепване на личната мотивация за изследователска дейност, които да я направят значително по-широко разпространена. Основните мерки са:

1. Нормативна регламентация на изследователската дейност като основен академичен ангажимент. Ключова мярка за успех в провеждането на публична политика за насърчаване на изследователските усилия е нова регламентация на индивидуалното участие в научната работа, както в Правилника за управлението и дейността на Софийския университет, така и в цялата нормативна документация (включително трудови договори, индивидуални отчети, атестационни процедури, регламенти за персонално стимулиране).

2. Създаване на пакет от стимули за насърчаване на индивидуални върхови научни постижения (excellence). Освен нова нормативна регламентация,

устойчивото насърчаване на изследователските усилия предполага разработването на *система от диференцирани стимули* за участниците в научните изследвания. Този пакет от стимули трябва да включва както *прякото материално стимулиране* за върхови научни постижения с международно признание, така и въвеждане на *система от диференциращи бонуси* въз основа на научната продуктивност като например намаляване на аудиторната заетост, ресурси за международна мобилност, ресурси за подпомагане на публикационна дейност. Този системен механизъм не трябва да въвежда статусни привилегии, а *да възнаграждава реализирани постижения, независимо от академичния ранг на техните автори*. За пряко стимулиране трябва да е достъпна всяка от изявите, водещи до научно развитие – като изграждане на международни мрежи, привличане на финансов ресурс или осигуряване на потребител на академична експертиза. Учредяването на Голямата награда на Софийския университет за наука (присъждана веднъж на две години) е важна мярка в тази насока.

Всичко това обаче предполага съвършено нов механизъм за управление на академичния живот на всички негови равнища – общоуниверситетско, факултетно, базово, с ясно определени компетентности и отговорности.

3. Приоритетност в развитието на младите учени и кариерното развитие: докторанти, асистенти, хабилитации. Софийският университет осъзнава кризисната ситуация с привличането на млади и перспективни изследователи и смята за свой ключов приоритет разработване на система от институционални стимули, които да направят изследователската кариера в него по-атрактивна. Това означава да се намерят механизми за институционално насърчаване на усилията на младите изследователи на всеки от етапите в тяхното ранно научно израстване. В тази връзка са неотложни следните мерки:

а) за докторантите и постдокторантите – създаване на университетско докторантско училище (или най-малкото – междуфакултетни докторантски школи), както и на центрове за върхови постижения и постдокторантски центрове в различни приоритетни области;

б) за асистентите Софийският университет трябва да се ориентира към приемане на докторска дисертация (PhD) и постдокторантура като безусловна предпоставка за заемане на асистентско място; тригодишен срок на непостоянен трудов договор, който да се преобразува в безсрочен само след атестация, отвеждаща към последваща хабилитация. Същевременно в рамките на този тригодишен период Софийският университет трябва да осигури възможност за поне една няколко месечна специализация в чужбина;

в) за хабилитация до 35 години както и за професура до 40 г. е препоръчително да се въведе материален стимул. Условието за хабилитация трябва да включват задължително европейски (чуждестранен) научен опит, напр. публикация/и в реферирано издание в чужбина, участие в международен изследователски проект;

г) за всички университетски преподаватели: нови трудови договори, отчитащи участието им в научните изследвания; последователно провеждана процедура за атестация на изследователските постижения, обвързана с конкретни стимули (еднократни поощрения за публикации в престижни списания, индивидуални изследователски грантове, повишение на заплатата и т.н.); диференцирано заплащане съобразно обема и качеството на изследователската продукция.

4. Тематични приоритети, в които ще се реализира стратегията за развитие на научните изследвания в Софийския университет

Рамковото изискване, което предшества всяко определяне на конкретни приоритети, е традиционно: в университета по принцип трябва да се развиват различни по характер научни изследвания, *включително и такива, които са предизвикани от интелектуални въпроси и стремеж към усъвършенстване – лично и колективно*. Университетът неотклонно следва принципите на академичната свобода. Той осигурява творческа свобода и възможност на несъгласните със статуквото да потърсят нови пътища за развитие, така че нашата страна съвместно с другите европейски държави да бъде място за неограничавани, но отговорни научни изследвания. Университетската среда по своето устройство и механизми на управление гарантира свободния избор за изследвания, на научните традиции и интелектуалното несъгласие.

За да изпълни своята нова стратегическа роля и да компенсира негативите на изминатия от обществото ни исторически път, Софийският университет смята за перспективно да въведе и нов начин на организация на институционално консолидирани усилия – чрез стратегически избор на изследователски приоритети за целия университет. Търсените научни приоритети не премахват досега съществуващите полета за изследователска свобода. Те обаче *осъществяват връзка между тематичната ориентация на институционално мобилизирания изследователски потенциал и възможностите за качествено ново равнище на финансиране*. Приоритетите всъщност осъществяват връзка между науката, бизнеса и гражданското общество, като ориентират научните изследвания към важни национални проблеми и нужди или към проблеми и нужди с наднационално, европейско и международно измерение. Не подлежи на съмнение, че развитието на самата наука по нейната вътрешна логика също е ключова обществена потребност.

Оттук произтича и необходимостта да се определят приоритети не само на фундаменталните, но и на приложните изследвания. Но не по-малко съществено е да се преодолее изостреното от опита на миналото противопоставяне на фундаментални и приложни изследвания. Това означава да се осъзнае

и приносът на приложните изследвания за общото собствено научно развитие, *особено в сферата на социалните и хуманитарните науки, но също и на класически „твърди науки“ като математика, химия, биология и т.н.* На българското общество обаче са особено потребни именно сега и точно с оглед на обществения престиж на науката изследвания, ориентирани към нуждите на индустрията от иновативни продукти и услуги, които биха подхранили конкурентоспособността на националната и/или европейската икономика.

Друга група приложни изследвания трябва да получи своите приоритети във връзка с нуждата на България от продължаваща европейска интеграция, предполагаща съвършено ново качество на публичните политики, на публичната администрация, на журналистиката, на правна система и юридическа компетентност, както и нов начин на защита на гражданските интереси в политическия процес, нова компетентност при осигуряване на вътрешната и международната сигурност.

В процеса на определяне на приоритетите е особено важно да се избегнат скъпоструващи грешки, които могат да тласнат развитието на науката в Софийския университет в погрешна посока. *Приоритетите винаги трябва да се определят въз основа на научни резултати, научен капацитет и перспективни тенденции, но същевременно с внимание към крехкостта на научните традиции и към важността на изградените школи и утвърдени научни полета на интерес.*

Важно е университетът да създаде възможности (структури), които да осигуряват динамична обратна връзка и корекции при прилагане и обновяване на научните стратегии и приоритети. Динамиката на съвременното общество и корекциите в развитието на човешкото познание изискват тяхното навременно актуализиране.

Във връзка с казаното по-горе Софийският университет търси тематичните приоритети в пресечната точка на следните тематични и изследователски полета:

Важни национални и локални проблеми и нужди. От анализа, направен в уводната част на настоящия документ, става ясно, че най-ясният и най-изострен проблем на българското общество е недостатъчната гражданска, организационно-управленска и производствена култура, която пречи на ефективната ни интеграция в европейските структури. Към това трябва да се добавят болни въпроси като непостигнатото върховенство на закона, криминализацията, корупцията и неефективността, както и липсата на контрол и отчетност и niskият управленски капацитет във всички сфери. Накратко, най-важната нужда на българското общество е да промени своята институционална среда, гражданската, организационната, политическата, екологичната и професионалната култура.

Приоритетите в националната стратегия за научни изследвания. В проектодокумента, разпространен от МОН в края на септември 2008 г., са

посочени следните приоритетни области: *Нови и възобновяеми източници на енергия и енергоспестяващи технологии; Биотехнологии, храни и здраве; Информационни и комуникационни технологии; Нови материали, нанонауки и нанотехнологии; Екология, биоразнообразие и биологични ресурси; Културно-историческо наследство, национална идентичност и социална среда.*

Софийският университет смята тези приоритети за важни и перспективни, но недостатъчни, особено в полето на обществената експертиза и възможности за развитие на редица клонове на социалните науки. В тази връзка разработването на собствени университетски приоритети цели да компенсират, доколкото е възможно, дефицитите на националната стратегия за развитие на науката.

Европейски приоритети, фиксирани от Седма рамкова програма.

Седма рамкова програма на Европейския съюз за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности (2007–2013) е насочена към изграждане на интегрирано Европейско изследователско пространство (ЕИП) за постигане на дълготраен и устойчив икономически растеж. Програмата подкрепя провеждането на върхови научни изследвания в нововъзникващи области на познанието и стимулира най-добрите научни колективи в Европа и извън нея да провеждат съвместни научни изследвания в съвременни направления. Програмата подкрепя създаването на нова генерация талантиливи млади учени, които да останат в Европа и да работят за постигане на конкурентоспособна икономика, базирана на знанието и уменията. Насърчава обвързването на научната политика с другите политики на общността – заетост, регионално развитие, конкурентоспособност и иновации, за да гарантира допълване и успешно взаимодействие между тях.

Тази ценностна ориентация на Седма рамкова програма позволява пряко търсене на партньори за участие в нейните тематични приоритети.

Научноизследователски капацитет на Софийския университет. По отношение на природните науки изследователският капацитет на университета е съсредоточен във ФМИ, ФзФ, БФ, ХФ, ГГФ, МФ. Тези факултети имат традиции както във фундаменталните, така и в приложните изследвания и могат да се похвалят със съществуването на школи по физикохимия, математика, квантова физика, органична и аналитична химия, молекулярна биология, геология и др., в които се постигат резултати на световно равнище.

Изследователският капацитет в социалните и хуманитарните науки е съсредоточен във ФФ, ИФ, ФСлФ, ФКНФ, ЮФ, ЖФ, БФ, педагогическите факултети, Стопанския факултет, Центъра за източни езици и култури, Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Свързан е с национална и локална експертиза (българска и балканска), както и с връзки между култури и общества (славянски, европейски, извъневропейски).

Тематичните приоритети на Софийския университет са *ориентирани към максимално широко съдържателно и методологическо многообразие, но*

с подчертан акцент към търсене на възможности за интердисциплинарни полета на интерес, които биха позволили ефективна интеграция на повече изследователски звена и ресурси.

Определените по-горе мисия и стратегическа цел на Софийския университет. Мисията на Софийския университет да развива научните изследвания в България със специфични стратегически акценти е подчинена на идеята университетът да демонстрира капацитет за промяна, който да позволи привличане на ново финансиране с оглед нарастващите нужди. Стратегията *иска да предостави възможност на максимален брой членове на академичната общност – както преподаватели, така и студенти – да разпознаят в новите условия за научни изследвания перспективни възможности за личностно и професионално развитие.* Тези нови възможности произтичат обаче от промяна в начина, по който се организира и управлява науката, както и в начина, по който университетската наука създава предпоставки (включително тематични) за намиране на партньори и заинтересовани адресати на научните знания.

4.1. Природни науки

В тази област Софийският университет има дългогодишни традиции, както във фундаменталните, така и в приложните изследвания. Фундаменталните изследвания заемат важно място в университета поради тясната си връзка с учебния процес. От десетилетия има школи с международно признание в класически разделените области: математика, физика, химия, биология, които са развивали науката у нас и в чужбина. Съвременната наука се развива и прави главно чрез интердисциплинарни изследвания, които съсредоточават ресурсите на отделните области и произвеждат резултати от синергизма на методиките на частните науки. Интердисциплинарността предполага *проектен и екипен принцип на изследванията*, който е основен за настоящата стратегия; тя изисква и наличие на специализирани структури, които осигуряват пренос на знание от университета към индустрията и обмен на технологии.

Въз основа на сегашното състояние на европейската и световната наука и на интересите на страната за близкото бъдеще са идентифицирани следните най-общи приоритетни области:

- а) здраве, медицина и биотехнологии;
- б) енергийна ефективност и алтернативни източници на енергия;
- в) нови материали и нанотехнологии;
- г) информационни и комуникационни технологии;
- д) околна среда и биоразнообразие.

Тези значими и обширни научни области съответстват до голяма степен на научния потенциал на университета и конкретните цели на стратегията, като поставят акцент върху интегриране на усилията на научните колективи в отделните факултети в следните общи направления.

4.1.1. Здраве и медицина

Темата за здравето е основна за съвременното общество и университетските изследователи са длъжни да използват натрупаните си познания и умения за осигуряване на добро качество на живот. Ще се стимулират изследвания в:

- а) биотехнологиите, чиито методики и средства са насочени към човешкото здраве и развитието на медицината;
- б) използване на фундаменталните открития за практически ползи и подобряване на качеството на живот (геномика);
- в) биомедицински изследвания с широко приложение върху големи групи хора (деца, възрастни, специфика на пола).

Този интердисциплинарен и интересекторен приоритет предполага сътрудничество между специалисти в биологията, медицината, физиката, химията, социологията, психологията.

4.1.2. Високи технологии

Общото определение на висока технология е „най-развитата технология за определен етап от човешката еволюция“. Това означава, че с времето съдържанието на високите технологии ще се променя, но в университета ще се стимулират изследвания на предния фронт. Високотехнологичният сектор, в който Софийският университет има капацитет и ще стимулира изследвания, включва:

- а) биотехнологии, нанотехнологии, нови материали (развитие, дизайн, синтез, характеризирани, използване, въздействие върху околната среда и човека; математическо моделиране и компютърни симулации);
- б) енергопроизвеждащи и енергоспестяващи технологии (дизайн, математическо моделиране, симулации, практически приложения);
- в) информационни и комуникационни технологии (гъвкави софтуерни технологии, високопроизводителни архитектури, нови стратегии в комуникациите, квантова информация и квантови изчисления).

Този динамичен приоритет предполага сътрудничество на физици, математици, информатици, биолози, химици, медици, икономисти, специалисти по етика и интелектуални права.

4.1.3. Природни ресурси, екология и околна среда

Предизвикателствата в тази област са свързани с въздействието на човешката дейност върху природата. Изучаването на наличните природни ресурси, тяхното разумно използване и промените в околната среда, включително промените в климата, са може би най-важните изследователски задачи за човешеството днес. Най-актуални са следните тематични фокуси:

- управление на проучването и използването на природните ресурси;
- прогнозиране на промените в климата, земната повърхност, океана;
- средства за наблюдение, включително астрономически, анализ на риска и устойчиво развитие на взаимоотношенията човек–природа.

Този приоритет фокусира дейностите на широк кръг специалисти – икономисти, геофизици, геолози, биолози, астрономи, информатици, математици, химици, океанолози, статистици, медици – за установяване на баланс между човека и природата в съответствие с новите икономически реалности и постиженията в науката и техниката.

4.2. Социални и хуманитарни науки

В светлината на изброените по-горе фактори приоритетите за социалните и хуманитарните науки са:

4.2.1. Публични политики

Тук приоритетът включва анализ, диагностика, прогнози и моделиране на ефективни публични политики в следните области:

- образователни и научни политики;
- интеграционни политики;
- културни политики;
- информационни и медийни политики;
- езикови политики;
- икономически политики.

Този интердисциплинарен приоритет предполага сътрудничество между специалисти по икономика, право, социални науки, педагогика, политология, културология, философия, журналистика, езикознание, медийна теория.

4.2.2. Общества, култури и история на Балканите и връзките им с Европа и света

- интеркултурен диалог: канали и механизми на културното взаимодействие;
- наследства, паметници, памет, културни традиции;
- сътрудчествата, съперничества, конфликти;
- идентичности;
- европейската идея и Балканите;
- българският принос в европейската и световна култура.

Този интердисциплинарен приоритет предполага сътрудничество между специалисти в областта на историята, българистиката и балканистиката, ан-

тропологията, политологията, социалните науки, филологиите, културните и медийните изследвания, европеистиката.

4.2.3. Гражданство, мобилност, комуникации и общество на знанието

• проблеми на гражданството и интеграцията в съвременния европейски и глобален контекст;

- равнопоставеност;
- мобилност и миграционни процеси;
- публични комуникации;
- норми и нормативни предизвикателства;
- институции и мрежи;
- гражданско общество;
- иновации, управление и икономика на знанието.

Този интердисциплинарен приоритет предполага сътрудничество между специалисти в областта на правото, икономиката, социологията, публичната администрация, политологията, философията, културните и медийни изследвания, европеистиката.

5. Органи на управление на научните изследвания в Софийския университет

В съответствие с новата роля на научните изследвания в академичния живот на Софийския университет е необходимо привеждане на структурите за управление на научната дейност в съответствие с новите мащаби и отговорности. Тази промяна трябва да бъде органична част от Правилника на Софийския университет, който да отразява новите задължения, компетенции и отговорности на всички участници в академичния живот по отношение на приоритетната роля на научните изследвания.

Новата структура на управлението на научните изследвания трябва да отговаря на няколко основни изисквания:

- висока професионална компетентност в управленската дейност,
- конкурсно начало;
- субсидиарност при реализацията на изследванията, но и общоуниверситетски контрол върху качеството на техните резултати;
- интегративни функции по отношение на останалите управленски структури: АС, УС на ФНИ, НИС, а също и звеното по управление на качеството на академичните дейности, което да може да *управлява собствен финансов ресурс, специално предназначен за стимулиране на научните изследвания*. Подобно звено трябва да развие и гарантирани *механизми за отчетност и отговорност*, включително публичност на решенията и на резултатите; партньорство с извънуниверситетски институции.

6. Финансиране на научните изследвания

Като отчита досегашния положителен опит в колегиалното ръководство на научните изследвания в Софийския университет, но и някои неблагоприятия в разпокъсване на компетентностите и отговорностите на Фонд „Научни изследвания“ и НИС например, университетът ще се ориентира към изграждане на *цялостна система за стимулиране на научните изследвания и ресурсното им осигуряване*. Новата система ще запази принципите на конкурсното начало, на интердисциплинарната екипна организираност на изследванията и проектната ориентация и ще насърчи още по-отчетливо диференциацията във финансирането съобразно пакет от критерии, отчитащи:

- тематичната приоритетност;
- институционалната иновативност;
- участието на студенти и докторанти;
- привличането на външни партньори;
- привличането на външни спонсори;
- продуктивността и ефективността на предходни проекти.

Новата система ще осигури и механизми за по-висока отчетност и прозрачност на резултатите от научните изследвания в Софийския университет.

7. Документация и достъп до информация за научните изследвания

Както всеки изследователски университет Софийският университет ще превърне публичния достъп до информацията за научните изследвания, осъществявани в него или от негови кадри, в свой приоритет. Това означава, на първо място, качествено реструктуриране на уеб достъпната информация за университета, така че *изследователските резултати да станат витрина на академичното качество и международен престиж* (с необходимата промяна на визията, обема на информацията, нейното *съдържателно качество и периодичност на актуализация*).

На второ място, достъпът до информация за научната дейност и продуктивност ще стане основен елемент от системата за публичен контрол върху ефективността на управление на научната дейност, с което ще се гарантира прозрачност в работата на управленските органи.

На трето място, качествено ще се промени характерът на информацията, която се предоставя за научни изследвания, с оглед нейната сравнимост и възможности за систематизация, но също така и видимост на методологията на изследователската дейност.

Четвърто, електронизацията на информацията ще позволи и ново качество на архива на научните изследвания, като целта е да се документират всички

изследвания, които се провеждат от сътрудници на университета, а документацията да се съхранява на достъпно място поне 10 години, след което да се архивира и пази в Университетската библиотека на електронен и хартиен носител.

В случай, че изследванията са свързани с лични данни, трябва да се осигури конфиденциалността им.

8. Публикации, авторски права и признателност към сътрудниците и дарителите

В съответствие с новата роля на научноизследователската дейност, университетът ще разработи и система от конкретни мерки за насърчаване на усилията и защита на правата на своите учени, включително чрез изготвяне на нормативна база за остойностяване на приноса им към развитието на университетската наука. Тази система ще включва и грижа за интересите и оказване почит (признателност) на спонсори и дарители на Софийския университет.

9. Необходими инструменти

За постигане на целите на стратегията на научните изследвания в Софийския университет работната група, изготвила стратегията, в сътрудничеството с други експерти и експертни структури трябва да разработи допълнително следните инструменти:

- модел за диференцирано заплащане според участието в научноизследователски проекти и според публикационната активност на преподавателите;
- модел за нови индивидуални планове с възможност за отчитане на научноизследователските постижения;
- модел за нови трудови договори, в които участието в научни изследвания е основно изискване към университетския преподавател;
- модел на система от стимули за насърчаване на върховите постижения в науката (грантове, награди, стипендии за млади преподаватели и т.н.);
- модел за постдокторантски институт;
- модел за докторантски училища в различните области на познанието;
- модел за центрове за върхови постижения;
- научноизследователски паркове;
- методика и организация за отчитане на ефективността на издателската дейност;
- модел за нова организация и управление на научните изследвания;
- модел за механизъм за квалификация и преквалификация на служителите, участващи в управлението и обслужването на научните изследвания.

Предвижда се необходимите инструменти да бъдат изработени до края на 2008 г. и тяхното въвеждане да бъде включено в *Плана за изпълнение*

на *Стратегията*, който задължително ще е снабден и със съответните индикатори за отчитане на ефективността и прозрачността на провежданата политика.

10. Заключение

Настоящата стратегия поставя своя най-важен акцент върху *необходимостта от систематична институционална промяна*. Тя вижда възможностите за развитие на научните изследвания в Софийския университет в трансформацията на тяхното място, роля, управленска структура и финансово стимулиращи механизми в рамките на една реално реформираща се университетска институция.

Подобна цел е амбициозна. Тя предполага Софийският университет да намери в себе си сили и ресурси и да осъществи реформа, която да стане модел не само за другите висши училища в България, а за българския институционален живот като цяло. Заедно с това тя е вярна и на академичната традиция, защото иска да осъществи баланс между възпроизводството на научноизследователския потенциал в университетите и обществената и пазарната полза на създавания в тях научен продукт. Въпреки че е институционално систематична, *промяната е ориентирана и към отделния изследовател в Софийския университет и му предлага нови стимули, мотиви, възможности и кариерни пътища, като отделя особено внимание на младите учени*. Стратегията е инструмент за защита на преките интереси на мнозинството от членовете на академичната общност, както преподаватели, така и студенти, и ще получи тяхната подкрепа. Постигането на съгласие в академичната общност относно съдържателната насоченост на тази стратегия, заедно с волята на университетското ръководство да премине към нейната реализация, са предварително условие за разработването на следващите по-конкретни документи за управление на научното развитие в Софийския университет – политическа програма и план за действие.

Предложената стратегия предлага програмни баланси, специфични за Софийския университет, въз основа на съвременните тенденции в научните изследвания. Тя е свидетелство, че Алма матер осъзнава мястото и отговорностите си, както и немалките си възможности. Смятаме, че тя е амбициозна, но изпълнима: с нейната подготовка *ректорското ръководство недвусмислено заявява своята воля за реформа и призовава академичната колегия да я подкрепи*. Подкрепата ще превърне настоящия документ в инструмент за действие в интерес на развитието на науката, развитието на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, развитието на българското общество.

11. Приложение към стратегията

Таблица 1. Средна възраст на преподавателите, които са на щат в университета към октомври 2008 г., по научни звания и години

Научно звание	Средна възраст, години	Стандартно отклонение	Брой
Асистент	32,01	4,60	153
Старши асистент	37,96	7,05	186
Главен асистент	45,29	8,32	482
Доцент	53,60	7,27	604
Професор	59,88	6,28	200

Освен чрез средна възраст, възрастовата структура на преподавателите в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ може да бъде изследвана и чрез важни съотношения между значими възрастови групи. Могат да бъдат изчислени множество такива съотношения, но тук ще бъдат показани само тези, които са съпоставими с Националната стратегия за развитие на научните изследвания [Национална стратегия за развитие на научните изследвания (2008–2018): 25].

Таблица 2. Съотношения между значими възрастови групи

Съотношение	СУ „Св. Климент Охридски“	Цялата страна
Професори под 35-годишна възраст към всички професори	0,0%	0,0%
Професори на възраст между 35 и 44 години към всички професори	0,5%	0,9%
Професори над 65-годишна възраст към всички професори	25,0%	46,5%
Учени до 35-годишна възраст към учени над 35-годишна възраст	1:5	1:10

От табл. 3 се вижда, че в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ положението в ниските възрасти е сравнимо или малко по-лошо от националната ситуация. Но във високите възрасти Софийският университет „Св. Климент Охридски“ стои доста по-добре от ситуацията в страната.

Таблица 3. Разпределение на преподавателите в университета по възрастови групи към октомври 2008 г., проценти

Научно звание	Възрастови интервали									
	Под 25	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	Над 65
Асистент	2,0	34,6	41,2	16,3	5,2	0,7				
Старши асистент		4,3	38,2	29,0	11,8	10,2	3,8	1,1	1,6	
Главен асистент		0,2	12,0	18,7	17,8	22,2	13,5	12,2	3,3	
Доцент			0,5	2,6	7,1	22,5	25,5	20,0	16,4	5,3
Професор					0,5	7,5	16,0	21,0	30,0	25,0

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Възрастова структура на академичната общност

Таблица 1. Средна възраст на преподавателите от извадката, които са работили в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през периода юни 2003–юни 2008 г., по факултети и звания, години

Факултет		Асистент	Старши асистент	Главен асистент	Доцент	Професор	Общо
Биологически факултет	Средна		35,80	43,16	58,00	65,00	50,70
	Станд. откл.		3,12	6,38	6,13	1,22	10,80
	Брой		5	19	22	4	50
Богословски факултет	Средна			42,83	47,00	64,50	48,11
	Станд. откл.			10,92	0,00	0,50	12,56
	Брой			6	1	2	9
Геолого-географски факултет	Средна	42,50	34,00	49,10	52,45	61,50	51,54
	Станд. откл.	3,50	0,00	6,55	7,53	5,89	8,45
	Брой	2	1	10	22	4	39
Исторически факултет	Средна		36,00	42,20	55,60	63,00	52,19
	Станд. откл.		0,00	6,91	5,76	4,36	10,04
	Брой		1	10	15	6	32
Стопански факултет	Средна	41,00		49,29	56,50	68,00	53,29
	Станд. откл.	0,00		10,79	6,42	0,00	10,02
	Брой	1		7	8	1	17
Факултет по журналистика и масова комуникация	Средна			47,67	49,10	60,25	51,47
	Станд. откл.			5,56	6,14	5,40	7,65
	Брой			3	10	4	17
Факултет по класически и нови филологии	Средна	31,50	42,33	45,73	54,23	59,83	48,37
	Станд. откл.	2,50	7,49	7,27	7,90	8,51	9,74
	Брой	2	18	30	26	6	82

Таблица 1 (продължение)

Факултет		Асистент	Старши асистент	Главен асистент	Доцент	Професор	Общо
Факултет по математика и информатика	Средна	37,00	37,67	48,53	54,60	65,40	51,75
	Станд. откл.	0,00	6,47	9,85	7,41	1,96	10,36
	Брой	1	6	17	30	5	59
Факултет по начална и предучилищна педагогика	Средна		35,00	44,30	53,00	56,20	50,53
	Станд. откл.		0,00	9,10	6,59	7,78	8,99
	Брой		1	10	20	5	36
Факултет по педагогика	Средна			46,00	46,00	57,33	48,27
	Станд. откл.			7,68	4,39	7,93	7,69
	Брой			4	8	3	15
Факултет по славянски филологии	Средна	36,00	37,50	44,61	52,76	60,30	50,15
	Станд. откл.	0,00	3,50	5,35	7,26	7,27	9,01
	Брой	1	2	23	25	10	61
Физически факултет	Средна	38,00	49,67	53,11	55,28	61,33	55,00
	Станд. откл.	3,00	4,64	8,56	7,22	6,77	8,33
	Брой	2	3	9	36	9	59
Философски факултет	Средна		37,00	46,00	52,22	56,88	51,22
	Станд. откл.		4,00	6,95	6,42	6,64	8,01
	Брой		2	18	32	16	68
Химически факултет	Средна		38,50	43,67	52,08	62,55	51,74
	Станд. откл.		6,50	8,02	8,32	6,24	11,01
	Брой		2	12	13	11	38
Общо	Средна	37,56	40,17	45,83	53,68	60,63	51,11
	Станд. откл.	4,62	7,20	8,14	7,36	6,92	9,62
	Брой	9	41	178	268	86	582

Таблица 2. Среден стаж на преподавателите от извадката, които са работили в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през периода юни 2003–юни 2008 г., по факултети и звания, години

Факултет		Асистент	Старши асистент	Главен асистент	Доцент	Професор	Общо
Биологически факултет	Средна		6,20	11,79	23,18	27,50	17,50
	Станд. откл.		0,75	4,65	8,17	6,34	9,39
	Брой		5	19	22	4	50
Богословски факултет	Средна			12,00	16,00	11,50	12,33
	Станд. откл.			8,96	0,00	5,50	7,87
	Брой			6	1	2	9
Геолого-географски факултет	Средна	7,50	6,00	17,80	20,77	28,50	19,74
	Станд. откл.	1,50	0,00	6,90	9,84	6,80	9,68
	Брой	2	1	10	22	4	39
Исторически факултет	Средна		8,00	11,90	26,60	29,17	21,91
	Станд. откл.		0,00	5,34	5,16	7,88	9,52
	Брой		1	10	15	6	32
Стопански факултет	Средна	10,00		21,00	17,50	11,00	18,12
	Станд. откл.	0,00		7,98	10,69	0,00	9,51
	Брой	1		7	8	1	17
Факултет по журналистика и масова комуникация	Средна			17,00	16,70	11,50	15,53
	Станд. откл.			7,48	7,84	6,73	7,85
	Брой			3	10	4	17
Факултет по класически и нови филологии	Средна	5,50	12,18	16,90	23,88	25,67	18,52
	Станд. откл.	0,50	4,54	7,86	8,40	12,94	9,43
	Брой	2	18	30	26	6	82
Факултет по математика и информатика	Средна	8,00	9,60	17,94	21,40	25,20	19,47
	Станд. откл.	0,00	5,95	10,88	9,40	6,55	10,16
	Брой	1	6	17	30	5	59

Таблица 2 (продължение)

Факултет		Асистент	Старши асистент	Главен асистент	Доцент	Професор	Общо
Факултет по начална и предучилищна педагогика	Средна		6,00	13,90	16,55	22,40	16,33
	Станд. откл.		0,00	7,23	6,62	7,68	7,54
	Брой		1	10	20	5	36
Факултет по педагогика	Средна			16,25	13,63	18,33	15,27
	Станд. откл.			7,36	5,57	1,25	5,90
	Брой			4	8	3	15
Факултет по славянски филологии	Средна	7,00	10,00	14,13	21,72	26,00	18,93
	Станд. откл.	0,00	1,00	6,37	6,59	9,21	8,49
	Брой	1	2	23	25	10	61
Физически факултет	Средна	7,00	17,33	18,11	23,78	28,78	22,78
	Станд. откл.	1,00	3,09	6,66	9,01	9,99	9,56
	Брой	2	3	9	36	9	59
Философски факултет	Средна		7,00	16,44	21,06	23,94	20,10
	Станд. откл.		1,00	9,52	6,89	8,98	8,82
	Брой		2	18	32	16	68
Химически факултет	Средна		10,00	12,33	22,00	34,82	22,03
	Станд. откл.		4,00	7,46	8,67	7,60	12,06
	Брой		2	12	13	11	38
Общо	Средна	7,22	10,56	15,39	21,46	25,71	19,27
	Станд. откл.	1,55	4,94	8,10	8,60	10,21	9,58
	Брой	9	41	178	268	86	582

Бележка към двете таблици: допускаме, че средната възраст, респ. средният стаж на асистентите, в действителност са по-ниски, но тъй като наблюдаваме само тези преподаватели, които са работили в университета през последните пет години, новоназначените асистенти са изключени от извадката. Хипотетично тяхното включване би довело до спадане на средната възраст и средния стаж на асистентите.

Приложение 2

Сравнение на средни стойности на научна продуктивност по факултети

Таблица 1. Средна продуктивност на година на един щатен преподавател в Софийския университет в условни единици по данни от Алманаха

Факултет	Брой (относителен дял) на представените в сборника преподаватели	Среден брой публикации в чужбина	Среден брой публикации у нас	Среден брой книги, монографии, сборници, учебници	Среден брой одобрени проекти на НФНИ	Среден брой одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет	Среден брой одобрени проекти по международни програми	Среден брой проекти по договорната тематика на НИС
Физически факултет	65 (55 на сто)	1,360	0,393	0,057	0,050	0,008	0,043	0,097
Химически факултет	65 (84 на сто)	1,603	0,770	0,077	0,047	0,000	0,000	0,000
Биологически факултет	88 (85 на сто)	0,853	0,983	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Факултет по славянски филологии	93 (74 на сто)	0,263	1,823	0,353	0,020	0,005	0,032	0,017
Факултет по класически и нови филологии	108 (67 на сто)	0,343	1,033	0,200	0,003	0,003	0,053	0,006
Геолого-географски факултет	46 (60 на сто)	0,490	1,107	0,087	0,070	0,030	0,150	0,157
Факултет по математика и информатика	60 (50 на сто)	0,527	0,373	0,080	0,050	0,010	0,093	0,117
Философски факултет	106 (72 на сто)	0,370	1,093	0,203	0,013	0,030	0,260	0,037
Исторически факултет	59 (88 на сто)	0,320	1,876	0,240	0,043	0,013	0,190	0,080
Юридически факултет	46 (53 на сто)	0,016	0,296	0,196	0,000	0,000	0,000	0,000
Факултет по начална и предучилищна педагогика	57 (78 на сто)	0,137	1,716	0,707	0,003	0,003	0,023	0,017

Таблица 1 (продължение)

Факултет	Брой (относителен дял) на представените в сборника преподаватели	Среден брой публикации в чужбина	Среден брой публикации у нас	Среден брой книги, монографии, сборници, учебници	Среден брой одобрени проекти на НФНИ	Среден брой одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет	Среден брой одобрени проекти по международни програми	Среден брой проекти по договорната тематика на НИС
Факултет по педагогика	31 (100 на сто)	0,343	1,883	1,063	0,000	0,000	0,020	0,010
Факултет по журналистика и масова комуникация	19 (56 на сто)	0,283	1,400	0,273	0,063	0,000	0,127	0,080
Стопански факултет	23 (61 на сто)	0,376	1,440	0,273	0,043	0,043	0,150	0,070
Богословски факултет	18 (100 на сто)	0,146	2,203	0,203	0,130	0,000	0,037	0,167
Общо/средно	72,87 на сто	0,495	1,226		0,036	0,018	0,079	

Тези преизчислени данни са на база резултатите, представени в Алманаха за научноизследователската дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за периода 2004–2006 г. Поради регистрираните размивания между декларираната в табличен вид в началото на представянето на всеки от факултетите информация и реално изложените резултати в Алманаха е прието, че разгърнатите в конкретиката си постижения са по-достоверни и на тази основа са направени изчисленията. Средногодишната продуктивност представлява общият брой изяви от даден вид за периода, разделен на броя на годините и броя на преподавателите от съответния факултет.

Тъй като междинните резултати от проучването ни бяха периодично представяни пред университетската академична общност като приложения към вариантите на Стратегията за развитие на науката, редица колеги от различни факултети изказаха съображения, че данните в Алманаха не бива да се разглеждат като представителен информационен източник по отношение на научната продуктивност. В отговор заместник-ректорът по научната дейност изпрати към всички факултетни ръководства писмо, с което ги подкани да предоставят актуализирани и прецизирани данни

за научните изяви през разглеждания период. В отговор на тази покана 5 от 15 факултета изпратиха нови данни. В единия от справочните материали открихме недвусмислени свидетелства, че управленският контрол над подадената индивидуална информация не е бил достатъчно стриктен и данните от този факултет не бяха обработени. Данните от останалите четири факултета бяха преизчислени и новите стойности са представени в табл. 2.

Както показват данните от табл. 2, новата информация, подадена от факултетите, изобщо не засяга порядъка на величините и съответно характера на резултатите от емпиричното наблюдение. В частност, от всички 40 конкретно посочени стойности:

а) 10 стойности не са променени изобщо (25 на сто);

б) 22 стойности са се променили като число, но едва във втория знак след десетичната запетая (55 на сто);

в) най-голямата промяна е по отношение на „средногодишен брой публикации у нас на човек“. В ГГФ – са били малко повече от една, а според новата информация са малко по-малко от две (от 1,107 е станало 1,750).

Казано накратко, новата информация по никакъв начин не променя порядъка на наблюдаваните величини, а съответно – и характера на структурата на научната продуктивност!

При тази емпирично регистрирана картина нямаме основание да променим нито анализа, нито изводите си.

При все това смятаме за редно да представим и това как новите данни променят „класирането по факултети“. От новите емпирични данни най-печеливши като „академично-спортен резултат“ се оказват Химическият факултет и Геолого-географският факултет.

Първият, защото от дванадесета се изкачва на четвърта позиция, непосредствено след и доста близо като сумарен резултат до Историческия факултет и Философския факултет.

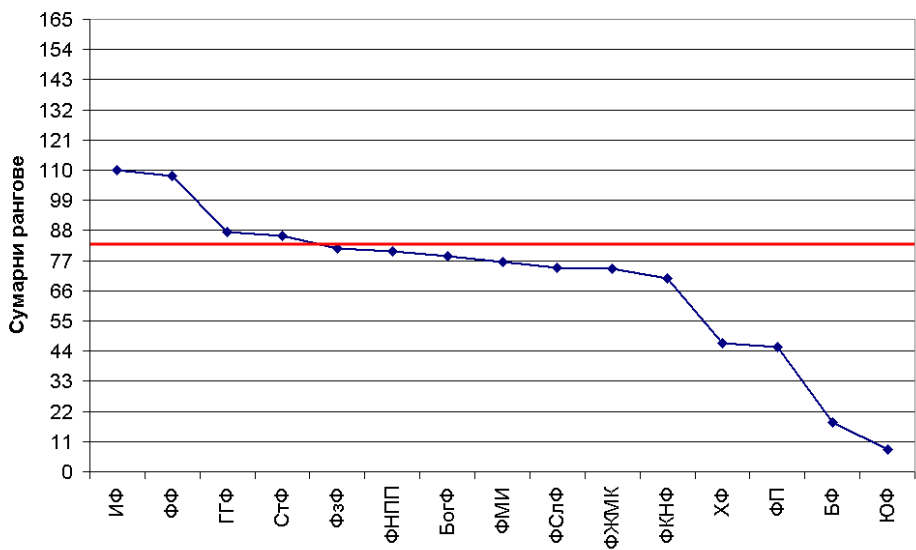
Вторият, защото се препозиционира от трета на първа позиция в „научния многобой“, при това с чувствителна преднина от близо два ранга пред предишните водачи (Исторически факултет и Философски факултет).

Печеливш е също и Факултетът по педагогика, който от тринадесето стига на осмо място, т.е. влиза в групата на твърде сходните като сумарен резултат факултети. Разместванията между тях всъщност нямат особена познавателна стойност. Богословският, Биологическият и Юридическият факултет естествено не променят позиционирането си.

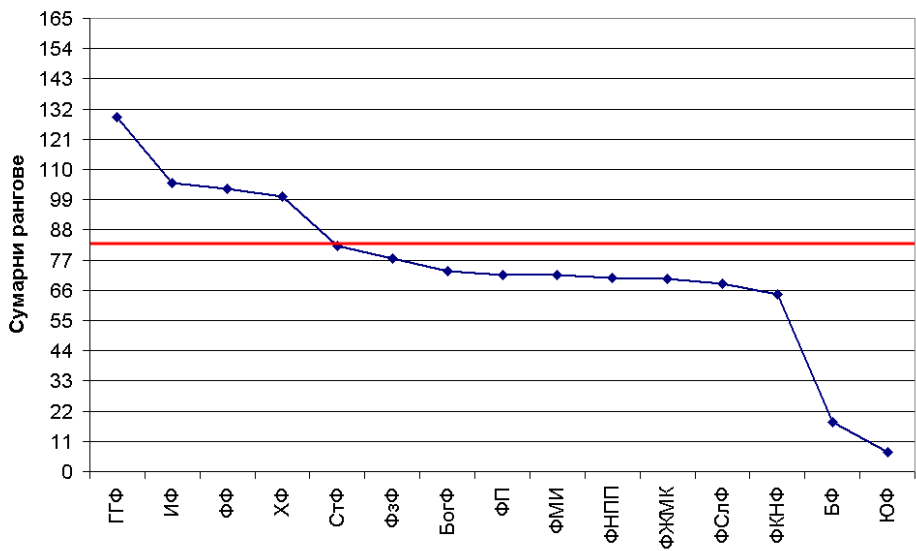
При все това обаче данните (на фиг. 1 и 2) недвусмислено илюстрират констатацията, че типът графика не се променя като структура и като позициониране спрямо средните стойности. Във втория случай има само по-изразено водачество на първия факултет и по-рязък спад от общото равнище към позициите на последните два факултета. Тъкмо това структурно постоянство е причината, поради която не намираме основания да променяме общите си изводи.

Таблица 2. Преизчислени стойности спрямо публикациите и новите данни, (предоставени) от факултетите през 2008 г.

Факултет	Среден брой публикации в чужбина на патните преподаватели	Среден брой публикации у нас	Среден брой дългосрочни специализации в чужбина	Среден брой книги, монографии, сборници, учебници	Среден брой одобрени проекти на НФНИ	Среден брой одобрени проекти, финансирани целево от държавния бюджет	Среден брой одобрени проекти по международни програми	Среден брой проекти, финансирани от български неправителствени организации	Среден брой проекти, на които не са сменени финансиращите институции	Среден брой проекти по дотацията тематика на НИС
Химически факултет	1,603 (1,675)	0,770 (0,790)	0,000 (0,017)	0,077 (0,099)	0,047 (0,126)	0,000	0,000 (0,090)	0,000 (0,004)	0,000 (0,009)	0,000 (0,177)
Геолого-географски факултет	0,490 (0,700)	1,107 (1,750)	0,060 (0,073)	0,087 (0,216)	0,070 (0,113)	0,030 (0,073)	0,150 (0,450)	0,000 (0,026)	0,000 (0,026)	0,157 (0,200)
Философски факултет	0,340 (0,350)	1,093 (1,094)	0,067 (0,068)	0,203 (0,210)	0,013	0,030 (0,031)	0,260 (0,272)	0,037	0,053	0,040
Факултет по педагогика	0,343	1,883	0,000	1,063 (1,075)	0,000 (0,010)	0,000	0,020 (0,129)	0,000	0,000 (0,010)	0,010 (0,054)

Фиг. 1. Сумарни рангове по факултети въз основа на данните от Алманаха

Фиг. 2. Сумарни рангове по факултети въз основа на новите данни от четири факултета

Приложение 3 Резултати от изследването върху проектната дейност

Приложение 3А – Натурални и претеглени проценти и разпределения

Таблица 1. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса
„Участвали ли сте в изследователски проект през последните
пет календарни години?“, проценти

Участвали ли сте в изследователски проект през последните 5 календарни години?	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Да	74,0	75,2
Не	26,0	24,8
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,2 пункта.

Таблица 2. Разпределение на проектите по продължителност, проценти

Продължителност	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
До една година	36,3	36,2
До две години	19,9	20,5
До три години	33,9	33,2
Повече от три години	9,9	10,2
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,5 пункта.

Таблица 3. Разпределение на проектите по това дали
са индивидуални или не, проценти

Индивидуален	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Да	9,7	9,9
Не	90,3	90,1
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,2 пункта.

Таблица 4. Разпределение на проектите по националност на участниците, проценти

Националност на участниците	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Само български участник/участници	47,1	48,0
С частично участие на чуждестранни партньори	30,0	28,5
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори	22,8	23,5
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,0 пункт.

Таблица 5. Разпределение на проектите по институционална принадлежност на участниците от българска страна, проценти

Институционална принадлежност на участниците от българска страна	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Участниците са членове само на едно структурно звено (катедра, специалност, лаборатория, център) на СУ	30,8	30,9
Участниците са членове на различни звена от СУ	12,3	12,7
Участниците включват и изследователи извън СУ	38,9	37,2
Проектът е изцяло осъществен към институцията извън СУ	18,0	19,2
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,0 пункт.

Таблица 6. Разпределение на проектите по устойчивостта на колектива, проценти

Устойчивост на колектива	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Колективът е само за изпълнението на този проект	46,6	46,8
Колективът е постоянен екип, но включва и изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	29,3	27,5
Колективът е постоянен изследователски екип	15,8	16,4
Този въпрос е неприложим към разглеждания проект	8,3	9,4
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,1 пункт.

Таблица 7. Разпределение на проектите по участието на студенти, проценти

Участие на студенти	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
В екипа няма включени студенти	35,7	36,0
В екипа има само докторанти	24,5	24,7
В екипа има само студенти в магистърски програми	4,6	5,0
В екипа има само студенти в бакалавърска програма	1,9	1,7
В екипа са включени студенти в различна степен на образование	33,3	32,7
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,3 пункта.

Таблица 8. Разпределение на проектите по източник на финансиране, проценти

Източник на финансиране	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Фонд „Научни изследвания“ на СУ	30,8	30,8
Друг източник в СУ	0,5	0,7
Програма на МОН	21,9	20,6
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	2,2	2,6
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	8,2	7,7
Програма на ЕС	18,2	18,3
Проектът е финансиран от няколко източника	7,7	8,2
Друго	10,6	11,0
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,6 пункта.

Таблица 9. Разпределение на проектите по размер на финансиране, проценти

Размер на финансиране	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
До 2000 лв.	23,0	23,8
До 6000 лв.	15,5	16,1
До 10 000 лв.	9,8	10,3
До 50 000 лв.	22,3	22,4
Над 50 000 лв.	29,4	27,4
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,1 пункт.

Таблица 10. Разпределение на първите посочени проекти по резултатите от проекта, проценти

Резултати от проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Няма завършени резултати	2,1	2,4
Отчетен доклад към възложителя	37,2	36,4
Изобретение или откритие	1,4	1,4
Научни публикации с резултати от проекта	48,5	48,3
Друго	10,8	11,4
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,5 пункта.

Таблица 11. Разпределение на вторите посочени проекти по резултатите от проекта, проценти

Резултати от проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Няма завършени резултати	4,7	4,8
Отчетен доклад към възложителя	35,9	35,1
Изобретение или откритие	1,0	1,1
Научни публикации с резултати от проекта	44,7	43,9
Друго	13,6	15,1
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,9 пункта.

Таблица 12. Разпределение на третите посочени проекти по резултатите от проекта, проценти

Резултати от проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Няма завършени резултати	6,9	6,8
Отчетен доклад към възложителя	35,1	35,3
Изобретение или откритие	1,1	1,5
Научни публикации с резултати от проекта	44,7	42,6
Друго	12,2	13,8
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,2 пункта.

Таблица 13. Разпределение на проектите по вида на публикациите от проекта, проценти

Публикации на резултатите от проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Една публикация в специализирано научно списание в България	7,6	6,7
Една публикация в специализирано научно списание в чужбина	52,1	50,7
Повече от една публикация в специализирани издания	9,8	9,1
Публикация на монографичен труд	6,7	8,3
Други публикации (публицистични, популярни и пр.)	5,0	5,3
Няма публикации	9,2	9,4
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,9 пункта.

Таблица 14. Разпределение на проектите по приложна употреба на резултатите, проценти

Приложна употреба на резултатите от проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Проектът има резултати за приложна употреба	76,1	76,1
Проектът няма резултати за приложна употреба	23,9	23,9
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,0 пункта.

Таблица 15. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли повече от три изследователски проекта?“, проценти

Имате ли повече от три изследователски проекта	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Да	32,7	33,1
Не	67,3	66,9
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,4 пункта.

Таблица 16. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли участие в научно-приложни (експертни) дейности?“, проценти

Имате ли участие в научно-приложни (експертни) дейности	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Да	56,9	57,3
Не	43,1	42,7
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,4 пункта.

Таблица 17. Разпределение на отговорите на въпроса „Имате ли публикации в специализирани академични издания през последните пет години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти?“, проценти

Имате ли публикации в специализирани академични издания през последните 5 години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти?	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Една самостоятелна публикация в специализирано научно списание	4,5	4,0
Една публикация в съавторство в специализирано научно списание	3,1	3,3
Повече от една публикация в специализирани издания	24,0	23,5
Публикация на монографичен труд	13,2	13,2
Други публикации (публицистични, популярни и пр.)	15,9	16,7
Нямам публикации	3,6	3,2
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,4 пункта.

Таблица 18. Разпределение на отговорите на въпроса „Какви информационни източници ползвате основно в своята изследователска дейност?“, проценти

Какви информационни източници ползвате основно в своята изследователска дейност?	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Библиотечно-информационните ресурси на СУ	21,8	22,4
Национални библиотечно-информационните ресурси извън СУ	16,0	15,9
Чуждестранни библиотечно-информационни ресурси	23,6	23,0

Таблица 18 (продължение)

Интернет базирани информационни източници	32,2	31,7
Не ползвам библиотечно-информационни ресурси	1,1	1,0
Друго	5,3	6,0
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 0,5 пункта.

Таблица 19. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Били ли сте на специализация в чужбина за повече от един месец през последните пет години?“, проценти

Били ли сте на специализация в чужбина за повече от един месец през последните пет години?	Непретеглени проценти	Претеглени проценти
Да, веднъж	17,8	16,0
Да, повече от веднъж	13,9	14,3
Не	68,3	69,8
Общо	100,0	100,0

Забележка: Средната разлика между двете разпределения е 1,3 пункта.

Таблица 20. Разпределение на проектите по размер на финансиране и по резултати (проценти по редове¹)

Размер на финансиране	Резултати от проекта				
	няма завършени резултати	отчетен доклад към възложителя	изобретение или откритие	научни публикации с резултати от проекта	друго
До 2000 лв.	5,7	63,1	0,8	82,0	12,3
До 6000 лв.	9,8	48,8	0,0	73,2	15,9
До 10 000 лв.	7,7	51,9	1,9	73,1	23,1
До 50 000 лв.	5,9	70,3	0,8	72,0	21,2
Над 50 000 лв.	6,4	59,0	3,2	80,1	24,4
Общо	6,8	60,2	1,5	77,0	19,4
Chi-квадрат ²	1,59	11,54	5,07	5,33	7,73
<i>p</i>	0,810	0,021	0,280	0,255	0,102

¹ Сумата на процентите надхвърля 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор.

² В конкретния случай Хи-квадрат показва дали има различие между процентите и съответната колона.

Таблица 21. Разпределение на проектите по размер на финансиране и по публикации на резултатите

Размер на финансиране	Публикации на резултатите							Общо
	една публикация в специализирано научно списание в България	една публикация в специализирано научно списание в чужбина	повече от една публикация в специализирани издания	публикация на монографичен труд	други публикации (публицистични, популярни и пр.)	няма публикации	друго	
До 2000 лв.	21,8	16,8	42,9	9,2	3,4	2,5	3,4	100,0
До 6000 лв.	15,0	5,0	33,8	11,3	11,3	7,5	16,3	100,0
До 10 000 лв.	11,5	1,9	50,0	13,5	3,8	5,8	13,5	100,0
До 50 000 лв.	4,2	8,5	52,5	6,8	7,6	9,3	11,0	100,0
Над 50 000 лв.	0,7	2,6	70,4	10,5	6,6	2,6	6,6	100,0
Общо	9,6	7,5	52,4	9,8	6,5	5,2	9,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 103,11 при $p = 0,000$.

Таблица 22. Разпределение на индивидуалните проекти по размер на финансиране, проценти

Размер на финансиране	Индивидуален		Общо
	да	не	
До 2000 лв.	14,2	85,8	100,0
До 6000 лв.	20,3	79,7	100,0
До 10 000 лв.	8,0	92,0	100,0
До 50 000 лв.	4,4	95,6	100,0
Над 50 000 лв.	4,5	95,5	100,0
Общо	9,5	90,5	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 21,82 при $p = 0,000$.

Таблица 23. Разпределение на проектите по факултети и по размер на финансиране, проценти

Факултет	Размер на финансиране					Общо
	до 2000 лв.	до 6000 лв.	до 10 000 лв.	до 50 000 лв.	над 50 000 лв.	
Биологически факултет	28,1	9,4	10,9	26,6	25,0	100,0
Богословски факултет	33,3	16,7	16,7	16,7	16,7	100,0
Геолого-географски факултет	20,0	14,3	2,9	31,4	31,4	100,0
Исторически факултет	26,3	26,3	26,3	5,3	15,8	100,0
Стопански факултет	38,9	16,7	5,6	16,7	22,2	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	33,3	22,2	5,6	16,7	22,2	100,0
Факултет по класически и нови филологии	0,0	17,4	15,2	39,1	28,3	100,0
Факултет по математика и информатика	33,3	5,1	10,3	17,9	33,3	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	33,3	25,0	16,7	25,0	0,0	100,0
Факултет по педагогика	42,3	15,4	0,0	15,4	26,9	100,0
Факултет по славянски филологии	42,3	23,1	15,4	11,5	7,7	100,0
Физически факултет	22,5	9,9	8,5	22,5	36,6	100,0
Философски факултет	7,3	30,9	9,1	18,2	34,5	100,0
Химически факултет	18,1	6,9	9,7	26,4	38,9	100,0
Средно	23,1	15,0	10,1	22,9	29,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 95,41 при $p = 0,000$.

Приложение 3Б – Разпределение по факултети

Таблица 1. Разпределение на преподавателите по факултети

Факултет	Брой	Процент	Валиден процент
Биологически факултет	33	9,7	10,2
Богословски факултет	6	1,8	1,9
Геолого-географски факултет	15	4,4	4,6
Исторически факултет	14	4,1	4,3
Стопански факултет	10	2,9	3,1
Факултет по журналистика и масова комуникация	12	3,5	3,7
Факултет по класически и нови филологии	59	17,4	18,2
Факултет по математика и информатика	26	7,7	8,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	14	4,1	4,3
Факултет по педагогика	12	3,5	3,7
Факултет по славянски филологии	17	5,0	5,2
Физически факултет	39	11,5	12,0
Философски факултет	35	10,3	10,8
Химически факултет	32	9,4	9,9
Общо идентифицирани	324	95,6	100,0
Неидентифициран	15	4,4	
Общо	339	100,0	

Всички преподаватели в Геолого-географския факултет са участвали в научноизследователски проекти през последните пет години. Факултетът с най-малък дял на преподавателите, участвали в научноизследователски проекти, е Факултетът по класически и нови филологии (44,1 на сто) (табл. 2).

Таблица 2. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Участвали ли сте в изследователски проект през последните пет календарни години?“ по факултети, проценти

Факултет	Участвали ли сте в изследователски проект през последните пет календарни години?		Общо
	да	не	
Биологически факултет	87,9	12,1	100,0
Богословски факултет	66,7	33,3	100,0
Геолого-географски факултет	100,0		100,0
Исторически факултет	71,4	28,6	100,0
Стопански факултет	70,0	30,0	100,0

Таблица 2 (продължение)

Факултет	Участвали ли сте в изследователски проект през последните пет календарни години?		Общо
	да	не	
Факултет по журналистика и масова комуникация	75,0	25,0	100,0
Факултет по класически и нови филологии	44,1	55,9	100,0
Факултет по математика и информатика	76,9	23,1	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	64,3	35,7	100,0
Факултет по педагогика	91,7	8,3	100,0
Факултет по славянски филологии	76,5	23,5	100,0
Физически факултет	79,5	20,5	100,0
Философски факултет	80,0	20,0	100,0
Химически факултет	93,8	6,3	100,0
Средно	74,7	25,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 47,62 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,38.

Най-висок дял на преподавателите, които са участвали в повече от три изследователски проекта, се наблюдава в Геолого-географския факултет (60,0 на сто), а най-нисък – в Богословския факултет (0,0 на сто), Факултета по начална и предучилищна педагогика (7,1 на сто) и Факултета по класически и нови филологии (10,2 на сто) (табл. 3).

Таблица 3. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли повече от три изследователски проекта?“ по факултети, проценти

Факултет	Имате ли повече от три изследователски проекта?		Общо
	да	не	
Биологически факултет	42,4	57,6	100,0
Богословски факултет		100,0	100,0
Геолого-географски факултет	60,0	40,0	100,0
Исторически факултет	35,7	64,3	100,0
Стопански факултет	50,0	50,0	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	25,0	75,0	100,0
Факултет по класически и нови филологии	10,2	89,8	100,0
Факултет по математика и информатика	42,3	57,7	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	7,1	92,9	100,0

Таблица 3 (продължение)

Факултет	Имате ли повече от три изследователски проекта?		Общо
	да	не	
Факултет по педагогика	50,0	50,0	100,0
Факултет по славянски филологии	29,4	70,6	100,0
Физически факултет	38,5	61,5	100,0
Философски факултет	28,6	71,4	100,0
Химически факултет	50,0	50,0	100,0
Средно	32,7	67,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 36,93 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,34.

Във Факултета по педагогика е най-голям делът на преподавателите, участващи в научно-приложни (експертни) дейности (91,7 на сто), а най-малък – във Факултета по начална и предучилищна педагогика (42,9 на сто), във Факултета по класически и нови филологии (44,1 на сто) и в Биологическия факултет (48,5 на сто) (табл. 4).

Таблица 4. Разпределение на преподавателите по отговорите на въпроса „Имате ли участие в научно-приложни (експертни) дейности?“ по факултети, процента

Факултет	Имате ли участие в научно-приложни (експертни) дейности?		Общо
	да	не	
Биологически факултет	48,5	51,5	100,0
Богословски факултет	66,7	33,3	100,0
Геолого-географски факултет	73,3	26,7	100,0
Исторически факултет	71,4	28,6	100,0
Стопански факултет	60,0	40,0	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	58,3	41,7	100,0
Факултет по класически и нови филологии	44,1	55,9	100,0
Факултет по математика и информатика	57,7	42,3	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	42,9	57,1	100,0
Факултет по педагогика	91,7	8,3	100,0
Факултет по славянски филологии	58,8	41,2	100,0
Физически факултет	59,0	41,0	100,0
Философски факултет	60,0	40,0	100,0
Химически факултет	56,3	43,8	100,0
Средно	56,8	43,2	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 15,33 при $p = 0,287$.

Таблица 5. Разпределение на преподавателите по публикации в специализирани академични издания през последните пет години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти, по факултети (проценти по редове)²

Факултет	Публикации в специализирани академични издания през последните пет години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти					
	една самостоятелна публикация в специализирано научно списание	една публикация в съавторство в специализирано научно списание	повече от една публикация в специализирани издания	публикация на монографичен труд	други публикации (публицистични, популярни и пр.)	нямам публикации
Биологически факултет	3,0	12,1	45,5	21,2	15,2	9,1
Богословски факултет	16,7		16,7	16,7	50,0	16,7
Геолого-географски факултет		13,3	66,7	26,7	40,0	
Исторически факултет	7,1		57,1	57,1	35,7	
Стопански факултет	10,0	10,0	20,0	30,0	20,0	
Факултет по журналистика и масова комуникация	8,3		33,3	33,3	41,7	8,3
Факултет по класически и нови филологии	18,6		39,0	28,8	55,9	10,2
Факултет по математика и информатика	3,8	7,7	50,0	7,7	19,2	15,4
Факултет по начална и предучилищна педагогика	7,1		28,6	35,7	35,7	
Факултет по педагогика	8,3	16,7	25,0	58,3	41,7	
Факултет по славянски филологии	5,9		58,8	23,5	52,9	
Физически факултет		15,4	61,5	2,6	12,8	12,8
Философски факултет	14,3	5,7	31,4	51,4	31,4	8,6
Химически факултет	3,1	6,3	78,1	9,4	12,5	3,1

² Сумата от процентите надхвърля 100, тъй като респондентите са давали повече от един отговор.

Факултетите с най-голям дял на преподавателите, които през последните пет години имат една самостоятелна публикация в специализирано научно списание, са Факултетът по класически и нови филологии (18,6 на сто), Богословският факултет (16,7 на сто) и Философският факултет (14,3 на сто).

Най-висок дял на преподавателите, които имат една публикация в съвторство в специализирано научно списание, се наблюдава във Факултета по педагогика (16,7 на сто) и Физическия факултет (15,4 на сто).

В Химическия факултет е най-голям делът на преподавателите, които имат повече от една публикация в специализирани издания (78,1 на сто).

Факултетите с най-висок дял на преподавателите, издали монографичен труд, са Факултетът по педагогика (58,3 на сто), Историческият факултет (57,1 на сто) и Философският факултет (51,4 на сто).

Най-голям дял на преподавателите без публикации се наблюдава в Богословския факултет (16,7 на сто) и във Факултета по математика и информатика (15,4 на сто) (табл. 5).

Във Факултета по педагогика (91,7 на сто) и в Историческия факултет (85,7 на сто) е най-голям делът на преподавателите, които ползват библиотечно-информационните ресурси на Софийския университет

Факултетите с най-висок дял на преподавателите, които ползват национални библиотечно-информационни ресурси, са Историческият факултет (85,7 на сто) и Факултетът по педагогика (75,0 на сто).

Най-голям дял на преподавателите, които ползват чуждестранни библиотечно-информационни източници, се наблюдава във Факултета по класически и нови филологии (83,1 на сто).

Във Физическия факултет (94,9 на сто), Факултета по начална и предучилищна педагогика (92,9 на сто), Факултета по педагогика (91,7 на сто), Факултета по класически и нови филологии (91,5 на сто), Биологическия факултет (90,9 на сто) и Стопанския факултет (90,0 на сто) е най-висок делът на преподавателите, които ползват интернет базирани библиотечно-информационни ресурси.

Факултетът с най-голям дял на преподавателите, които не ползват библиотечно-информационни ресурси, е Богословският факултет (16,7 на сто) (табл. 6).

Таблица 6. Разпределение на преподавателите по информационни източници, които ползват основно в своята изследователска дейност, по факултети, проценти по редове³

Факултет	Информационни източници					
	библиотечно-информационни ресурси на су	национални библиотечно-информационни ресурси извън су	чуждестранни библиотечно-информационни ресурси	интернет базирани информационни източници	не ползвам библиотечно-информационни ресурси	друго
Биологически факултет	60,6	45,5	63,6	90,9	9,1	12,1
Богословски факултет	66,7	66,7	66,7	66,7	16,7	33,3
Геолого-географски факултет	73,3	60,0	73,3	80,0		26,7
Исторически факултет	85,7	85,7	71,4	78,6		42,9
Стопански факултет	40,0	40,0	10,0	90,0		40,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	50,0	41,7	66,7	83,3		8,3
Факултет по класически и нови филологии	62,7	54,2	83,1	91,5	3,4	11,9
Факултет по математика и информатика	38,5	11,5	53,8	88,5	3,8	11,5
Факултет по начална и предучилищна педагогика	64,3	35,7	28,6	92,9	7,1	7,1
Факултет по педагогика	91,7	75,0	75,0	91,7		16,7
Факултет по славянски филологии	76,5	64,7	76,5	82,4		23,5
Физически факултет	48,7	10,3	43,6	94,9		12,8
Философски факултет	37,1	37,1	62,9	71,4	2,9	11,4
Химически факултет	75,0	40,6	71,9	87,5	3,1	

Най-голям дял на преподаватели, които през последните пет години са били на специализация само веднъж, се наблюдава в Историческия факултет (28,6 на сто), Факултета по класически и нови филологии (25,4 на сто), Факултета по математика и информатика (23,1 на сто) и Химическия факултет (22,6 на сто).

³ Сумата от процентите надхвърля 100, тъй като респондентите са давали повече от един отговор.

Във Факултета по журналистика и масова комуникация е най-висок делът на преподавателите, които са били на специализация повече от веднъж (41,7 на сто).

Всички анкетираните преподаватели от Стопанския факултет не са били нито веднъж на специализация през последните пет години (табл. 7).

Таблица 7. Разпределение на преподавателите по специализации в чужбина за повече от един месец през последните пет години по факултети, проценти

Факултет	Специализации в чужбина за повече от един месец през последните пет години			Общо
	да, веднъж	да, повече от веднъж	не	
Биологически факултет	15,2	3,0	81,8	100,0
Богословски факултет		16,7	83,3	100,0
Геолого-географски факултет	6,7	13,3	80,0	100,0
Исторически факултет	28,6	7,1	64,3	100,0
Стопански факултет			100,0	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация		41,7	58,3	100,0
Факултет по класически и нови филологии	25,4	6,8	67,8	100,0
Факултет по математика и информатика	23,1	15,4	61,5	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	14,3		85,7	100,0
Факултет по педагогика	16,7	8,3	75,0	100,0
Факултет по славянски филологии	11,8	5,9	82,4	100,0
Физически факултет	15,4	25,6	59,0	100,0
Философски факултет	17,1	22,9	60,0	100,0
Химически факултет	22,6	25,8	51,6	100,0
Средно	17,3	14,2	68,4	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 42,11 при $p = 0,024$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,26.

Както се вижда от табл. 8 разликите между факултетите са в порядък „няколко пъти“.

Таблица 8. Разпределение на проектите по факултети

Факултет	Брой	Процент	Валиден процент
Биологически факултет	99	9,7	10,2
Богословски факултет	18	1,8	1,9
Геолого-географски факултет	45	4,4	4,6
Исторически факултет	42	4,1	4,3
Стопански факултет	30	2,9	3,1
Факултет по журналистика и масова комуникация	36	3,5	3,7
Факултет по класически и нови филологии	177	17,4	18,2
Факултет по математика и информатика	78	7,7	8,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	42	4,1	4,3
Факултет по педагогика	36	3,5	3,7
Факултет по славянски филологии	51	5,0	5,2
Физически факултет	117	11,5	12,0
Философски факултет	105	10,3	10,8
Химически факултет	96	9,4	9,9
Общо идентифицирани	972	95,6	100,0
Неидентифицирани	45	4,4	
Общо	1017	100,0	

Факултетът с най-голям дял на проектите с продължителност до една година е Факултетът по журналистика и масова комуникация (57,9 на сто). Най-голям дял на проектите с продължителност до две години се наблюдава в Стопанския факултет (38,9 на сто).

Във Физическия факултет (46,5 на сто), Химическия факултет (44,4 на сто), Биологическия факултет (40,6 на сто) и Факултета по математика и информатика (38,6 на сто) е най-висок дялът на проектите с продължителност до три години.

Факултетът с най-голям дял на проектите с продължителност над три години е Богословският факултет (50,0 на сто) (табл. 9).

Таблица 9. Разпределение на проектите по продължителност по факултети, проценти

Факултет	Продължителност				Общо
	до една година	до две години	до три години	повече от три години	
Биологически факултет	31,3	23,4	40,6	4,7	100,0
Богословски факултет	16,7	33,3		50,0	100,0
Геолого-географски факултет	40,5	13,5	27,0	18,9	100,0
Исторически факултет	45,0	25,0	25,0	5,0	100,0
Стопански факултет	33,3	38,9	27,8		100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	57,9	21,1	10,5	10,5	100,0
Факултет по класически и нови филологии	40,0	26,0	26,0	8,0	100,0
Факултет по математика и информатика	31,8	13,6	38,6	15,9	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	50,0	33,3	16,7		100,0
Факултет по педагогика	46,4	28,6	21,4	3,6	100,0
Факултет по славянски филологии	30,8	30,8	30,8	7,7	100,0
Физически факултет	28,2	9,9	46,5	15,5	100,0
Философски факултет	41,4	22,4	31,0	5,2	100,0
Химически факултет	29,2	13,9	44,4	12,5	100,0
Средно	35,8	20,4	33,7	10,1	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 65,67 при $p = 0,005$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,20.

Най-голям дял на индивидуалните проекти се наблюдава във Философския факултет (22,0 на сто) и във Факултета по журналистика и масова комуникация (21,1 на сто).

Всички проекти в Геолого-географския и във Факултета по педагогика са колективни (табл. 10).

Таблица 10. Разпределение на проектите по броя на участниците по факултети, проценти

Факултет	Индивидуален		Общо
	да	не	
Биологически факултет	8,3	91,7	100,0
Богословски факултет	16,7	83,3	100,0
Геолого-географски факултет		100,0	100,0
Исторически факултет	15,0	85,0	100,0
Стопански факултет	16,7	83,3	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	21,1	78,9	100,0
Факултет по класически и нови филологии	12,0	88,0	100,0
Факултет по математика и информатика	6,8	93,2	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	8,3	91,7	100,0
Факултет по педагогика		100,0	100,0
Факултет по славянски филологии	12,5	87,5	100,0
Физически факултет	4,4	95,6	100,0
Философски факултет	22,0	78,0	100,0
Химически факултет	7,1	92,9	100,0
Средно	9,7	90,3	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 25,76 при $p = 0,018$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,22.

Във Факултета по начална и предучилищна педагогика е най-висок дялът на проектите само с български участници (75,0 на сто).

Факултетите с най-голям дял на проектите с частично участие на чуждестранни партньори са Химическият факултет (48,6 на сто) и Физическият факултет (45,1 на сто).

Най-висок дял на проектите с преобладаващо чуждестранно участие се наблюдава във Факултета по класически и нови филологии (42,0 на сто) (табл. 11).

Таблица 11. Разпределение на проектите по националност на участниците по факултети, проценти

Факултет	Националност на участниците			Общо
	само български участник/участници	с частично участие на чуждестранни партньори	с преобладаващо участие на чуждестранни партньори	
Биологически факултет	64,1	34,4	1,6	100,0
Богословски факултет	66,7	16,7	16,7	100,0
Геолого-географски факултет	43,2	21,6	35,1	100,0
Исторически факултет	47,4	26,3	26,3	100,0
Стопански факултет	55,6	27,8	16,7	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	47,4	15,8	36,8	100,0
Факултет по класически и нови филологии	32,0	26,0	42,0	100,0
Факултет по математика и информатика	50,0	18,2	31,8	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	75,0	8,3	16,7	100,0
Факултет по педагогика	46,4	17,9	35,7	100,0
Факултет по славянски филологии	57,7	23,1	19,2	100,0
Физически факултет	38,0	45,1	16,9	100,0
Философски факултет	46,3	24,1	29,6	100,0
Химически факултет	40,3	48,6	11,1	100,0
Средно	47,1	30,2	22,7	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 71,01 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,26.

В Богословския факултет (50,0 на сто) и във Факултета по славянски филологии (50,0 на сто) е най-висок дялът на проектите, в които участниците са членове само на едно структурно звено на университета.

Факултетът с най-голям дял на проектите, в които участниците са членове на различни звена от Софийския университет, е Факултетът по педагогика (25,0 на сто).

Таблица 12. Разпределение на проектите по институционална принадлежност на участниците от българска страна по факултети, на сто

Факултет	Институционална принадлежност на участниците от българска страна				Общо
	участниците са членове само на едно структурно звено (катедра, специалност, лаборатория, център) на СУ	участниците са членове на различни звена от СУ	участниците включват и изследователи извън СУ	проектът е изцяло осъществен към институция извън СУ	
Биологически факултет	27,7	7,7	40,0	24,6	100,0
Богословски факултет	50,0		33,3	16,7	100,0
Геолого-географски факултет	27,0	10,8	27,0	35,1	100,0
Исторически факултет	35,0	15,0	20,0	30,0	100,0
Стопански факултет	25,0	12,5	18,8	43,8	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	42,1	5,3	21,1	31,6	100,0
Факултет по класически и нови филологии	34,0	14,0	36,0	16,0	100,0
Факултет по математика и информатика	34,1	18,2	38,6	9,1	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	25,0	16,7	58,3		100,0
Факултет по педагогика	17,9	25,0	35,7	21,4	100,0
Факултет по славянски филологии	50,0	15,4	30,8	3,8	100,0
Физически факултет	28,6	11,4	47,1	12,9	100,0
Философски факултет	32,1	10,7	28,6	28,6	100,0
Химически факултет	22,5	9,9	62,0	5,6	100,0
Средно	30,2	12,3	38,8	18,7	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 72,12 при $p = 0,001$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,22.

Най-висок дял на проектите, в които участват и изследователи извън университета, се наблюдава в Химическия факултет (62,0 на сто) и във Факултета по начална и предучилищна педагогика (58,3 на сто).

В Стопанския факултет е най-голям дялът на проектите, които са осъществени изцяло към институцията извън Софийския университет (43,8 на сто) (табл. 12).

Факултетите с най-голям дял на проектите, чиито колектив е само за изпълнение на проекта, са Факултетът по журналистика и масова комуникация (84,2 на сто) и Факултетът по педагогика (78,6 на сто).

Най-висок дял на проектите, чиито колектив е постоянен екип, но включва и специално привлечени преподаватели, се наблюдава в Химическия факултет (52,8 на сто) и във Факултета по математика и информатика (45,5 на сто).

В Стопанския факултет е най-голям дялът на проектите, чиито колектив е постоянен екип (38,9 на сто) (табл. 13).

Таблица 13. Разпределение на проектите по устойчивост на колектива по факултети, проценти

Факултет	Устойчивост на колектива				Общо
	Колективът е само този проект	постоянен екип, други	Колективът е постоянен екип	Този въпрос е неприложим	
Биологически факултет	42,9	38,1	12,7	6,3	100,0
Богословски факултет	66,7		16,7	16,7	100,0
Геолого-географски факултет	56,8	18,9	8,1	16,2	100,0
Исторически факултет	40,0	25,0	15,0	20,0	100,0
Стопански факултет	61,1		38,9		100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	84,2	5,3		10,5	100,0
Факултет по класически и нови филологии	69,4	14,3	4,1	12,2	100,0
Факултет по математика и информатика	25,0	45,5	29,5		100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	66,7	8,3	25,0		100,0

Факултет по педагогика	78,6	14,3	7,1		100,0
Факултет по славянски филологии	46,2	19,2	23,1	11,5	100,0
Физически факултет	26,8	33,8	31,0	8,5	100,0
Философски факултет	56,4	23,6	1,8	18,2	100,0
Химически факултет	26,4	52,8	18,1	2,8	100,0
Средно	46,7	28,7	16,2	8,5	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 145,64 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,31.

Факултетът с най-голям дял на проектите, в чиито екипи няма включени студенти, е Историческият факултет (75,0 на сто).

Най-висок дял на проектите, в чиито екипи има само студенти в бакалавърска степен, се наблюдава във Факултета по педагогика (12,0 на сто).

В Стопанския факултет е най-голям делът на проектите, в чиито екипи има само студенти в магистърска степен (16,7 на сто).

Факултетът с най-висок дял на проектите, в чиито екипи има само докторанти, е Физическият факултет (42,3 на сто).

Най-голям дял на проектите, в чиито екипи са включени студенти в различна степен на образование, се наблюдава във Факултета по педагогика (52,0 на сто) (табл. 14).

Таблица 14. Разпределение на проектите по участие на студенти по факултети, проценти

Факултет	Участие на студенти					Общо
	В екипа няма включени студенти	В екипа има само докторанти	В екипа има само студенти в магистърски програми	В екипа има само студенти в бакалавърска програма	В екипа са включени студенти в различна степен на образование	
Биологически факултет	23,4	31,3	6,3	1,6	37,5	100,0
Богословски факултет	60,0	20,0			20,0	100,0
Геолого-географски факултет	36,1	30,6	11,1		22,2	100,0
Исторически факултет	75,0	10,0			15,0	100,0
Стопански факултет	55,6	5,6	16,7		22,2	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	68,4	10,5			21,1	100,0

Таблица 14 (продължение)

Факултет	Участие на студенти					Общо
	В екипа няма включени студенти	В екипа има само докторанти	В екипа има само студенти в магистърски програми	В екипа има само студенти в бакалавърска програма	В екипа са включени студенти в различна степен на образование	
Факултет по класически и нови филологии	66,0	4,0	4,0		26,0	100,0
Факултет по математика и информатика	44,4	15,6	4,4		35,6	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	66,7	16,7			16,7	100,0
Факултет по педагогика	24,0	4,0	8,0	12,0	52,0	100,0
Факултет по славянски филологии	36,0	32,0	4,0		28,0	100,0
Физически факултет	12,7	42,3	4,2		40,8	100,0
Философски факултет	33,3	29,6	1,9	5,6	29,6	100,0
Химически факултет	14,1	35,2	2,8	2,8	45,1	100,0
Средно	35,3	24,9	4,7	1,7	33,4	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 147,34 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,27.

В Богословския факултет (50,0 на сто), Факултета по начална и предучилищна педагогика (50,0 на сто), Факултета по педагогика (48,1 на сто) и Факултета по славянски филологии (46,2 на сто) е най-висок дялът на проектите, финансирани от Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет.

Факултетите с най-голям дял на проектите, финансирани по програма на МОН, са Химическият факултет (41,7 на сто) и Биологическият факултет (41,5 на сто).

Факултетите не се различават съществено по дела на проектите, финансирани от български неправителствени източници (бизнес възложители или спонсори).

Най-висок дял на проектите, финансирани от чуждестранни неправителствени източници (бизнес възложители или спонсори), се наблюдава във Факултета по журналистика и масова комуникация (26,3 на сто).

Във Факултета по педагогика (37,0 на сто) и Факултета по математика и информатика (36,4 на сто) е най-голям дялът на проектите, финансирани по програма на ЕС.

Факултетът с най-висок дял на проектите, финансирани от няколко източника, е Богословският факултет (33,3 на сто) (табл. 15).

Таблица 15. Разпределение на проектите по източник на финансиране по факултети, проценти

Факултет	Източник на финансиране								Общо
	фонд „Научни изследвания“ на СУ	друг източник в СУ	програма на МОН	български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	програма на ЕС	проектът е финансиран от няколко източника	друго	
Биологически факултет	29,2		41,5	3,1	4,6	6,2	7,7	7,7	100,0
Богословски факултет	50,0					16,7	33,3		100,0
Геолого-географски факултет	24,3		21,6		2,7	21,6	8,1	21,6	100,0
Исторически факултет	40,0		15,0		20,0	15,0	10,0		100,0
Стопански факултет	27,8		5,6	5,6	11,1	11,1	5,6	33,3	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	36,8		5,3	5,3	26,3	15,8		10,5	100,0
Факултет по класически и нови филологии	26,0				16,0	26,0	14,0	18,0	100,0
Факултет по математика и информатика	36,4		20,5	2,3		36,4		4,5	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	50,0			8,3		25,0	16,7		100,0
Факултет по педагогика	48,1		7,4		3,7	37,0	3,7		100,0
Факултет по славянски филологии	46,2	3,8	7,7	3,8		15,4	15,4	7,7	100,0
Физически факултет	31,0		36,6		1,4	14,1	9,9	7,0	100,0
Философски факултет	16,9	3,4	11,9	6,8	15,3	18,6	8,5	18,6	100,0
Химически факултет	20,8		41,7	1,4	15,3	8,3	1,4	11,1	100,0
Средно	30,0	0,6	22,1	2,3	8,6	17,9	7,6	11,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 214,69 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,24.

Най-голям дял на проектите с финансиране до 2000 лв. се наблюдава във Факултета по педагогика (42,3 на сто), Факултета по славянски филологии (42,3 на сто) и Стопанския факултет (38,9 на сто).

Във Философския факултет е най-висок делът на проектите с финансиране до 6000 лв. (30,9 на сто).

Факултетът с най-голям дял на проектите с финансиране до 10 000 лв. е Историческият факултет (26,3 на сто).

Най-висок дял на проектите с финансиране до 50 000 лв. се наблюдава във Факултета по класически и нови филологии (39,1 на сто).

В Факултета по начална и предучилищна педагогика няма нито един проект с финансиране над 50 000 лв. (табл. 16).

Таблица 16. Разпределение на проектите по размер на финансиране по факултети, проценти

Факултет	Размер на финансиране лв.					Общо
	до 2000	до 6000	до 10 000	до 50 000	над 50 000	
Биологически факултет	28,1	9,4	10,9	26,6	25,0	100,0
Богословски факултет	33,3	16,7	16,7	16,7	16,7	100,0
Геолого-географски факултет	20,0	14,3	2,9	31,4	31,4	100,0
Исторически факултет	26,3	26,3	26,3	5,3	15,8	100,0
Стопански факултет	38,9	16,7	5,6	16,7	22,2	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	33,3	22,2	5,6	16,7	22,2	100,0
Факултет по класически и нови филологии		17,4	15,2	39,1	28,3	100,0
Факултет по математика и информатика	33,3	5,1	10,3	17,9	33,3	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	33,3	25,0	16,7	25,0		100,0
Факултет по педагогика	42,3	15,4		15,4	26,9	100,0
Факултет по славянски филологии	42,3	23,1	15,4	11,5	7,7	100,0
Физически факултет	22,5	9,9	8,5	22,5	36,6	100,0
Философски факултет	7,3	30,9	9,1	18,2	34,5	100,0
Химически факултет	18,1	6,9	9,7	26,4	38,9	100,0
Средно	23,1	15,0	10,1	22,9	29,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 95,41 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,22.

Факултетите с най-висок дял на проектите, които нямат завършени резултати, са Факултетът по начална и предучилищна педагогика (16,7 на сто), Историческият факултет (15,0 на сто) и Геолого-географският факултет (13,5 на сто).

Най-голям дял на проектите, завършили с отчетен доклад към възложителя, се наблюдава в Химическия факултет (76,1 на сто), Факултета по начална и предучилищна педагогика (75,0 на сто) и Факултета по журналистика и масова комуникация (73,7 на сто).

В Богословския факултет е най-висок дялът на проектите, завършили с изобретение или откритие (20,0 на сто).

Факултетите с най-малък дял на проектите, завършили с научна публикация на резултатите, са Факултетът по начална и предучилищна педагогика (41,7 на сто) и Геолого-географският факултет (48,6 на сто) (табл. 17).

Таблица 17. Разпределение на проектите по резултати по факултети, проценти по редове⁴

Факултет	Резултати от проекта				
	Няма завършени резултати	Отчетен доклад към възложителя	Изобретение или откритие	Научни публикации с резултати от проекта	Друго
Биологически факултет	6,2	64,6	1,5	87,7	1,5
Богословски факултет		60,0	20,0	100,0	20,0
Геолого-географски факултет	13,5	51,4		48,6	18,9
Исторически факултет	15,0	40,0		65,0	10,0
Стопански факултет		61,1	5,6	61,1	22,2
Факултет по журналистика и масова комуникация		73,7		73,7	47,4
Факултет по класически и нови филологии	4,1	69,4	2,0	71,4	34,7
Факултет по математика и информатика	6,8	65,9	9,1	79,5	29,5
Факултет по начална и предучилищна педагогика	16,7	75,0		41,7	8,3
Факултет по педагогика	7,1	64,3		89,3	32,1
Факултет по славянски филологии	7,7	65,4		84,6	38,5
Физически факултет	5,8	47,8		95,7	5,8
Философски факултет	3,4	44,1		71,2	27,1
Химически факултет	2,8	76,1	4,2	81,7	15,5

⁴ Сумата от процентите надхвърля 100, тъй като респондентите са давали повече от един отговор.

Най-голям дял на проектите, завършили с една публикация в специализирано научно списание в България, се наблюдава в Биологическия факултет (23,4 на сто).

В Химическия факултет е най-висок дялът на проектите, завършили с една публикация в специализирано научно списание в чужбина (21,4 на сто).

Факултетът с най-голям дял на проектите, завършили с повече от една публикация в специализирани издания, е Физическият факултет (80,3 на сто).

Най-висок дял на проектите, завършили с публикация на монографичен труд, се наблюдава в Богословския факултет (50,0 на сто).

В Богословския факултет (33,3 на сто) е най-голям дялът на проектите, завършили с други публикации (публицистични, популярни и пр.).

Факултетът с най-висок дял на проектите, завършили без публикация, е Геолого-географският факултет (25,0 на сто) (табл. 18).

Таблица 18. Разпределение на проектите по публикации на резултатите по факултети, проценти

Факултет	Публикации на резултатите от проекта							Общо
	една публикация в специализирано научно списание в България	една публикация в специализирано научно списание в чужбина	повече от една публикация в специализирани издания	публикация на монографичен труд	други публикации (публицистични, популярни и пр.)	няма публикации	друго	
Биологически факултет	23,4	7,8	51,6	7,8	1,6	3,1	4,7	100,0
Богословски факултет			16,7	50,0	33,3			100,0
Геолого-географски факултет	13,9	11,1	36,1	2,8	5,6	25,0	5,6	100,0
Исторически факултет	10,5		42,1	21,1	5,3		21,1	100,0
Стопански факултет		5,6	33,3	33,3		5,6	22,2	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	16,7	5,6	38,9	22,2			16,7	100,0
Факултет по класически и нови филологии	2,0	2,0	46,0	6,0	24,0	8,0	12,0	100,0
Факултет по математика и информатика	9,1	2,3	68,2	4,5	11,4		4,5	100,0

Таблица 18 (продължение)

Факултет	Публикации на резултатите от проекта							Общо
	една публикация в специализирано научно списание в България	една публикация в специализирано научно списание в чужбина	повече от една публикация в специализирани издания	публикация на монографичен труд	други публикации (публицистични, популярни и пр.)	няма публикации	друго	
Факултет по начална и предучилищна педагогика	8,3	8,3	16,7	25,0	16,7	8,3	16,7	100,0
Факултет по педагогика	3,6		64,3	25,0			7,1	100,0
Факултет по славянски филологии	11,5	3,8	50,0	3,8	23,1		7,7	100,0
Физически факултет	2,8	9,9	80,3		1,4	2,8	2,8	100,0
Философски факултет	15,5	1,7	34,5	19,0	5,2	6,9	17,2	100,0
Химически факултет	5,7	21,4	58,6	1,4		5,7	7,1	100,0
Средно	9,6	7,3	52,3	9,8	6,7	5,2	9,0	100,0

Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 255,48 при $p = 0,000$. Стойността на коефициента на Крамер е 0,29.

Най-голям дял на проектите, които имат резултати за приложна употреба, се наблюдава във Факултета по славянски филологии (92,0 на сто), Факултета по начална и предучилищна педагогика (91,7 на сто) и Факултета по педагогика (89,3 на сто) (табл. 19).

Таблица 19. Разпределение на проектите по приложна употреба на резултатите по факултети, проценти

Факултет	Приложна употреба на резултатите от проекта		Общо
	проектът има приложна употреба	проектът няма приложна употреба	
Биологически факултет	83,9	16,1	100,0
Богословски факултет	66,7	33,3	100,0
Геолого-географски факултет	77,8	22,2	100,0
Исторически факултет	68,4	31,6	100,0
Стопански факултет	83,3	16,7	100,0
Факултет по журналистика и масова комуникация	68,4	31,6	100,0
Факултет по класически и нови филологии	68,0	32,0	100,0
Факултет по математика и информатика	65,9	34,1	100,0
Факултет по начална и предучилищна педагогика	91,7	8,3	100,0
Факултет по педагогика	89,3	10,7	100,0
Факултет по славянски филологии	92,0	8,0	100,0
Физически факултет	64,3	35,7	100,0
Философски факултет	77,8	22,2	100,0
Химически факултет	72,9	27,1	100,0
Средно	75,0	25,0	100,0

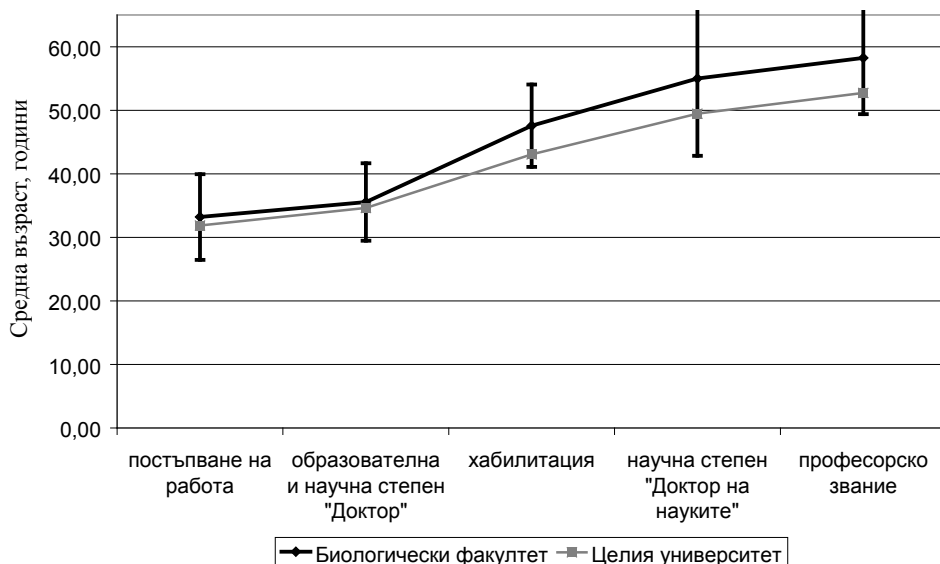
Забележка: Стойността на Хи-квадрат е 21,15 при $p = 0,070$.

Приложение 4

Кариерно развитие на преподавателите

Таблица 1. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Биологическия факултет

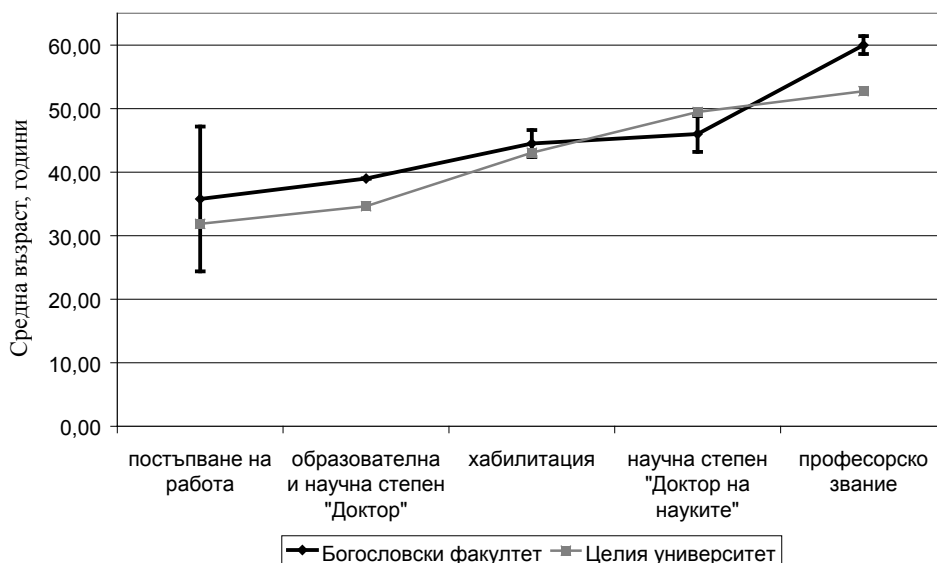
Събитие	Биологически факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	33,20	6,73	50	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	35,56	6,10	41	34,64	5,46	446
Хабилитация	47,58	6,48	26	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	55,00	12,17	3	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	58,25	8,85	4	52,74	7,04	87

Фиг. 1. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Биологическия факултет

Таблица 2. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Богословския факултет

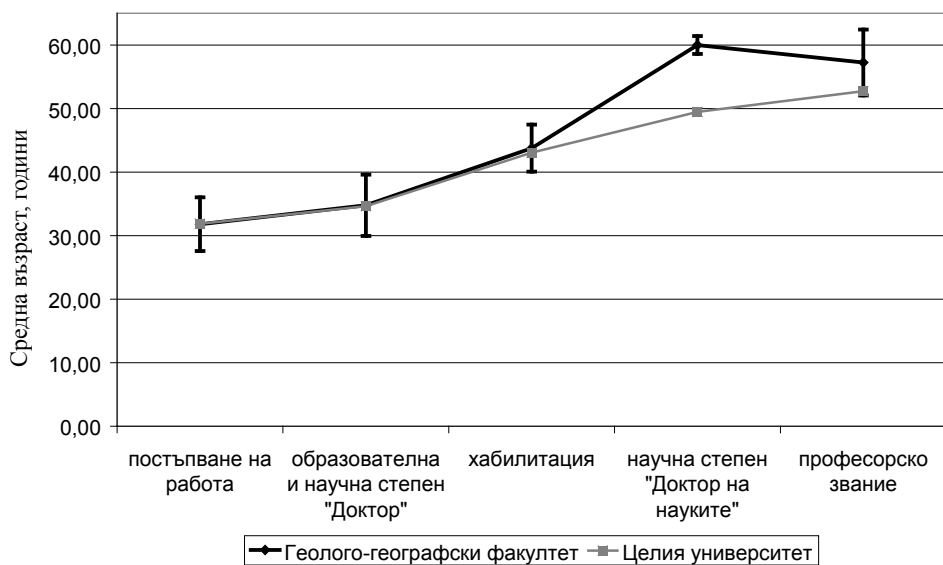
Събитие	Богословски факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	35,78	11,39	9	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	39,00	0,00	1	34,64	5,46	446
Хабилитация	44,50	2,12	2	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	46,00	2,83	2	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	60,00	1,41	2	52,74	7,04	87

Фиг. 2. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Богословския факултет

Таблица 3. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Геолого-географския факултет

Събитие	Геолого-географски факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	31,79	4,23	39	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	34,77	4,83	31	34,64	5,46	446
Хабилитация	43,77	3,70	26	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	60,00	1,41	2	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	57,25	5,19	4	52,74	7,04	87

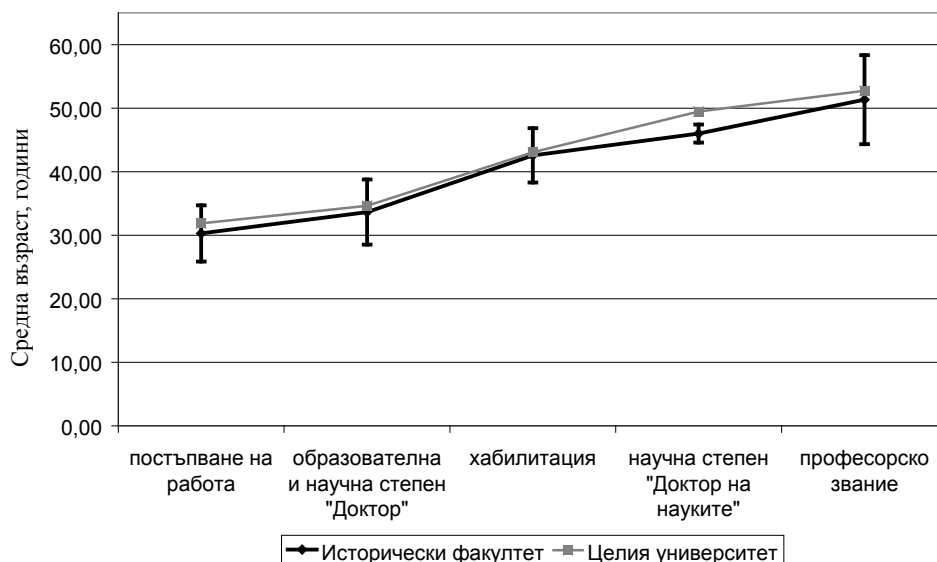

Фиг. 3. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Геолого-географския факултет

Таблица 4. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Историческия факултет

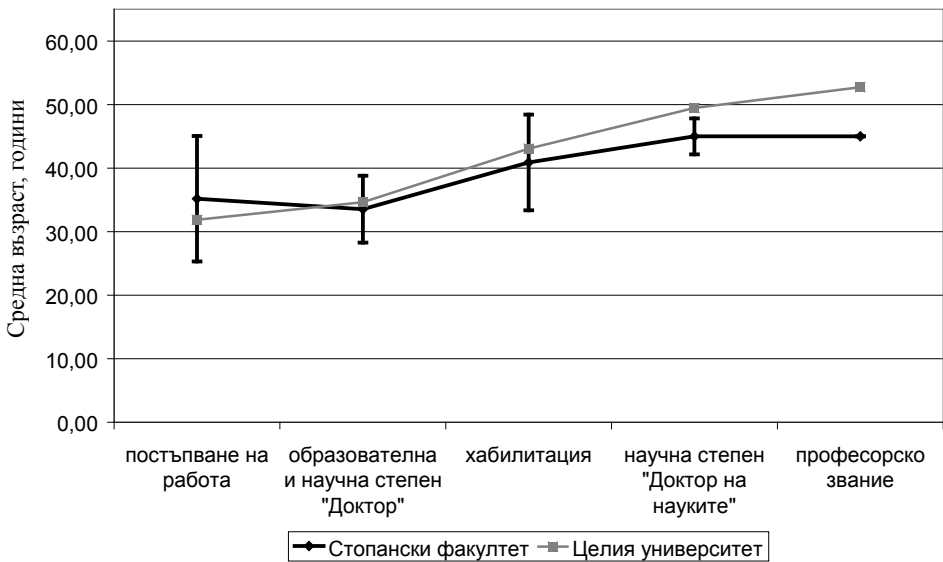
Събитие	Исторически факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	30,28	4,43	32	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	33,64	5,12	28	34,64	5,46	446
Хабилитация	42,57	4,28	21	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	46,00	1,41	5	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	51,33	7,00	6	52,74	7,04	87

Фиг. 4. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Историческия факултет

Таблица 5. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Стопанския факултет

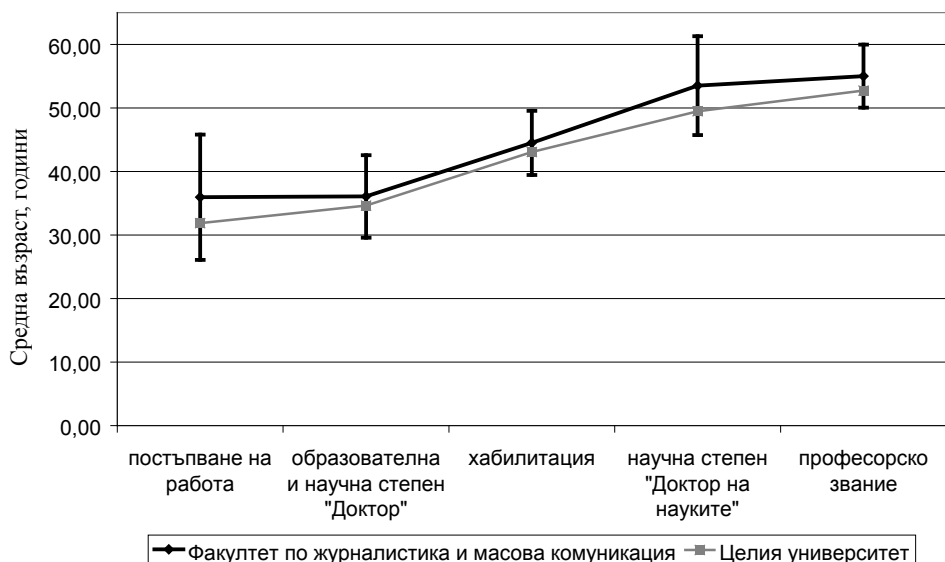
Събитие	Стопански факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	35,18	9,87	17	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	33,54	5,25	13	34,64	5,46	446
Хабилитация	40,89	7,54	9	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	45,00	2,83	2	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	45,00	0,00	1	52,74	7,04	87

Фиг. 5. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Стопанския факултет

Таблица 6. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по журналистика и масова комуникация

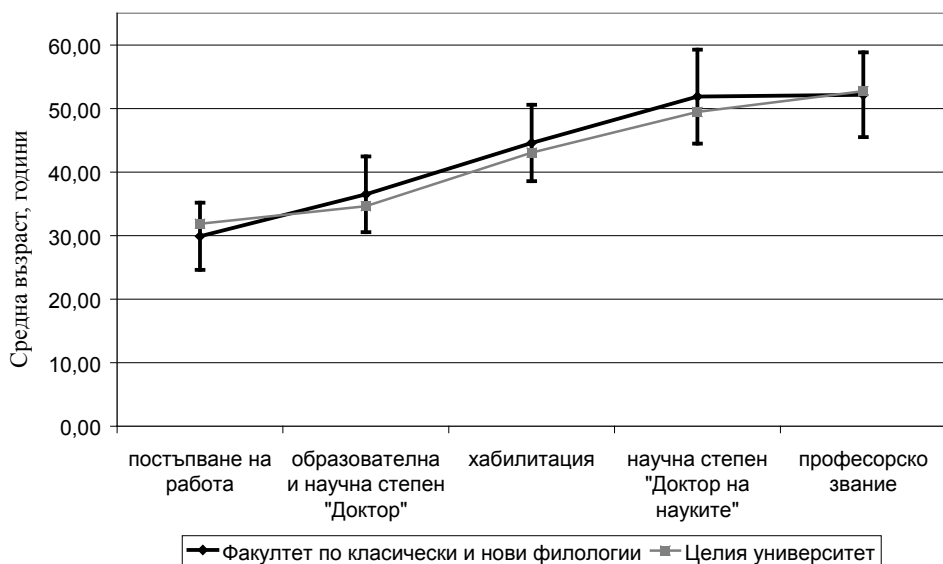
Събитие	Факултет по журналистика и масова комуникация			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	35,94	9,86	17	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	36,07	6,50	14	34,64	5,46	446
Хабилитация	44,50	5,05	14	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	53,50	7,78	2	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	55,00	4,97	4	52,74	7,04	87

Фиг. 6. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по журналистика и масова комуникация

Таблица 7. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по класически и нови филологии

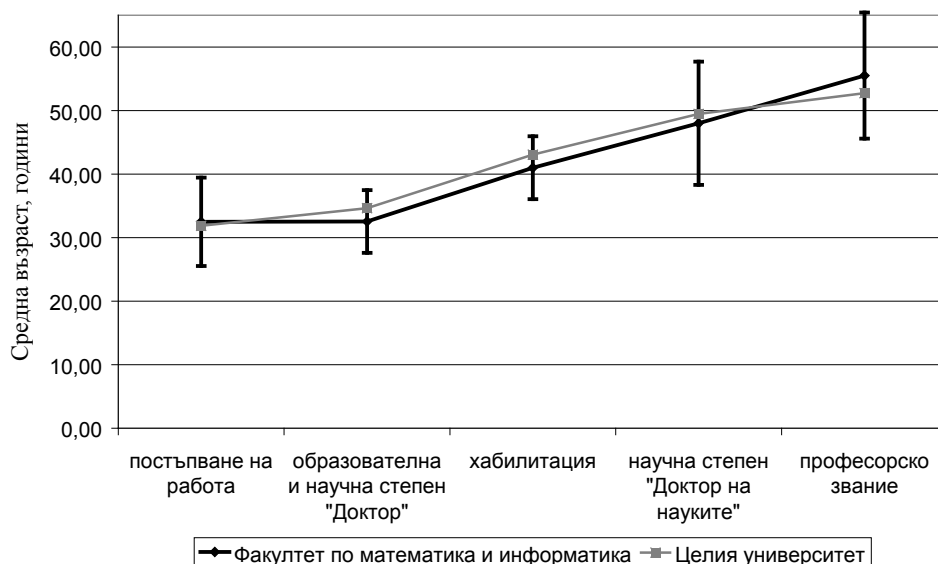
Събитие	Факултет по класически и нови филологии			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	29,89	5,28	81	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	36,50	5,96	46	34,64	5,46	446
Хабилитация	44,58	6,01	31	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	51,88	7,40	8	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	52,17	6,68	6	52,74	7,04	87

Фиг. 7. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по класически и нови филологии

Таблица 8. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по математика и информатика

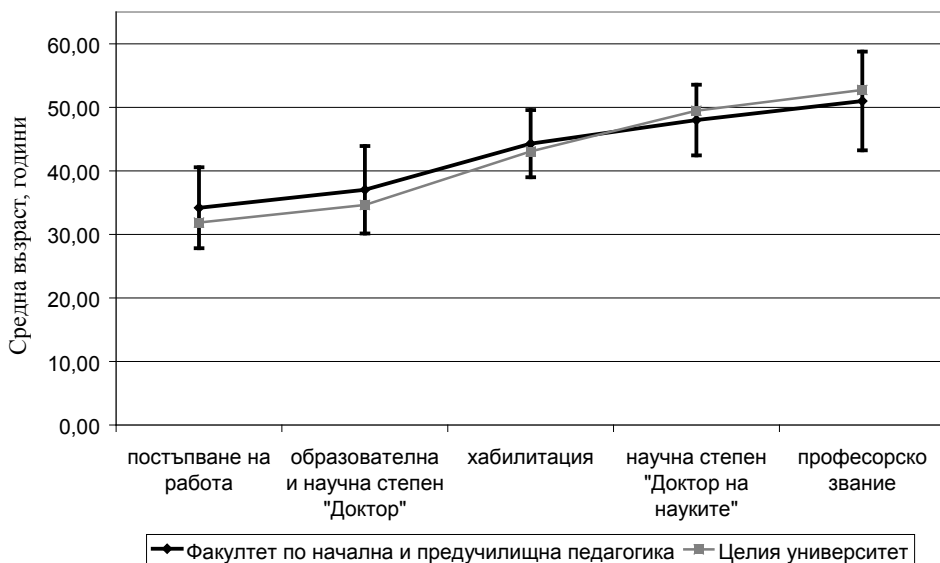
Събитие	Факултет по математика и информатика			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	32,48	6,96	58	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	32,54	4,93	37	34,64	5,46	446
Хабилитация	41,00	4,96	35	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	48,00	9,70	5	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	55,50	9,93	6	52,74	7,04	87

Фиг. 8. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по математика и информатика

Таблица 9. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по начална и предучилищна педагогика

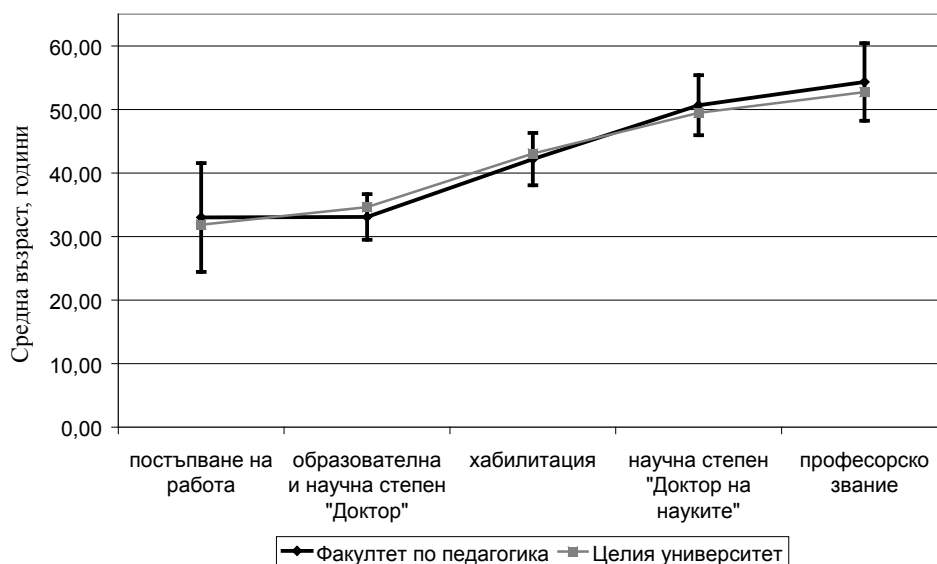
Събитие	Факултет по начална и предучилищна педагогика			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	34,19	6,37	36	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	37,04	6,88	28	34,64	5,46	446
Хабилитация	44,28	5,28	25	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	48,00	5,57	3	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	51,00	7,78	5	52,74	7,04	87

Фиг. 9. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по начална и предучилищна педагогика

Таблица 10. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по педагогика

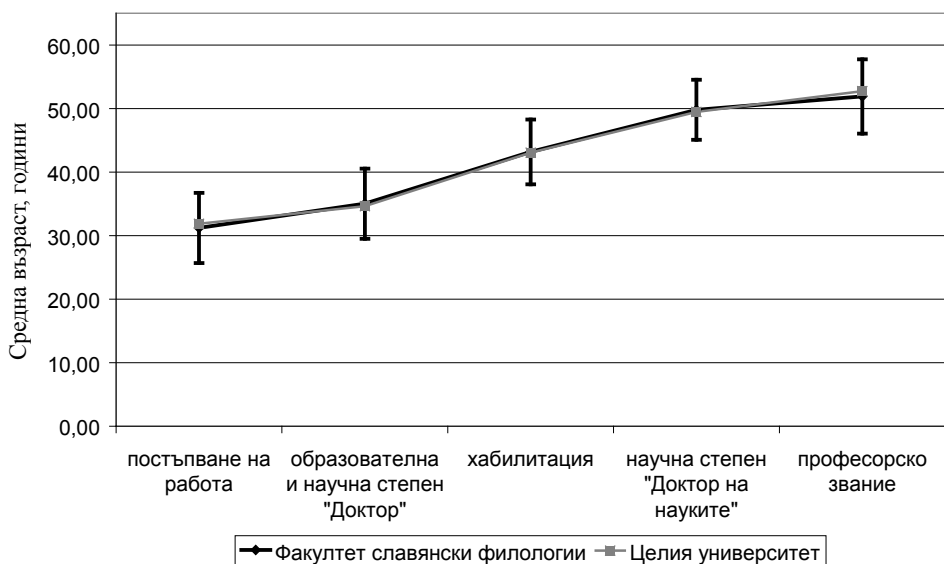
Събитие	Факултет по педагогика			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	33,00	8,57	15	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	33,08	3,59	13	34,64	5,46	446
Хабилитация	42,18	4,12	11	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	50,67	4,73	3	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	54,33	6,11	3	52,74	7,04	87

Фиг 10. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по педагогика

Таблица 11. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по славянски филологии

Събитие	Факултет по славянски филологии			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	31,21	5,52	61	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	35,02	5,51	48	34,64	5,46	446
Хабилитация	43,17	5,10	35	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	49,80	4,73	10	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	51,90	5,84	10	52,74	7,04	87

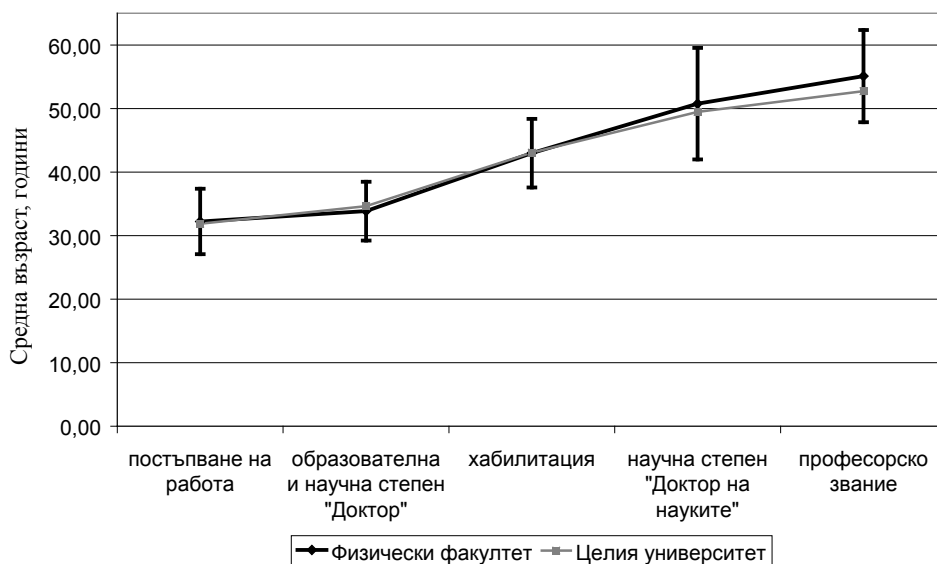

Фиг. 11. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Факултета по славянски филологии

Таблица 12. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Физическия факултет

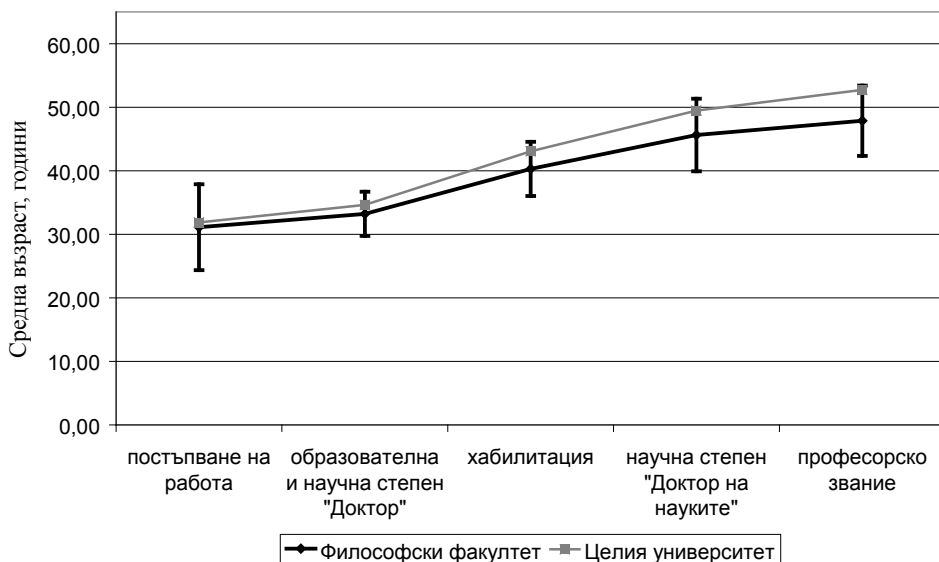
Събитие	Физически факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	32,22	5,14	59	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	33,85	4,63	54	34,64	5,46	446
Хабилитация	42,98	5,40	45	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	50,77	8,78	13	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	55,11	7,25	9	52,74	7,04	87

Фиг. 12. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Физическия факултет

Таблица 13. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Философския факултет

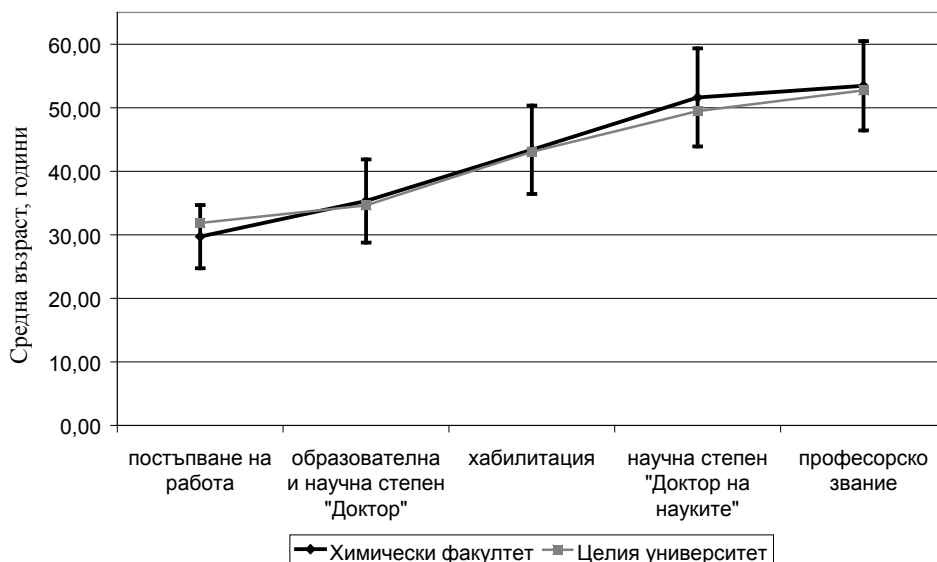
Събитие	Философски факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	брой
Постъпване на работа в университета	31,12	6,75	68	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	33,22	3,48	55	34,64	5,46	446
Хабилитация	40,30	4,27	47	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	45,63	5,72	19	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	47,88	5,54	16	52,74	7,04	87

Фиг. 13. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, във Философския факултет

Таблица 14. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Химическия факултет

Събитие	Химически факултет			Целият университет		
	средна	станд. откл.	брой	средна	станд. откл.	Брой
Постъпване на работа в университета	29,71	4,97	38	31,86	6,44	580
Получаване на образователната и научна степен „Доктор“	35,32	6,55	37	34,64	5,46	446
Хабилитация	43,38	6,96	24	43,07	5,52	351
Получаване на научната степен „Доктор на науките“	51,62	7,72	13	49,46	7,17	90
Получаване на професорско звание	53,45	7,03	11	52,74	7,04	87

Фиг. 14. Средни възрасти на събития, важни за кариерното развитие, в Химическия факултет

Приложение 5

Пример за употреба на статистически данни за управленски цели

Нека започнем с цитат:

„ОТЧЕТ НА ДЕКАНСКОТО РЪКОВОДСТВО НА ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПЕРИОДА 23 октомври 2007–21 ноември 2008 г.⁵

Уважаеми колеги от Философски факултет – преподаватели, студенти и колеги от администрацията,

...Нашето Общо събрание се провежда в рамките на 120-годишнината от създаването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Това задължава да направим оценка къде сме и да решим накъде да вървим.

...Отчетът е за първата година от новия мандат на деканското ръководство. Както Ви е известно, нашата платформа беше базирана на идеята за подобряване качеството на основните дейности във Философски факултет – образователна, изследователска, информационна, административна и др. Ще следваме тази политика и в следващата година. В същото време ще се стремим към промени, които са в резултат на измененията в образователния и научния сектор, от случващото се около нас, както и от нелоялната конкуренция на образователния и научния пазар.

В доклада, наред с анализа на добрите резултати, постигнати от Философски факултет, акцентът ще бъде поставен към проблемни **области, в които има сериозни слабости** и от чието решаване зависи в бъдеще доброто име и успешното развитие на Факултета и на нашия Университет.“

.....

Таблица 1. Кандидат-студенти за бакалавърска степен (първо желание)

Година/ специалност	Кандидати	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г-	Изменение 2004–2008, на сто
Философски факултет	общо	10782	10900	11200	9020	6281	-41.75
	първо място	3468	3716	3755	2640	2052	-40.85
Философия	общо	8472	8177	7967	5431	3865	-54.38
	първо място	402	328	307	219	373	-7.21

⁵ Докладът е публично достъпен на страницата на Философски факултет <http://www.phls.uni-sofia.bg/downloads/ОТЧЕТ08.pdf>, посетена на 22.06.2009.

Таблица 1 (продължение)

Година/ специалност	Кандидати	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	Изменение 2004–2008,
Психология	общо	6318	6357	6242	4851	3481	-46.23
	първо място	849	838	833	759	591	-30.39
Социология	общо	7640	7673	7857	5240	3397	-55.56
	първо място	215	213	216	140	85	-60.47
Политология	общо	6666	6998	6633	4875	3508	-43.00
	първо място	429	587	484	332	244	-43.12
Публична администрация	общо	7720	7682	8095	5585	3802	-50.75
	първо място	1308	1420	1645	992	594	-54.59
Културология	общо	7005	7272	7020	5226	3347	-52.22
	първо място	92	131	114	106	61	-33.70
Библиотечно- информационни дейности	общо	5407	5440	5195	3545	2004	-68.49
	първо място	45	32	32	16	30	-33.33
Европеистика	общо	1504	1224	1188	867	1005	-33.18
	първо място	129	167	124	76	84	-34.88

Приведените данни показват, че за *четиригодишен период ФФ е загубил над 40 на сто от своята привлекателност за български студенти*. Зад този осреднен показател се крие фактът, че *в някои специалности интересът на кандидат-студентите е спаднал повече от наполовина* – рекордьори тук са Библиотечно-информационни дейности със спад на проявилите интерес към тази специалност от близо 70 на сто, а също и специалността Социология, в която е най-драматичната промяна, защото тази специалност има около 56 на сто спад в общия интерес и над 60 на сто спад като посочено първо желание.

Данните показват именно устойчива обща тенденция на загуба на кандидат-студенти година след година.

При все това *единственият коментар*, направен от деканското ръководство, след декларацията „Деканското ръководство постоянно следи тенденциите за кандидатстване в специалностите на Факултета, които могат да се видят в следната таблица“ (с. 5), съдържаща се в пространния цитат по-горе, е:

„За периода 2004–2008 Философският факултет се утвърди като едно от най-предпочитаните места за кандидатстване в Университета, а неговите специалности поддържат от години висок бал за прием.“ (с. 6)

Ако загуба от 40 на сто е свидетелство, че факултетът се „утвърдил като едно от най-предпочитаните места за кандидатстване в Университета“, то как ли биха се разтълкували данни за липса на спад?

Ами ако бе регистриран прираст?

Фундаменталната разлика е в това, че, когато имаме институционални проблеми, би трябвало да има и адекватна активна политика за тяхното решаване – разпознаване на причини, коригиращи действия, компетентности, отговорности.

Ето защо е много по-удобно вече да сме титуляри на максимален академичен престиж. Такава е, както се убедихме, естествената нагласа на управленските органи.

Приложение 6

Примерен инструмент за диференцирано заплащане

Модел за изграждане на алгоритъм за определяне на допълнителните суми за научноизследователска дейност

Избор на индикатори, отразяващи равнището на научна изява. Изборът на индикатори предполага, че във всеки факултет има пул от различни индикатори за научноизследователската дейност, които представят в пълнота научната продукция на съответния факултет. Но освен обем общият пул на научната продукция има и структура от видове продукция/изяви, а освен това и структура от страти на преподавателското тяло, която е специфична за всеки факултет.

Математическият модел изхожда от допускането, че някои от факторите/индикаторите на научна продуктивност устойчиво корелират със структурата на общата факултетна структура. Тогава бъдещата работа по актуализация на базата данни ще може да събира информация само за по-малкия брой значими за факултета индикатори или, ако факултетното ръководство прецени, по краен брой индикатори, които те смятат за значими. В противен случай ще трябва да се събира информация ежегодно за пълния обем на научните изяви.

Във всеки случай, алгоритъмът е построен на допускането, че данните едновременно отразяват и значимите за факултета научни изяви, и диференциацията между преподавателите с такива изяви. Тези данни са получени от събирането на индивидуалния брой изяви и ранжирането на тежестта на тези изяви, определено от съответния факултет.

Даване на точки на всеки индикатор. Всеки факултет сам определя точките, които се дават на всеки индикатор. Важното тук е диапазонът между най-малките и най-големите точки да е приемлив. (Все още е рано да се дават конкретни препоръки, но засега може да се каже, че разлики в пъти са за предпочитане пред разлики в десетки пъти, а разлики от порядъка на стотици пъти са неприемливи.)

Например, но само като пример, Философският факултет е определил следните точки на следните десет индикатора (табл. 1).

Както се вижда разликата между най-малките и най-големите точки е 10 пъти.

Сумиране на точките за всеки преподавател и подреждане на преподавателите във възходящ ред. При тази процедура се получава неравномерно разсейване, при което мнозинството от преподавателите имат среден брой точки, около една трета имат съществено по-малък брой точки, а около 15 на сто имат отчетливо по-голям брой точки.

Таблица 1. Примерен модел за оценяване при атестация

Индикатор	Точки
Авторски статии и студии в български специализирани списания през последната година	10
Авторски статии и студии в специализирани сборници на български издателства (годишници, докторантски сборници, сборници с доклади от конференции и др.) през последната година	10
Рецензии или обзорни статии през последната година	5
Участия в български научни проекти през последната година	2
Авторски статии и студии в реномирани чуждестранни специализирани списания (включително електронни) през последната година	20
Приети, но непубликувани секционни доклади на международни конференции през последната година	4
Приети, но непубликувани пленарни доклади на международни конференции през последната година	10
Преводи на студии или статии през последната година	5
В колко от проектите са участвали студенти	5
Участия в международни научни проекти през последната година	5

Въз основа на това статистическо разпределение е възможно да се направи диференцирано заплащане, в съответствие с равнището на научната изява на всеки преподавател.

Въпрос на политика на ръководството е да прецени от какъв праг нагоре трябва да започне индивидуалното стимулиране на научната изява.

Нормиране на точките на преподавателите в интервала от 0 до 100. Нормирането се прави, защото за диференциацията е важно съотношението между точките на отделните преподаватели, а не техният абсолютен размер. Възможни са два подхода:

А) Минималният брой точки се определя като нулева стойност за допълнително стимулиране, а максималният брой точки – 100, а след това се определят равни интервали между тези полюси.

Б) Всички точки се определят като 100 процента, а личните точки се изчисляват като дял от цялото.

Предимството на подход Б е, че той осигурява винаги една и съща сума на нормираните точки, докато при подход А сумата може да варира от година на година.

Определяне на парична стойност на всяка нормирана точка и определяне на размера на допълнителното заплащане за научноизследователска дейност. Тук също са възможни два подхода⁶ – или паричната стойност

⁶ Ако изберем подход А от предходната точка, двата подхода тук ще доведат до различна обща сума. Ако изберем подход Б, двата подхода тук ще доведат до една и съща сума.

на нормирана точка е фиксирана отначало в паричен израз (което дава като резултат някаква сума, която варира от година на година), или се тръгва от фиксирана за годината обща сума (чието разпределение между съответните рангове дава изходната стойност на левовия еквивалент на бонус точка). Два-та подхода са аналогични като реализация, като преходът от единия в другия става чрез коригиращ коефициент.

Например по данни от Философския факултет, който е използван като случай поради това, че има пълна база данни, но и поради това, че е типологически представителен случай за университета, могат да се проиграт няколко сценария:

Първи подход: паричната стойност на една точка е пет лева (табл. 2).

Таблица 2. Разпределение на преподавателите по размер на допълнителното заплащане за научноизследователска дейност при различни сценарии за частта на преподавателите, която ще бъде стимулирана, в проценти

Размер на допълнителното заплащане, лв.	Част от преподавателите, която ще бъде стимулирана							
	1/2	2/3	3/4	4/5	5/6	6/7	7/8	всички
0,00	50,4	33,3	24,8	21,3	17,0	14,2	12,8	10,6
0,01–10,00	7,8	9,9	9,2	8,5	11,3	12,1	12,8	7,8
10,01–20,00	7,8	7,8	11,3	8,5	8,5	9,2	8,5	11,3
20,01–30,00	5,0	9,9	7,8	12,8	13,5	12,8	11,3	8,5
30,01–40,00	5,7	7,1	9,2	9,2	7,8	9,2	9,2	12,8
40,01–50,00	5,0	5,7	7,1	7,8	9,2	8,5	8,5	9,9
50,01–100,00	7,1	13,5	17,7	19,1	19,9	20,6	23,4	25,5
100,01–200,00	6,4	7,1	6,4	6,4	6,4	7,1	7,1	7,1
200,01–300,00	2,1	2,1	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8
300,01–400,00	1,4	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
400,01–500,00	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Обща сума, лв.	5302,95	6477,61	7207,29	7540,25	7708,08	7966,57	8187,48	8632,47

Прави впечатление, че разликата в избория от ръководството модел за диференциращо заплащане – дали да бъдат стимулирани всички, имащи научни изяви, или обратното, само една част (смаляваща се до половината от всички) – не дава фрапантно големи различия. Напротив, в най-икономичния случай става дума за сума под 5500 лв., а в най-щедрия – за сума над 8500 лв. Това означава, че годишно за университета ще са необходими около 1 000 000 лв.

Изрично привличаме внимание върху обстоятелството, че изборът на един измежду предложените осем модела влияе съществено единствено върху броя на участниците в стратата, която би получавала между 50–100 лв. (тя

нараства от 7 на 26 на сто). Всички останали страти обхващат приблизително сходни дялове от преподавателското тяло. С други думи, изборът на повече елитаристки или егалитаристки вариант не влияе съществено върху общия размер на необходимото финансиране.

Втори подход: общата сума за стимулиране на научноизследователската дейност е 10 000 лв. (табл. 3).

Таблица 3. Разпределение на преподавателите по размер на допълнителното заплащане за научноизследователска дейност при различни сценарии за частта на преподавателите, която ще бъде стимулирана, в проценти

Размер на допълнителното заплащане, лв.	Част от преподавателите, която ще бъде стимулирана							
	1/2	2/3	3/4	4/5	5/6	6/7	7/8	всички
0,00	50,4	33,3	24,8	21,3	17,0	14,2	12,8	10,6
0,01–10,00	2,8	3,5	7,8	6,4	9,2	11,3	8,5	6,4
10,01–20,00	5,0	9,2	4,3	7,1	7,8	8,5	9,2	10,6
20,01–30,00	3,5	5,0	9,9	9,2	9,2	4,3	6,4	7,8
30,01–40,00	5,0	7,1	6,4	7,1	7,8	12,1	12,1	11,3
40,01–50,00	2,8	4,3	5,0	7,1	7,1	7,1	7,8	7,8
50,01–100,00	13,5	19,1	23,4	24,8	24,8	25,5	26,2	28,4
100,01–200,00	7,1	9,2	9,2	8,5	8,5	8,5	8,5	9,2
200,01–300,00	3,5	2,8	4,3	3,5	3,5	3,5	3,5	2,8
300,01–400,00	1,4	2,1	1,4	1,4	1,4	2,1	2,8	3,5
400,01–500,00	1,4	2,1	2,1	2,1	2,1	1,4	0,7	0,7
500,01 и повече	3,5	2,1	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	0,7
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Обща сума, лв.	10 000,00	10 000,00	10 000,00	10 000,00	10 000,00	10 000,00	10 000,00	10 000,00

Както става ясно, това са инструменти за провеждане на активна ректорска политика за насърчаване на научните изследвания. Най-важното свойство на инструментите е, че са гъвкави и могат да се ориентират към интересите на вариращ брой преподаватели, а освен това могат да варират в приложението си година за година.

Приложение 7 **Документи, отразяващи хода на изследването**

Приложение 7А – Работни документи/инструментариум

1. Въпросник за интервю с декани

1. Според Вас има ли някакви проблеми в организацията и провеждането на научноизследователската дейност във Вашия факултет?

2. Какъв е приблизителният дял на колегите, които инициират и реализират проекти?

3. Какъв е преобладаващият модел на изследователска работа – индивидуална или колективна?

4. Имате ли външни партньори за изследователска дейност? Институтите на БАН партньори ли са или конкуренти?

5. Каква е ролята на международните контакти?

6. Каква оценка бихте дали на логистиката в университета при провеждане на изследванията? А за работата на научноизследователския сектор какво мислите?

7. Каква е ситуацията с докторантурите? Има ли динамика в интереса към тях през последните години? Може ли да се говори за „омекване на стандартите“?

8. Ако от Вас зависи да направите нещо, за да подобрите научноизследователската дейност във факултета, какво бихте направили на първо място?

2. Анкетна карта за проучване на проектната дейност в Софийския университет

Уважаеми колеги,

Във връзка с тържественото отбелязване на юбилейната 120-годишнина от създаването на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ смятаме да представим пред българската общественост и държавните институции официална Стратегия за развитие на научните изследвания в Университета. Тази стратегия трябва да се базира върху анализ на обективната ситуация. За целта се провежда експресно социологическо проучване на тема „Научноизследователската дейност в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. То ще използва основно предоставената от вас информация, но ще очертае единствено структурата на научната дейност в университета като цяло, т.е. *предмет на анализ ще бъде единствено агрегирана информация, а не индивидуалните отговори.*

Настойчиво приканваме всички членове на академичната общност и сътрудниците в администрацията да окажат пълно съдействие на екипа социолози при провеждане на изследването. Неговите резултати ще бъдат използвани при разпределяне на средствата от Фонд „Научни изследвания“ през 2009 г. и затова е важно получената информация да бъде пълна, коректна и експедитивно подадена.

Запечатаният плик с попълнената анкетна карта и актуално CV оставете при секретаря на Вашия факултет. Ако предпочитате да изпратите CV по електронен път, моля, използвайте следния служебен адрес:

georgidimitrov@sclg.uni-sofia.bg.

проф. дмн Недю Попиванов,
заместник-ректор по научната и международната проектна дейност

проф. дсн Георги Димитров,
ръководител на социологическия екип

Много Ви моля да ни предоставите информация за Вашата научно-изследователска дейност през последните 5 календарни години (2003–2007 включително).

I. Участвали ли сте в изследователски проект през последните 5 календарни години?

Да.....	1
Не.....	2

Ако не сте участвали в изследователски проекти, моля преминете направо към въпрос III (тук на с. 362, с. 8 от анкетната карта).

Ако сте участвали в изследователски проекти, моля да посочите за последните три от тях, следната информация:

Проект № 1

1. Наименование: .....

.....

.....

2. Продължителност

До една година	1
До две години	2
До три години	3
Повече от три години	4

3. Индивидуален

Да	1
Не	2

4. Националност на участниците

Само български участник/участници.....	1
С частично участие на чуждестранни партньори.....	2
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори.....	3

5. Институционална принадлежност на участниците от българска страна

Участниците са членове само на едно структурно звено (катедра, специалност, лаборатория, център) на СУ	1
Участниците са членове на различни звена от СУ	2
Участниците включват и изследователи извън СУ	3
Проектът е изцяло осъществен към институцията извън С У.....	4

6. Устойчивост на колектива

Колективът е само за изпълнението на този проект	1
Колективът е постоянен екип, но включва и изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	2
Колективът е постоянен изследователски екип	3
Този въпрос е неприложим към разглеждания проект	4

7. Участие на студенти

В екипа няма включени студенти	1
В екипа има само докторанти	2
В екипа има само студенти в магистърски програми	3
В екипа има само студенти в бакалавърска програма	4
В екипа са включени студенти в различна степен на образование	5

8. Източник на финансиране

Фонд „Научни изследвания“ на СУ	1
Друг източник в СУ	2
Програма на МОН	3
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	4
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	5
Програма на ЕС	6
Проектът е финансиран от няколко източника	7
Друго (моля, посочете)	8

9. Размер на финансиране

До 2000 лв.	1
До 6000 лв.	2
До 10 000 лв.	3
До 50 000 лв.	4
Над 50 000 лв.	5

10. Резултати от проекта (моля, отбележете всеки верен отговор)

Няма завършени резултати	1
Отчетен доклад към възложителя	2
Изобретение или откритие	3
Научни публикации с резултати от проекта.....	4
Друго (моля, посочете)	5

11. Публикации на резултати от проекта

Една публикация в специализирано научно списание в България	1
Една публикация в специализирано научно списание в чужбина	2
Повече от една публикация в специализирани издания	3
Публикация на монографичен труд	4
Други публикации (публицистични, популярни и пр.)	5
Няма публикации	6
Друго (моля, посочете)	7

12. Приложна употреба на резултатите от проекта

Проектът има резултати за приложна употреба.....	1
Проектът няма резултати за приложна употреба.....	2

Ако имате само един проект, моля, преминете към въпрос III (тук на с. 362).

Ако имате втори проект, моля дайте информация и за него.

Проект № 2

1. Наименование: .....

2. Продължителност

До една година	1
До две години	2
До три години	3
Повече от три години	4

3. Индивидуален

Да	1
Не	2

4. Националност на участниците

Само български участник/участници	1
С частично участие на чуждестранни партньори	2
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори	3

5. Институционална принадлежност на участниците от българска страна

Участниците са членове само на едно структурно звено (катедра, специалност, лаборатория, център) на СУ	1
Участниците са членове на различни звена от СУ	2
Участниците включват и изследователи извън СУ	3
Проектът е изцяло осъществен към институцията извън С У	4

6. Устойчивост на колектива

Колективът е само за изпълнението на този проект	1
Колективът е постоянен екип, но включва и изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	2
Колективът е постоянен изследователски екип	3
Този въпрос е неприложим към разглеждания проект	4

7. Участие на студенти

В екипа няма включени студенти	1
В екипа има само докторанти	2
В екипа има само студенти в магистърски програми	3
В екипа има само студенти в бакалавърска програма	4
В екипа са включени студенти в различна степен на образование	5

8. Източник на финансиране

Фонд „Научни изследвания“ на СУ	1
Друг източник в СУ	2
Програма на МОН	3
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	4
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	5
Програма на ЕС	6
Проектът е финансиран от няколко източника	7
Друго (моля, посочете)	8

9. Размер на финансиране

До 2000 лв.	1
До 6000 лв.	2
До 10 000 лв.	3
До 50 000 лв.	4
Над 50 000 лв.	5

10. Резултати от проекта (моля, отбележете всеки верен отговор)

Няма завършени резултати	1
Отчетен доклад към възложителя	2
Изобретение или откритие	3
Научни публикации с резултати от проекта.....	4
Друго (моля, посочете)	5

11. Публикации на резултати от проекта

Една публикация в специализирано научно списание в България	1
Една публикация в специализирано научно списание в чужбина	2
Повече от една публикация в специализирани издания	3
Публикация на монографичен труд	4
Други публикации (публицистични, популярни и пр.)	5
Няма публикации	6
Друго (моля, посочете)	7

12. Приложна употреба на резултатите от проекта

Проектът има резултати за приложна употреба.....	1
Проектът няма резултати за приложна употреба.....	2

Ако нямате трети проект, моля, преминете към въпрос III на стр. 8 от анкетната карта.

Ако имате трети проект, моля дайте информация и за него.

Проект № 3

1. Наименование: .....

.....

.....

2. Продължителност

До една година	1
До две години	2
До три години	3
Повече от три години	4

3. Индивидуален

Да	1
Не	2

4. Националност на участниците

Само български участник/участници	1
С частично участие на чуждестранни партньори	2
С преобладаващо участие на чуждестранни партньори	3

5. Институционална принадлежност на участниците от българска страна

Участниците са членове само на едно структурно звено (кафедра, специалност, лаборатория, център) на СУ	1
Участниците са членове на различни звена от СУ	2
Участниците включват и изследователи извън СУ	3
Проектът е изцяло осъществен към институцията извън СУ	4

6. Устойчивост на колектива

Колективът е само за изпълнението на този проект	1
Колективът е постоянен екип, но включва и изследователи, специално привлечени за неговото изпълнение	2
Колективът е постоянен изследователски екип	3
Този въпрос е неприложим към разглеждания проект	4

7. Участие на студенти

В екипа няма включени студенти	1
В екипа има само докторанти	2
В екипа има само студенти в магистърски програми	3
В екипа има само студенти в бакалавърска програма	4
В екипа са включени студенти в различна степен на образование	5

8. Източник на финансиране

Фонд „Научни изследвания“ на СУ	1
Друг източник в СУ	2
Програма на МОН	3
Български неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	4
Чуждестранен неправителствен източник (бизнес възложител или спонсор)	5
Програма на ЕС	6
Проектът е финансиран от няколко източника	7
Друго (моля, посочете)	8

9. Размер на финансиране

До 2000 лв.	1
До 6000 лв.	2
До 10 000 лв.	3
До 50 000 лв.	4
Над 50 000 лв.	5

10. Резултати от проекта (моля, отбележете всеки верен отговор)

Няма завършени резултати	1
Отчетен доклад към възложителя	2
Изобретение или откритие	3
Научни публикации с резултати от проекта.....	4
Друго (моля, посочете)	5

11. Публикации на резултати от проекта

Една публикация в специализирано научно списание в България	1
Една публикация в специализирано научно списание в чужбина	2
Повече от една публикация в специализирани издания	3
Публикация на монографичен труд	4
Други публикации (публицистични, популярни и пр.)	5
Няма публикации	6
Друго (моля, посочете)	7

12. Приложна употреба на резултатите от проекта

Проектът има резултати за приложна употреба.....	1
Проектът няма резултати за приложна употреба.....	2

II. Имате ли повече от три изследователски проекта?

Да	1
Не	2

III. Имате ли участие в научно-приложни (експертни) дейности?

Да.....	1
Не.....	2

IV. Имате ли публикации в специализирани академични издания през последните 5 години, които да не са резултат от изследвания в горепосочените проекти? (моля, отбележете всеки верен отговор)

Една самостоятелна публикация в специализирано научно списание в България	1
Една публикация в съавторство в специализирано научно списание в България	2
Една самостоятелна публикация в специализирано научно списание в чужбина	3

Една публикация в съавторство в специализирано научно списание в чужбина	4
Повече от една публикация в специализирани издания у нас.....	5
Повече от една публикация в специализирани издания в чужбина.....	6
Публикация на монографичен труд.....	7
Други публикации (публицистични, популярни и пр.).....	8
Нямам публикации.....	9

V. Какви информационни източници ползвате основно в своята изследователска дейност? (моля, посочете всеки верен отговор)

Библиотечно-информационните ресурси на СУ	1
Национални библиотечно-информационните ресурси извън СУ	2
Чуждестранни библиотечно-информационни ресурси.....	3
Интернет базирани информационни източници	4
Не ползвам библиотечно-информационни ресурси	5
Друго (моля, напишете).....	6

VI. Били ли сте на специализация в чужбина за повече от 1 месец през последните 5 години?

Да, веднъж	1
Да, повече от веднъж	2
Не	3

VII. Вие сте:

Асистент	1
Старши асистент	2
Главен асистент	3
Доцент	4
Професор	5

VIII. Вие работите в ..... факултет.

Благодарим за Вашата академична колегиалност и партньорство!

3. Напомнително писмо

Здравейте, ...,

Както вече знаете, в изпълнение на решение на ректорското ръководство на Софийския университет, екип от социолози провежда проучване на структурата на научната дейност в Университета. Вие вече получихте молбата ни да ни изпратите Ваше актуализирано CV, но, поради технически проблем, до

Вас не е достигнал електронният вариант на анкетната карта.

Достъпът до нея е чрез посочения тук линк:

http://forum.uni-sofia.bg/sociologysurvey/survey.php?sid=93&invite_code=4nKnt5ifCu

Въпросникът съдържа 42 въпроса, на всеки от тях отбележете онзи от вариантите за отговор, който съвпада с Вашето становище. Попълването на един отговор отнема около 3 секунди. Попълването на целия въпросник няма да отнеме повече от 20 минути. Много Ви моля, да имате предвид, че на нас ни е необходима точно подадената от Вас информация, но ние ще анализираме не индивидуалните случаи, а единствено съвкупната информация за целия университет. Разчитаме на Вашата коректност и партньорство.

В случай, че сте измежду неколцината колеги, които все още не са изпратили своето CV, молим да го направите, колкото се може по-скоро. Адресът за изпращане CV-то е:

snezha@sclg.uni-sofia.bg

Ако тази бележка не се отнася до Вас, приемете нашите извинения и огромната ни благодарност за Вашата акуратност!

проф. дсн Георги Д. Димитров,
ръководител на екипа

Приложение 7Б – Организационни документи

Писмо-обосновка на предложение за социологическо изследване

До проф. Иван Илчев
Ректор на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“

Предложение за експресно социологическо проучване на тема

„Научноизследователска дейност в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“

от проф. дсн Георги Д. Димитров, член на работната група
към зам.-ректора по научната дейност за изготвяне
на Стратегия на Софийския университет за развитие
на научните изследвания

Уважаеми проф. Илчев,

В хода на интензивната работа по изготвяне на Стратегия на Софийския университет за развитие на научните изследвания възникна идея, която се ползва с пълната подкрепа на проф. Н. Попиванов, да бъде установена обективна картина на състоянието на научноизследователската дейност в нашия университет. Въпреки че към настоящия момент има много данни от събирана през годините отчетна информация, те са във вид, който не позволява да се открият структурата на научната дейност и ключовите проблеми, които една стратегия би следвало да решава. Това налага провеждането на тясно фокусирано изследване, което да използва наличните източници на информация, да запълни празнините и да позволи една систематична интерпретация на потенциала за научно развитие на университета.

Цел на изследването: да се установи структурата на научната дейност в Софийския университет въз основа на ключови нейни показатели (като кадрови потенциал, привлечени ресурси, използване на научните резултати за кадрово развитие и възпроизводство на изследователските школи) с оглед установяване на потенциала за изследователска дейност и степените на ефективност на използваните за нея ресурси.

Предварителни хипотези:

- Софийският университет има много сериозен потенциал за научно развитие, изразяващ се не само в размер на научната продукция (в абсолютни числа и относителни дялове; в национален и международно сравнителен план), но и по показатели като:

- относително равномерна въввлеченост на членовете на академичната общност в изследователски дейности;

- ежегодно привлечени средства за изследвания от външни източници;
- включеност в научноизследователски мрежи;
- придобит опит в проектно-програмна дейност.
- Налице са и някои съществени проблеми като:
  - преобладаване на индивидуалните над колективните проекти;
  - ниска степен на въвлеченост на докторанти и асистенти в изследователски проекти на Софийския университет;
  - ниска ефективност на изследователската дейност по отношение на публикационна реализация и обществено въздействие.
- Голямата част от проблемите не опират до индивидуална мотивация, а до организационни форми и институционални стимули за научна дейност и следователно научната дейност в Софийския университет може да се усъвършенства чрез провеждане на управленска политика.

Изследователски задачи:

1. Да се проучи документалната база, за да се установи каква е изчерпателната информация, която е вече налична по отношение на научната дейност и нейните резултати (съответно, да бъдат идентифицирани евентуални информационни дефицити).
2. Да се систематизират информационните източници и да се провери до каква степен те дават представа за структурата на научна дейност в университета.
3. Да се проведе експресно проучване върху начина на участие на членовете на академичната общност в научноизследователска дейност.
4. Да се изготви аналитичен доклад относно постиженията на учените от университета и задачите, които следва да реши Стратегията за научно развитие.

Изследователски методи:

- проучване на документи: архив на ФНИ, отчети на факултетите, отчети на НИС и др.;
- експресно количествено изследване (с не повече от 20 въпроса), представително за цялата академична общност в Софийския университет;
- интервюта със заместник-декани по научната дейност.

Време на провеждане – м. юни 2008 г.

Изследователски екип:

проф. дсн Георги Д. Димитров – ръководител
 инсп. Снежана Тилкиджиева – координатор
 гл. ас. д-р Калоян Харалампиев – член на колектива
 ас. Валентин Данчев – член на колектива
 5–6 студенти – членове на колектива

Бюджет на изследването:

Предлагам финансово възнаграждение да бъде предвидено само за щатните преподаватели, членове на колектива, в размер на една месечна заплата в съответствие с ранга. Разходите за консумативи – до 450 лв. Общо – около 2500–2800 лв.

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
"СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

БЪЛГАРИЯ, СОФИЯ 1000
БУЛ. "ЦАР ОСВОБОДИТЕЛ" 15
ТЕЛ. 9308 200; факс 092/46-35-89

SOFIA UNIVERSITY
"ST. KLIMENT OHRIDSKI"

1000, SOFIA, BULGARIA
15 TZAR OSVOBODITEL BD.
TEL. 9308 200; FAX 092/46-35-89

ДО ДЕКАНИТЕ НА ФАКУЛТЕТИ
И РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА ЗВЕНА
В СУ "СВ. КЛ. ОХРИДСКИ"

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "Св. Кл. Охридски" - България

29.05.2008

Вкл. №: 40.38-14 / 30.05.2008

Уважаеми колеги,

Във връзка с тържественото отбелязване на юбилейната 120 годишнина от създаването на Софийски университет "Св. Кл. Охридски" смятаме за представим пред българската общественост и държавните институции официална Стратегия за развитие на научните изследвания в Университета. Тази стратегия трябва да се опре върху анализ на обективната ситуация. За целта е необходимо да се проведе експресно социологическо проучване на тема "Научно изследователската дейност в СУ "Св. Кл. Охридски" до 20 юни 2008 г.

Настойчиво приканвам всички членове на академичната общност и сътрудниците в администрацията да оказат пълно съдействие на екипа социолози при провеждане на изследването. Неговите резултати ще бъдат използвани при разпределяне на средствата от Фонд научни изследвания през 2009 г. и затова е важно получената информация да бъде пълна, коректна и експедитивно подадена.

проф. Н. Попиванов

Заместник-Ректор по научната и международната проектна дейност

Кореспонденция с Деканския съвет на Философския факултет

**ДО ДЕКАНА
НА ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ПРИ СУ „СВ. КЛ. ОХРИДСКИ“**

**Копие: До доц. Ингрид Шикова,
ръководител на катедра Европейистика**

**Копие: до доц. Петя Кабакчиева,
ръководител на катедра Социология**

09.12.2008

Д О К Л А Д

от проф. дсн Георги Д. Димитров,
преподавател в специалност Европейистика,
представител на ФФ в работната група по създаване на
Стратегия за развитие на науката в СУ

Уважаеми г-н Декан,

Както вече знаете, в процеса на подготовка на Стратегията за развитие на науката в СУ „Св. Кл. Охридски“ бе реализирано едно доста всеобхватно социологическо изследване, чиито междинни резултати бяха вече използвани от Деканското ръководство и ръководството на Университета за управленски цели. Разполагаме обаче и с нови данни, които досега не са получили никаква публичност, а са особено важни индикатори за научната жизнеспособност на Университета – обем и структура на проектната дейност, въвличеност на студенти в изследователския процес и пр.

С колегите, с които провеждаме изследването на науката в СУ, сме много близо до завършването на общия си труд, чиито резултати си заслужават да бъдат направени публично достояние – и в съдържателен аспект, и в чисто методически, защото има висока степен на оригиналност в извършената работа.

Смятаме да публикуваме монография, представяща в пълнота резултатите на нашия труд, към които вече многократно бе заявен интерес от представители на различни факултети.

Става дума за следното:

1. Точно заглавие и срок на представянето му – **Научноизследователската дейност в СУ „Св. Кл. Охридски“ в началото на 21 век**

2. Характер на изданието – **монография въз основа на резултати от социологическо изследване**

3. Автор – колектив с състав: **проф. дсн Георги Д. Димитров, д-р Калоян Харалампиев, д-р Теодора Ангелова, Атанас Гроздев, Здравка Георгиева**

4. Спецификация на изданието

4.1. брой страници – **300 стр.** (графики и илюстрации включително)

4.2. вид корица – **твърда**

4.3. тираж – **600 броя**⁷

5. Решение на КС

5.1. Източници на финансиране – **от фонда на ФФ**

5.2. Двама рецензенти и научен редактор – **ст.н. I ст. дсн Пепка Бояджиева и ст.н. I ст. дсн Галин Горнев, научен редактор – по решение на ФФ**

5.3. Срок на предаване в издателството – **30 март 2009 г.**

Смятам тази публикация за възможна и необходима, особено в светлината на факта, че тя ще представи действителната авангардност на Факултета поне в научно отношение.

С уважение:

проф. дсн Георги Д. Димитров

----- Original Message ----- From: <gd@sclg.uni-sofia.bg>

>>> To: "Dimitar Denkov" <ddenkov@mail.orbitel.bg >

>>> **Сс:** Александър Димчев [mailto:dimchev_uni@abv.bg]

>>> Sent: Monday, April 27, 2009 4:35 PM

>>> Subject: питане за книга

>>> Здравейте, доц. Димчев!

>>> Здравейте, доц. Денков!

>>> Сигурно си спомняте, че при съставянето на факултетния издателски план депозирах предложение за издаване на монографичен сборник "Науката в СУ".

>>> Въз основа на проведеното широкоформатно социологическо проучване

>>> (включващо интервюта, анализи на документи, анализ на факултетните

>>> сайтове, на акредитационни и атестационни резултати, количествено

>>> изследване на проектната дейност в Университета, кариерното развитие и

>>> т.н., въз основа на обработка на данни с мощни математико-статистически

>>> инструменти) вече разполагаме с текста на монографията в обем на 340

>>> стандартни страници.

>>> Тъй като вече познавате фрагменти от изследователските ни резултати,

>>> знаете, че от една страна, те са много интересни, но от друга страна, не

>>> винаги са лицеприятни. Това предполага изключително стриктно спазване на

>>> процедурите по прокарване на ръкописа за печат. Точно в тази връзка моето

---

⁷ Изрично обръщам внимание на заявения интерес от страна на колеги историци, химици, физици, т.е. все хора извън кръга на социалните науки, които проявяват интерес към самия предмет на изследването и то по причини, които не е трудно да се отгатнат. В светлината на това обстоятелство не е нереалистично да се очаква, че читателската аудитория на тази монография ще бъде значително по-широка от обичайната за социологическите книги.

>>> предложение бе за рецензенти на монографията да бъдат избрани проф. Пепка
>>> Бояджиева, която не се нуждае от представяне като специалист по
>>> социология на висшето образование и науката, и ст.н.с. I ст. Галин
>>> Горнев, шеф на секция “Социология на науката и образованието“ в ИС към БАН.
>>> За да знам какво да кажа на тези колеги, е важно предварително да съм
>>> наясно с финансовите условия за даване на реценция – давате си сметка, че
>>> този мотив, без да е централен, все пак е много важен.
>>> Вторият ми въпрос е относно процедурата за обсъждане на ръкописа и
>>> рецензиите – обикновено това става в базисното звено на автора, но в
>>> случая иде реч на монографичен сборник, на който съм съставител, основен
>>> автор и съавтор, както и научен редактор, обаче мнозинството от
>>> останалите автори са социолози.
>>> Следва ли (и ако да – къде) този ръкопис да премине през предварително
>>> обсъждане? На разширен Декански съвет? На друг научен форум? Как да бъде
>>> организирана тази процедура? По чия инициатива?
>>> Много моля за Вашите разяснения, защото явно предстои предварителен тур
>>> на организационна работа, която предполагам, че ще трябва да премина и не
>>> бих искал да наруша някакви писани или неписани правила.
>>> Благодаря предварително за Вашите разяснения!
>>> С най-добри чувства,
>>> проф. Г. Димитров
>>>
>>> ПП. Книгата наистина е много интересна! :))) Възнамеряваме да я посветим
>>> на Ректорското ръководство и АС на СУ.

>> ----- Original Message ----- From: <ddenkov@mail.orbitel.bg>
>> To: “Georgi Dimitrov“ <gd@sclg.uni-sofia.bg>
>> Sent: Tuesday, April 28, 2009 5:45 PM
>> Subject: Re: питане за книга
>>
>> Quoting Georgi Dimitrov <gd@sclg.uni-sofia.bg>:

>> Здравейте, проф. Димитров!
>>
>> Книгата е включена в издателския план и ще излезе по начин, който се
>> отнася и за всички ръкописи.
>> 1. Двете рецензии трябва да гарантират научното качество на книгата,
>> но все още са сред формалните изисквания, доколкото няма утвърдена
>> процедура да се съобразява някой с тях; би трябвало да са
>> вътрешно-издателски, но тъй като това не е така, се разчита на
>> приятелски жестове, поради което досега не е заплащано на рецензенти.
>> За този вид дейности няма нито тарифи, нито практика в УИ, а и във
>> Философски факултет.
>> 2. Процедурата също така не е стриктна в смисъла, който сте изложил.
>> Достатъчно е да има ръкопис в подреден за печат вид, придружен в

>> електронен и разпечатан вариант с писмо от ръководителя на катедрата
>> или катедрите, от където са съставителите и авторите; в него се казва
>> в какъв тираж, вид и срок се предлага да се издаде книгата. Би могло
>> да се предложи и редактор, комуто се заплаща по тарифи 1 лв. на
>> страница, обикновено от квотата за 600 лв.
>> 3. Посвещаването на АС и ректорите би се схванало и като ирония, но
>> вие сте в правото си на съставител и автор да правите посвещения.
>> УИ, както и почти всички издателства у нас, не са такива по понятие -
>> с договори, заплащане на авторите, редактори, рецензенти, коректори,
>> разпространители, рекламни отдели и т.н., поради което основната
>> работа по почти целия процес се пада на авторите, за които се
>> предполага, че са най-заинтересовани от издаването. Напоследък се
>> правят опити това положение да се промени, но засега нещата са
>> горе-долу така.
>> Надявам се, че тия разяснения и общи съображения ще ви помогнат.
>> Поздрави.
>> Д. Денков

> Здравейте, доц. Денков!

>

> Много благодаря за подробните разяснения, които хвърлят изобилна светлина
> върху неясната ситуация.
> Въпреки новопридобитата яснота обаче, продължавам да смятам, че има проблем,
> чието решение е неотложно.
> Не ми се струва възможно, когато става дума за наука, да се говори за
> рецензии, които са чисто формални, процедурни подробности, а не съдържателни
> и отговарящи на понятието за рецензия. В тази връзка, рецензия потърсена и
> получена по приятелска линия е обезсмисляща самата идея за
> научно рецензиране.
> Особено в случая, когато става дума за книга, посветена на науката в СУ, да
> се получи рецензия по приятелска линия, е практически изключено. При това си
> давам ясно сметка, че не е моя работа да определям научната политика на ФФ.
> При тези предпоставки ми се струва, че са възможни няколко варианта за изход
> от тази деликатна ситуация:
> 1.а. Деканското ръководство се обръща с официално писмо към посочените
> известни български учени, тесни специалисти по материята на монографията, с
> което ги приканва да направят рецензията безплатно, поради наличието на
> такава практика във Факултета (по-точно липсата на обратна традиция). Остава
> всеки от тях да прецени дали да приеме поканата или да я отхвърли.
> 1.б. Деканското ръководство преценява, че случаят е особен, доколкото
> залозите и политическите интереси в този научен труд са особено високи,
> поради което в порядък на изключение в официалното писмо към евентуалните
> рецензенти им предлага символичен хонорар, какъвто намери за добре.
> 1.в. Деканското ръководство въвежда практика/норма рецензирането да се
> извършва срещу съответно възнаграждение и въз основа на правилото се обръща
> със съответното писмо към официално избраните рецензенти.

> (Във всеки случай изборът на рецензенти не е работа на автора и не може да е
> по логиката на приятелски=безплатни негови връзки.)
> 2. Ако никой от изброените по-горе варианти не е в обсега на възможностите
> на ДС на ФФ, то бих могъл да се обърна директно към Ректора на СУ като пряк
> адресат на нашия научен труд и да поискам негова управленска санкция. В този
> случай настоящата кореспонденция естествено ще придружава моето писмо, за
> да е ясен контекстът на отправеното искане. Моля да приемете моето
> най-категорично уверение от името на авторския колектив, че нищо от текста
> на нашата монография не може да бъде – по съдържанието си – основание
> посещението на труда ни да се схване иронично. Напротив, и Ректорското
> ръководство, и АС са най-прекият адресат на нашите изводи. Съдържанието на
> книгата, както и моето лично професионално и институционално ангажиране с
> настоящия управленски екип са основание за сериозно отношение към труда и
> неговите послания. Друг въпрос е, че у нас сигурно живеят много потомци на
> Балакирев, които ще намерят възможност във всичко заобикалящо ги да открият
> повод за проява на шутовската си природа. Това обаче не може да е проблем на
> авторите.
> Когато преди повече от година приех номинацията от ДС на ФФ да стана член на
> работната група за изработване на стратегия за научното развитие на СУ, то
> това бе израз на категоричната ми убеденост, че има какво да се направи за
> превръщането на Университета в изследователски университет. Аз и моят екип
> правим всичко, което е по силите ни да бъдем част от фундаменталната реформа
> на академичния живот, без която Университетът ще продължи да се
> магринализира, за да изпълни прогнозата, че ролята му е да бъде “висш
> педагогически курс“. Тази перспектива има алтернатива и тя е реалистична, но
> предполага качествена промяна в управлението на науката в СУ. На всички
> равнища.
> Надявам се разбирате, че настоящата кореспонденция, която е с напълно
> официален характер, има логично място в документалното приложение на нашата
> монография. Тя касае не друго, а начина, по който се прави наука в СУ през
> 2009 г. В това й качество тя е много показателна за институционалната среда,
> която изследваме като социолози.
> С очакване на Вашите следващи препоръки как да процедираме.
> С най-добри чувства,
> Г. Димитров
>

From: ddenkov@mail.orbitel.bg
To: Georgi Dimitrov [mailto:gd@sclg.uni-sofia.bg]
Сс: Александър Димчев [mailto:dimchev_uni@abv.bg]
Sent: Wed, 29 Apr 2009 19:44:30 +0300
Subject: Re: Fw: питане за книга

Quoting Georgi Dimitrov <gd@sclg.uni-sofia.bg>:
Здравейте, проф. Димитров!

Сред всички съображения, с които иначе бих се съгласил, липсва

най-естественото:

Издателството дава ръкописа на избрани от него и непосочени от автора рецензенти, въз основа на чието мнение решава дали да издаде книгата и съответно им заплаща; после се сключва договор с ясни условия, книгата минава през научна и езикова редакция, корекции от авторите, издателски и художествен съвет и след това излиза – без посочване на имена на никакви рецензенти.

У нас тая институция е останал от минали времена начин да се разхвърля отговорност и поради това – формална. Формално стои и в издателските изисквания на УИ.

Нямам нищо против рецензиите, но те имат смисъл само в научно израстване и т.н., не и в издаване на книги по начин, който се различава от гореописания. Трудът ви няма да е по-смислен от това, че щели да го рецензират най-известните учени, които се занимават с подобен проблем.

ФФ за радост не е издателство; той само подпомага издаването на книги и учебни пособия на свои членове, докато научното качеството, съдържанието, редакцията, оформлението и т.н. на всеки труд са на отговорността на авторите и отчасти на издателството. Поради това факултетът не се ангажира с назначаване на рецензенти и заплащане на рецензии. Катедрените съвети могат да дават ход за издаване след обсъждане на заявен ръкопис и рецензентите тогава са от тях – така се прави във философските катедри, БИН и понякога в Културология. Вашият случай наистина е особен, тъй като засяга изследване на науката в СУ; ето защо е напълно естествено да се отнесете към Ректорското ръководство, тъй като проблемът е все пак в неговата компетентност и засяга политиката на университета в една твърде щекотлива област.

Поздрави.

Д. Денков

1.

From: G.Dimitrov [mailto:gd@sclg.uni-sofia.bg]

To: ddenkov@mail.orbitel.bg

Sent: Thu, 30 Apr 2009 09:52:02 +0300

Subject: Re: Fw: питане за книга

Здравейте, доц. Денков!

Отново благодаря за разясненията и насоката за действие.

Ще се възползвам от дадения карт бланш за контакт с Ректора.

Ако не друго, то поне социологическият експеримент продължава :))).

Още веднъж благодаря за насърчението и подкрепата!

Хубав ден!

Г. Димитров

Писмо до Ректора

До проф. Иван Илчев
Ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“
19.05.2009

Здравейте, проф. Илчев!

Надявам се ще си спомните, че при последната ни среща стана дума за тазгодишните награди за наука „Питагор“ и за заслужената награда за социални и хуманитарни науки на колегата от Института на БАН. Тогава Ви обещах, че следващата ми книга ще бъде далече от всяка конкуренция, а даже – и от всяка съпоставимост в локален контекст.

Имам удоволствието да представя на Вашето внимание моето изпълнено обещание. Много бих се радвал, ако успеете в обозримо бъдеще да намерите време да прегледате този текст. Давам си сметка каква е Вашата огромна академична и обществена ангажираност, но съм сигурен, че книгата ще предизвика любопитството Ви.

Както си му е редът, на пътя на нашето послание към заинтересования читател застана административен проблем. От приложената към настоящето писмо официална кореспонденция с Деканското ръководство на Философски факултет ще можете да се ориентирате в естеството на проблема. Сигурни сме, че ще можете да намерите и изход от нелепата ситуация.

В очакване на Вашите инструкции,

с най-добри чувства:

проф. д-р Георги Димитров

ПРОТОКОЛ № 16

от заседанието на Ректорския съвет, проведено на 26 май 2009 г.

ПРИСЪСТВАХА: проф. дин Ив. Илчев, проф. дмн Недю Попиванов, проф. дхн Ив. Петков, доц. д-р М. Шишиньова, доц. д-р Н. Видева, доц. д-р Ж. Владимиров, г-н Калин Стануков, г-жа Д. Илиева

Заседанието, ръководено от проф. дин Ив. Илчев, протече при

ДНЕВЕН РЕД:

1. Текущи.

РЕШЕНИЯ:

1. Ректорското ръководство разгледа представения монографичен сборник „Науката в Софийския университет“ с автор проф. Г. Димитров и колектив. За запознаване на академичната общност на Университета с научното изследване и за провокиране на дискусия по темата, РС реши сборникът да бъде отпечатан в УИП след рецензирането му от двама специалисти по проблемите на науката и по един представител на хуманитарните и природни факултети. Средствата да са от общоуниверситетска партия. Контролът по изпълнението на решението се възлага на проф. Н. Попиванов.

Кореспонденция с ръководства на факултети по повод обсъждане на ръкописа на монографията

СТАНОВИЩЕ НА ХФ

Д О К Л А Д

от доц. Ирина Караджова, Химически факултет

относно: книгата на проф. Г. Димитров

За съжаление, копието с което разполагам няма заглавие и затова е възприето като „книгата на проф. Г. Димитров“ за НИ дейност на СУ.

Представената творба има претенция за задълбочен анализ на НИ дейност на отделните факултети и разработване на Научна стартегия с цел повишаване на ефективността на управление на НИД в СУ.

Бих искала на първо място да подчертая, че авторите не са достатъчно компетентни в областта „оценка на НИД“. Постарала съм се да отбележа в текста най-сериозните недоразумения и нелепости, които са написани.

Заслужават отделен коментар обаче някои очевидни недостатъци:

– показатели като брой публикации в наши и чуждестранни списания са далеч от реалността – списания с и без импакт фактор, няма значение на какъв език са написани и с каква националност се използват в цял свят за тази цел.

– Показател като брой проекти е безсмислен, важни са финансовите средства за проект и финансиите, които се привличат за факултета.

– Съгласно използваните „прецизни математико-статистически критерии“ един човек с един проект за 1000 лв. е много пъти повече от 10 човека с един проект за 1 000 000 лв. Действителността обаче е друга.

– Няма цитирана нито една международна база данни, нито дори коментар за международно приетите стандарти за оценка на НИД или оценка на изследователи.

– Предложено е ранкиране на факултетите, което само по себе си е погрешна тенденция в един университет. НИД не е спортно състезание между различни факултети. Тя има своя специфика за отделните факултети както като провеждане така и като изява. Силата на Университета е в съчетанието и допълването между отделните факултети, а не в състезанието между тях.

– Значителна част от книгата е посветена на разминаване между представени в Алманаха данни и „реални“ (само според авторите) данни. Възприетите „реални“ данни обаче не са подкрепени с факти. Защитаваната теза е „Зам.-деканите представили данни за НИД в Алманаха лъжат и затова ние ги санкционираме, а покрай тях и факултетите им“.

– Дори първоначалното ранкиране на факултетите се базира само на данни за разминаване на подадената информация – възможно ли е да се допусне това като критерий за преценка на НИД на даден факултет.

– В резултат се получават безкрийно нелогични изводи – Химически факултет е с най-много публикации и то в международни списания – неоспорим факт признат от авторите. Обаче няма списък с проектите и затова представената бройка проекти не се признава, не се признават и специализациите – логичния извод е „тези мошеници лъжат, че имат проекти и специализации“. Добре обаче с националното финансиране и наличната материална база няма как да се изработят тези публикации, т.е. очевидно тези проекти ги има и зам.-декана в мое лице не е чак такъв мошеник. Дори повече в края на книгата Химически факултет от почти последен стана четвърти, защото се оказа, че всичко написано е вярно и първоначалното ранкиране е безсмислено.

Считам, че представеното изследване представя факултетите и оттам и целия Университет в твърде неблагоприятна светлина, която е далеч от реалността. Няма смисъл един успешен като НИД, Химически факултет да се представя като изоставащ или неработещ заради амбициите за публичност на неособено компетентни изследователи като проф. Г. Димитров. Справката за неговата собствена изследователска дейност не е особено блестяща.

Твърдения от типа – необходима е масовизация на науката в СУ са нелепи. Да, всички се трудят на полето на науката, но само някои са успешни и изявени и това е нормално, такъв е живота. Много е важно за един изследовател е да има реална преценка за възможностите си, за да не губи времето на останалите с безсмислени писания.

В представената книга има и важни и верни твърдения, които са плод на усилията на редица колеги работили по стратегията за НИ. За съжаление обаче те се губят на фона на прекалено многото несъответствия и нелепи изводи.

Не на последно място, в книгата остро се критикува фонд НИ към СУ като същевременно авторът очевидно няма понятие нито за правилата за разпределение на средствата в този фонд, нито за размера на финансите в този фонд. Като пряк участник в работата на фонда последните 5 години мога убедено да заявя, че всички решения за разпределение на средства, проекти и размер на финансиране на проектите са взети с консенсус между представителите на различните факултети и не са еднолични решения на Председателя на фонда. За 2008 г във фонда постъпиха около 900 000 лв, а за 2009 около 2 800 000 лв (на хартия за сега). Да се мисли, че с тези пари може да се управлява НИД на Университет с 16 факултета показва липса на елементарни познания. Много разумно този фонд покрива разходите за съфинансиране на инфраструктурни проекти и разпределя средства за малки проекти на млади преподаватели и докторанти, за последната година се взе решение да се финансират и подпомагат и конференции. За 2008 г, за Химически факултет цялата сума по фонд НИ към СУ беше около 40 000 лв, което е средното финансиране за един про-

ект към МОН, така че решението на комисията към факултета, подкрепено и от факултетния съвет бе да се финансират проекти на млади преподаватели. Не разбирам как проф. Г. Димитров счита, с този фонд да постигне ефективно управление на науката в СУ. Ако не изчисляваше брой проекти, а размер на финансиране, щеше да осъзнае че средствата спечелени чрез проекти към МОН надвишават значително парите на фонда към СУ. Така, че решението максимално да се улесни и подпомогне кандидатстването с проекти към МОН е единственото правилно управленско решение.

В заключение бих искала да подчертая, че книгата на Г. Димитров показва една изкривена през неправилни представи картина на НИД на СУ. Да проблеми има, те са свързани преди всичко със значителната учебна натовареност на преподавателите (по тази тема няма и дума в представеното изследване), което очевидно затруднява провеждането на НИ. В този смисъл беше и една препоръките на оценителите на НИД в Химически факултет по проекта EVEREST (за информация www.projecteverest.org). Вторият съществен проблем е лошата материална база на природните факултети, което ограничава кандидатстването им за по съществени международни проекти. И двата проблема не са коментирани в представеното изследване. За сметка на това на десетки страници се коментира как видите ли факултетите лъжат! и надуват постиженията си. Тонът на изследването не е в полза на СУ, а по мое мнение съвсем не може да се използва за вземане на управленски решения, защото няма и една дума на тема международна оценка на СУ, критерии за такава оценка и проблеми при изпълнението на тези критерии.

За съжаление СУ не се класира сред първите 500 световни университета, не се класира дори сред top 100 на Европейските университети и е на 35 място сред top 100 на Източноевропейските университети. Е, в национален аспект има момент за гордост – все пак е единственият български университет, който се появява в тези класации, но това никак не е достатъчно. Разбира се има различни класации и все пак управленското решение би трябвало да включва преглед на критериите за ранкиране в тези класации, проблемите на СУ в този аспект и евентуалното им решаване. Една сериозна стратегическа цел би била придвижване напред в класациите и например класиране поне в top 100 на Европейските университети, а не ранкиране и съзтезание на факултетите вътре в СУ. Ако се направи преглед на критериите за ранкиране ще стане ясно, че значение имат и НИ, и личната изявеност на преподавателите (целта е да се привличат световни имена или да има условия за изграждане на световно име, а не масовизация на науката), брой обучавани чуждестрани студенти, финансиране на университета, привлечени средства и т.н. и тогава става очевидно, че всички факултети имат свой специфичен принос към общото представяне на СУ. За съжаление проф. Г. Димитров е относително некомпетентен в този аспект и счита че, лъскав web site е почти достатъчен за световното представяне на СУ.

Много съжалявам, но представеното изследване не би трябвало да се публикува във вида, в който е представено. То не носи престиж на СУ поради неособено смислените идеи представени в него и безсмисленото ранкиране на факултетите. Мисля, че за пореден път ще удивим света като представим социологическо проучване за оценка на НИД. Има достатъчно бази данни за обективна преценка, ако Г. Димитров не ги знае да пита и после да пише.

И. Караджова:

-----Original Message-----

From: "Georgi Dimitrov" <gd@sclg.uni-sofia.bg>

To: <Karadjova@chem.uni-sofia.bg>

Date: Mon, 27 Jul 2009 13:57:03 +0300

Subject: благодаря за писмено изразената позиция

Здравейте, доц. Караджова!

Първо, поднасям извинения, че чак сега отговарям на Вашето любезно становище относно нашия ръкопис, но едва вчера проф. Попиванов ми го прегледа.

Второ, позволете да благодаря във Ваше лице на цялото деканско ръководство на Химически факултет за пълното и добронамерено съдействие, което ни оказвахте при провеждане на изследването!

Трето, от името на изследователския колектив Ви благодаря най-искрено за изразените критики и възражения – те ни дават възможност да погледнем критично на свършената от нас работа и, където е възможно, да поправим евентуални грешки. Освен това е много ценно да познаваме аргументите на опонентите си – във всяка наука по всички въпроси е нормално да има спор и противоположни мнения.

Четвърто, придържайки се стриктно към предварителната уговорка с проф. Попиванов за начина на процедиране при обсъждането на ръкописа, ще публикуваме Вашето становище като официален документ без допълнителни редакции или коментари от наша страна, за да може читателят да формира самостоятелно информирано мнение.

Още веднъж – благодаря за труда, който сте си направили да изложите системата от възражения и критики. Нямаме ни най-малко съмнение, че се ръководите от благородни цели за защита интересите на СУ по най-добър начин.

Моля, предайте моите специални поздрави на проф. Т. Спасов, от когото имам отлични впечатления като учен, управленец и академичен партньор.

Хубаво лято!

Проф. дсн Георги Димитров

----- Original Message -----

From: Irina Karadjova

To: Georgi Dimitrov

Sent: Monday, July 27, 2009 10:39 PM

Subject: Re: благодаря за писмено изразената позиция

Zdraveite,

sagaliavam stanovisheto mi ne e nikak lubezno. Ne sam sigurna dali prof. Popivanov vi e izpratil i belegkite kym rykopisa i zatova vi izprashtam edin paket materiali. Veroiatno sam malko kraina i sagaliavam, ne sam iskala da vi zasegna lichno. Obache az se pochuvstvвах lichno zasegnata, zashtoto se okaza, che ponege niama predstaven spisak na proekti, Chimicheski fakultet e v shleifa na fakultetite kakto se izraziavate v knjigata. Zachertavate truda i usiliata na redica kolegi ot Chimicheski fakultet. Dano me razberete pravilno, ne se boria da dokaga ili zashitia miastoto na Chimicheski fakultet – to e dostatachno dobre zahstiteo v megdunarodnata baza danni. Ako poglednete materiala, koito vi izprashtam BAN versus SU, shte razberete, che Himicheski fakultet e nai uspehnata institutsia v oblastta na chimiata za stranata. Neshto poveche po broi citati za publikacia SU e nai uspehnata institutsia za stranata i edinstveniat BG universitet, koito se vigda navan. Za sagalenie samo za stranata! V materialite izprashtam i kriteriite za rankirane na universitetite. Izprashtam vi baza danni essential science indicators na Web of science, za da se orientirate za miastoto na odelnite disciplini. Nadiavam se, che ste naisno s obhvata na referiranite v тази база данна spisania. Izprashtam i proektite, koito mogehte da poluchite ot NIS. Ne na posledno miasto uvagam i schitam za uspehna rabotata i na humanitarnite fakulteti. Te imat svoeto izkluchitelno miasto v nacionalnia i kulturen givot na stranata, makar i da ne se poiaviavat v ISI web of knowledge. Schitam, che silata na edin universitet e imenno vav vzaimnoto dopylvane na razlichnite fakulteti, a ne saztezaniето megdu tiah ili rankiraneto im. Znaete li dori vatre v oblastta na chimiata e trudno da se postigne adekvatno rankirane i az lichno nikoga ne sam si pozvoliavala da rankiram odelnite katedri na Chimicheski fakultet – oblastite sa specifichni i iziavite sa razlichni. A vie rankirate chimia, teologia i filologia! na kakav princip – koi kolko e nedostoveren v predstavenite danni?

Az izpratirih belegkite si po knjigata i na drugi kolegi i razbira se te ne sa saglasni s chast ot moite belegki – tova e normalno.

Naistina mislia, che ima problem v upravlenieto na NID, no ne sam saglasna s chast ot vashite kriterii za ocenka i schitam, che podhodat triabva da e po razlichen. Mnogo sagaliavam ako kritikata e malko po ostra, niamam gelanie da vi zasegna lichno.

Pozdravi, Irina Karadjova

PS Iizpratila sam tezi belegki i na prof. T. Spasov

-----Original Message-----

From: "Georgi Dimitrov" <gd@sclg.uni-sofia.bg>

To: "Irina Karadjova" <Karadjova@chem.uni-sofia.bg>

Date: Tue, 28 Jul 2009 14:41:17 +0300

Subject: Re: благодаря за писмено изразената позиция

Здравейте, доц. Караджова!

Дължа Ви огромна благодарност за настоящото писмо – и за бързината, и за промяната в емоционалния градус, и най-вече за приложените материали!!! Действително сме Ви признателни!

Българският народ не случайно казва "Който се бои от мечки, да не ходи в гората". Ние, ако не като социолози, то поне като хора на възраст сме пределно наясно, че много от нашите констатации няма да се полюбят. Някои от нашите изследователски експерименти са преднамерено провокативни поне в интелектуален смисъл. Наистина не смятаме Вашата реакция като лично отношение и прекрасно разбираме, че се чувствате отговорна за публичния образ на Химически факултет.

Съгласен съм с Вас, че в сравнение с други институции с изследвания в областта на химията в България Вашият факултет е без конкуренция. Същевременно и Вие виждате във външната оценка, която наскоро получихте, че ХФ е насърчен да не се ръководи от местни критерии, нали? Особено ме порази препоръката да се ориентирате към по-интензивно публикуване в престижни списания, защото по този ключов показател – публикации в чужбина, ХФ е най-силният факултет на СУ. Обаче е необходимо да излезем от логическото противоречие – всеки един от факултетите сам по себе си е най-добър у нас (и това действително е така), а пък Университетът като цяло го няма в световните класации. Явно причината е, че стандартите са различни.

Нещо повече, твърдим, че ако не променим управлението на науката на равнище Университет, никога няма да постигнем желаните международен стандарт.

Голямата беда, според нас, е, че във всеки факултет има една група учени на световно равнище, но те са 15–20 на сто, а зад тях се е проточил един „шлейф“ от малко или много по-инертни в изследователски изяви колеги. И това не е тяхна вина, това смятаме за най-важното. Сегашната ситуация е резултат от това, че науката се прави от личности, а пък се отчита като институционално постижение, без обаче институционалната среда преднамерено да създава стимули за научно развитие, без да провежда целенасочена политика на научно отличие. И точно това искаме да променим.

Трябва да Ви призная, че първоначалната реакция на доц. П. Янева, декан на ФКНФ, бе много сходна с Вашата :). Но след като се срещнахме и поговорихме спокойно върху фактите и проблемите на научната политика на

равнище Университет, се разделихме, ако не точно приятели, то поне лоялни академични партньори с отлични взаимни чувства.

Много Ви моля да ни изпратите едно официално становище, което бихте искали да видите публикувано в книгата. По никакъв начин не разбирайте думите ми като покана да промените аргументите си и изобщо позицията си към “по-голяма любезност“. Действително смисълът на публикуването на факултетните реакции е в това да се даде публична видимост на многогласието и различието в мненията.

От друга страна, давам си сметка, че ако проф. Попиванов бе изпълнил уговорката ни и Ви бе предупредил, че отговорите на факултетите ще бъдат публикувани, още първото Ви писмо вероятно би било малко по различно като стилистика на изказ. Имате пълната свобода да прецените как да постъпите по най-добрия начин в интерес на каузата за промяната на институционалната среда в Университета и защитата на интересите на Химически факултет. Имаме пълното доверие в академичната отговорност на Деканското ръководство и в лицето на проф. Т. Спасов, и във Ваше лице.

Ще очакваме окончателното Ви становище (плюс документални приложения, които сметнете за важни да бъдат публикувани).

С най-добри чувства,
проф. Г. Димитров

----- Original Message -----

From: [Irina Karadjova](#)

To: [Georgi Dimitrov](#)

Sent: Wednesday, July 29, 2009 5:51 AM

Subject: Re: благодаря за писмено изразената позиция

Здравейте проф. Димитров,

искрено се надявам, че няма да ме разберете погрешно. Аз представих моето мнение, без значение дали то ще се публикува или не и няма да го променя. Съжалявам действително считам, че в този вид книгата не е особено полезна. В границите на дискусията не съм съгласна с част от вашите заключения както и начина на представяне на факултетите на СУ. Не се притеснявам за имиджа на Химически факултет. Ние сме достатъчно отговорни

и знаем както постиженията така и слабостите си. Препоръката за публикуване в по престижни списания беше към определени изследователски групи, а не ХФ като цяло. Аз твърдо защитавам тезата, че изследователския процес е творчески, винаги ще има много изявени творци и “шлейф”. “Нещо повече, твърдим, че ако не променим управлението на науката на равнище Университет, никога няма да постигнем желанния международен стандарт.” – точно с това не съм съгласна, за съжаление финансовите постъпления за наука в СУ не предполагат управление. Решението на държавно ниво поне засега е друго – НИД се финансира на база проекти, за които е отговорен фонд НИ на МОН. Там са парите, ако искате да управлявате науката, стратегията, приоритетите насочете усилията си в тази посока. Иначе темата е безкрайна и мисля, че всеки има своята теза.

Много съжалявам считам за неверни както критериите, които представяте така и част от коментарите и заключенията. Твърдо съм убедена че не е допустимо по темата да се представят провокативни експерименти.

Изпращам ви още един материал за информация⁸.

Надявам се да има публично обсъждане на книгата и тогава всеки ще изложи аргументите си.

Поздрави, Ирина Караджова

⁸ Получените приложения са с общ обем, приблизително равен на самата монография, поради което няма как да бъдат публикувани тук. Предполагаме, че Химическият факултет може да ги направи публично достояние на добре поддържания си сайт. Тогава любознателният търсач на факти ще открие много важни данни, между които и следната информация за *заетото от СУ почетно 3490-то място по цитирания на научни статии*:

INSTITUTION RANKINGS IN (ALL FIELDS)

View	Institution	Papers	Citations	Citations Per Paper	
3488	 	TZU CHI UNIV	751	4,860	6.47
3489	 	SUNG KYUN KWAN UNIV	12,614	81,601	6.47
3490	 	UNIV SOFIA	2,687	17,377	6.47
3491	 	UNIV MOLISE	962	6,213	6.46

От същия източник ще научи, че по този показател Химическият факултет е класиран на 688-мо място между сродни факултети, (а Физическият факултет се класира още по-напред – 555-то място):

687	 	TECH UNIV DRESDEN	1,447	11,780	8.14
688	 	UNIV SOFIA	760	6,137	8.07
689	 	NATL CHIAO TUNG UNIV	1,286	10,383	8.07

Виждайки разлика от близо пет пъти човек започва да разбира защо един факултет отказва да признае като свои проблемите на университета си, особено след като този факултет дава близо една трета от международно забелязаните цитирания на университета. И защото настоява това да е единственото, което има значение, когато говорим за университетската наука.

----- Original Message -----

From: Georgi Dimitrov

To: Irina Karadjova

Sent: Wednesday, July 29, 2009 9:50 AM

Subject: Re: благодаря за писмено изразената позиция

Здравейте, доц. Караджова!

Напълно съм съгласен с казаното от Вас като достойна академична позиция и уважавам правото Ви на категорично несъгласие с книгата като цяло.

Искрено благодаря за нормалния колегиален диалог, който провеждаме.

Целият ни екип силно се надява, че книгата ще стане повод за публичен дебат и това би било най-голямата, напълно достатъчна полза от нея.

Хубаво лято!

Г. Димитров

СТАНОВИЩЕ НА ФКНФ

Представеното на вниманието на читателите социологическо проучване има за цел да легитимира статуса на научната дейност в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и да спомогне за по-добрата ѝ организация в бъдеще. За съжаление при оценката на сегашното състояние на тази дейност авторите не са направили самостоятелно проучване, базирано на собствени критерии, а притиснати от времето, са използвали наличните събирани по различни други поводи материали, които имат някакво отношение към нея. Доста голяма част от анализа е отделена на докладите за акредитиране на професионалните направления, които са правени по критериите на Националната агенция за оценяване и акредитация. Тези критерии са пределно общи и не отразяват спецификите на различните професионални направления. Освен това се различават и процедурите за акредитация, в голяма степен се разчита на работата на съответните комисии, които на място трябва да проверяват всичко и да осъществят редица срещи – със студенти, докторанти, потребители на кадри и други, за да си съставят обективно мнение, а не да се ръководят изцяло от представените им доклади.

Непознаването на тази специфика в дейността и изискванията на НАОА е довело авторския колектив до различни недоразумения и крайни твърдения.

Още в представянето на обемите на докладите на различните факултети се прокрадва мнението, че те може би зависят от желанието на ръководствата им да прикрият или представят по-обширно някаква страна от дейността си (с. 2, гл. 2). Всъщност НАОА има съвсем конкретно изискване към обема на докладите и то е те да бъдат до 30 страници⁹. Тъй като в Софийския университет има два факултета по професионално направление „Филология“, тези два факултета нямаха друг избор освен да си разделят 30-те страници на две. Друг е въпросът колко вискателни са били отделните комисии към НАОА към обема на докладите. Нашата комисия беше категорично за спазване на указанието.

Друга важна констатация на изследователския екип във връзка с гореизложените съображения е, че в доклада ни, насочен към Акредитационната комисия за акредитиране на ОКС „бакалавър“ и „магистър“, липсва обособена част “за научната дейност, каквато фигурира в изискванията на Националната агенция за оценяване и акредитация в документа „Критерии за Институционална акредитация на висшите училища (ВУ)“. Нашите колеги не са знаели, че според Решение на Акредитационната комисия, направленията, които вече веднъж са получили акредитация, се акредитират по съкратена процедура, в която за изследователската дейност не се изисква преценка по критерий **2.1.**, а

---

⁹ Методически насоки за изготвяне на сооценяващ доклад за програмна акредитация на професионално направление – на сайта на НАОА.

само по критерий 2.2¹⁰. Той гласи: „В професионалното направление (специалност от регулирана професия) се организира, поддържа и развива научно-изследователската (художественотворческата) дейност **на студенти и докторанти**“. Така обект на преценка не е научната дейност на преподавателите и като цяло съкратената процедура е насочена само към работата със студентите. Затова докладът отразява само тази дейност. Всъщност по-пълна представа за изследователската дейност във факултета се получава едва на базата на съпоставките между научната дейност на преподавателите и докторантите, което вече е част от изискванията за акредитиране на докторската степен, но и тук обект на преценка е обучението на докторантите, а не научната дейност на преподавателите.

„Липсващите примери“, за които се говори на няколко места в изложението, са представени в приложения към докладите, каквото е изискването на Агенцията по акредитацията. В такива приложения са представени и различни количествени характеристики, които също са затруднили авторския екип, тъй като не е разполагал с тях. Освен това количествените характеристики са представяни според изискванията на НАОА¹¹. Ето защо голяма част от разсъжденията по цифрите в докладите са изключително спекулативни.

Непознаването на някои механизми на управление е довело и до напълно грешни твърдения като това на с. 50, гл. 2: „Университетът има връзка с други чужди университети и оттук е възможна програмата Еразъм за мобилност на студентите“. Длъжна съм да отбележа, че програмите „Еразъм“ и „Сократ“ не зависят от договорните отношения на Университета с други университети, а са резултат от договорни отношения на отделните катедри с определени катедри от други университети. Така програмите зависят изцяло от инициативата на преподавателите на ниво катедра и се управляват предимно на факултетно ниво. Единственото нещо, с което Университетът се намесва в тях, е сертифицирането на договорите и разпределянето на стипендиите. Ето защо непосредствено последвалото твърдение, че „Прави впечатление, че в повечето

---

¹⁰ „Когато всички специалности (всички ОКС), включени в професионалното направление, са акредитирани по стария ред и срокът на валидност на акредитацията им продължава не по-малко от 12 месеца, считано от датата на подаване на искането, информацията в доклада-самооценка е по следните критерии:

- В „Образователна сфера на дейност“ – критерий 1.1.1;

- В „Изследователска сфера на дейност“ – критерий 2.2;

- В сфера на дейност „Управление на образователния процес“ – критерий 3.2.“ – Решение на Акредитационния съвет (Протокол № 35 от 17.11.2005 г.) относно прилагането на критериите и процедурите за програмна акредитация на професионалните направления, когато в тях са включени акредитирани специалности по стария ред - http://www.neaa.government.bg/assets/cms/File/progacr-kratka_procedura.doc.

¹¹ Затова например не можем да бъдем упрекнати в „сдвояване“ при отчитането на изследователските и образователните проекти на студентите, тъй като те трябваше да бъдат представени в този вид.

случаи се говори за „университета“, а не толкова за самия ФКНФ» (с. 50), е напълно неподходящо и доста тенденциозно, ако се вземе предвид и фактът, че се сблъскваме с избирателност по отношение на данните от доклада. В тази си част той гласи: „Съществен стимул е предоставяната на студентите възможност да участват в студентската мобилност по програмите „Еразъм“ и „Сократ“, както и в езикови курсове и специализации в чужбина. Редица катедри имат директни връзки с чуждестранни университети и институции, които всяка година осигуряват за наши студенти специален брой места в организирани от тях семинари и научни форуми (Приложение № 12. Участие на студентите в програмите „Еразъм“ и „Сократ“, в езикови курсове и специализации в чужбина). Наши, завърнали се от чужбина докторанти и асистенти, споделят своите впечатления от други университети и разясняват на студентите начините, по които могат да кандидатстват за специализация в тях. Например, ас. Емилия Славова направи голям студентски форум с участието на „Чийвинг“ стипендиантите и „Британския съвет“ (Приложение № 13. „Университетът. Поглед навън“. „Вижда се, че посоченият пасаж по никакъв начин не може да отведе към „говорене за Университета“.

На избирателност в цитирането дължим и твърдението, че изходната цел, на факултета е ориентирана към запазване на позиции. Всъщност пасажът на с. 2 в нашия доклад е: „Факултетът да остане престижна институция, заемаща водещо място в страната в подготовката на отлични филолози, да разшири и утвърди позициите си в световен мащаб.“ Изпускането на думата „разшири“ автоматично е довело до анализ, който насочва към скриване на целите ни за развитие, може би не съвсем точно формулирани, но съвсем не и отсъстващи. Нещо повече, когато искаме да запазим водещите си позиции, това също не означава, че няма да се развиваме, тъй като непрекъснато ще трябва да изпреварваме конкуренцията си.

Посоченото по-горе изречение завършва и формулирането на целите за обучение на докторантите. Този път то е правилно цитирано, но в анализа се акцентира върху него, а не върху изброените преди него конкретни цели и така се стига до заключението, че не се вижда „отчетливо *различна функция* на докторантската степен и по-скоро се подхожда със същото преподавателско отношение към докторантите повече като филолози, а не толкова като към изследователи“ (с. 31). Позволявам си да отбележа, че „филолози“ не означава „не изследователи“, а целта за „Осъществяване на научно изследване с приносен характер“ (с. 2 от доклада) в никакъв случай не може да се тълкува като проява на преподавателско отношение.

Няма да коментирам как на практика се реализира целта да се формират „качествени специалисти със солидни знания и умения“, защото това е предмет на целите ни доклади, а и един бегъл преглед на визиите на водещи университети по света ще покаже, че там рядко в целите се извеждат методите за тяхното постигане. В крайна сметка методите са и *ноу хау*.

Една от задачите на акредитационните комисии беше да проверят всички учебни планове. След подробното си запознаване с тях, те дадоха висока оценка на промените, настъпили в нашите учебни планове през отчетния петгодишен период, още повече че през този период Факултетът по класически и нови филологии работи експериментално по въвеждането на кредитната система и беше принуден да я доизглажда след приемането през 2004 г. на наредбата за нейното прилагане. Бих казала, че промените, които са направени и се правят в учебните планове, са продиктувани по-скоро от желанието за по-голяма гъвкавост и стремеж за съобразяване с непрекъснато изменящите се образователни условия. Тогава те наистина отговарят на една формулирана от авторите на изследването „повече отворена“ (с. 29, гл. 2) визия за образование, но без да се нарушава систематично-структурната визия, тъй като в противен случай бихме излезли извън професионалното си направление.

Не на последно място ще се спра на материалната база. Като се абстрахирам от факта, че за нея се говори в единия доклад, а в другия, тя не се споменава, защото не е била обект на оценка, ще подчертая още веднъж, че библиотеките на Факултета по класически и нови филологии са основният ни материален ресурс. Те не са с остарял фонд. Поради спецификата на факултета тяхното комплектуване е приоритет не само за факултетното ръководство, но и за дипломатическите представителства на различни държави в България, което ни даде възможност дори в най-кризисните години на прехода да получаваме актуални заглавия. Нови книги се даряват и от различни фондации, чуждестранни фирми, чужди библиотеки, закупуват се със средства от научни проекти на преподавателите. Това прави фондовете на нашите библиотеки достатъчно актуални за добър старт на всяко научно изследване, но не и за неговото окончателно завършване. За съжаление предметът на филологията е много широк и набавяне на актуални книги в пълния обем на тяхното издаване е направо утопия дори за националните библиотеки на много страни в Европа и света.

Що се отнася до компютрите, комисииите по акредитацията отбелязаха, че с развитието на този продукт и все по-голямата му достъпност, той наистина започва да отговаря на името си „персонален“ и не е наложително да бъде правен „обществен“. Затова сме се насочили към използване на компютри там, където е необходимо да се работи с компютри в група, например заменяме старите фонетични кабинети с работещи с компютърни технологии, и използваме мултимедия за презентации, когато това е необходимо¹².

---

¹² Напоследък методичите отбелязват прекалената употреба на компютри в обучението като източник на нежелателни ефекти – например лишава студентите от необходимостта сами да обобщават материалите, които им се представят на лекциите, води до ленива памет, води до закърняване на двигателните навици за писане, води до забравяне на елементарни математически действия като използването на таблицата за умножение и др.

Щях да пропусна коментара върху Алманаха на Софийския университет, защото за мен това е една публикация, която е правена без ясни цели и без възможности за коригиране. Там е публикувана информация, събирана по различни поводи, затова не е учудващо, че различните факултети представят публикациите си от различни периоди, а таблиците с количествените характеристики не отговарят на посочения период. Анализът по тях би могъл да приключи с това единствено изречение, въпреки това му са посветени десетки страници и приложения с преизчисления и графики, които предварително са обречени на неточност също както и данните, по които са правени. Съжалявам, но това е твърде далеч от представите ми за наука.

Независимо от това ще се опитам да дам някакво обяснение за данните от нашия факултет. След дълги лутания и напъване на паметта успях да установя, че информацията за нашия факултет е за периода октомври 2003 – октомври 2006 г. и не засяга само публикационната активност, но и други страни от научната дейност на преподавателите. Тя няма как да съответства на таблицата с цифрови данни за периода 2004–2007 г.

Част от данните за преподавателите са „изядени“ от компютъра, защото са били в pdf формат. Други са представени с най-разнообразни системи за библиографско оформление, обикновено следващи правилата на страните, в които публикуват преподавателите, но не и тези на БДС, защото никога не е имало никакви изисквания как да става това. За някои публикации изобщо липсват библиографски данни, което не означава, че преподавателите са решили да мамят университетското ръководство. Те просто не са знаели още къде ще бъде издаден завършеният през съответната година труд.

Накратко, Алманахът с публикациите на преподавателите бе част от желанието да се представи набързо в публичното пространство **вътрешна** информация, която **никога не е била подготвяна така, че да има унифицирана форма и да придобие публичен характер**. Затова в никакъв случай не може да се говори за „умишлено търсен ефект“, нито да се стига до изводи, че „ФКНФ е поредният факултет, представил данните за научноизследователската си дейност така, че да може да отчете каквито си пожелае резултати или каквито трябва. В този контекст е логично установеното *огромно средно преувеличение на данните за този факултет, което е сред най-големите в университета*“ (с. 17 на гл. 4). Всичко това е плод на неясна концепция за Алманаха, на неясни критерии за отчитането на публикациите (излезлите от печат, приетите за печат или и готовите за печат), на неясни критерии за отчитането на участието в научни проекти (брой проекти или брой участници в проекти), на неясни и двусмислени критерии за отчитането на научната дейност въобще и за добавянето към научната дейност на художественотворческата, като резултат от изискванията на Агенцията по акредитацията. И всичко това можеше лесно да се установи, ако излязлото в Алманаха беше съпоставено с представянето на публикационната активност на преподавателите, предназна-

чено за Агенцията по акредитацията¹³.

Бих оценила много по-високо усилията на авторския колектив, ако вместо да търси непременно опити да се изкараме по-велики отколкото сме, беше предложил на факултетите да разработят с тяхна помощ критерии за оценка на научната дейност, които да отговарят на спецификата на професионалните направления и на изискванията на наукометрията.

Разбираемо е, че авторите са търсили обосновка на необходимостта от разработване на стратегия за развитието на науката в Софийския университет, което е предмет на 10-та глава на представения труд. Да, писана стратегия за наука трябва да има, дали обаче тя трябва се аргументира по този начин, за мен продължава да е твърде спорно. Благодарна съм на проф. Г. Димитров, който си направи труда да разговаря с мен, взе предвид част от изнесените в мой доклад до Ректора на Софийския университет факти и смекчи доста крайни формулировки от първия вариант на книгата. Искам да се надявам, че този труд няма да изиграе ролята на антиреклама за обучението на студентите и правената в Университета наука, а на стимул за подобряване на работата ни. Само времето ще покаже дали тя ще помогне или ще навреди.

18 октомври 2009 г.

доц. дфн Петя Янева,
Декан на Факултета по класически и нови филологии

СЪПРОВОЖДАЩА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

----- Original Message -----

From:

To: gd@sclg.uni-sofia.bg

Cc: [Nedyu Popivanov](mailto:Nedyu.Popivanov)

Sent: Tuesday, June 23, 2009 7:58 AM

Subject: Fw: Re: knjigata za SU

Georgi,

sajalyavam, no vchera do 13.30 byah "slujebno zaet".

Lek den, s pozdravi,
Nedyu

---

¹³ Това приложение към доклада беше на разположение на авторите.

*****
Prof. Dr. Nedyu Popivanov fax xx(359 2)9460 255
Faculty of Mathematics and Informatics tel.xx(359 2)8465 039
“St. Kl. Ohridski“ University of Sofia e-mail:nedyu@fmi.uni-sofia.bg
5, J.Bourchier Blvd POBox 48 e-mail:nedyu@yahoo.com
BG-1164 Sofia, BULGARIA popivanov@math.uni-karlsruhe.de
*****

--- On Fri, 6/19/09, Petia Ianeva <petian@yahoo.com> wrote:

From: Petia Ianeva <petian@yahoo.com>
Subject: Re: knigata za SU
To: “Nedyu Popivanov“ <nedyu@yahoo.com>
Date: Friday, June 19, 2009, 6:58 AM
Uvazhaemi prof. Popivanov,

Izprashtam Vi kopie ot stanovishteto si otosno chast ot t.nar. kniga.

From: Nedyu Popivanov <nedyu@yahoo.com>
To: “Cc: Nedyu Popivanov <nedyu@fmi.uni-sofia.bg>
Sent: Tuesday, June 16, 2009 7:57:03 AM
Subject: knigata za SU
Uvajaemi kolegi Dekani,

Izprastam vi, po reshenie na Rectorskiya savet, elektronen variant na edno prouchvane na nashi kolegi za naukata v nashiya Universitet.

Molya vseki oit vas da pregleda MNOGO VNIMATELNO statisticheskite dannii i izvodite za svoya Fakultet. Pri Vashe polojitelno stanoviste i takova na recenzentite, rakopisa ste bade otpechatan i ako, nedai Boje ima falove vatre, ste izlojim nashiya Universitet.... Tova poslednoto, ubeden sam, nikoi ot nas ne jelae, no “capachi“ vinagi ima, za sajalenie. Zatova Vi molya da posvetite izvestna chast ot mnogo natovarenoto si vreme za prouchvane na dannite i izvodite.

Srokove ne postavyam, no spored men 1 mesec e dostatachen.
Pri zabelyazani netochnosti, molya da se obrastate kam

Georgi Dimitrov <gd@sclg.uni-sofia.bg>

(profesor vav FF) ili direktno kam men.

твърденията си по-безпроблемни. Особено ценни за нас са, подчертавам това, именно критичните становища.

Въпреки **трикратните ми напомняния**, вероятно поради разсеяност, проф. Попиванов е пропуснал в писмото си да спомене, че **ще публикуваме всички становища** на декани като оригинални документи, за да могат читателите да чуят автентичния глас на заинтересованите страни, без посредничеството на социологически интерпретации. Възщност в документалното приложение към основния текст ще публикуваме и цялата кореспонденция, съпровождаща пътя изследването и на книгата към читателя.

Надявам се да се възползвате от предоставената възможност в обозримо бъдеще.

Предварително благодарим за вашето колегиално съдействие!

С най-добри чувства,

проф. дсн Георги Димитров

За науката в университета

----- Original Message -----

From: Georgi Dimitrov

To: rector@uni-sofia.bg

Сс: Madeleine Danov ; Toni Spassov ; Kostadin Grozev ; Roumen Nikolov ; Ana Proykova ; Dimitar Birov ; Christian Takoff ; Petia Kabakchieva ; Leandar Litov

Sent: Tuesday, July 14, 2009 4:00 PM

Subject: Fw: latest news

Уважаеми, Колеги!

Днес, след няколко месечна гавра, проф. Попиванов окончателно задраска научен проект на 11 души от четири факултета – единственият от хуманитарните науки, от който би могло да има явна обществена полза.

При това положение няма как да участвам в разговор за науката в СУ, надявам се да ме разберете!

Надявам се също да проведете ползотворна среща с г-н Ректора, защото проблемите са важни и не търпят отлагане.

Успех!

Г. Димитров

ПП. Резервацията е потвърдена.

Wednesday, July 15, 2009 9:10 AM

From: "Georgi Dimitrov" <gd@sclg.uni-sofia.bg>

[View contact details](#)

To: rector@uni-sofia.bg

Cc: "Madeleine Danov" <mdanov2004@yahoo.co.uk>, "Toni Spassov" <TSpassov@chem.uni-sofia.bg>, "Kostadin Grozev" <kgrozev@gmail.com>, "Roumen Nikolov" <roumen@fmi.uni-sofia.bg>, "Ana Proykova" <anap@phys.uni-sofia.bg>, "Dimitar Birov" <birov@fmi.uni-sofia.bg>, "Christian Takoff" <christian.takoff@gmail.com>, "Petia Kabakchieva" <petiakab2001@yahoo.com>, "Leandar Litov" <Leandar.Litov@cern.ch>, "Nedyu Popivanov" <nedyu@yahoo.com>

До проф. Иван Илчев
Ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“

Копие: До проф. Недю Попиванов,
Заместник-ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“

15.07.2009

Уважаеми проф. Илчев,

Позволете, първо, да дам израз на най-категоричната си подкрепа за курса на реформа в Университета, която следвате. Идеята за срещата, която подготвих логистично, бе точно в това – да получите свидетелство, че хората, които са активни и работливи, Ви подкрепят. Ние обаче не само „Ви стискаме палци“, но сме готови да работим за тази кауза. Знаем колко чудовищна е съпротивата срещу всеки опит да се променя статуквото, но знаем и как се преодолява такава съпротива. Можем да Ви предложим систематично да прокараваме идеята за университетска реформа като доминанта на общественото мнение в следващите месеци, за да преобърнем масовото настроение. То от самосебе си няма да се помръдне, а ние сме пишещи хора, ползващи се с доверието на ключови журналисти от централните медии. Много се надявам точно това съобщение да е стигнало до Вас и срещата да е била сполучлива.

Тъкмо защото съм искрен в тази категорична подкрепа, второ, дължа Ви извинение, че не присъствах на срещата лично. Но пък също толкова категорично не мога да се съглася делата да противоречат на думите за реформа, а не исках частен въпрос да подмени разговора по същинския проблем. При все това – дължа Ви обяснение:

От февруари миналата година, покрай стратегията за развитие на науката в СУ имам възможност да наблюдавам работата на проф. Попиванов отблизо. Най-мекото казано, маниерът на работа е странен и това не е само мое мнение. За „ефективност“ просто няма да отворя дума.

Напоследък позициите ни се раздалечиха твърде много по няколко ключови въпроса. Както знаете, проф. Попиванов е твърд противник на излизането на книгата от проведеното социологическо изследване, която е също част от натиска към реформа.

Фактите:

1. Въпреки категоричното становище на Ректорския съвет от 26 май, проф. Попиванов самоволно прецени, че няма нужда от четирима рецензенти, особено от външни, а още по-малко – от специалисти по социология на науката и висшето образование.

2. Когато в крайна сметка бе принуден да се съобрази с решението на РС, той забави разпращането на уведомителните писма до рецензентите до 03.07.09, т.е. пет седмици.

3. Междувременно обаче организира разпращане на ръкописа до деканите на факултетите с придружително писмо, чието съдържание е повече от красноречиво. Въпреки че трикратно му напомнях изричната ни уговорка, че всички становища на декани, колкото и да са критични, ще бъдат публикувани в книгата без наш коментар, за да може читателят сам да изгради мнение по съответните въпроси, тази уговорка бе забравена във въпросното писмо, вероятно „поради разсеяност“.

Очакваната вълна на недоволство срещу книгата обаче не се получи. Напротив, получи се точно обратното. Дори най-рязко възмутеният декан, който обаче е академично отговорен и почтен човек, след като преглътна първоначалния шок от прочетеното, намери сили и време да прочете цялата книга. И разбра за какво става дума, и промени мнението си на 180 градуса. Доц. Янева сега е партньор в нашата обща кауза за реформа на управлението на науката в СУ.

А крещящата необходимост от реформа се доказва най-убедително от начина, по който бе проведен конкурсът за финансиране на проекти „целево от държавния бюджет“ през 2009 г. Да оставим настрана умопомрачителния аргумент, че понеже ръководството на ФНИ в СУ се замотало 4 месеца и забавило конкурса, то трябва да се орежат парите на всички проекти с около 75 на сто, защото вече нямало как да се изпълнят предвидените в тях времеви графици!!! Да оставим на страна, че класирането на самите проекти не се основава на предвидената в процедурата аналитичност и конкурентост. Става дума за това, че с личното произволно решение на проф. Попиванов по най-волунтаристичен начин бе ликвидиран единственият от проектите в хуманитарните науки, от който щеше да има пряка дългосрочна обществена полза. В този проект нямам личен залог, друг освен този на учен и гражданин на българското общество – ръководител на проекта е колега от Факултет по славянски филологии, пряк бенефициент на материалните придобивки по проекта ще е Факултет по педагогика. Още по-фрапантно е взетото решение в съпоставителен план – по отношение на останалите проекти.

Всеки има право на некомпетентност. Но когато от това има преки обществени вреди, трябва да се реагира.

Нещата, които говоря, не ми печелят приятели. Но човек има свободата да бъде социолог или не.

През 1998 г. публично предупредих премиерът Ив. Костов, че начинът, по който правителството управлява, ще го свали от власт. Той предпочете да се обиди, да прави публичен скандал и да... загуби изборите след 3 години.

През 2003 г. предупредих вицепремиерът Л. Шулева, че МОН вместо да реализира проект за модернизация на образованието, систематично саботира провеждането на образователната реформа. Екипът бе наречен „шайка предатели“ и получихме заплахи за физическа саморазправа. Но осем месеца покъсно правителството се споразумя със СБ за прекратяване на този проект „поради липса на напредък“.

През 2004 г. се опитах да убедя колегите от специалност Социология, че начинът им на работа трябва да се промени фундаментално, защото не постигат образователни резултати. Те предпочетоха да ме изгонят и да продължат да я карат, както си знаят. А през следващите 4 години тази специалност загуби около 60 на сто от потенциалните си студенти. Което си е рекорд даже за Философски факултет, където за същия период средната загуба на студентски интерес е около 40 на сто (при демографски спад за същото време от 16 на сто). Но аз вече не съм част от тази разруха.

Много добре знам какво казвам и защо го казвам.

Доколкото разбирам от колективно управление, няма по света ректор, който да си позволи лукса да се дистанцира от „дясната си ръка“ в първата година от първия си мандат. Не се прави така. Но от друга страна, „то бива, бива, ама бивол курбан не бива“.

Нека се сформира правителство, нека министърът на образованието да навлезе в работата си, пък ще предизвикаме одит на начина, по който се управляват парите за наука в СУ. Все пак става дума за „целеве средства от държавния бюджет“. Ще оставим на обществеността да прецени академичната адекватност и обществената целесъобразност на този начин на управление. Времето е наше.

Накратко, действително желая успех на Вашата политика! Защото иначе ни се пише лошо. На всички и за дълго.

С най-добри чувства,

проф. д-р Георги Д. Димитров,
ръководител на работна група със задача по тема „Бъдещето на висшето образование и мястото на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ в него“, сформирани с Ваша заповед № РО 19–175/26.05.09.

Георги Димитров, Калоян Харалампиев,
Теодора Ангелова, Атанас Гроздев,
Здравка Георгиева

ПОЛИТИКИ ЗА НАУКА
В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Българска
Първо издание

Рецензенти:
*проф. Пепка Бояджиева, проф. Галин Горнев,
проф. Анна-Мария Тотоманова, проф. Борислав Тошев*

Редактори:
Снежана Тилкиджиева, Боян Бечев

Формат 70x100/16
Печ. коли 25

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
www.press-su.com